

รายงานการวิจัยฉบับร่างสมบูรณ์

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย

Development of Creative Culture Road Chiang Saen,
Chiang Rai Province

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

The City of Art : รูปแบบการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย

The City of Art : Model for Development of Creative Art and Culture
Chiang Saen, Chiang Rai Province

โดย

พระครูธีรศาสน์ไพศาล

นายอรุณ สิทธิวงศ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๖๔

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800764006

รายงานการวิจัยฉบับร่างสมบูรณ์

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย

Development of Creative Culture Road Chiang Saen,
Chiang Rai Province

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

The City of Art : รูปแบบการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย

The City of Art : Model for Development of Creative Art and Culture

Chiang Saen, Chiang Rai Province

โดย

พระครูธีรศาสน์ไพศาล

นายอรุณ สิทธิวงศ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

พ.ศ. ๒๕๖๔

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800764006

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub – Research Report 2

Development of Creative Culture Road Chiang Saen,
Chiang Rai Province

Under Research plane

The City of Art : Model for Development of Creative Art and Culture
Chiang Saen, Chiang Rai Province

BY

Phrakruteerasatpaisan

Mr. Aroon Sittiwong

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Chiang Rai Buddhist College

B.E. 2564

Research Project Funded

by Science Research and innovation Promotion fund

MCU RS 800764006

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่องานวิจัย	:	การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย
ผู้วิจัย	:	พระครูธีรศาสน์ไพศาล
ส่วนงาน	:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย
ปีงบประมาณ	:	๒๕๖๔
ทุนอุดหนุนการวิจัย	:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ ๑. เพื่อศึกษาการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ และ ๒. เพื่อพัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ตลอดจนจนถึง ๓. เพื่อพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์ จำนวน ๔๐ รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า

การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่าการสร้างถนนสายวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จะช่วยในการกระตุ้นจิตสำนึกให้ประชาชนเกิดความรู้สึกภูมิใจในเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น จนเกิดการอนุรักษ์และพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนและของชาติอย่างยั่งยืน และใช้มรดกทางวัฒนธรรม ในการสร้างการมีส่วนร่วมและสร้างความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้เกิดแก่ชุมชนและที่สำคัญทำให้ประชาชนในท้องถิ่น บ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน กลุ่มวิสาหกิจต่างๆมีรายได้เป็นของตนเองแบบยั่งยืน

การพัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้า มีสินค้าให้เลือกสรร มากมายหลากหลายประเภท ทั้งสินค้าทางวัฒนธรรม เช่น สินค้าพื้นเมือง จำพวกเครื่องประดับตกแต่ง เสื้อผ้า ของที่ระลึก กระเป๋า ผ้าพันคอ โคมไฟ ฯลฯ หรือจะเป็นสินค้าแฟชั่นก็มีให้เห็นอยู่โดยทั่วไป รวมทั้งของกิน เช่น ขนมจีนน้ำเงี้ยว/น้ำยา ของ ทานเล่น โรตีส ฯลฯ หากมาเยือนในช่วงอากาศหนาว ๆ เดินเที่ยวภาคกลางคืน ถนนคนเดินเชียงรายก็พลัดพลินไปอีก แบบหนึ่ง ซึ่งที่นี่เป็นถนนคนเดินที่คนเชียงรายได้สัมผัสกับริมฝั่งแม่น้ำโขง ความสนใจอย่างมากจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ

รูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า การออกแบบ และ สร้างถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยถนนคนเดินใน

อำเภอเชียงแสน โดยมีการประดับด้วยตุ้งติ้ง ๒ ฝั่งถนน ประกอบไปด้วย กิจกรรมถนนวัฒนธรรมภูมิปัญญา เป็นถนนโชว์สายศิลป์ ภาพวาด แกลอรี การแสดงดนตรี การแสดง Street Show รวมถึงการแสดงศิลปะกราฟิตี้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้คือ การแสดงกลองสะบัดชัย การแสดงดนตรีพื้นเมืองล้านนา และกิจกรรมวัฒนธรรมอาหาร เช่น ไข่ป๋าม น้ำพริกหนุ่ม น้ำสมุนไพรรไทย ยาแหนมสด ยาจิ้นแห้ง ยาจิ้นไก่ ต้มส้มไก่ จอผักกาด ต้มข่าไก่ แกงป่าผักแกงผักกาดใส่ไก่ ข้าวแต่น แกงเห็ดใส่ผักหระ

Research Title : Development of Creative Culture Road Chiang Saen,
Chiang Rai Province

Author : Phrakruteerasatpaisan

Institution : Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Chiang Rai Buddhist College.

Fiscal Year : 2564

Funded By : Mahachulalongkornrajavidhayalaya University.

Abstract

research on The development of creative arts and cultural roads in Chiang Saen Chiang Rai The objectives are as follows: 1. To study the development of creative arts and culture roads and 2. to develop the form of creative arts and culture roads in Chiang Saen. Chiang Rai Province, as well as to 3. To develop creative arts and cultural roads in Chiang Saen Chiang Rai It is a qualitative research collecting both documents and information. Data were collected by using an interview form, 40 photos/person.

The results showed that

Creative Arts and Culture Road Development The results of the research showed that building a cultural road in Chiang Saen Chiang Rai It will help in raising awareness of people to be proud of the identity of the local culture. until the conservation and development of cultural heritage of the community and of the nation in a sustainable manner and use cultural heritage in creating engagement and creating Wealth, stability and sustainability both economically, socially and culturally for the community and most importantly, enabling people in local communities, houses, temples, schools, communities, and enterprises to earn their own sustainable income.

The development of the form of creative arts and cultural streets in Chiang Saen Chiang Rai The results showed that Creative Arts and Culture Street in Chiang Saen Chiang Rai as a source of merchandise There are products to choose from. many different types both cultural products such as local products Such as decorations, clothing, souvenirs, bags, scarves, lamps, etc. Or it is a fashion item, it is generally seen. including food such as Khanom Jeen Nam Ngiao / Liquid, snacks, Roti, etc. If visiting

during cold weather, walk around the night Chiang Rai Walking Street is another way to enjoy. This is a walking street that Chiang Rai people experience on the banks of the Mekong River. Great interest from both Thai tourists and foreigners

Model of the development of creative arts and cultural roads in Chiang Saen City Chiang Rai The results of the research revealed that the design and construction of creative arts and culture roads by walking street in Chiang Saen District which is decorated with tungs on both sides of the road comprising cultural and wisdom road activities is a street art show, painting, gallery, music performance, street show including graffiti art show The details are as follows: Sabadchai drum show Lanna folk music performance and food culture activities such as wild eggs, young chili paste, Thai herbal juice, spicy salad with fermented fermented fermented pork, spicy salad with dried gin, spicy salad with chicken, tom som kai, tom som kai, sprouts, tom galangal, tom khai, curry with squash, curry with lettuce with chicken, rice vermicelli, and mushroom curry with spinach.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัย เรื่อง "การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย" โดยได้รับการสนับสนุนงานวิจัยจากประมาณด้าน วิทยาศาสตร์ วิจัย และ นวัตกรรม Full Proposal ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ จัดโดย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย ณ วัดพระธาตุผาเงา อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ได้รับเมตตาจากพระรัตนมณี, ผศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงราย เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย เป็นประธานพิธี โดยในการประชุมได้จัดให้มีการเสวนากลุ่มย่อย งานวิจัย เรื่อง "The City Of Art : รูปแบบการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย" คณะวิทยากรร่วมการเสวนา ประกอบด้วย พระพุทธิญาณมณี รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย, พระครูพิศาลธรรมาทร เจ้าคณะอำเภอเชียงแสน, นายปกรณ์ สุริยวรรณ นายอำเภอเชียงแสน, ร้อยโท กิตติชัย เจริญยิ่ง ปลัดเทศบาลตำบลเวียง ปฏิบัติหน้าที่นายกเทศมนตรีตำบลเวียง, นางสาวณิกานต์ วรรณธรรมานนท์ หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย และ นายณัฐรุจ คำคุณเมือง ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริม สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงรายที่ได้ให้คำปรึกษา เสนอแนะข้อคิดเห็น และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องของงานวิจัยเรื่องนี้นับจนสมบูรณ์

ขอขอบคุณคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ที่ร่วมสอบวิทยานิพนธ์ ได้เสียสละเวลาอ่าน ตรวจสอบแก้ไขและให้คำแนะนำ ทำให้งานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บรรณารักษ์ที่บริการให้ความสะดวกในการใช้ห้องสมุด (มจร.), และขอบคุณเว็บไซต์สาระสนเทศ Thailis ที่ให้บริการสืบค้นข้อมูล เพื่อการค้นคว้าสืบค้นข้อมูลในการทำวิจัย ทำให้งานวิจัยมีข้อมูลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอขอบคุณ เจ้าของผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดไว้ ณ ที่นี้

ขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ให้บริการ และอำนวยความสะดวกในเรื่องต่าง ๆ รวมไปถึงการตรวจสอบรูปแบบโครงการวิทยานิพนธ์ ทำให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงด้วยดีและขอบคุณเพื่อนสหธรรมิกทั้งหลายที่คอยห่วงใย ให้กำลังใจให้ความช่วยเหลือจนงานนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีขออานิสงส์ในคุณของวิทยานิพนธ์นี้ จงมีแต่ บิดามารดา, ครู, อุปัชฌาย์, อาจารย์ และญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า รวมถึงผู้ที่มีความปรารถนาดีต่อข้าพเจ้า ขอให้ท่านเหล่านี้จงเป็นผู้มีความสุขปราศจากทุกข์ทั้งทางกายและทางใจ

ขอกราบขอบพระคุณบูรพาจารย์ ตลอดจนครูบาอาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้มาโดยตลอด กับทั้งท่านผู้เป็นเจ้าของงานวิจัย ตำราวิชาการทุกเล่ม ที่ทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าและเขียนงานวิจัยเล่มนี้สำเร็จ

พระครูธีรศาสนไพศาล

๑๘ เมษายน ๒๕๖๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๕
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๗
๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้รับจากวิจัย.....	๘
บทที่ ๒ แนวคิดและทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา.....	๙
๒.๒ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	๑๙
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม.....	๓๕
๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม.....	๕๑
๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับถนนเมืองเก่า.....	๖๙
๒.๖ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาถนนวัฒนธรรม.....	๘๐
๒.๗ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาถนนเมืองสีเขียว.....	๘๕
๒.๘ กิจกรรมถนนสายวัฒนธรรม หรือถนนคนเดิน.....	๑๐๒
๒.๙ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์....	๑๑๐
๒.๑๐ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์..	๑๑๖
๒.๑๑ ประวัติและความเป็นมาของเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่	๑๑๖
๒.๑๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๑๙
๒.๑๓ กรอบแนวคิดของงานวิจัย.....	๑๓๐

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๑๓๑
๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูล.....	๑๓๑
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๑๓๓
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๑๓๖
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๑๓๗
๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๑๓๗
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
๔.๑ การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์.....	๑๓๙
๔.๒ การพัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย.....	๑๕๗
๔.๓ รูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย.....	๑๖๘
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๑๘๘
๔.๕ ผลจากการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย.....	๑๘๙
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๙๙
๕.๒ อภิปรายผล.....	๒๐๔
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๒๐๙
บรรณานุกรม.....	๒๑๐
ภาคผนวก.....	๒๑๓
ภาคผนวก ก บทความวิจัย.....	๒๑๔
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องการนำผลจาก โครงการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๒๒๘
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์กิจกรรมที่วางแผนไว้.....	๒๓๐

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ภาคผนวก ง แบบสอบถาม/สัมภาษณ์.....	๒๓๓
ภาคผนวก จ รูปภาพกิจกรรมดำเนินการวิจัย.....	๒๓๘
ภาคผนวก ฉ ประวัติคณะผู้วิจัย.....	๒๕๐
แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๒๕๑
ข้อเสนอแนะอื่นๆ.....	๒๖๑

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้ดำเนินโครงการถนนสายวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ จนถึงปัจจุบัน โดยมีโครงการที่เข้าร่วม แล้วจำนวน ๒๒ แห่ง และมีโครงการที่ได้รับงบประมาณอย่างต่อเนื่องจำนวน ๔ แห่ง ซึ่งในแต่ละปีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ได้ส่งแบบสำรวจการขอเข้าร่วมโครงการถนนสายวัฒนธรรม แต่ละจังหวัดทั่วประเทศได้สมัครเข้าร่วมโครงการไม่น้อยกว่า ๕๐ โครงการต่อปี และกิจกรรมที่ส่งเสริมให้มีในถนนสายวัฒนธรรม ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑^๑ ได้แก่ การส่งเสริมให้ศิลปินพื้นบ้านมีรายได้ และการสาธิต พร้อมจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งในการจัดกิจกรรมดังกล่าวสามารถทำใหถนนสายวัฒนธรรมมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ ๒๕ และมีผู้เยี่ยมชมถนนสายวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓๐

ในการนี้ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม เห็นควรดำเนินโครงการถนนสายวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฯ โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ เพื่อให้สังคมตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญา พัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างความเข้มแข็งของบุคลากร องค์กรภาคีและแหล่งเรียนรู้ ทางวัฒนธรรมโดยมีพันธกิจในการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม ในการอนุรักษ์ พื้นฟู สืบสาน ปกป้องคุ้มครอง จารีตประเพณี ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนเสริมสร้างค่านิยมที่เหมาะสมในสังคม ส่งเสริม สนับสนุนการนำเนื้อหาสาระทางวัฒนธรรม มาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เห็นควรดำเนินโครงการ ถนนสายวัฒนธรรมขึ้น โดยร่วมกับชุมชนในพื้นที่คัดเลือก เส้นทางที่สะท้อนเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่โดดเด่นออกมาให้เห็น อย่างเป็นรูปธรรม เช่น อาคาร สถาปัตยกรรมในย่านชุมชนเก่าแก่โบราณ ตลาด วัด โบราณสถาน ศาสนสถาน และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่แสดงมา ให้เห็นในลักษณะของอาชีพ ความรู้เชิงช่าง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกิจกรรมทางศิลปะ ดนตรี ฯลฯ ซึ่งถนนสายวัฒนธรรมจะได้รับการพัฒนาให้เป็นพื้นที่สาธารณะ ให้เยาวชนและประชาชนได้มีโอกาสแสดงออกทางศิลปะ และวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ หรือเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้และการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่งด้วย

^๑ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๖ เชียงใหม่, เมืองเชียงใหม่ : ถนนสายวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊ค) ๒๕๕๘, หน้า ๘๖.

นอกจากนี้ โครงการถนนสายวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย จะช่วยในการกระตุ้นจิตสำนึกให้ประชาชนเกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น จนเกิดการอนุรักษ์และพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนและของชาติอย่างยั่งยืน และใช้มรดกทางวัฒนธรรมในการสร้างการมีส่วนร่วมและสร้างความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้เกิดแก่ชุมชน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการเพิ่มมูลค่าของทุนทางวัฒนธรรมด้วย ทั้งนี้ได้กำหนดดำเนินโครงการใน ๓๐ แห่ง ที่มีความสนใจเข้าร่วมโครงการ โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรมจะพิจารณาจากศักยภาพของทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่และความพร้อมของชุมชนเป็นสำคัญ

อำเภอเชียงแสนได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วตลอด ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมา ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายการค้าต่างประเทศ โดยเชียงแสนได้รับการประกาศเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดเชียงราย ภายใต้กรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion - GMS) เมืองเชียงแสนเป็นเมืองโบราณที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดของแคว้นล้านนา หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีแสดงให้เห็นว่าเมืองเชียงแสนมีการพัฒนาเนื่องจากเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจการปกครอง ศาสนาและศิลปกรรม เมืองเชียงแสนในปัจจุบันได้มีการยกฐานะเป็นอำเภอเชียงแสนที่เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงราย ในปี ๒๕๐๐ อำเภอเชียงแสนได้มีการพัฒนาอนุรักษ์โบราณสถานและวัตถุโบราณมานาน กรมศิลปากรได้มีการบูรณะ จัดสภาพภูมิทัศน์รอบโบราณสถานขึ้นเป็นอนุสรณ์สถาน เพื่อการสงวนรักษาคุณค่าที่เป็นมรดกของล้านนา และเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมของล้านนาที่มีความสำคัญของประเทศไทย โบราณสถานของเมืองเชียงแสนทั้งภายในและนอกเมืองส่วนใหญ่ได้รับการขุดค้น ขุดแต่ง บูรณปฏิสังขรณ์ และปรับปรุงภูมิทัศน์แล้ว โดยเฉพาะกำแพงเมือง บ่อม คูเมือง รวมถึงวัดวาอารามต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นอย่างเข้มข้นในช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมา ด้วยนโยบายของทางจังหวัดที่ผลักดันเชียงแสนขึ้นเป็นแหล่งมรดกโลก เมืองเชียงแสนปัจจุบัน ส่วนใหญ่มีสภาพเป็นเมือง^๒

เนื่องจากเป็นที่ตั้งของตัวอำเภอเชียงแสนและเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน พื้นที่เต็มไปด้วยอาคารสิ่งปลูกสร้างทั้งของส่วนราชการและเอกชน รวมถึงบ้านเรือนราษฎร ร้านค้า ตลาด ท่าเรือ วัด สถานศึกษา บ้านพักและรีสอร์ท หน่วยงาน ด้านการค้า ศิลปกรรม การท่องเที่ยว และพิพิธภัณฑ์ โดยมีโบราณสถานแทรกตัวอยู่เป็นระยะพื้นที่ด้านทิศใต้ภายในเมืองมีสภาพเป็นชุมชนหนาแน่นน้อยกว่าพื้นที่ด้านทิศเหนือ บางส่วนเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ทั้งทำนา ทำไร่ และสวนผลไม้ พื้นที่นอกเมืองส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม บางส่วนเป็นชุมชนเมือง นิคมอุตสาหกรรม และป่าไม้ สถานที่สำคัญ

^๒ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๖ เชียงใหม่, เมืองเชียงแสน : ถนนสายวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊ค) ๒๕๕๘, หน้า ๘.

ต่างๆ ของเชียงใหม่ ล้วนมีประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์และตำนานท้องถิ่น พื้นที่ภายในและโดยรอบเชียงใหม่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมากมาย ทั้งทางประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทั้งยังเป็นแหล่งค้าขายระหว่างประเทศที่สำคัญ มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจมากมาย แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ เช่น เมืองโบราณเชียงใหม่ เมืองโบราณเชียงใหม่ วัดเจดีย์หลวง วัดพระธาตุจอมกิตติ วัดพระธาตุผาเงา วัดป่าสัก วัดพระเจ้าล้านทอง วัดพระยืน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ น้ำตกบ้านไร่ สบรวกหรือสามเหลี่ยมทองคำ เวียงเชียงใหม่หรือเวียงสบรวก พระธาตุดอยปู่เจ้า หอผืน อุทยานสามเหลี่ยมทองคำ พิพิธภัณฑสถานบ้านผืน เวียงหนองล่อง ทะเลสาบเชียงใหม่ และยังเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ไทยวน ไทลื้อ อุโล้อาชาดอยสะง่า มังขวานบ้านธารทอง เย้าบ้านห้วยกว๊าน ส่วนประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวเชียงใหม่ เช่น ปอยหลวง ทานสลาก สืบชะตาเมือง พ.ศ. ๒๕๓๐ เมืองเชียงใหม่ได้รับการบรรจุเป็นโครงการบูรณะและอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์แห่งชาติ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๖ มีเป้าหมายที่จะสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับเมืองเชียงใหม่และบริเวณในพื้นที่เป้าหมาย เพื่อการดำเนินงานปรับปรุงบูรณะโบราณสถานและสภาพภูมิประเทศ ให้เกิดบรรยากาศ เพื่อให้เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์สูงสุด^๓

การส่งเสริมการท่องเที่ยวอำเภอเชียงใหม่ด้านการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ จังหวัดเชียงใหม่และการที่จะให้คนในพื้นที่ตระหนักถึงโบราณสถานซึ่งเป็นมรดกล้ำค่าของจังหวัดชายแดน การจัดกลยุทธ์ทางการตลาดที่จำเป็นเป็นในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเพื่อให้เกิดรูปธรรมและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดมีความจำเป็นจะต้องให้ชุมชนมีบทบาทในการบริหารจัดการด้านแผนงานดำเนินงานต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพของพื้นที่และความพร้อมของประชาชน การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะต้องกระตุ้นให้การมีส่วนร่วมของชุมชนเข้ามามีบทบาทรับผิดชอบและเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวทำให้เกิดการร่วมมือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่

เมืองเชียงใหม่ปัจจุบัน ส่วนใหญ่มีสภาพเป็นเมือง เนื่องจากเป็นที่ตั้งของตัวอำเภอเชียงใหม่และเทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่ พื้นที่เต็มไปด้วยอาคารสิ่งปลูกสร้างทั้งของส่วนราชการและเอกชน รวมถึงบ้านเรือนราษฎร ร้านค้า ตลาด ท่าเรือ วัด สถานศึกษา บ้านพักและรีสอร์ท หน่วยงานด้านการค้า ศุลกากร การท่องเที่ยว และพิพิธภัณฑสถาน โดยมีโบราณสถานแทรกตัวอยู่เป็นระยะพื้นที่ด้านทิศใต้ภายในเมืองมีสภาพเป็นชุมชนหนาแน่นน้อยกว่าพื้นที่ด้านทิศเหนือ บางส่วนเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ทั้งทำนา ทำไร่ และสวนผลไม้ พื้นที่นอกเมืองส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม บางส่วนเป็นชุมชนเมืองนิคมอุตสาหกรรม และป่าไม้ สถานที่สำคัญต่างๆ ของเชียงใหม่ประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าที่

^๓ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๖ เชียงใหม่, โบราณสถานเมืองเชียงใหม่ : ถนนสายวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊ค) ๒๕๕๘, หน้า ๖.

สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์และตำนานท้องถิ่น พื้นที่ภายในและโดยรอบเชียงใหม่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมากมาย ทั้งทางประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทั้งยังเป็นแหล่งค้าขายระหว่างประเทศที่สำคัญ มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจมากมาย แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ เช่น เมืองโบราณเชียงใหม่ เมืองโบราณเชียงใหม่ วัดเจดีย์หลวง วัดพระธาตุดอยมกิตติ วัดพระธาตุดาเวา วัดป่าสัก วัดพระเจ้าล้านทอง วัดพระยืน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ น้ำตกบ้านไร่ สบรวกหรือสามเหลี่ยมทองคำ เวียงเชียงใหม่หรือเวียงสบรวก พระธาตุดอยปู่เจ้าท่อน้ำทิพย์ อุทยานสามเหลี่ยมทองคำ พิพิธภัณฑสถานบ้านฝั้น เวียงหนองล่อง ทะเลสาบเชียงใหม่ และยังเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ไทยวน ไทลื้อ อุโล้อาชาดอวยสะโง้ ม้งชาวบ้านธารทอง เข้าบ้านห้วยกว๊าน ส่วนประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวเชียงใหม่ เช่น ปอยหลวง ทานสลาก สืบชะตาเมือง ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ รูปแบบและกลไกการดำเนินงานการสาธารณสุขมูลฐานได้พัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม และการพัฒนาหมู่บ้านการดำเนินงานเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่มีอย่างต่อเนื่องและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗

ผู้วิจัยสนใจในการที่จะศึกษา การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ และพัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ตลอดจนถึงนำรูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงรายไปสร้างชุดองค์ความรู้แล้วเผยแพร่แก่สาธารณชน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
- ๑.๒.๒ เพื่อพัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย
- ๑.๒.๓ เพื่อนำรูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ มีความสำคัญอย่างไรบ้าง ?
- ๑.๓.๒ พัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย มีวิธีการพัฒนา ในรูปแบบไหน อย่างไรบ้าง ?
- ๑.๓.๓ องค์ความรู้รูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ควรมีรูปแบบ และวิธีการเผยแพร่ ผู้สาธารณชนได้ อย่างไรบ้าง?

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืนของอำเภอเชียงใหม่ มีการวิจัยเพื่อสังเคราะห์รูปแบบของยุทธศาสตร์สร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่อยู่ ๔ ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจในชุมชน ด้านการบริการในชุมชน สร้างความมั่นคงด้านสังคม และด้านวัฒนธรรมด้านสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อม

๑.๔.๑ พื้นที่การวิจัย

วัดพระธาตุเจดีย์หลวง อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ /ถนนคนเดินตลาดเช้าเมืองเชียงใหม่/ถนนคนเดินสี่ขาตริมิตรังโง

๑.๔.๒ ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทการก่อรูปและปฏิบัติการทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่รวมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการอนุรักษ์และส่งเสริมการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ไปสู่การตกผลึกยุทธศาสตร์ การพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม การสร้างความยั่งยืนทางวัฒนธรรมในระดับชาติต่อไป พร้อมทั้งกระตุ้นให้ประชาชนใน ชุมชนได้ตระหนักว่าตนเองเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการร่วมเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอย่างมีนัยสำคัญ เพื่อสังเคราะห์รูปแบบของยุทธศาสตร์สร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ ในด้านพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ๔ ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจในชุมชน ด้านการบริการในชุมชน สร้างความมั่นคงด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม ทั้งนี้มีการกำหนดกรอบและรูปแบบการนำเสนอภายใต้ขอบเขตประเด็นเชิงเนื้อหาที่ เป็นแนวทางสำคัญ อันประกอบด้วย

๑. บริบทและข้อมูลทั่วไปผ่านพื้นที่ปฏิบัติการทางวัฒนธรรม ในความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยปกครอง ส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่รวมถึงข้อมูลสำคัญด้านต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนความต้องการ และความคิดเห็นของประชาชน/ชุมชนในพื้นที่ อันนำไปสู่ข้อเสนอแนวทางการ อนุรักษ์และส่งเสริม พัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยการกำหนดยุทธศาสตร์ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๒. พัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย/ยุทธศาสตร์เชิงบูรณาการ ที่สัมพันธ์กับบริบททั่วไปขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น ผ่านกระบวนการร่วมกำหนดวิสัยทัศน์พันธกิจ บนพื้นฐานของการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกและ ปัจจัยภายในด้วยวิธี SWOT Analysis และ SWOT Matrix ตลอดจนวิเคราะห์ความยั่งยืนในการดำเนิน โครงการภายใต้ข้อเสนอแนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลในการวิจัย ได้แก่

ก. ภาครัฐ

๑. นายประจัญ ประจัญสกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย
๒. นายปกรณ์ สุริสุวรรณ นายอำเภอเชียงแสน
๓. นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย
๔. นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน วัฒนธรรมจังหวัดเชียงแสน
๕. นางเกลียวพรรณ ขำโนนจิว ผอ.สำนักงานพระพุทธศาสนาเชียงราย
๖. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน เชียงราย
๗. กรมศิลปากร
๘. ปลัดอำเภอหัวหน้ากลุ่มงานบริหารงานปกครอง
๙. พัฒนาการอำเภอเชียงแสน
๑๐. ท้องถิ่นอำเภอเชียงแสน

ข. องค์กรปกครองท้องถิ่น

๑. องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย
๒. นายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน
๓. หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาล
๔. ปลัดเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน
๕. นักพัฒนาชุมชน

ค. พระสงฆ์

๑. พระรัตนมุนี, ผศ.ดร. เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย
๒. พระพุทธิญาณมุนี รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย
๓. พระครูพิศาลธรรมาทร เจ้าคณะอำเภอเชียงแสน
๔. พระครูจิรอินทโสภาส รองเจ้าคณะอำเภอเชียงแสน
๕. พระครูวิกรมสมาธิคุณ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมกิตติ
๖. พระครูวิจารณ์ธรรมสุนทร เจ้าอาวาสวัดเจติยंहलग
๗. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดพระธาตุสองพี่น้อง
๘. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดพระเจ้าล้านทอง
๙. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดปงสนุก
๑๐. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดผ้าขาวบ้าน
๑๑. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดวังลาว
๑๒. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดห้วยเกียง
๑๓. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดสปรวก
๑๔. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดสันธาตุ (สันธาตุอโศการาม)
๑๕. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดดอยจำปี
๑๖. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดแม่เงิน
๑๗. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดศรีดอนมูล
๑๘. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดทุ่งฟ้าฮ่าม
๑๙. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดสุ่มังคลาราม

๒๐. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดหนองบัวสด

ง. เครือข่าย

๑. สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
 ๒. สถาบันการศึกษาในอำเภอเชียงแสน
 ๓. เครือข่ายสื่อมวลชน
 ๔. กลุ่มหัตถกรรมเมืองเชียงแสน
 ๕. ชมรมศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน
- รวมทั้งหมด จำนวน ๔๐ รูป/คน

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ ถนนศิลปวัฒนธรรม หมายถึง การสร้างถนนสายวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เกิดพื้นที่หรือเส้นทางวัฒนธรรมที่สะท้อนเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่โดดเด่นออกมาให้เห็น อย่างเป็นรูปธรรม มีการพัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณะ ให้เด็ก เยาวชนและประชาชนได้มีโอกาสแสดงออกทางศิลปะและวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ หรือเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้และการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่งด้วย

๑.๕.๒ การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรม หมายถึง การออกแบบ และ สร้างถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ทั้งด้านในและด้านนอกวัดเจติยหลวง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ทำตุ้งฉลุทองเหลือง ลายตุ้งเอาแบบเชียงแสนดั้งเดิม โดยมีองค์ประกอบดังนี้คือ ลายยอดเป็นพระธาตุจอมกิตติ ตรงกลางประดิษฐานพระสิงห์หนึ่ง และมีข้าง ส่วนตรงเสาเป็นตราธรรมจักร

๑.๕.๓ รูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรม หมายถึง การนำเอากิจกรรมศิลปวัฒนธรรมด้านพระพุทธศาสนา การออกตลาดแบบย้อนยุคแบบโบราณ (กาดมั่ว) การแสดงศิลปวัฒนธรรมด้านต่างๆ มาจัดแสดงที่ถนนสายวัฒนธรรมที่กำหนดเส้นทางไว้แล้ว โดยมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตโดยนำมิตีความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่น การแสดงศิลปวัฒนธรรมสินค้าและบริการทางวัฒนธรรม ตลอดจนกิจกรรมสาธิต ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี มาร่วมสร้างสรรค์ให้เกิดความหลากหลาย นำมาซึ่งความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมถึงการพัฒนาต่อยอดให้เกิดคุณค่าทางสังคม จิตใจ และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน

๑.๕.๔ ชุมชนความรู้ หมายถึง การสร้างชุมชมความรู้ การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ประกอบไปด้วย หนังสือ ตำรา แผ่นพับ โปสเตอร์ เพื่อนำไปประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ให้กับวัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน องค์กรภาครัฐ และเอกชน มหาวิทยาลัย ภาคีเครือข่าย ได้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น

๑.๕.๕ เมืองเชียงแสน หมายถึง อำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงราย ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบมีซากโบราณสถานของเมืองเชียงแสนเก่าอยู่ในบริเวณตัวอำเภอ ปัจจุบันเป็นแหล่งท่องเที่ยวและท่าเรือขนส่งสินค้าที่สำคัญในภาคเหนือ นอกจากนี้เชียงแสนมีพื้นที่ซึ่งเรียกว่า สามเหลี่ยมทองคำ

ในพื้นที่หมู่ที่ ๑ บ้านสบรวก ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย อันเป็นบริเวณที่บรรจบกันของชายแดนสามประเทศ คือ ไทย ลาว และพม่า และเมืองประวัติศาสตร์เชียงแสน กำลังพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทย

๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้รับจากวิจัย

๑.๖.๑ ได้พัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

๑.๖.๒ ได้พัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

๑.๖.๓ ได้นำรูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงรายไปสร้างชุดองค์ความรู้แล้วเผยแพร่แก่สาธารณะชน

บทที่ ๒

แนวคิดและทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทที่ ๒ นี้ได้นำเสนอเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียด
ดังนี้คือ

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม
- ๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม
- ๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับถนนเมืองเก่า
- ๒.๖ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาถนนวัฒนธรรม
- ๒.๗ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาถนนเมืองสีเขียว
- ๒.๗ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
- ๒.๘ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการจัดถนนคนเดินในประเทศไทย
- ๒.๙ ประวัติและความเป็นมาของเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
- ๒.๑๐ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๑๑ กรอบแนวคิดของงานวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

การพัฒนาสังคมไทย จึงเป็นเรื่องจำเป็นและสิ่งที่สำคัญยิ่งต่อสังคมความเป็นอยู่ของคน ในทุกยุคทุกสมัยและทุกระดับชั้น จึงต้องมีการพัฒนาสังคมควบคู่กันไป เพื่อให้คนในสังคมมีความ เข้มแข็งทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยการพัฒนาด้วยการประพฤติ ปฏิบัติอยู่ในกรอบของศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรมอันดีงามของสังคม และดำรงชีวิตอยู่บน พื้นฐานแห่งสัจจะธรรมหรือความจริงใจ ไม่หลงมกมาย มีความเพียงพอ รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้อเพื่อเอื้อเผื่อซึ่งกันและกัน ไม่เอารอดเอาเปรียบกัน มีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

มีความเป็นปึกแผ่น และให้มีความสามารถพึ่งตนเอง และดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และร่มเย็นสืบไป^๑

คำว่า “พัฒนา” (Development) ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนให้มีความสุข มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การพัฒนาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อขบวนการต่างๆ เพราะการพัฒนานั้นไปสู่ความเจริญก้าวหน้าของสังคมในระดับต่างๆ ของประเทศ ทุกประเทศจึงเน้นที่การพัฒนาเป็นสำคัญ การพัฒนาสังคมตามหลักพุทธศาสนา

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวว่า การพัฒนาสังคมไทยนั้น จะต้องมีการพัฒนาคนก่อน เพื่อสร้างคนให้มีความเข้มแข็ง ๓ ประการ^๒ คือ

- ๑) ความเข้มแข็งทางพฤติกรรม ได้แก่ ความขยันขันแข็งและจริงจังในการทำงานในสังคม
- ๒) ความเข้มแข็งทางจิตใจ ได้แก่ ความพยายามทำด้วยตนเอง ใช้ปัญญาเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา ก่อให้เกิดภาวะผู้นำทางปัญญา ซึ่งเป็นผู้นำที่แท้จริงนั่นเอง เมื่อสร้างคนให้มีความเข้มแข็งแล้ว ก็จะสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้ อีกทั้งยังส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งอีกด้วย โดยการยึดหลักธรรมเป็นแนวทางในการพัฒนา

๓) ถือหลักการให้สำเร็จด้วยความเพียรพยายามที่เรียกว่า หลักธรรม ถือหลักเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาชีวิตให้ดียิ่งขึ้นไปเรื่อยๆ ทั้งทางพฤติกรรม ทางจิตใจ และปัญญาที่เรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นหลักการพัฒนาสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา

การที่หลักพุทธธรรมเน้นการสร้างความเข้าใจเป็นพื้นฐานตั้งแต่ต้นนั้น ก่อให้เกิดผลดีหลายประการ คือ การทำให้คนดำรงชีวิตอยู่บนรากฐานแห่งสัจจะธรรมหรือความเป็นจริง ไม่หลงเชื่อแบบงมงายและแบบไร้เหตุผล เรียนรู้ด้วยตนเอง จะทำให้คนรู้จักการพึ่งพาตนเอง เพราะองค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงย้ำว่า อตตาทิ อตตโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งของตน และความเข้าใจจะเป็นรากฐานแห่งศรัทธาที่มั่นคง เชื่อมั่นและความชัดเจนถึงแนวทางการพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่ชีวิตที่ลด ละ เลิกความทุกข์ ศรัทธาที่มั่นคงนี้จะก่อให้เกิดความวิริยะอุตสาหะที่จะพัฒนาไปให้ถึงเป้าหมายอย่างไม่ย่อท้อ และมีความปิติในการพัฒนานั้น ฉะนั้น จึงให้คนในสังคมเป็นคนมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาความดีงามทั้งแก่ตนเองและสังคมส่วนรวมให้มากขึ้นแล้วความสงบสุขก็จะเกิดขึ้นในสังคมสืบไป

คำว่า การพัฒนา ใช้ในภาษาอังกฤษว่า Development นำมาใช้เป็นคำเฉพาะและใช้ประกอบคำอื่นก็ได้เช่น การพัฒนาประเทศ การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง และการพัฒนา

^๑ นงนุช วงษ์สุวรรณ, แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา, (กรุงเทพฯ : จามจุรีโปรดักท์, ๒๕๖๑), หน้า ๖๓.

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๖๑), หน้า ๖๓.

ข้าราชการ เป็นต้น การพัฒนาจึงถูกนำไปใช้กันโดยทั่วไปและมีความหมายแตกต่างกันออกไป ดังกล่าวแล้ว เกี่ยวกับความหมายของการพัฒนานั้นได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายความหมายทั้ง ความหมายที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ซึ่งอาจจำแนกออกได้ดังนี้

การพัฒนา เป็น ๒ ระดับ คือ ความหมาย อย่างแคบและความหมายอย่างกว้าง ความหมายอย่างแคบ การพัฒนา หมายถึง การ เปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำทำให้ดีขึ้น อันเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพเพียงด้าน เดียว ส่วนความหมายอย่างกว้างนั้นการพัฒนา เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงในตัว ระบบการกระทำทั้งด้านคุณภาพ ปริมาณและ สิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นไปพร้อมๆ กัน ไม่ใช่ด้านใดด้าน หนึ่งเดียวด้านเดียว การพัฒนา เป็นการ เปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งในด้านคุณภาพ (ดีขึ้น) ปริมาณ (มากขึ้น) และสิ่งแวดล้อม (มีความ เหมาะสม) ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่ง เพียงด้านเดียว

การพัฒนา เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากความสนใจ ซึ่งเกิดขึ้นจากการสังเกตปรากฏการณ์ การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งอธิบายไว้อย่างชัดเจนว่าสังคมและวัฒนธรรมของ มนุษยชาติมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาด้วยสาเหตุต่าง ๆ หลายประการดังต่อไปนี้ คือ

๑. การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment)
๒. การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร (Population Change)
๓. การอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อกัน (Isolation and Contact)
๔. โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Structure)
๕. ระดับของความรู้และเทคโนโลยี (Knowledge and Technology)
๖. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างอื่น เช่น การเล็งเห็นความจำเป็นในการ เปลี่ยนแปลง หรือนโยบายของผู้นำประเทศ

จากปรากฏการณ์ทางสังคมที่ผ่านมา เราจะพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นเรื่องตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ การพิจารณาเรื่องการเปลี่ยนแปลงจึงต้องทำ ความเข้าใจทั้งในด้านทิศทางของการเปลี่ยนแปลง (Direction) ขนาดของการเปลี่ยนแปลง (Magnitude) ระยะเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลง (Time) สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือ ต่อต้านการเปลี่ยนแปลง (Change & Resistance to Change) สิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจในเบื้องต้น คือ ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น กินความครอบคลุมไปถึงการ เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ก้าวหน้าหรือถดถอยก็ได้ แต่ที่เป็นพื้นฐานแนวคิดที่สำคัญของการพัฒนา ก็คือ ทิศทางของการเปลี่ยนแปลง (Direction for Change) ในลักษณะที่ก้าวหน้าหรือการเปลี่ยนแปลงไป ในทางที่ดีขึ้นเท่านั้นคำว่า “พัฒนา” เกิดขึ้นและนำมาใช้ครั้งแรกในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ โดยนัก เศรษฐศาสตร์ได้นำมาใช้เรียกการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป ซึ่งเกิดการ

เปลี่ยนแปลงจากการใช้แรงงานคนและสัตว์มาเป็นพลังงานจากเทคโนโลยี เช่น เครื่องจักร เครื่องยนต์ต่าง ๆ อาชีพของคนในสังคมเปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นการประกอบอาชีพทางด้านอุตสาหกรรม วิธีการผลิตเปลี่ยนจากการยังชีพเป็นวิธีการผลิตเพื่อการค้า ที่อยู่อาศัยเปลี่ยนจากชนบทเป็นเมือง สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนจากสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น หลังจากนั้น คำว่าพัฒนา ก็ได้แพร่กระจายออกไปทั่วโลก โดยความหมายกว้างๆ ทั่วไปแล้ว หมายถึง การกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามีอยู่สามส่วน คือ ผู้กระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เจตนา วัตถุประสงค์ วิธีการ รวมทั้งกระบวนการต่างๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเป้าหมายของกระทำที่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ความเข้าใจชัดเจนในแต่ละองค์ประกอบเหล่านี้

จึงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการศึกษาวิชาการที่ว่าด้วยการพัฒนา การพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของสังคมนั้นแท้ที่จริงแล้วเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของใคร เกิดขึ้นจากการกระทำของใคร และมีจุดมุ่งหมายรวมทั้งเจตนา วัตถุประสงค์ที่แท้จริงอย่างไร จึงต้องการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจากการศึกษาเชิงวาทกรรม (Discourse Studies) พบว่า มีการแอบแฝงซ่อนเร้นความต้องการที่แท้จริงของผู้ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นอุดมการณ์ แนวคิด ทฤษฎี หลักการ วิธีการ นั่นคือ การพัฒนาที่ผ่านมาในอดีตเป็นเพียงการบิดเบือน ซ่อนเร้นฉันทามติเชิงวิชาการที่แท้จริงของพัฒนาศาสตร์ โดยพยายามใช้วาทกรรมครอบงำระบบความคิด รวมไปถึงการชี้้นำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมเป้าหมายให้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ผู้สร้างวาทกรรมต้องการ นอกเหนือไปจากนั้น ยังมีข้อคิดเห็นทางวิชาการที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า ภายใต้เงื่อนไขที่บริสุทธิ์ การพัฒนาที่แท้จริงไม่มีทางที่จะเกิดขึ้นได้ ถ้าหากไม่สามารถควบคุมการเปลี่ยนแปลงเชิงลบของสังคมซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นควบคู่กันไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในทางบวกหรือการพัฒนา

การพัฒนา เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากความสนใจ ซึ่งเกิดขึ้นจากการสังเกตปรากฏการณ์ การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งอธิบายไว้อย่างชัดเจนว่าสังคมและวัฒนธรรมของมนุษยชาติมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาด้วยสาเหตุต่าง ๆ หลายประการดังต่อไปนี้ คือ

๑. การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment)
๒. การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร (Population Change)
๓. การอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อกัน (Isolation and Contact)
๔. โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Structure)
๕. ระดับของความรู้และเทคโนโลยี (Knowledge and Technology)

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างอื่น เช่น การเล็งเห็นความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลง หรือนโยบายของผู้นำประเทศ จากปรากฏการณ์ทางสังคมที่ผ่านมา เราจะพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นเรื่องตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ การพิจารณาเรื่องการเปลี่ยนแปลงจึงต้องทำความเข้าใจทั้งในด้านทิศทางของการเปลี่ยนแปลง (Direction) ขนาดของการเปลี่ยนแปลง (Magnitude) ระยะเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลง (Time) สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือต่อต้านการเปลี่ยนแปลง (Change & Resistance to Change คำว่า “พัฒนา” เกิดขึ้นและนำมาใช้ครั้งแรกในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ โดยนักเศรษฐศาสตร์ได้นำมาใช้เรียกการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการใช้แรงงานคนและสัตว์มาเป็นพลังงานจากเทคโนโลยี เช่น เครื่องจักร เครื่องยนต์ต่างๆ อาชีพของคนในสังคมเปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นการประกอบอาชีพทางด้านอุตสาหกรรม วิธีการผลิตเปลี่ยนจากเพื่อการยังชีพเป็นวิธีการผลิตเพื่อการค้า ที่อยู่อาศัยเปลี่ยนจากชนบทเป็นเมือง สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนจากสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น หลังจากนั้น คำว่า พัฒนา ก็ได้แพร่กระจายออกไปทั่วโลก โดยความหมายกว้างๆ ทั่วไปแล้ว หมายถึง การกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ

องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามีอยู่สามส่วน คือ ผู้กระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เจตนาธรรมณ์ อุดมการณ์ วิธีการรวมทั้งกระบวนการต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเป้าหมายของกระทำที่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ความเข้าใจชัดเจนในแต่ละองค์ประกอบเหล่านี้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการศึกษาวิชาการที่ว่าด้วยการพัฒนาคำถามที่มักเกิดขึ้นบ่อยครั้งในศาสตร์ที่ว่าด้วยการพัฒนา ก็คือ การพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของสังคมนั้นแท้ที่จริงแล้วเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของใคร เกิดขึ้นจากการกระทำของใคร และมีจุดมุ่งหมายรวมทั้งเจตนาธรรมณ์ที่แท้จริงอย่างไร จึงต้องการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น

จากการศึกษาเชิงวาทกรรม (Discourse Studies) พบว่า มีการแอบแฝงซ่อนเร้นความต้องการที่แท้จริงของผู้ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นอุดมการณ์ แนวคิด ทฤษฎี หลักการ วิธีการ นั่นคือ การพัฒนาที่ผ่านมาในอดีตเป็นเพียงการบิดเบือน ซ่อนเร้นฉันทามติเชิงวิชาการที่แท้จริงของพัฒนศาสตร์ โดยพยายามใช้วาทกรรมครอบงำระบบความคิด รวมไปถึงการชี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมเป้าหมายให้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ผู้สร้างวาทกรรมต้องการ นอกเหนือไปจากนั้น ยังมีข้อคิดเห็นทางวิชาการที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า ภายใต้เงื่อนไขที่บริสุทธิ์ การพัฒนาที่แท้จริงไม่มีทางที่จะเกิดขึ้นได้ ถ้าหากไม่สามารถควบคุมการเปลี่ยนแปลงเชิงลบของสังคมซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นควบคู่กันไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในทางบวกหรือการพัฒนาอย่างไรก็ตาม โดยแก่นแท้แห่งศาสตร์นั้น การพัฒนา (Development) มีความหมายเป็นสองนัย ก็คือ

๑. ในความหมายอย่างแคบ การพัฒนา หมายถึง การประดิษฐ์คิดค้นหรือริเริ่มทำสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาและนำมาใช้เป็นครั้งแรก เช่นการคิดค้นกระแสไฟฟ้า การประดิษฐ์เครื่องคอมพิวเตอร์

๒. ในความหมายอย่างกว้าง การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของระบบต่างๆ ในสังคมที่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคมนั้น โดยมีหลักที่ใช้ในการพิจารณาโดยมีจุดเน้นอยู่ที่ลักษณะของการพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงในด้านปริมาณ คุณภาพ และสิ่งแวดล้อม ทุกด้านให้ดีขึ้นหรือเหมาะสมกว่าสภาพที่เป็นอยู่เดิมมีลักษณะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างมีลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันไปมีลักษณะเป็นพลวัตร ซึ่งหมายความว่าเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้งมีลักษณะเป็นแผนและโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใคร ด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อใด ใช้งบประมาณและสิ่งสนับสนุนเท่าใด ใครรับผิดชอบ มีลักษณะเป็นวิชาการ ซึ่งหมายถึงการกำหนดขอบเขตและกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนด เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชนบท การพัฒนาอุตสาหกรรม การพัฒนาชุมชน การพัฒนาการศึกษา มีลักษณะที่ให้น้ำหนักต่อการปฏิบัติการจริงที่ทำให้เกิดผลจริงการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากมนุษย์ โดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์ หรืออาจจะเกิดขึ้นเองมีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด ซึ่งสามารถจะบอกได้ว่าการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมดีขึ้นมากหรือน้อยเพียงใด ในระดับใด

การพัฒนา ยังหมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้าและการเปลี่ยนแปลงนี้จะมีสองส่วนที่เกี่ยวข้อง คือ การเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ รวมทั้งจะต้องมีทิศทางที่ดีขึ้นเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ได้มีการศึกษาเชิงประเมิณผลการพัฒนา พบว่า การเปลี่ยนแปลงที่ไม่พึงปรารถนาหลายประการ นับตั้งแต่เริ่มมีการดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ ๑ ในปีพุทธศักราช ๒๕๐๔ เป็นต้นมา ได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยา (Social Ecology) ของสังคมไทย ผลที่คาดหวังสำคัญหลายประการไม่เป็นที่ไปตามเจตนาที่ต้งไว้ เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้นักคิดจากหลายสำนักความคิดพากันหยิบยกประเด็นปัญหาต่างๆ ขึ้นมาถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางถึงความล้มเหลวเหล่านั้น พร้อมทั้งมีการเสนอแนวทางใหม่ในการพัฒนาประเทศ บางแนวคิดได้รับการยอมรับจากสาธารณชนและกลุ่มผู้บริหารจนนำไปสู่การกำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาประเทศบนพื้นฐานความเชื่อในเอกลักษณ์ รวมทั้งความเข้มแข็งของวัฒนธรรม บางแนวคิดชูประเด็นการเรียนรู้ตลอดจนการเสริมสร้างศักยภาพของคนพร้อมทั้งการให้เหตุผลอย่างเป็นระบบน่าเชื่อถือและปฏิบัติตาม ในขณะที่นักคิดบางสำนักความคิดพยายามใช้ยุทธศาสตร์ทางศาสนา (Religious Strategy) มาชี้นำทางออกให้แก่สังคมไทยบนพื้นฐานแห่งนัยยะสำคัญตลอดจนความโดดเด่นทางวิชาการที่ว่า ความดีต้องอยู่เหนือความชั่วเสมอ โดยละทิ้งเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้านมิติของเวลา (Time) พลังทางลบ (Negative Social Force) ที่ทำให้เกิดการต่อต้านเปลี่ยนแปลงอันไม่พึงปรารถนาในสังคม

ประกายความคิดเหล่านี้ ส่งผลให้เกิดความพยายามที่จะถักทอและบูรณาการความโดดเด่นจากแนวความคิดหลากหลายกระแสเข้าด้วยกัน นอกเหนือไปจากนั้น ยังมีการเสนอแนวคิดที่น่าสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงนิเวศ (Green Development) เศรษฐศาสตร์เชิงนิเวศ (Green Economics) เศรษฐศาสตร์กระแสกลาง (Mid-Stream Economy) หรือการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) โดยมีความเชื่อพื้นฐานของการให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติแก่ผู้คนรุ่นหลัง แล้วกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศแนวใหม่ ด้วยการวิพากษ์อย่างแหลมคมต่อแนวคิดแบบปฏิฐานนิยม (Positivism) อัตนิยม (Individualism) ที่ยึดเอาความพึงพอใจของมนุษย์ตามหลักการของอรรถประโยชน์นิยมหน่วยสุดท้าย (Marginal Utility) ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความหายนะและการทำลายล้างทรัพยากรธรรมชาติอย่างรุนแรงในปัจจุบัน จากการวิเคราะห์เจตนารมณ์ของแต่ละแนวคิด ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า โดยแท้ที่จริงแล้ว นักคิดแต่ละยุคสมัย แต่ละสำนักคิด ต่างมีเจตนารมณ์บางอย่างร่วมกัน คือ สนับสนุน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงประสงค์ของสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิก สิ่งที่แตกต่างกัน ก็คือ วิธีคิดสำนักคิด (School of Thought) ของเขตของการคิด (Boundary) ลักษณะการมองปัญหา การให้ความหมายและวิธีการในการทำความเข้าใจ รวมทั้งการวิเคราะห์หาแนวทางในการแก้ไขปัญหา (Approach) ของกลุ่มแนวคิดเหล่านั้น

ดังนั้น ผู้ที่ศึกษาวิชาการทางด้านการพัฒนาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้พื้นฐานทางด้านวิชาการรอบด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิชาการทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ซึ่งประกอบไปด้วยองค์ความรู้ทางด้านสังคมวิทยา มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ จิตวิทยา ภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รวมทั้งสถานะของการดำรงอยู่ ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงขององค์ความรู้เหล่านี้การพัฒนาชุมชนเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่พยายามใช้หลักบูรณาการบนพื้นฐานความเชื่อและความเข้าใจเบื้องต้นหลายประการร่วมกันดังต่อไปนี้

ประการแรก การพัฒนาและการพัฒนาชุมชนมีความแตกต่างกันหลายประการ ทั้งในด้านแนวความคิดที่อยู่บนพื้นฐานความเชื่อ หลักการ รวมทั้งวิธีการต่าง ๆ การพัฒนาชุมชนอย่างเป็นทางการนั้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์เชิงสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ซึ่งมีพัฒนาการทางวิชาการอย่างเป็นทางการไม่เกินหนึ่งศตวรรษที่ผ่านมา การขาดทฤษฎีตลอดจนองค์ความรู้เชิงลึกที่มีลักษณะเฉพาะด้าน ทำให้การพัฒนาชุมชนมีลักษณะทางวิชาการที่เรียกว่า การพึ่งพาทางทฤษฎี (Theoretical Dependency) ซึ่งหมายถึง การเอาแนวคิด ทฤษฎี กระบวนการ วิธีการจากศาสตร์สาขาอื่น ๆ เช่น สังคมวิทยา (Sociology) มานุษยวิทยา (Anthropology) การศึกษา (Education) รัฐศาสตร์ (Political Science) เศรษฐศาสตร์ (Economics) จิตวิทยา (Psychology) และอื่น ๆ มาบูรณาการแนวคิดขึ้นมาใหม่ เจื่อนไขดังกล่าวทำให้ผู้ที่สนใจทางด้านการพัฒนาชุมชนจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ในศาสตร์สาขาต่างๆ รอบด้าน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ ศาสตร์แห่งการพัฒนา ก็คือ

บูรณาการหรือนวัตกรรมทางการศึกษาซึ่งมุ่งหวังจะสร้างองค์รวมแห่งความรู้ให้แก่ผู้ที่มีมุ่งมั่นที่จะศึกษา อย่างไรก็ตาม ลักษณะการพึ่งพาทางทฤษฎีของวิชาการทางด้านการพัฒนานี้เองที่ทำให้การกำหนดแนวทางในการปฏิบัติมีจุดเน้นหนักแตกต่างกันออกไปตามพื้นฐานความรู้ ความเชื่อ แนวคิด ของผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้บริหารงานและผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านการพัฒนา แต่อย่างน้อยที่สุด ในปัจจุบันนี้ ทุกฝ่ายต่างเห็นพ้องต้องกันว่า รากฐานของการพัฒนาประเทศที่แท้จริงนั้น ควรจะยึดคนรวมทั้งสิ่งแวดล้อมเป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนา

ประการที่สอง สังคมไทยนั้นมีประวัติศาสตร์ตลอดจนความเป็นมาอันยาวนาน ความเชื่อ บรรทัดฐาน วัฒนธรรม รูปแบบการดำเนินชีวิตตลอดจนรูปแบบของพฤติกรรมทางสังคมถูกถ่ายทอดโดยขบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) จากบรรพบุรุษสู่คนรุ่นหลัง และยิ่งปรากฏร่องรอยให้เห็นได้อย่างชัดเจนไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมแห่งการยอมตาม (Passive Culture) ความสัมพันธ์แบบข้า-บ่าว ผู้อุปถัมภ์-ผู้รับอุปถัมภ์ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ฤกษ์ยาม ผีสง เเทวดา ซึ่งเห็นได้อย่างดาษดื่น

ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษสู่คนยุคปัจจุบันบางอย่างจะวิจิตรงดงามเต็มไปด้วยคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ บางรูปแบบจะแฝงการสั่งสมภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) เอาไว้อย่างลึกซึ้งน่าภาคภูมิใจ แต่กลับไม่ปรากฏแนวคิดอันแหลมคมเพียงพอที่จะชี้ให้เห็นมิติด้านลบของวัฒนธรรมไทยที่มีอิทธิพลต่อการคาดคะเนสัมฤทธิ์ผลหรือความล้มเหลวของการพัฒนา การวิพากษ์เชิงกล่าวหาแนวคิดเสรีนิยม วัตถุนิยมหรือสังคมนิยม ตลอดจนการปฏิเสธไม่ยอมรับแนวความคิดที่มาจากตะวันตกโดยพยายามชี้้นำให้เชื่อว่าความล้มเหลวของการพัฒนาประเทศนับตั้งแต่เริ่มดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีสาเหตุใหญ่มาจากการนำเอาแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ มาใช้โดยขาดการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบถึงข้อตกลงเบื้องต้น เงื่อนไข รวมทั้งปัจจัยต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเอาทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ จึงมีลักษณะการมองปัญหาแบบอัตนิยม (Subjectivity) ชาตินิยม (Nationalism) วัฒนธรรมนิยม (Ethnocentrism) ซึ่งมักจะละเลยหรือมองข้ามความไม่รู้ ข้อบกพร่องตลอดจนความอ่อนแอทางปัญญาของตนเอง วิธีมองปัญหาดังกล่าวจะแตกต่างกับการวิเคราะห์ปัญหาในเอกสารชุดนี้ ซึ่งเน้นหลักการมองปัญหาแบบวัตถุประสงคินิยม (Objectivism) องค์รวมนิยม (Totalism) หลังสมัยใหม่นิยม (Post-Modernism) ซึ่งให้ความสำคัญกับการพิจารณาเชิงพิพากษ์ถึงสาเหตุแห่งความอ่อนแอและการด้อยพัฒนาทุกด้านของหน่วยการวิเคราะห์ อันหมายถึงชุมชนในว่าเกิดจากการครอบงำ (Hegemony) การรุกราน (Penetration) ขบวนการติดต่อและผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation & Assimilation) การพึ่งพา การไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยว การแสวงหาผลประโยชน์จากผู้ที่ยอ่อนแอกว่า รวมทั้งการขูดรีด (Exploitation) อันเป็นพื้นฐานทางจิตวิทยาของสังคมนมนุษย์ เนื่องจาก การพัฒนาหรือการด้อยพัฒนา ความเข้มแข็งหรืออ่อนแอของสังคมใดๆ ก็ตามนั้น มิได้มีความหมายในตัวเอง หากแต่เป็นความคิดเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Concept) ซึ่งขึ้นอยู่กับ การเชื่อมโยงเปรียบเทียบกับ

สภาพแวดล้อมหรือสังคมอื่น โดยใช้กฎเกณฑ์ที่ถูกกำหนดโดยกรอบแนวคิดของผู้คิดผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางภาษาทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนขึ้นเป็นต้นนี้ชี้วัด อาทิเช่น วัดความเข้มแข็งของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง โดยการพิจารณาจากการเรียนรู้และมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของคนในชุมชนหรือวัด ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยใช้รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรเปรียบเทียบกับค่ามาตรฐานเฉลี่ย เราไม่สามารถจะเข้าใจความหมายของพัฒนาหรือด้อยพัฒนา ความเข้มแข็งหรืออ่อนแอ ความยั่งยืนหรือไม่ยั่งยืนจากสิ่งใดได้ ถ้าหากไม่สามารถพิจารณาสัมพันธ์กับสิ่งที่ใช้เป็นเกณฑ์เปรียบเทียบ ซึ่งการเปรียบเทียบก็มักจะถูกอิทธิพลของมิติทางด้านวัฒนธรรม การครอบงำทางด้านภาษาซึ่งเป็นสื่อในกระบวนการถ่ายทอดความรู้เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะความรู้สึกทางด้านชาติพันธุ์นิยม (Ethnocentrism) ซึ่งเกิดจากการยึดติดว่า วัฒนธรรมของตนเองนั้นดีกว่า สูงกว่าวัฒนธรรมอื่น ที่น่าสังเกต ก็คือ แนวคิดเหล่านี้ไม่สามารถก้าวพ้นไปจากความคิดเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Thought) กับศาสตร์สาขาอื่นได้อยู่แน่นอน กล่าวโดยสรุป ก็คือ วิธีคิดพื้นฐานของการพัฒนาและการพัฒนาชุมชนนั้น มีลักษณะเป็นวิธีคิดเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Thinking) ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้อย่างน้อย ๖ กลุ่มดังต่อไปนี้ คือ

๑. **แนวความคิดแบบวิวัฒนาการ (Evolutionary Perspective)** เป็นการนำเอาคำว่า การพัฒนามาใช้เพื่ออธิบายประวัติศาสตร์ของมนุษย์ที่เคลื่อนย้ายจากภาวะหนึ่งไปสู่อีกภาวะหนึ่งที่ดีกว่า หรือสูงกว่าเดิม

๒. **แนวความคิดแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change Perspective)** แนวคิดนี้จะสนใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ทางสังคม เช่น การแบ่งชนชั้นทางสังคม การปฏิรูป หรือการปฏิวัติ

๓. **แนวความคิดแบบเศรษฐศาสตร์ (Economic & Political Economy Perspective)** แนวคิดนี้จะมุ่งไปสู่การอธิบายโดยพิจารณาที่วิธีการผลิต (Mode of Production) วิธีการบริโภค (Mode of Consumption) หรือวิธีการแจกจ่าย (Mode of Distribution) ของมนุษย์

๔. **แนวความคิดแบบการปฏิบัติการและการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement & Social Action Perspective)** เป็นแนวคิดที่รัฐพยายามที่จะปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจและสังคมในรูปของการจัดทำแผนโครงการหรือการกำหนดอำนาจหน้าที่หรือการเคลื่อนไหวของมวลชนเพื่อต่อสู้เรียกร้อง ต่อรอง

๕. **แนวความคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม (Social Conflict Perspective)** เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากความเชื่อในหลักการของวัตถุนิยมวิภาษวิธี และมองว่าความขัดแย้งอันเกิดจากการควบคุมวิธีการผลิตจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคม

๖. **แนวความคิดแบบการพัฒนาชุมชน (Community Perspective)** เป็นแนวคิดที่องค์การสหประชาชาตินำมาใช้โดยยึดคนเป็นศูนย์กลางและเป้าหมายของการพัฒนา

ทั้ง ๖ แนวคิดหลักในการพัฒนา จะเห็นได้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะ คือ มุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงในตัวมนุษย์ รวมทั้งศักยภาพของมนุษย์เป็นหลัก และการพัฒนาที่จะสื่อความหมายให้แก่ความเข้าใจที่ถูกต้องชัดเจนนั้นจะต้องมีค่านามที่มีขอบเขตของค่านิยามที่ชัดเจนต่อท้ายคำว่า การพัฒนา เสมอ เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน การพัฒนาองค์กร การพัฒนาธุรกิจ การพัฒนาการศึกษา หรืออื่นๆ

ประการที่สาม ความเชื่อพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนที่สำคัญและแตกต่างจากแนวคิดที่ยึดถือปฏิบัติกันในการพัฒนาทั่วไปอย่างน้อยที่สุดตามประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก การพัฒนาและการพัฒนาชุมชนนั้น ถึงแม้ว่าจะไม่ปฏิเสธความเชื่อมั่นอย่างแน่นแฟ้นเกี่ยวกับศักยภาพตลอดจนศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ แต่ปฏิเสธไม่ยอมรับสิ่งที่ค้านกับตรรกศาสตร์เกี่ยวกับความเป็นจริงสากลของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การยอมรับในความไม่เท่าเทียมกันด้านศักยภาพของมนุษย์ ทั้งทางด้านกายภาพ สติปัญญา ความเฉลียวฉลาด การเรียนรู้ การปรับตัว วิสัยทัศน์ การแก้ปัญหา วุฒิกภาวะทางปัญญาและอารมณ์ และอื่น ๆ ความไม่เท่าเทียมกันในด้านต่าง ๆ ของมนุษย์นี้เองที่น่าจะเป็นเหตุผลประการหนึ่ง ซึ่งอธิบายได้ถึงการประจักษ์ต่อความผิดพลาดและล้มเหลวในภายหลังของการพัฒนาประเทศ หลังจากที่ได้เดินตามร่องรอยความคิดที่ผู้นำทางความคิดแต่ละยุคสมัยกำหนดให้ด้วยวัฒนธรรมแห่งการยอมรับ อันเป็นวัฒนธรรมพื้นฐานของสังคมไทยโดยขาดการพิจารณาและการโต้แย้งวิพากษ์อย่างมีเหตุผล ดังกล่าวมาแล้ว

ประเด็นที่สอง ด้วยเหตุผลรวมทั้งความเชื่อในความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์นี้เองที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างทางด้านสติปัญญา รวมทั้งศักยภาพด้านต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม จึงทำให้ไม่สามารถปฏิเสธความจริงของพื้นฐานของมนุษย์ซึ่งเคยเป็นมานับตั้งแต่ยุคเริ่มต้นเผ่าพันธุ์มนุษย์จนกระทั่งปัจจุบัน คือ ทุกองค์ประกอบของสังคมมนุษย์จะต้องมีผู้นำ (Leader) และผู้ตาม (Follower) เสมอ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำทางความคิด ผู้นำทางการบริหารประเทศ ศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรม การศึกษา และอื่นๆ ก็ตามความเข้าใจในการไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยว การร่วมมือ การช่วยเหลือ การพึ่งพา ความขัดแย้ง การผสมผสานและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่เป็นขบวนการพื้นฐานทางสังคมนี้เองที่ทำให้เกิดการต่อสู้ ช่วงชิงสิทธิอำนาจ ชัยชนะ ความพ่ายแพ้ สงคราม การขูดรีด การแสวงหาผลประโยชน์ การรุกราน (Penetration) ระหว่างคนตั้งแต่ ๒ กลุ่ม สองชาติ สองวัฒนธรรมขึ้นไป จนส่งผลไปถึงความเข้าใจในรวมทั้งการก่อกำเนิดของความคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาและกระบวนการพัฒนาชุมชน ซึ่งในความหมายหนึ่งก็คือ กระบวนการที่มีเป้าหมายในอันที่จะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น ซึ่งแน่นอนว่ากระบวนการดังกล่าวและไม่อาจปฏิเสธเหตุผลพื้นฐานของการที่จะต้องผู้นำในทุกๆ ด้านของกระบวนการพัฒนาหรือกระบวนการพัฒนาชุมชนได้

ประเด็นที่สาม การยอมรับความคิดตามประเด็นทั้งสองข้างต้น ทำให้การพัฒนาชุมชนมีลักษณะที่ให้น้ำหนักต่อการทำความเข้าใจในภาวะการก่อกำเนิด การคงอยู่ พลวัต การเปลี่ยนแปลงของสังคม รวมทั้งการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ อารยธรรม ความเป็นผู้นำ (Leadership) กระบวนการตัดสินใจ (Decision Making Process) การบริหารการจัดการ (Administration and Management) การวิเคราะห์ตลอดจนการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ (Situational Analysis & Adaptation) และการวิเคราะห์ความไวต่อการเปลี่ยนแปลง (Sensitivity Analysis) ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่แตกแขนงมาจากความเข้าใจเบื้องต้นดังที่กล่าวมาแล้ว

กล่าวโดยสรุป ก็คือ การพัฒนาชุมชนและการพัฒนาประเทศรวมทั้งสันติสุขอันยั่งยืนอย่างแท้จริงของสังคมนั้น นอกเหนือไปจากการขึ้นอยู่กับทุกบริบทที่ประกอบขึ้นมาเป็นระบบสังคมแล้ว ยังควรต้องเน้นการขึ้นอยู่กับความเข้าใจอย่างลึกซึ้งรอบด้านในองค์ความรู้ที่มีต่อทุกระบบของสังคม รวมทั้งระบบปฏิบัติการ ผู้นำ และศักยภาพของผู้นำ ตลอดจนภาวะความเป็นผู้นำของผู้นำทุกด้านของสังคมนั้นอีกด้วย ความพิการของศาสตร์แห่งการพัฒนา รวมทั้งข้อผิดพลาดมักก็จะปรากฏให้เห็น เมื่อมักจะปรากฏว่า ผู้ที่สถาปนาตนเองว่าเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาการแห่งการพัฒนานั้น แท้ที่จริงแล้ว มีความปกติหรือพิการทางด้านวุฒิภาวะแห่งองค์ความรู้พื้นฐานหลายด้าน

๒.๒ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีรายละเอียด ดังนี้คือ

๒.๒.๑ ความสำคัญและความหมายของการมีส่วนร่วม

ยุพาพร รูปงาม ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วม (Participation) เป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิดซึ่งเป็นการสื่อสารสองทางระหว่างบุคคลกลุ่มบุคคลชุมชนหรือองค์การในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลายกิจกรรมทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งการมีส่วนร่วมจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมการดำเนินการและร่วมรับผลประโยชน์ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกันของกลุ่มและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มด้วย^๓

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ ให้ความหมายคำจำกัดความการมีส่วนร่วม มีมากมายหลายทัศนะ มีทั้งความหมายกว้างและความหมายแคบ^๔ ในบริบทของลักษณะงาน ในแง่มุมประเด็นต่างๆ แต่ก็เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ในแง่ของการพัฒนา “การมีส่วนร่วม” (Participation) หมายถึงกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริมชักนำและสร้างโอกาสให้กับประชาชนทั้งส่วนบุคคล กลุ่มชน

^๓ ยุพาพร รูปงาม, แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพฯ : สุตรไพศาล, ๒๕๖๑), หน้า ๓.

^๔ ไพรัตน์ เตชะรินทร์, คำจำกัดความการมีส่วนร่วม, (กรุงเทพฯ : จามจุรีโปรดักท์, ๒๕๖๑), หน้า ๖๓.

ชมรม สมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัคร เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายๆเรื่องแล้วแต่กรณี^๕

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ให้ความหมายว่า เป็นกิจกรรมในการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณา การตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบ ในเรื่องต่างๆอันเป็นผลกระทบมาถึงตน^๖

ปรัชญา เวสารัชช ได้สรุปความหมายด้านการดำเนินงานโครงการการมีส่วนร่วมหมายถึงการทำงานร่วมกันกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความตั้งใจ โดยกระทำการงานดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพโดยให้ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความคิดความรู้ความสามารถแรงงานสนับสนุนหรือจัดการทรัพยากรเช่นเงินทุนวัสดุในกิจกรรมการพัฒนา^๗

ส่วนความหมายในด้านการจัดการ หมายถึง การที่กลุ่มของประชาชนก่อให้เกิดการรวมตัวที่สามารถจะกระทำการตัดสินใจใช้ทรัพยากรและมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำโดยกลุ่มในประเด็นการตัดสินใจ หมายถึงเป็นการเข้าร่วมอย่างแข็งขันของประชาชนในการดำเนินการตัดสินใจในทุกระดับและทุกรูปแบบของกิจกรรมต่างๆทางด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองและโดยเฉพาะในบริบทของกระบวนการวางแผนที่มีการกำหนดรูปแบบ

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่มซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งทำให้เกิดความมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อกลุ่มดังกล่าวด้วย^๘

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจหรือเคยมาเข้าร่วมด้วย

^๕ ไพรัตน์ เดชะรินทร์, แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๖๑), หน้า ๗๑.

^๖ ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๖๑), หน้า ๑๘.

^๗ ปรัชญา เวสารัชช, แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพฯ : ปราชญ์สยาม, ๒๕๖๑), หน้า ๑๐.

^๘ นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพฯ : สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม, ๒๕๖๑), หน้า ๑๒.

เล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้นเป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผิน แต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ^๙

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจการตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมเข้าร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่า สิ่งที่มีส่วนได้เสียต้องการที่สุดนั้นจักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริงและมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วม ทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน^{๑๐}

สฤษดี ธัญกิจจานุกิจ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมหมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาในลักษณะของการเข้าร่วมการจัดการ ตั้งแต่การเข้าร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามการประเมินผล ในรูปของชุมชนที่ได้ประโยชน์หรือผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนา^{๑๑}

จากการศึกษาคำจำกัดความและแนวคิดข้างต้น สามารถสรุปความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนในความหมายกว้าง หมายถึงการทำงานร่วมกันกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมกระทำการตัดสินใจใช้ทรัพยากรและมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำโดยกลุ่มให้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณา การตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง การมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มด้วยการศึกษาคำนี้ ขอนิยามคำว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การหมายถึง การส่งเสริมสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ในการร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ปัญหา ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน รวมทั้งร่วมรับผลประโยชน์หรือผลกระทบจากการพัฒนา

^๙ นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, *แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน*, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว , ๒๕๖๑), หน้า ๑๓.

^{๑๐} วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, *แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน*, (กรุงเทพฯ : กระทรวงวิทยาศาสตร์, ๒๕๖๑), หน้า ๑๐.

^{๑๑} สฤษดี ธัญกิจจานุกิจ, *แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน*, (กรุงเทพฯ : สถาบันจิตพัฒนาบริหารศาสตร์, ๒๕๖๑), หน้า ๒๑.

๒.๒.๒ แนวคิดลักษณะการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถจำแนกตามลักษณะงานหรือกิจกรรมที่ดำเนินการได้หลายลักษณะทั้งในด้านบริหารจัดการด้านการเมืองการพัฒนาชุมชนรวมถึงด้านบริหารของการมีส่วนร่วมซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดและทัศนะเกี่ยวกับลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้หลากหลายประการได้แก่ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนทางด้านการเมือง Bryant and White^{๑๒} แบ่งกรณีการมีส่วนร่วมเป็น ๓ ประเภทคือ

๑) การมีส่วนร่วมในระดับแนวนอน (Horizontal forms of participation) เป็นการมีส่วนร่วมแบบดั้งเดิม ที่กำหนดโดยการเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคการเมืองหรือพฤติกรรมทางการเมือง เช่น การเลือกตั้ง การรณรงค์หาเสียงกิจกรรมกลุ่มผลประโยชน์ การแนะนำชักชวนการมีส่วนร่วมแบบนี้ประชาชนจะเข้ามามีส่วนในความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจต่างๆ

๒) การมีส่วนร่วมในแนวตั้ง (Vertical forms of participation) เกิดในช่วงต่อจากแบบที่ ๑ การมีส่วนร่วมในแนวตั้งเป็นการที่ประชาชนมีความสัมพันธ์ในเรื่องต่างๆกับผู้นำหรือเจ้าหน้าที่เพื่อได้รับผลประโยชน์จากกันและกัน

๓) การมีส่วนร่วมในการบริหาร (Participation in administrative process) เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นทั้งแนวนอนและแนวตั้งอาจเป็นการออกแบบของกิจกรรมที่กลุ่มผลประโยชน์กำหนดการตัดสินใจในการบริหารหรือแลกเปลี่ยนแต่มีการเข้าไปร่วมมากกว่า ๒ แบบข้างต้น เช่น การตัดสินใจยอมรับเทคโนโลยีการวางแผนทากิจกรรมมุ่งหลังคาบ้านร่วมกัน การวางแผนการตลาด การเข้าร่วมรับการฝึกอบรม

ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนมีดังนี้

๑) ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมทั้งความต้องการของชุมชน

๒) ร่วมคิดหาสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน

๓) ร่วมวางนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรมเพื่อขจัดและแก้ไขปัญหาลดจนสนองความต้องการของชุมชน

๔) ร่วมการตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

๕) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๖) ร่วมการลงทุนในกิจกรรมหรือโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง

^{๑๒} Bryant and White, การมีส่วนร่วมของประชาชนทางด้านการเมือง, (กรุงเทพฯ : ธนัชการพิมพ์, ๒๕๖๑), หน้า ๒๑.

- ๗) ร่วมปฏิบัติตามนโยบายและแผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย
- ๘) ร่วมควบคุมติดตามประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้โดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

อคิน รพีพัฒน์ ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น ๕ ระดับ คือ^{๑๓}

- ๑) ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชนตลอดจนเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาร่วมกับผู้ปฏิบัติงานในสนาม (Organizer)
- ๒) ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์หาสาเหตุแห่งปัญหาและแนวทางต่างๆที่อาจนำมาใช้ในการแก้ปัญหา
- ๓) ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาแนวทางและวิธีการที่จะใช้ในการแก้ปัญหาและวางแผนเพื่อแก้ปัญหาร่วมกันกับผู้ปฏิบัติงานสนาม
- ๔) ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนเพื่อแก้ปัญหา
- ๕) ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามผลการปฏิบัติงานร่วมกับผู้ปฏิบัติงานในสนามในขณะเดียวกัน

ชาติชาย ฅ เชียงใหม่ ได้กล่าวถึงลักษณะหรือมิติของการมีส่วนร่วมไว้ ๔ รูปแบบดังนี้^{๑๔}

- ๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หมายถึงการร่วมคิดค้นหาและตัดสินใจหรือการกำหนดรายละเอียดของสิ่งที่จะดำเนินการ
 - ๒. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการในกิจกรรมโครงการ หมายถึงการที่มีส่วนเข้ามาร่วมดำเนินโครงการร่วมแรงร่วมสมทบค่าใช้จ่ายการให้ข้อมูลที่จำเป็นตลอดจนการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการร่วมในการบริหารงานหรือการประสานงาน
 - ๓. การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ หมายถึงการได้รับผลประโยชน์จากการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาเช่น มีรายได้เพิ่มขึ้นมีการกระจายโอกาสทางการพัฒนา การรับความรู้แนวความคิดและการช่วยเหลือด้านต่างๆมากขึ้น เป็นต้น
 - ๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล หมายถึงการที่ประชาชนเข้าร่วมเพื่อการประเมินผลการดำเนินโครงการ โดยอาจดำเนินการผ่านกระบวนการทางการเมือง หรือสื่อสารมวลชนต่างๆ
- จากแนวคิดดังกล่าวสามารถแบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อให้เป็นแนวทางไปสู่การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมแล้ว เมื่อมองในมิติของการมีส่วนร่วม Cohen and Uphoff (อ้างถึง

^{๑๓} อคิน รพีพัฒน์, การมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพฯ : ปัญญาชน, ๒๕๖๑), หน้า ๒๑.

^{๑๔} ชาติชาย ฅ เชียงใหม่, การมีส่วนร่วมของประชาชน : มิติของการมีส่วนร่วม, (กรุงเทพฯ : เทพเนรมิตการพิมพ์, ๒๕๖๑), หน้า ๙๑.

ในจรรยาบรรณ (๒๕๔๘) ได้เสนอแนวคิดเบื้องต้น ในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมว่ามี ๓ มิติ (Dimensions) โดยมีมิติการมีส่วนร่วมจะประกอบด้วยประเด็นคำถามดังนี้

๑) มีส่วนร่วมอะไรบ้าง (What) แบ่งเป็น (Cohen and Uphoff, ๑๙๘๐)

- ๑.๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)
- ๑.๒) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation)
- ๑.๓) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits)
- ๑.๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

๒) มีส่วนร่วมกับใครบ้าง (Whose) ได้แก่ การมีส่วนร่วมกับชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เจ้าหน้าที่ต่างชาติ(จากองค์กรที่ให้ทุน) เป็นต้น ทั้งนี้ให้พิจารณาคุณลักษณะทางประชากร สังคมและเศรษฐกิจของผู้เข้ามีส่วนร่วมในเรื่องอายุ เพศ สถานภาพครอบครัว ระดับการศึกษา ระดับชั้นทางสังคม อาชีพ ระดับรายได้ ระยะเวลาที่อยู่อาศัย การถือครองที่ดิน

๓) มีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง (How) โดยพิจารณาจาก

- ๓.๑) การมีส่วนร่วมเกิดจากเบื้องบนหรือเบื้องล่าง
- ๓.๒) ถูกบังคับให้เข้าร่วมกิจกรรมหรือแรงจูงใจ
- ๓.๓) โครงสร้างชุมชน
- ๓.๔) ช่องทางการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้น
 - การมีส่วนร่วมโดยผ่านปัจเจกชนหรือผ่านกลุ่ม
 - การมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยอ้อม(ผ่านตัวแทน)
 - การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ
- ๓.๕) ระยะเวลา (Duration) ความต่อเนื่องของกิจกรรม
- ๓.๖) ขอบข่าย (Scope) ความครอบคลุมของกิจกรรม
- ๓.๗) ผลที่เกิดจากการมีส่วนร่วม

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนามีลักษณะแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่ดำเนินการโดยลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ปรากฏเช่น การร่วมคิด ร่วมศึกษา วางแผนดำเนิน การตัดสินใจ ควบคุมติดตามประเมินผล ร่วมลงทุนและร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งสามารถดำเนินการโดยผ่านช่องทางทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทางตรงได้แก่ การเป็นสมาชิกกรรมการประธานหรือผู้นำผู้เข้าร่วมประชุมผู้ออกเงิน เป็นต้น ส่วนทางอ้อมได้แก่ การเลือกตั้งผู้แทนโดยสามารถแบ่งระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น ๓ ประเภท คือ

- ๑) การมีส่วนร่วมในระดับแนวนอน (Horizontal forms of participation)
- ๒) การมีส่วนร่วมในระดับแนวตั้ง (Vertical forms of participation)

๓) การมีส่วนร่วมในการบริหาร (Participation in administrative process) เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นทั้งแนวนอนและแนวตั้ง

ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลในการศึกษาวิจัยนี้ เป็นในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล ในกิจกรรมทางการบริหาร ๕ กิจกรรมหลัก คือการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน การจัดทำข้อบัญญัติ การจัดทำงบประมาณ การประชุมสภาและการจัดซื้อจัดจ้างโดยลักษณะ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าว ตั้งแต่การเริ่มดำเนินงานจนกระทั่งสิ้นสุดกระบวนการโดยเริ่มจากการร่วมลาดับปัญหาวิเคราะห์หาสาเหตุ ร่วมพิจารณาแนวทางแก้ปัญหาพร้อมดำเนินการตามแผนและร่วมติดตามผลการปฏิบัติงาน

๒.๒.๓ รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน

รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนจำแนกตามมิติระดับการมีส่วนร่วมใน ๓ รูปแบบดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกัน กล่าวคือฝ่ายหนึ่งรู้สึกด้อยอำนาจกว่ามีทรัพยากรหรือความรู้ด้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น^{๑๔}

๒) การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการกำหนดนโยบายของรัฐโดยไม่รู้ความต้องการของประชาชน ดังนั้นการมีส่วนร่วมจึงเป็นเพียงประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนบางเรื่องเท่านั้น

๓) การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาด้วยความเท่าเทียมกันทุกฝ่าย จัดเป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแท้จริงของประชาชน ตามแนวความคิดและหลักการพัฒนาชุมชน เมื่อนำมาใช้ในการเรียนรู้จะสนับสนุนและส่งเสริมให้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

รูปแบบการมีส่วนร่วม United Nation ได้จำแนกตามลักษณะการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง (Spontaneous) ซึ่งโดยการอาสาสมัครหรือการรวมตัวกันเอง เพื่อแก้ไขปัญหาของตนเองโดยเป็นการกระทำไม่ได้รับการช่วยเหลือจากภายนอก ซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นเป้าหมาย

๒) การมีส่วนร่วมแบบชักนำ (Induced) ซึ่งเป็นการเข้าร่วมโดยความต้องการความเห็นชอบหรือสนับสนุนโดยรัฐบาลซึ่งเป็นรูปแบบทั่วไปของประเทศกำลังพัฒนา

^{๑๔} นีรันดร์ จงวุฒิเวศย์, แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๖๑), หน้า ๒๑.

๓) การมีส่วนร่วมแบบบังคับ (Coerced) เป็นการเข้าร่วมโดยความต้องการความเห็นชอบหรือสนับสนุนโดยรัฐบาล ภายใต้การจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือโดยการบังคับโดยตรง รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่ผู้กระทำได้รับผลทันทีแต่จะไม่ได้ผลในระยะยาวและมักจะมีผลเสียตรงที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในที่สุด

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมมีดังต่อไปนี้

๑) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct participation) โดยผ่านองค์กรที่จัดตั้งโดยประชาชน(Inclusive organization) การรวมกลุ่มเยาวชนต่างๆ

๒) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (Representative organization) กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน

๓) การมีประชาชนมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ (Open participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (Non-representative organization) เช่นสถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ทุกเวลา^{๑๖}

๒.๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม

โครงการพัฒนาใดๆที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการสาธารณะในกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริมชักนำและสร้างโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมดำเนินงานทั้งกระบวนการถือเป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่ง ที่จะทำให้โครงการนั้นประสบผลสำเร็จได้ง่ายขึ้น ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นขั้นตอนที่แสดงวิธีการและแนวทางการดำเนินงานที่ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน ทั้งนี้มีองค์กรหน่วยงานนักวิชาการได้เสนอแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ในประเด็นต่างๆ หลายทัศนะแต่ก็เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ทั้งนี้องค์การอนามัยโลก ได้เสนอกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมไว้ ๔ ขั้นตอน ดังนี้^{๑๗}

๑) การวางแผนประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดอันดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีติดตามประเมินผลและ ประการที่สำคัญคือ ต้องตัดสินใจด้วยตนเอง

๒) การดำเนินกิจกรรมประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการและบริหารการใช้ทรัพยากรมีความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการเงิน

^{๑๖} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, รูปแบบของการมีส่วนร่วม, (กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๖๑), หน้า ๖๑.

^{๑๗} ประภัสสร เตชะประเสริฐวิทยา, แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม, (กรุงเทพฯ : ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๖๑), หน้า ๖๑.

๓) การใช้ประโยชน์ประชาชนต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและการควบคุมทางสังคม

๔) การได้รับประโยชน์ประชาชนต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่ที่เท่าเทียมกันซึ่งเป็นผลประโยชน์ส่วนตัวสังคมหรือในรูปวัตถุก็ได้

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนามีกระบวนการขั้นตอนดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา

๒) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ

๓) การมีส่วนร่วมในการลงทุนร่วมกันตัดสินใจและปฏิบัติงาน

๔) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

นอกจากนี้ ในแง่การพัฒนาท้องถิ่น กล่าวหาว่าประชาชนอาจเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นได้ ๕ ลักษณะ คือ

๑) การค้นหาปัญหาสาเหตุของปัญหาตลอดจนแนวทางแก้ไข

๒) การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา

๓) การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนา

๔) การได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

๕) ประเมินผลกิจกรรมการพัฒนา

ตามที่นักวิชาการได้ให้แนวทางกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ในประเด็นต่างๆสรุปได้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมเริ่มต้นจากการศึกษาข้อมูลสาเหตุของปัญหา การพิจารณาตัดสินใจเลือกแนวทาง การวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา การดำเนินการหรือปฏิบัติงานและสิ้นสุดที่การติดตามประเมินผล โดยการดำเนินการที่ให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในฐานะเจ้าของชุมชนหรือทรัพยากร ได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาจัดสรรทรัพยากรและมีส่วนร่วมตามกระบวนการในทุกขั้นตอนหรือมากขึ้นตอนให้มากที่สุด มิใช่มีส่วนร่วมเพียงขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งก็จะช่วยลดความขัดแย้งและสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานพัฒนาไปในทางที่ดีประสบผลสำเร็จได้และเกิดผลดีต่อชุมชน

๒.๒.๕ เงื่อนไขการมีส่วนร่วม

การที่ประชาชนจะเข้าไปมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมหรือไม่เข้าร่วมนั้น มีเงื่อนไขหลายประการที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมซึ่งอาจเป็นไปด้วยความเต็มใจหรือถูกบีบบังคับหรือผลักดันให้เข้าไปมีส่วนร่วม ดังนั้นเงื่อนไขในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนจึงขึ้นอยู่กับหลายลักษณะด้วยกันโดยนักวิชาการได้กล่าวถึงเงื่อนไขการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

พงษ์ธร จันทรสวัสดิ์ เสนอเงื่อนไขเบื้องต้นของการมีส่วนร่วมไว้ ๕ ประการ คือ

๑) รัฐบาลจะต้องมีการยอมรับในแนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อนในเบื้องต้นและได้บรรจุหลักการนี้ไว้ในแผนหรือนโยบายในระดับต่างๆด้วย^{๑๘}

๒) ประชาชนต้องมีพื้นฐานองค์กรประชาชนที่สามารถเป็นตัวแทนในการเจรจาต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์และบุคคลอื่นๆได้

๓) ประชาชนต้องมีอิสระในความคิดริเริ่มและในการตัดสินใจในระดับท้องถิ่นเพื่อกำหนดกิจกรรมของตนเอง

๔) ชุมชนต้องมีการไหลเวียนของข่าวสารและความรู้ใหม่ๆโดยเฉพาะหลักการและปรัชญาของการพัฒนาเทคนิควิธีการ ในการจัดสรรทรัพยากรและความรู้ทางการบริหารงาน

๕) ชุมชนจะต้องได้รับการสนับสนุนทางด้านสิ่งของและความคิดเทคนิคที่จำเป็น (โดยเฉพาะในระยะแรก)

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ ได้กล่าวเงื่อนไขการมีส่วนร่วมของประชาชนในแนวทางกว้างๆไว้ว่า มีอย่างน้อย ๓ ประการ คือ^{๑๙}

๑) ประชาชนจะต้องมีอิสระที่จะมีส่วนร่วม

๒) ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม

๓) ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม

อนุภาพ ถิรลาภ ได้กล่าวเงื่อนไขพื้นฐานของประชาชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนามี ๔ ประการคือ^{๒๐}

๑) ประชาชนต้องมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วมกล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีศักยภาพที่จะเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆเช่น ประชาชนต้องมีความสามารถในการค้นหาความต้องการ วางแผนจัดการตลอดจนบริหารองค์กรและการใช้ทรัพยากรในที่สุด

๒) ประชาชนต้องมีความพร้อมเข้ามีส่วนร่วมกล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีสภาพทางเศรษฐกิจวัฒนธรรมและกายภาพที่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม

^{๑๘} พงษ์ธร จันทรสวัสดิ์, **เงื่อนไขการมีส่วนร่วม**, (กรุงเทพฯ : เครือข่ายของการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน, ๒๕๖๑), หน้า ๓๒.

^{๑๙} พงษ์ธร จันทรสวัสดิ์, **เงื่อนไขการมีส่วนร่วม**, (กรุงเทพฯ : เครือข่ายของการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน, ๒๕๖๑), หน้า ๓๒.

^{๒๐} อนุภาพ ถิรลาภ, **การมีส่วนร่วมและการเตรียมชุมชน**, (กรุงเทพฯ : ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน, ๒๕๖๑), หน้า ๒.

๓) ประชาชนจะต้องมีความประสงค์ที่จะเข้าร่วมกล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีความเต็มใจเห็นประโยชน์ในการเข้าร่วมจะต้องมีใช้เป็นการบังคับหรือผลักดันให้เข้าร่วมโดยที่ประชาชนมิได้ประสงค์จะเข้าร่วมในนัยหนึ่งนัยใด

๔) ประชาชนจะต้องมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าร่วมกล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีโอกาสที่จะเข้าร่วม ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจให้แก่ประชาชนในการตัดสินใจและกำหนดกิจกรรมพัฒนาที่ต้องการในระดับที่เหมาะสม ประชาชนจะต้องมีโอกาสและความเป็นไปได้อย่างจัดการด้วยตนเองในระบบพื้นฐานทางการเมืองเป็นสำคัญ

ปารีชาติ วลัยเสถียร ได้สรุปเงื่อนไขที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแบ่งได้ ๖ ประเภท คือ^{๒๑}

๑) เงื่อนไขทางการเมืองการปกครองสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรม

๒) เงื่อนไขของโครงการพัฒนา

๓) เงื่อนไขของนักพัฒนา

๔) เงื่อนไขของผู้นำ

๕) เงื่อนไขทางการบริหารจัดการ

๖) เงื่อนไขทางสังคมและจิตวิทยา

เงื่อนไขที่ประชาชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเท่าที่ควรนั้นเป็นเพราะเหตุดังนี้

๑) ทักษะของประชาชนที่มีต่อการเมืองคิดว่า การเมืองเป็นเรื่องไกลตัวไม่ตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่นมองการเมืองเป็นเรื่องของนักการเมืองไม่ใช่เรื่องของประชาชน

๒) ความรู้สึกของประชาชนที่มีต่อท้องถิ่นและความเป็นท้องถิ่นกล่าวคือ คนไทยขาด Civic Culture ขาดความรู้สึกผูกพันกับท้องถิ่น ไม่สนใจติดตามตรวจสอบกำกับดูแลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการและพัฒนาท้องถิ่นให้ก้าวหน้า

๓) วิถีชีวิตของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น คือ ชาวบ้านจะมีความประณีประนอมสูง เพราะมีความสัมพันธ์ในเครือญาติและมีความเกรงใจประกอบกับชาวบ้านมีการพูดคุยกันเมื่อเกิดปัญหา

๔) วัฒนธรรมการยึดตัวบุคคลเป็นผลมาจากสังคมไทยเป็นระบบอุปถัมภ์ประชาชนขาดความรู้ที่แท้จริงทำให้ถูกขี้นาและขาดอิสระในการตัดสินใจ

จากแนวคิดที่ตนดังกล่าวข้างต้นกล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของประชาชนขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ๓ ประการคือ

^{๒๑} ปารีชาติ วลัยเสถียร, *เงื่อนไขการมีส่วนร่วม*, (กรุงเทพฯ : เครือข่ายของการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน, ๒๕๖๑), หน้า ๒๐.

๑) เจื่อนใจตัวบุคคลได้แก่ ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อส่วนบุคคล วิถีชีวิต ความรู้สึกและความผูกพันกับท้องถิ่น ความรู้ ความสามารถและศักยภาพของประชาชน ความพึงพอใจ ความเต็มใจและอิสระในการเข้ามีส่วนร่วม

๒) เจื่อนใจเกี่ยวกับโครงการได้แก่ ลักษณะของกิจกรรมโครงการพัฒนาการเข้าถึงการบริหารจัดการโครงการผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้ รับระบบบริหารจัดการความยืดหยุ่นของโครงการ ความต่อเนื่องของโครงการ ความสลับซับซ้อนของเทคโนโลยีทรัพยากรที่ต้องการ

๓) เจื่อนใจสภาพแวดล้อมได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง ชุมชนผู้นำ ผู้มีอิทธิพล การไหลเวียนของข่าวสารและความรู้ใหม่ๆ ในชุมชน การสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงาน เป็นต้น

๒.๒.๖ ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน

โดยทั่วไปแล้วกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนต่อเนื่อง ซึ่งก่อให้เกิดต้นทุนในการดำเนินการมากพอสมควร^{๒๒} อย่างไรก็ตามข้อดีของการมีส่วนร่วมคือ การก่อให้เกิดการผลิตนโยบายและบริการสาธารณะที่สอดคล้องกับความต้องการของสาธารณชนเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดสรรทรัพยากรของสาธารณะให้สูงขึ้น โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดประโยชน์ต่างๆ ดังนี้ เพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ กระบวนการปรึกษาหารือกับสาธารณชนช่วยให้เกิดความกระจ่างในวัตถุประสงค์และความต้องการของโครงการหรือนโยบายนั้นๆ การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา การให้ประชาชนมีส่วนร่วมมาตั้งแต่ต้นในการดำเนินงานสามารถที่จะลดความล่าช้าและลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของประชาชนได้ การสร้างฉันทามติ (Consensus Building) โครงการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถที่จะสร้างข้อตกลงที่มั่นคงและยืนยาวและการยอมรับระหว่างกลุ่ม ลดความขัดแย้งทางการเมืองและสร้างให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐความสำเร็จและผลในการปฏิบัติของโครงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้คนเรามีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ การตัดสินใจนั้นซึ่งจะได้รับความร่วมมือจากประชาชน

๕) การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าหรือหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่รุนแรง

๖) ความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่ความชอบธรรมและการดำรงอยู่ของความชอบธรรม

การมีส่วนร่วมมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนและการพัฒนาชุมชนหลายประการ ได้แก่ เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญสอดคล้องกับปรัชญา

^{๒๒} สนธยา พลศรี, ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพฯ : เครือข่ายของการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน, ๒๕๖๑), หน้า ๖.

แนวความคิดและหลักการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน เป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จนโยบายของรัฐบาลในเรื่องการกระจายอำนาจ นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน ทำให้ดำเนินการพัฒนาชุมชนได้ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชนและชุมชน เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลกลุ่มและองค์กรในชุมชนให้มีประสิทธิภาพ เป็นการสร้างความพึงพอใจร่วมกัน ทำให้การพัฒนา มีความชอบธรรม ทำให้เกิดความรักหวงแหนรับผิดชอบและเป็นเจ้าของชุมชน ถือว่าเป็นกระบวนการสำคัญในการสนับสนุนส่งเสริม การเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน ให้ประสบผลสำเร็จเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาล เพราะการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเป็นการพัฒนาของคนในชุมชนโดยคนในชุมชนและเพื่อคนในชุมชนอย่างแท้จริง รัฐบาลเป็นเพียงผู้สนับสนุนในบางส่วนเท่านั้น^{๒๓}

การมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้เกิดประโยชน์ที่หลากหลาย ทั้งด้านตัวบุคคล สังคม ชุมชนและหน่วยงานองค์กรต่างๆ โดยเป็นไปตามวิถีการมีส่วนร่วมแต่ละประเด็น ซึ่งในภาพรวมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวบุคคลในการพัฒนาศักยภาพสังคมชุมชนเกิดการพึ่งพาตนเอง เกิดความรักหวงแหนรับผิดชอบและเป็นเจ้าของชุมชน เพิ่มคุณภาพการตัดสินใจสร้างฉันทามติลดกระแสการต่อต้าน หลีกเลี่ยงความขัดแย้ง ลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา มีการรวมพลังเกิดความสามัคคีเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาล ซึ่งจะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการปล่อยกระจายอำนาจสู่ประชาชนท้องถิ่น

๒.๒.๗ ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในการดำเนินงานพัฒนาหรือกิจกรรมโครงการใดๆก็ตาม สิ่งที่สำคัญต่อการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนมีหลายประการ ทั้งด้านปัจจัยตัวบุคคล องค์กรและชุมชน ทั้งนี้ภาครัฐจำเป็นต้องคำนึงถึงการส่งเสริมสนับสนุนช่วยเหลือประชาชน เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความร่วมมือในกิจกรรมการพัฒนาต่างๆของชุมชนเพื่อให้ดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์และเกิดการพัฒนาที่ดีเกิดผลดีต่อชุมชนปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม เกิดจากความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือ หรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง อำนาจปีบบังคับที่เกิดจากคนที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้เกิดการปีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ

ปัจจัยที่ผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นปรัชญา ได้กล่าวถึงดังนี้

๑) ปัจจัยสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพเศรษฐกิจสังคมการเมืองการปกครองและความปลอดภัย

๒) ปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่นโดยเฉพาะผู้นำ

๓) ปัจจัยที่เป็นรางวัลตอบแทนเช่นค่าตอบแทนแรงงานเงินปันผลจากสหกรณ์ออมทรัพย์

^{๒๓} ถวิลวดี บุรีกุล, ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๖๑), หน้า ๖.

๔) ปัจจัยภายในตัวบุคคลได้แก่ ความคาดหวังในประโยชน์ส่วนรวมความรู้สึกเกรงใจไม่กล้าปฏิเสธเมื่อถูกชักชวนหรือความรู้สึกว่าเป็นพันธะที่ต้องเข้าร่วมเพื่อให้เกิดความสามัคคี

ในประเด็นเดียวกันอนุภาพ ธีรลาภ เห็นว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนได้แก่ ความเกรงใจผู้ที่มีสถานภาพที่สูงกว่าความต้องการเป็นกลุ่มเป็นพวกความเชื่อในตัวผู้นำความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐการคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทน การยอมรับแบบอย่าง ความไม่พอใจต่อสภาพแวดล้อม การยอมรับในอำนาจรัฐและฐานะทางเศรษฐกิจ

ธวัช เบญจจาทิกุล เห็นว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนามี ๕ ประการได้แก่ ปัจจัยด้านสังคมเศรษฐกิจการเมืองวัฒนธรรม และด้านจิตวิทยาทางสังคม นอกจากนี้^{๒๔}

อรอนงค์ ธรรมกุล ยังได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นไว้ด้วยกัน ๓ ประการได้แก่^{๒๕}

- ๑) ด้านความผูกพันเป็นเครือญาติและความผูกพันในชุมชน
- ๒) ด้านการมีภาวะทางเศรษฐกิจ
- ๓) ด้านการสนับสนุนจากองค์กรภายในหมู่บ้าน

ในประเด็นเดียวกันจากการศึกษาของ Creighton พบว่าการที่คนเราจะพิจารณาว่าตนได้รับผลกระทบและเลือกที่จะมีส่วนร่วมในโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ ๖ ประการ คือ

- ๑) ความใกล้ชิดปัญหา
- ๒) ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ
- ๓) การเข้าถึงประโยชน์ใช้สอยหรือบริการ
- ๔) ประเด็นทางด้านสังคม/สิ่งแวดล้อม
- ๕) ค่านิยม
- ๖) อำนาจที่ได้รับการมอบหมายตามกฎหมาย

นอกจากนี้ประชาชนโดยทั่วไปจะเข้ามามีส่วนร่วมปัจจัยที่เป็นส่วนสำคัญคือ การให้ข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณชนทั่วไปถึงผลที่จะติดตามมาของการมีส่วนร่วมหรือการไม่ทำตามกิจกรรมที่นำเสนอและต้องแสดงให้เห็นชัดเจนเพื่อให้ประชาชนเห็นช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมได้ถ้าเขาต้องการที่จะมีส่วนร่วม

^{๒๔} ธวัช เบญจจาทิกุล, ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า และมูลนิธิเอเชีย, ๒๕๖๑), หน้า ๖.

^{๒๕} อรอนงค์ ธรรมกุล, ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น, (กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๖๑), หน้า ๖.

สำหรับนักวิชาการต่างประเทศ World Health Organization ได้เสนอปัจจัยพื้นฐานในการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ๒ ประการคือ

๑) ปัจจัยของสิ่งจูงใจในการเห็นว่าตนจะได้ผลประโยชน์ตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไป

๒) ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมควรเปิดโอกาสให้ทุกคนและทุกๆกลุ่มในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมในการพัฒนาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งโดยการเข้าร่วมอาจอยู่ในรูปของการมีตัวแทนหรือเข้าร่วมโดยตรงควรมีเวลากำหนดที่ชัดเจนเพื่อผู้เข้าร่วมจะสามารถกำหนดเงื่อนไขของตนเองได้ตามสภาพเป็นจริงของตนและกำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แน่นอนว่าจะทำอะไร

Person ได้อธิบายว่าการกระทำของมนุษย์ (Action of Anyone) จะขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล ระบบสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่และวัฒนธรรมในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกซึ่งวัฒนธรรมนี้จะเป็นตัวกำหนดความคิดความเชื่อค่านิยมของบุคคล^{๒๖}

Kaufman พบว่า อายุ เพศ การศึกษาขนาดครอบครัว อาชีพรายได้และความยาวนานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน^{๒๗}

Alvin Bertrand ที่พบว่า ปัจจัยทางวัฒนธรรมของประชาชนที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมได้แก่ ลักษณะของบุคคลคืออายุเพศ สถานภาพทางสังคม อาชีพ การศึกษา ถิ่นที่อยู่อาศัยระยะเวลาในท้องถิ่นค่านิยมและทัศนคติ^{๒๘}

John M. Cohen และ Norman T. Uphoff ได้กล่าวถึงภาวะแวดล้อมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ ปัจจัยทางกายภาพและชีวภาพ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางวัฒนธรรมและปัจจัยด้านประวัติศาสตร์^{๒๙}

William W. Reeder^{๓๐} ยังกล่าวว่าปัจจัยต่างๆที่มีอิทธิพลต่อการกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์โดยมีความเชื่อว่าปัจจัยภายนอกคือสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมไม่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการตัดสินใจ แต่บุคคลจะแปลงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเหล่านั้นมาสู่ตัวบุคคลในรูปแบบ

^{๒๖} Person, การเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๖๑), หน้า ๖.

^{๒๗} Kaufman, ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น, (กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๖๐), หน้า ๕.

^{๒๘} Alvin Bertrand, การจัดทำแผนพัฒนาและโครงสร้างขององค์กร, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๐.

^{๒๙} John M. Cohen, กระบวนการพัฒนาท้องถิ่น, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๑), หน้า ๖.

^{๓๐} William W. Reeder, เทคนิคการมีส่วนร่วมของประชาชนและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง, (กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๖๑), หน้า ๖.

ของความเชื่อ (Beliefs) และความไม่เชื่อ (Disbeliefs) ซึ่งจะเป็นเหตุผลที่จะทำให้บุคคลตัดสินใจเลือก
กระทำพฤติกรรมซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้านคือ

๑) ปัจจัยที่ดึงดูดให้เกิดการกระทำได้แก่เป้าหมาย (Goals) ความเชื่อ
(Belieforientation) ค่านิยม (Value Standards) นิสัยและขนบธรรมเนียม (Habits and Custom)

๒) ปัจจัยผลักดันให้เกิดการกระทำได้แก่ความคาดหวัง (Expectations) ข้อผูกพัน
(Commitments) และการบังคับ (Force)

๓) ปัจจัยสนับสนุนได้แก่โอกาส (Opportunity) ความสามารถ (Ability) การสนับสนุน
(Support) เป็นแรงกระตุ้นให้คนกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไป

Singh สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางสังคมไว้ว่า มีปัจจัยถึง ๓๒ ตัวที่มีส่วน
ร่วมกำหนดระดับการมีส่วนร่วมทางสังคมได้แก่ อายุ เพศสุขภาพ ระยะเวลาอาศัยในชุมชน ระยะห่าง
ของการตั้งบ้านเรือน ขนาดของครอบครัว มาตรฐานทางสังคมของประชาชน ระดับการศึกษา ระดับ
ความเป็นอยู่ การครอบครองที่ดิน ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เชื้อชาติและสัญชาติ พื้นเพทางครอบครัว
ลำดับชั้นทางสังคม ปัจจัยส่วนบุคคล การปรับตัวทางสังคม ความสนใจ ความเฉลียวฉลาด การอบรม
ทางพฤติกรรม ทักษะคิด ข่าวสารและการติดต่อสื่อสาร ความเชื่อศาสนา ค่านิยมทางสังคม ความเชื่อ
ในตนเอง ความเชื่อและการแสดงออกทางพฤติกรรม ความพึงพอใจการเป็นผู้นำและการตระหนักถึง
ความสำคัญของกิจกรรม^{๓๑)}

Roger กล่าวว่าปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลเป็นตัวตัดสินใจเข้าร่วมกระทำกิจกรรม
ใหม่ๆในชุมชนหรือยอมรับสิ่งใหม่ๆคือการติดต่อสื่อสารและลักษณะส่วนตัวของบุคคลนั้นๆ^{๓๒)}

๑) ปัจจัยช่องทางการสื่อสารเป็นวิธีการที่ผู้ส่งข่าวสารไปยังผู้รับสารใน ๒ ลักษณะคือ

๑.๑) ช่องทางการสื่อสารมวลชน (Mass Media Channel) เป็นวิธีการถ่ายทอด
ข่าวสารที่เกี่ยวกับการสื่อสารเช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสารและหนังสือประเภทอื่นๆเช่น
ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งมีความสำคัญในการเพิ่มความรู้กระจายข่าวสารสามารถเปลี่ยนแปลง
ทัศนคติของบุคคลได้

๑.๒) ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Channel) เป็นการติดต่อ
ระหว่างบุคคลเพื่อถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารซึ่งมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง
ทัศนคติได้มากกว่าสื่อประเภทอื่นๆ

^{๓๑)} Singh, การมีส่วนร่วมทางสังคม, (กรุงเทพฯ : เอ็กซเปอร์เน็ท, ๒๕๖๑), หน้า ๑๐.

^{๓๒)} Roger, ปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลเป็นตัวตัดสินใจ, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๖๑), หน้า ๕.

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม

ในสาขาวิชาสังคมวิทยา (Sociology) มีแนวคิดและทฤษฎีจำนวนมากที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาและ วิเคราะห์ สังคมบางทฤษฎี เด็บโตและพัฒนา มาเป็นทฤษฎีกระแสหลัก (Main Stream Theory) ที่เป็นกรอบคิดอันทรงอิทธิพลอย่างยาวนานหลายทศวรรษ อันได้แก่ ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural Functional Theory) บางทฤษฎีก่อตัวจากแนวคิดที่ตรงกันข้ามกับทฤษฎีอื่น เช่น ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) บางทฤษฎีเกิดจากความพยายามในการเติมเต็มช่องว่างของทฤษฎีอื่น เช่น ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) และทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory) บางทฤษฎีเด็บโตจากการวิพากษ์ (Critique) ทฤษฎีกระแสหลัก ทำให้เกิดเป็นทฤษฎีทางเลือก (Alternative Theory) เช่น ทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยา(Phenomenology) และกลุ่มทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Theories) เป็นต้น^{๓๓}

แนวคิดอุตสาหกรรมวัฒนธรรม (Culture Industry) ของสำนัก แฟรงค์เฟิร์ต (Frankfurt School) แนวคิดหลังโครงสร้างนิ ยม (Post-Structuralism) โดยการนำของ Roland Barthes ปรัชญาการรื้อสร้าง (Deconstruction)ของ Jacques Derrida ตลอดจนแนวคิดของกลุ่มปัญญาชนแนวหลังทันสมัย (Postmodern) ที่ปฏิเสธการครอบงำของแนวคิดหลัก เช่น การปฏิเสธแนวคิดแบบทวิลักษณ์(Anti-Dualism) ของMichel Foucault หรือการเรียกร้องให้ใช้วาทกรรมเล็ก (Little Narrative) เป็นยุทธวิธีตอบโต้วาทกรรมหลัก(Grand Narrative) ที่ครอบงำสังคมของ Jean Francois Lyotard และการวิพากษ์สื่อในฐานะผู้สร้างภาพเสมือนจริง (Simulacra) ที่เหมือนจริงมาก (Hyper Reality) ของ Jean Baudrillard หรือแม้แต่การสร้างตำแหน่งกึ่งกลางระหว่างโครงสร้าง (Structure) กับผู้กระทำการ (Agency) โดยแนวคิด Structuration Theory ของ Anthony Giddens ขณะเดียวกันก็มีนักทฤษฎีที่ตอบโต้แนวคิดหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) ว่าเราสามารถสร้างทฤษฎีสากลเกี่ยวกับโลกทางสังคมได้ช่วยให้เราสามารถกำหนดรูปแบบของโลกได้มากและดียิ่งขึ้น เช่น Jurgen Habermas ที่นำเสนอแนวคิดประชาธิปไตยและพื้นที่สาธารณะ(Democracy and the Public Sphere), Ulrich Beck ที่เสนอแนวคิดสังคมแห่งความเสี่ยง (Risk Society), Manuel Castell กับแนวคิดเศรษฐกิจเครือข่าย(Network Economy) รวมไปถึง Anthony Giddens กับแนวคิดการใคร่ครวญ/สะท้อนคิดทางสังคม(Social Reflexivity) เพื่อนำไปใช้ในวิถีชีวิตของพวกเรา สาเหตุที่ทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่มีความหลากหลายดังกล่าวอาจเป็นผลมาจากความแตกต่างกันของฐานคติ(Assumption) และบริบท(Context) แวดล้อมของการก่อกำเนิดแนวคิดทฤษฎีนั้นๆรวมถึง การเกิดขึ้น ดำรงอยู่และเปลี่ยนแปลงของบรรดาทฤษฎี ล้วนแต่เกิดจากวิวัฒนาการทางความคิดที่แสดงบทบาทออกมาในหลายรูปแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถกเถียง(Argument) และแสดงข้อ

^{๓๓} นิธิ เอียวศรีวงศ์, *ต้นทุนของสังคม*, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อาสารักขาตินแดน, ๒๕๖๑), หน้า ๗.

โต้แย้ง (Debate) ในจุดยืนของตนต่อทฤษฎีอื่นรวมถึงความพยายามในการเติมเต็ม (Fill-Full) ช่องว่างหรือจุดอ่อนของทฤษฎีอื่นๆ ซึ่งบางคนอาจมองว่า เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวายในแวดวงสังคมวิทยาแต่ผู้เขียนกลับหาคิด เช่นนั้นไม่เพราะผู้เขียนคิดว่าการถกเถียง หรือโต้แย้งต่างๆ บนพื้นฐานของหลักเหตุผล

เครือข่ายเป็นรูปแบบหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมการสร้างเครือข่ายนั้นอาจจะแสดงออกหรือพัฒนาแบบแนวตั้งและแนวนอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานภาพและฐานะของคนในเครือข่ายนั้นๆ เครือข่ายแบบแนวตั้ง คนในเครือข่ายจะเรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำฝ่ายที่อยู่ในระดับสูงจะมีฐานะอุปถัมภ์การแลกเปลี่ยนระหว่างชั้นมีลักษณะไม่เสมอภาคเท่าเทียมกันส่วนเครือข่ายแบบแนวนอน สถานภาพและฐานะของคนในกลุ่ม ที่เข้ามาเป็นเครือข่ายนั้นมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน การแลกเปลี่ยนทรัพยากรสินบริการหรือแม้แต่ความรู้ มีลักษณะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัย ในกรณีที่ไม่ซับซ้อนไม่ต้องมีตัวกลางคอยประสานงาน แต่ในกรณีที่มีความซับซ้อนหรือมีสมาชิก ในเครือข่าย หลายกลุ่มอาจมีแม่ข่ายเป็นตัวกลางในการประสานงานต่างๆ

สุเทพ สุนทรเภาสัช^{๓๔} อธิบายว่าเครือข่ายเป็นรูปแบบทางด้านความสัมพันธ์ ของสมาชิก ภายในสังคม ที่มีแบบแผนสายสัมพันธ์ต่างๆ ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค ในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกันซึ่งมีหลักการว่าสายสัมพันธ์ ระหว่างตัวผู้กระทำต่างๆ ปกติจะมีลักษณะควบคู่ขนานกัน ในด้านเนื้อหาความเข้มข้น สนองสิ่งต่างให้แก่กันและกันโดยมีความเข้มข้นมากน้อยต่างกันและมีลักษณะการทอดต่อกัน หรือนำไปสู่เครือข่ายชนิดต่างๆที่เกิดจากความตั้งใจแต่มีข้อจำกัดว่าแนวโน้มที่จะเกิดเครือข่ายต่างๆที่มีพรหมแดนชัดเจนจะแบ่งกลุ่มออกจากกัน และส่งผลให้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อนำไปสู่ความร่วมมือกัน

พิมพ์วัลย์ ปรีดาสวัสดิ์^{๓๕} กล่าวถึงเครือข่ายสังคมว่าหมายถึง สายสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่นๆอีกหลายคนในสังคม โดยต้องมีปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสารเครื่องใช้ไม้สอย การบริการระหว่างบุคคลทั้งที่เป็นกลุ่มไม่เป็นทางการ องค์กรทางสังคมต่างๆเปรียบเสมือนสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลนั้นๆ และขณะเดียวกันบุคคลนั้นก็เปรียบเสมือนส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมทางสังคมของบุคคลอื่นๆ ในเครือข่ายสังคม ซึ่งมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคคลอื่นๆ เช่นกัน

^{๓๔} สุเทพ สุนทรเภาสัช, เครือข่ายเป็นรูปแบบทางด้านความสัมพันธ์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อาสารักขา ดินแดน, ๒๕๖๑), หน้า ๗.

^{๓๕} พิมพ์วัลย์ ปรีดาสวัสดิ์, การบริการระหว่างบุคคลทั้งที่เป็นกลุ่มไม่เป็นทางการ, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ อาสารักขา ดินแดน, ๒๕๖๑), หน้า ๑๐.

เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์^{๓๖} ได้อธิบายถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายว่า คือ การที่ปัจเจกบุคคลหรือสถาบันมารวมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งต้องมีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกันอย่างไรก็ตาม เพียงการรวมกลุ่มเท่านั้นยังไม่อาจเป็นเครือข่ายงานได้หากจะให้เป็นเครือข่ายต้องมีปัจจัยอีกข้อคือ ความร่วมมือกันที่จะติดต่อสื่อสาร ความเต็มใจที่จะประสานงานกัน ข้อสำคัญสมาชิกต้องมีการยอมรับที่จะทำ กิจกรรมร่วมกัน ไม่ใช่เป็นเพียงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเท่านั้นนอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับขั้นตอนของการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมภายในเครือข่ายเพราะจะสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามที่จะร่วมมือกันของเครือข่าย ส่วนหลักปฏิบัติในการสร้างเครือข่ายได้แก่

๑. ระบุกลุ่มหรือบุคคล ที่สามารถทำหน้าที่กระตุ้นหรือทำให้เครือข่ายดำเนินไปได้
๒. การจัดการเครือข่ายที่ดี ต้องมีศิลปะในการสานประโยชน์ ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกัน
๓. ในการพัฒนา การปฏิบัติและติดตามผลของกิจกรรม หรือโครงการต่างๆของเครือข่าย จะต้องมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างใกล้ชิด ระหว่างสมาชิกเครือข่ายผู้ได้รับผลประโยชน์และผู้ให้ทุน
๔. จำเป็นต้องมีความสนใจร่วมกัน วัตถุประสงค์และทัศนะร่วมกัน และมีวิธี การทำงานที่จะอำนวยความสะดวกให้เกิดการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก

Martin Kilduff และ Wenpin Tsai^{๓๗} ได้จำแนกกลุ่มงานวิจัยที่ใช้แนวคิดและทฤษฎีซึ่งมีความสัมพันธ์ กับแนวคิดเครือข่ายทางสังคม เป็นพื้นฐานในการศึกษาวิจัย ซึ่งพบว่าสามารถจำแนกออกเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

๑. กลุ่มงานวิจัยที่ใช้ทฤษฎีนำเข้า (Import Theories) เป็นทฤษฎีที่หยิบยืมมาจากศาสตร์สาขาอื่น เช่น คณิตศาสตร์ และจิตวิทยาสังคม ทฤษฎีที่นำมาจากคณิตศาสตร์ คือ ทฤษฎีกราฟ (Graph theory) ซึ่งเป็นพื้นฐานของการวิจัยในด้านนี้ อย่างต่อเนื่อง ส่วนทฤษฎีที่นำมาจากศาสตร์สาขาจิตวิทยาสังคม ได้แก่ ทฤษฎีสมดุล (Balance Theory) และทฤษฎีการเปรียบเทียบทางสังคม (Social Comparison Theory) โดยทฤษฎีเหล่านี้ ต่างมีคุณูปการต่อกระบวนการศึกษาเครือข่ายทางสังคม ในกลุ่มสังคมในรูปแบบขององค์กรต่างๆ
๒. กลุ่มงานวิจัยที่ใช้ทฤษฎีเติบโตจากภายใน (Home-grown Theories) สามารถแบ่งได้เป็น ๒ ทฤษฎีหลัก ได้แก่

(๑) ทฤษฎี Heterophily Theory ซึ่งกล่าวถึงแนวคิดด้านจุดแข็งของการเกาะเกี่ยวกันอย่างหลวมๆ (The Strength of Weak Ties) และหลุมของโครงสร้าง (Structure Hole)

^{๓๖} เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์, การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมภายในเครือข่าย, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อาสาฬหาคณินแดน, ๒๕๖๑), หน้า ๗.

^{๓๗} สุ Martin Kilduff และ Wenpin Tsai, เครือข่ายเป็นรูปแบบทางด้านความสัมพันธ์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อาสาฬหาคณินแดน, ๒๕๖๑), หน้า ๑๗.

(๒) ทฤษฎีบทบาทเชิงโครงสร้าง (Structural Role Theory) ซึ่งกล่าวถึงแนวคิดด้านความเท่าเทียมกันทางโครงสร้าง ความเหนียวแน่นในโครงสร้าง และความเท่าเทียมกันในบทบาท ซึ่งจะสามารถศึกษาให้รู้ได้ว่าผู้แสดง (Actors) ในเครือข่ายมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของคนอื่นอย่างไร

๓. กลุ่มงานวิจัยที่ส่งออก (Exportation) ได้แก่ แนวคิด เรื่องเครือข่าย (Network) ที่เป็นผลผลิตที่สร้างผลประโยชน์ ทางความรู้ให้แก่กลุ่มทฤษฎีองค์กร โดยใช้ทฤษฎีองค์กร (Organization Theories) ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ องค์การภายใต้มุมมองของเครือข่ายทางสังคม และมีการศึกษาค้นคว้าก้าวไกลออกไปเพื่อให้เห็นศักยภาพของความเกี่ยวพันอย่างสำคัญระหว่างทฤษฎีองค์กรและแนวคิดด้านเครือข่ายทางสังคมซึ่งในภาคธุรกิจได้นำมาใช้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรในเครือข่าย และการสร้างอำนาจการต่อรองให้แก่องค์กรของตนเพื่อสามารถดำเนินธุรกิจอยู่ให้ได้ท่ามกลางการแข่งขันที่สูงมากในปัจจุบันจะเห็นได้ว่ากลุ่มงานวิจัยที่ใช้ทฤษฎีทั้งสามกลุ่ม ดังกล่าวเป็นความพยายามที่จะอธิบายว่า พื้นฐานทางทฤษฎีเหล่านี้ สามารถอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และระหว่าง องค์กรว่า มีลักษณะอย่างไร เช่น ในขณะที่ทฤษฎีนำเข้า (Import Theories) จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ (Relation) หรือปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ในระดับจุลภาค (Micro Level) ของปัจเจกบุคคลเป็นหลักนั้น ทฤษฎีที่เติบโตขึ้นจากภายใน (Home-grown Theories) กลับมุ่งเน้นที่จะดำเนินการในงานวิจัยทั้งระดับจุลภาคและมหภาค (Macro Level) ^{๓๘}

แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายจัดเป็นแนวคิดที่สำคัญและถูกนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายในการอธิบายภาพการเคลื่อนตัวจากกลุ่มสู่การรวมตัวเป็นเครือข่าย เพื่อสร้างพลังในการขับเคลื่อนกระบวนการจัดการ หรือสร้างพลังในการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ได้ จากแนวคิดและความหมายของเครือข่ายทางสังคมของ นักวิชาการหลากหลาย สามารถสรุปได้ว่า เครือข่ายสังคมหมายถึงความสัมพันธ์ของบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่นๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในลักษณะความสัมพันธ์ที่มีความหลากหลาย มีการแลกเปลี่ยนรวมตัวขององค์กรในชุมชนต่างๆ โดยมีความเท่าเทียมกันเป็นการจัดการที่เกิดจากการเรียนรู้และความร่วมมือระหว่างองค์กรต่างๆ เป็นการรวมกันเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากร เกิดความร่วมมือและความขัดแย้งกัน ก่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบต่างๆ ให้เกิดความเหมาะสมในสังคม ซึ่งแนวคิดเครือข่ายทางสังคมเป็นแนวคิดที่จะช่วยในการอธิบายภาพการเคลื่อนตัวจากกลุ่มสู่การรวมตัวเป็นเครือข่ายเพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองในการจัดการหรือเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ในชุมชน

^{๓๘} ประทาน คงฤทธิศึกษากร, เครือข่ายเป็นรูปแบบทางด้านความสัมพันธ์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ อสารศึกษาดินแดน, ๒๕๖๑), หน้า ๗.

อย่างไรก็ตาม ในการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายนั้น ควรรู้ถึงประโยชน์ที่จะได้รับด้วย ประโยชน์อย่างแรกที่จะได้ คือ แทนที่จะต้องทำงานคนเดียวหรือ ออกุ่ย่อยๆ ก็ให้มาทำงานร่วมกลุ่ม มาร่วมกันกำหนดประเด็นสำคัญ ทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค หรือระดับชาติ ซึ่งอาจจะมาจากการประชุมเครือข่าย ประโยชน์อย่างหนึ่งก็คือ การได้รับข้อมูลใหม่ ความรู้ใหม่ ทำให้เกิดความเข้าใจ รวมทั้งความเชื่อถือซึ่งกันและกันมากขึ้น

กล่าวได้ว่ารากฐานของแนวคิดเครือข่ายทางสังคม มีที่มาจากทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) อันถือเป็นทฤษฎีมหภาค (Macro Theory) และเก่าแก่ทฤษฎีหนึ่งของสังคมวิทยา ซึ่งนำไปใช้ได้ ในการศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมตั้งแต่ระดับจุลภาค/ปัจเจกบุคคล (Micro Level - Individual) ไปจนถึงระดับมหภาค/สังคม (Macro Level - Society) โดยมีแหล่งกำเนิดของทฤษฎีจาก ๓ แหล่ง คือ เศรษฐศาสตร์เชิงอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarian Economics) มานุษยวิทยาเชิงหน้าที่ (Functional Anthropology) และจิตวิทยาเชิงพฤติกรรม (Behavioral Psychology) ^{๓๙}ซึ่งในที่นี้ขอนำเสนอหลักการของทฤษฎีการแลกเปลี่ยน โดยสังเขป ดังนี้

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) หรืออาจเรียกในเชิงการศึกษานโยบาย (Policy Approach) ว่าทฤษฎีทางเลือกที่มีเหตุผล (Rational Choice Theory) ประกอบขึ้นด้วยความพยายามที่จะ ประยุกต์หลักการตามแนวพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมวิทยา^{๔๐} โดยมีฐานคติ (Assumption) ที่ว่าการกระทำระหว่างกันของบุคคล จะ กระทำโดยอาศัยการโต้ตอบ ซึ่งพิจารณาจากรางวัล (Reward) กับการลงโทษ (Punishment) หรือความ พอใจ (Satisfactory) กับการไม่พอใจ (Unsatisfactory) ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนการกระทำระหว่างกัน ตลอดจนการพิจารณาจากการที่ได้รับความพึงพอใจสูงสุด (กำไร) เมื่อได้ลงมือกระทำไปแล้ว (ลงทุน) และ คิดว่าการกระทำหรือการตอบแทนจากผู้อื่น ทำให้ผู้กระทำมีความพอใจเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ ในมุมมองของทฤษฎีการแลกเปลี่ยน ระเบียบสังคม (Social Order) ถือเป็นผลลัพธ์ที่ไม่ได้วางแผน (Unplanned Output) ของการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกของสังคม (Exchange theories view social order as the unplanned outcome of acts of exchange between members of society) ^{๔๑}

^{๓๙} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **รากฐานของแนวคิดเครือข่ายทางสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๕-๑๑๖.

^{๔๐} สุเทพ สุนทรภัสส์, **ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน**, (กรุงเทพ : สำนักพิมพ์โอเดียร์สโตร, ๒๕๔๐), หน้า ๒๕๐.

^{๔๑} ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน, <http://www.encyclopedia.com/doc/๑0๘๘-exchangetheory.html>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๑.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์^{๔๒} ได้แบ่งประเภทของทฤษฎีแลกเปลี่ยนเป็น ๒ ประเภท คือ (๑) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนระดับบุคคล (Individualistic Exchange Theory) หรือทฤษฎีการแลกเปลี่ยนเชิงพฤติกรรม (Behavioral Exchange Theory) ซึ่งพัฒนามาจากทฤษฎีจิตวิทยาเชิงพฤติกรรม (Behavioral Psychology) และ (๒) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนเชิงบูรณาการ (Integration Exchange Theory) หรือทฤษฎีการแลกเปลี่ยนเชิงโครงสร้าง (Exchange Structuralism Theory) ซึ่งพัฒนาจาก ทฤษฎีมานุษยวิทยาเชิงหน้าที่ (Functional Anthropology) ซึ่งจะกล่าวในรายละเอียดต่อไป

George C. Homans^{๔๓} ถือเป็นปฐมคติของ ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน เขาได้รับอิทธิพลทางความคิดจากทฤษฎีจิตวิทยาเชิงพฤติกรรม (Behavioral Psychology) ของ B.F. Skinner โดยเขาได้เสนอแนวคิดสำคัญ คือ กระบวนการของการเสริมแรง (Process of Reinforcement) ในการอธิบายปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ โดยเสนอว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็น เรื่องของการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างกัน การที่บุคคลคนหนึ่งจะแสดงพฤติกรรมอย่างไร ย่อม มีเหตุผลมาจากรางวัล (Reward) หรือ การลงโทษ (Punish) ซึ่งเป็นการเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) และทางลบ (Negative Reinforcement) ตามลำดับ สิ่งที่ Homans ใช้เป็นตัวชี้วัดเพื่อ สนับสนุนแนวคิดดังกล่าว คือ ปริมาณของการกระทำ (Quantity of Activity) และระดับของคุณค่าของ การกระทำ (Value of Activity) การที่บุคคลจะเลือกกระทำกรอย่างใดอย่างหนึ่งในเชิงปริมาณ Homans ใช้หลักเศรษฐศาสตร์ (Principle of Economics) อธิบายว่ามนุษย์จะเลือกหนทางที่ให้ผลกำไร (Benefit) สูงสุด ในขณะที่ระดับคุณค่านั้น Homans ใช้หลักอุปสงค์-อุปทาน (Principle of Demand and Supply) มาเชื่อมโยงกับแนวคิดทางจิตวิทยาพฤติกรรม คือ ความพอใจ (Satisfaction) และความขาดแคลน (Deprivation)

Peter M. Blau^{๔๔} เป็นนักทฤษฎีแลกเปลี่ยน อีกคนหนึ่งที่สำคัญต่อการอธิบายพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลในแง่มุมของสังคม ในเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ ใกล้ชิด (Face to Face Interaction) แต่เขาได้พัฒนาต่อยอดทฤษฎีของ Homans โดยขยายขอบเขตให้ กว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยการผสมผสานทฤษฎีพฤติกรรมทางสังคม (Social Behavioral Theory) เข้ากับ ทฤษฎีข้อเท็จจริงทางสังคม (Social Fact Theory) เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างสังคมบนพื้นฐานของการวิเคราะห์กระบวนการทางสังคม (Social Process Analysis) ที่ควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจก บุคคลและกลุ่มต่างๆ

^{๔๒} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ประเภทของทฤษฎีแลกเปลี่ยน**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สุใจ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘.

^{๔๓} George C. Homans, **Behavioral Psychology**, (UK:bcct, ๑๙๖๗).

^{๔๔} Peter M. Blau, **Social Behavioral Theory**, (๑๙๖๗).

จุดสนใจของ Blau อยู่ที่กระบวนการแลกเปลี่ยน (Process of Exchange) ซึ่งเป็นสิ่งชี้้นำพฤติกรรมของมนุษย์และเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ต่างๆ ระหว่างปัจเจกบุคคลและกลุ่มต่างๆ Blau ได้ เสนอ ๔ ขั้นตอน จากการแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคลไปสู่โครงสร้างสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้แก่^{๔๕}

ขั้นที่ ๑ การแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคลก่อให้เกิด...

ขั้นที่ ๒ ความแตกต่างระหว่างสถานภาพและอำนาจซึ่งก่อให้เกิด...

ขั้นที่ ๓ ความชอบธรรมและองค์กรซึ่งเป็นการหว่านเมล็ดพืชของ...

ขั้นที่ ๔ ความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลง

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการแลกเปลี่ยนทางสังคมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความสมัครใจของปัจเจกบุคคลที่ ถูกจูงใจ (Motivation) ด้วยผลกำไรหรือรางวัลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับจากผู้อื่น ซึ่งต้องอาศัย ความสัมพันธ์ระหว่างกัน การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์จึงเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างความสัมพันธ์ เป็นการ พึ่งพาอาศัยก่อให้เกิดความผูกพันที่ดีต่อกัน

เมื่อได้ขยายขอบเขตของทฤษฎีจากพื้นฐานทางพฤติกรรมไปสู่โครงสร้างที่มีความซับซ้อนดังได้ กล่าวมาในข้างต้นแล้ว Blau ได้ชี้ให้เห็นว่าทฤษฎีพฤติกรรมทางสังคมไม่สามารถวิเคราะห์สังคมที่มีความ ซับซ้อนได้ แต่ต้องผสมผสานข้อเท็จจริงทางสังคมเข้าไปรวมด้วย โดยกลไกที่เป็นตัวเชื่อมประสาน (Link) ระหว่างโครงสร้าง คือ ปทัสถาน (Norms) และค่านิยม (Values) ที่มีอยู่ในสังคมนั้นเอง^{๔๖}

ในประเด็นของปทัสถาน (Norms) Blau ชี้ให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่ทำให้การแลกเปลี่ยนทางอ้อม (Indirect Exchange) เข้าไปแทนที่การแลกเปลี่ยนโดยตรง (Direct Exchange) เช่น การที่สมาชิกของ กลุ่มคนหนึ่ง (ปัจเจกบุคคล) ได้ปฏิบัติตามปทัสถานของกลุ่ม (สังคม) จึงได้รับการยอมรับจากกลุ่ม ๕ ส่วนรวมในพฤติกรรมนั้น นับเป็นการขยายขอบเขตจากการแลกเปลี่ยนระดับบุคคลไปสู่ระดับกลุ่มหรือสังคม โดยมีปทัสถานเป็นกลไกสำคัญ ขณะเดียวกันการแสดงพฤติกรรมตามปทัสถานของสังคมนั้นยังคงกล่าวยังเป็น การรักษาเสถียรภาพของสังคมนั้นเอง

ในประเด็นของค่านิยม (Values) Blau ได้ขยายขอบเขตความคิดสู่ระดับสังคมที่กว้างขวางเป็น อย่างมาก โดยนำไปสู่การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการรวมกลุ่มต่างๆ ในธรรมชาติของเขาแล้ว ค่านิยม สามารถแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท ได้แก่ (๑) ค่านิยมเฉพาะ (Particular

^{๔๕} George Ritzer, *Process of Exchange*, (๑๙๙๒).

^{๔๖} สุเทพ สุนทร เกสซ์, *ทฤษฎีพฤติกรรมทางสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : บันลือพับลิเคชันส์, ๒๕๔๐),

Values) (๒) ค่านิยมสากล (Universal Values) (๓) ค่านิยมที่สร้างความชอบธรรมแก่ผู้มีอำนาจ (Values of Legitimate Authority) และ (๔) ค่านิยมการเป็นฝ่ายตรงข้าม (Particular Values)

จากการขยายขอบเขตของทฤษฎีจากพื้นฐานการแลกเปลี่ยนเชิงพฤติกรรมตามแนวคิดของ Homans ไปสู่การทำความเข้าใจโครงสร้างที่มีความซับซ้อนของ Blau ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นความพยายาม ในการปรับเปลี่ยนรูปร่างของทฤษฎีเพื่อให้สอดคล้องกับการศึกษาด้านข้อเท็จจริงทางสังคม (Social Fact) ที่จำเป็นต้องได้รับการเสริมแรง (Reinforcement) ด้วยทฤษฎีระดับมหภาค (Macro Theory) และผู้ที่ก้าวเข้ามาทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล (จุลภาค) กับโครงสร้างสังคม (มหภาค) ในรูปแบบของการบูรณาการในระดับที่สูงขึ้น และมีส่วนสำคัญในการพัฒนาทฤษฎีนี้ให้มีนัยเชิงโครงสร้าง มากยิ่งขึ้น นั่นคือ Richard Emerson

ในเครือข่ายสังคม จะประกอบไปด้วยบุคคลหรือตัวแสดง (Actor) ที่มีความสัมพันธ์ (Relation) ซึ่งกันและกันตามบทบาทหรือหน้าที่ที่แต่ละคนหรือคู่ความสัมพันธ์มีอยู่ ซึ่งแต่ละคนนั้นมิได้มีเพียงบทบาท เดียว หากแต่มีหลายบทบาทที่จะต้องสวมในชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในเครือข่ายสังคม บางครั้งอาจเป็นไปตามทฤษฎีของการแลกเปลี่ยน เพราะบุคคลไม่เพียงแต่ทำตามบทบาทหน้าที่ที่คาดหวัง ๗ ในสังคม หรือตามบรรทัดฐานที่ได้รับการถ่ายทอดมาเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังขึ้นอยู่กับ พื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความสัมพันธ์ ทั้งในด้านวัตถุ และทางด้านจิตใจ

Encyclopedia of Sociology^{๔๗} ให้นิยามของ เครือข่ายทางสังคม (Social Network) ว่าหมายถึง ปรากฏการณ์ทางสังคมในรูปแบบหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึง รูปแบบการจัดเรียงความสัมพันธ์ (Patterned Arrays of Relationship) ระหว่างปัจเจกชน (Individual) ที่ร่วมกระทำการในสังคม

เครือข่ายทางสังคม คือ รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม (Pattern of Social Relationship) ของปัจเจกชน (Individual) ซึ่งนัก สังคมวิทยาถือว่าเป็นหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ในการศึกษา และใช้วิธีศึกษาโดยการสังเกต (Observation) ก่อนจะเขียนออกมาเป็นแผนที่ปฏิสัมพันธ์ (Interaction Mapping)

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร ให้นิยามของ เครือข่ายทางสังคม ว่าหมายถึง ความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับ เครือข่าย โดยเป็นการอธิบายถึงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ เช่น กิจกรรม การ สื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและ รูปแบบที่หลากหลาย

^{๔๗} Encyclopedia of Sociology, **Social Network**, (๑๙๙๓).

Alter และ Hage^{๔๘} กล่าวว่า เครือข่าย (Network) คือ รูปแบบทางสังคม ที่เปิดโอกาสให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กร เพื่อแลกเปลี่ยน การสร้าง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียว และการร่วมกันทำงาน เครือข่ายประกอบด้วยองค์กรจำนวนหนึ่งซึ่งมีอาณาเขตที่ แน่นนอนหรือไม่ก็ได้ และองค์กรเหล่านี้มีฐานะเท่าเทียมกัน

Jeremy Boissevain^{๔๙} ให้นิยามของ เครือข่ายทางสังคม ว่าหมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคล โดยมีการติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน จากที่กล่าวมาในข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เครือข่ายทางสังคม (Social Network) หมายถึง รูปแบบ ความสัมพันธ์ทางสังคม (Pattern of Social Relationship) ของปัจเจกบุคคล (Individual) กลุ่ม (Group) และองค์กร (Organization) ผ่านรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) ในรูปแบบต่างๆ เช่น กิจกรรม การสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยน การเรียนรู้ ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลาย ตลอดจนมีเป้าหมายร่วมกัน

ประเภทของเครือข่ายทางสังคม (Type of Social Network)

ในการจำแนกประเภทของเครือข่ายทางสังคม สามารถแบ่งได้ในหลายรูปแบบ โดยมีนักวิชาการ หลายคนที่ได้จำแนกประเภทของเครือข่าย ซึ่งผู้เขียนขอเสนอโดยสังเขป ดังนี้

นฤมล นิราทร^{๕๐} ได้จำแนกประเภทของเครือข่ายทางสังคม ตามมิติ ๔ มิติ ดังนี้

๑) จำแนกตามพื้นที่ดำเนินการ เช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค และประเทศ

๒) จำแนกตามกิจกรรมหรือประเด็นปัญหา เช่น เครือข่ายที่ทำงานด้านเด็ก สตรี สาธารณสุข เศรษฐกิจ พัฒนาชุมชน สิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม

๓) จำแนกตามอาชีพหรือสถานภาพทางสังคม เช่น เครือข่ายด้านแรงงาน เครือข่ายกลุ่มพระสงฆ์ เครือข่ายครูพิทักษ์สิทธิเด็ก เครือข่ายสารวัตรนักเรียน

๔) จำแนกตามรูปแบบโครงสร้างหรือความสัมพันธ์ ทำให้เกิดเครือข่ายใน ๒ ลักษณะ คือ เครือข่ายตาม แนวตั้ง คือ (๑) เครือข่ายที่มีโครงสร้างเป็นช่วงชั้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในเครือข่ายไม่ เท่ากัน และ (๒) เครือข่ายตามแนวนอน เป็นเครือข่ายที่ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในเครือข่ายเท่า เทียมกัน

นอกจากนี้สามารถแบ่งประเภทของเครือข่ายตาม ระดับของการศึกษาวิเคราะห์เครือข่าย (Network Analysis) โดย แบ่งได้เป็น ๔ ประเภท คือ (๑) เครือข่ายระดับปัจเจกบุคคล (Individual

^{๔๘} Alter และ Hage, **Network**, (๑๙๗๔).

^{๔๙} Jeremy Boissevain, **Pattern of Social Relationship**, (๑๙๙๔).

^{๕๐} นฤมล นิราทร, **จำแนกประเภทของเครือข่ายทางสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีสุข, ๒๕๔๓),

Level Network) (๒) เครือข่ายระดับหน่วยธุรกิจ (Business Unit Level Network) (๓) เครือข่ายระดับองค์กร (Organization Level Network) และ (๔) เครือข่าย ระดับอื่นๆ (Other Level Network) หรือระดับระหว่างองค์กร

อย่างไรก็ตาม แม้มติของการจำแนกประเภทของเครือข่ายทางสังคมดังกล่าว จะค่อนข้างชัดเจน สามารถจำแนกประเภทได้ แต่หากพิจารณาอย่างละเอียดแล้วจะพบว่า บางเครือข่ายอาจมีลักษณะทับซ้อน กันอยู่ในแต่ละมิติ เช่น เครือข่ายแรงงาน มีลักษณะเป็นทั้งเครือข่ายด้านแรงงาน และเป็นเครือข่าย ระดับประเทศด้วย

การสร้างเครือข่ายทางสังคม

การสร้างเครือข่าย (Networking) หมายถึง กิจกรรมในการก่อให้เกิดกลุ่ม ซึ่งอาจเป็นกลุ่มองค์กร หรือกลุ่มบุคคล เพื่อวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยน การจัดกิจกรรม หรือการผลิตรายหว่างองค์กรสมาชิก ต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันมาก่อนหน้าที่จะทำความตกลงเป็นองค์กรเครือข่าย สำหรับเหตุผลในการสร้างเครือข่ายทางสังคมนั้น

นฤมล นิราทร^{๕๑} กล่าวว่า เป็น เพราะ (๑) ต้องการมีเพื่อนในการทำงาน ต้องการมีหมู่ มีพวก (๒) ต้องการทรัพยากรในการทำงาน (๓) ต้องการรับภาระความเสี่ยงในกิจกรรมร่วมกัน (๔) ต้องการความชำนาญเฉพาะด้านในการแก้ไขปัญหา (๕) ต้องการประหยัด และ (๖) ต้องการเรียนรู้ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน รวมไปถึงมีปัจจัยเสริม ที่เป็นเงื่อนไขสำคัญ คือ ความเต็มใจที่จะเข้าร่วมเป็นเครือข่าย

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร^{๕๒} ให้เหตุผลว่าการสร้างเครือข่ายทางสังคมเกิดจาก (๑) สถานการณ์ปัญหาและสภาพแวดล้อมที่ซับซ้อน หลากหลาย และขยายตัว จนเกินความสามารถของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่ม ที่จะดำเนินการแก้ไข (๒) เครือข่ายเป็นเครื่องมือหรือยุทธศาสตร์ในการสร้างพื้นที่ ทางสังคม และ (๓) เพื่อให้การประสานผลประโยชน์เป็นไปอย่างเท่าเทียม จากที่กล่าวมาในข้างต้น จะเห็น ได้ว่าเหตุผลสำคัญของการสร้างเครือข่ายทางสังคม คือ การมุ่งที่จะบรรลุเป้าหมายของปัจเจกบุคคล ซึ่งไม่ สามารถทำได้ด้วยตนเองโดยลำพัง แต่ต้องอาศัยการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนทรัพยากร อันจะ ส่งผลให้สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย อันเป็นการประสานผลประโยชน์ซึ่งกันและกันองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นเครือข่าย ประกอบด้วย (๑) หน่วยชีวิตหรือสมาชิก (๒) จุดมุ่งหมาย (๓) การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก (๔) การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน และ (๕) ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร

^{๕๑} นฤมล นิราทร, **การสร้างเครือข่าย**, (กรุงเทพมหานคร : บันลือพับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๓).

^{๕๒} พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, **เครือข่ายทางสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : บันลือพับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๓).

องค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่าย ว่ามีอยู่ ๗ ประการ ประกอบด้วย

- (๑) การรับรู้มุมมองร่วมกัน
- (๒) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน
- (๓) การมีผลประโยชน์ และความสนใจร่วมกัน
- (๔) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง
- (๕) มีกระบวนการ เสริมสร้างซึ่งกันและกัน
- (๖) มีการพึ่งอิงร่วมกัน และ
- (๗) การมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน

อีกทั้งองค์ประกอบของเครือข่าย โดยใช้ตัวอักษรย่อภาษาอังกฤษ คือ LINK ซึ่งประกอบด้วย

- (๑) การเรียนรู้ (Learning)
- (๒) การลงทุน (Investing)
- (๓) การดูแล (Nursing) และ
- (๔) การรักษา (Keeping)

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของเครือข่ายทางสังคม ประกอบด้วย

- (๑) สมาชิกของเครือข่าย
- (๒) มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน
- (๓) การปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่าย
- (๔) การสื่อสารภายในเครือข่าย
- (๕) การมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน

การวิเคราะห์เครือข่ายสังคม

จากที่กล่าวมาในข้างต้นจะเห็นได้ว่า แนวความคิดในเรื่องเครือข่ายทางสังคมนั้น เน้นการดำรงอยู่ ของสายใยความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relation Web) ระหว่างบุคคล ที่ขยายครอบคลุมไปทั่วทั้ง สังคม แต่การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมนั้น ในทางสังคมวิทยาจะเน้นที่ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่าง บุคคลที่อยู่ในเครือข่ายสังคมว่า จะส่งผลต่อพฤติกรรมซึ่งกันและกันอย่างไร ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยเรื่องรูปแบบ และลักษณะของเครือข่ายสังคมมาอธิบายพฤติกรรมของบุคคลด้วย ในเรื่องนี้ Jeremy Boissevain ได้ เสนอถึงลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมที่สามารถนำมาเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์เครือข่ายสังคมไว้ ๔ ลักษณะด้วยกัน ดังนี้

๑. ความสัมพันธ์อันหลากหลาย ด้วยบทบาทที่มีในสังคม: ความสัมพันธ์เชิงซ้อน (Diversity of Linkage: Multiplexity) โดยลักษณะของความสัมพันธ์แบบนี้ สามารถอธิบายได้ด้วย ทฤษฎีบทบาท (Role Theory) เนื่องจากในเครือข่ายทางสังคมนั้น จะประกอบไปด้วยบุคคลที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตาม บทบาทหรือหน้าที่ ที่แต่ละคนหรือคู่ความสัมพันธ์มีอยู่ โดยที่บุคคลแต่ละคนนั้นมีได้มีเพียงบทบาทเดียว หากแต่มีหลายบทบาทที่จะต้องสวมในชีวิตประจำวัน เช่น บทบาทของแม่ บทบาทลูก บทบาทอาจารย์ บทบาทนักศึกษา บทบาทของเพื่อน เป็นต้น ดังนั้น บุคคลสองคนอาจมีความสัมพันธ์กันได้ ทั้งในบทบาท เดียว (Single Role) หรือหลายบทบาท ประกอบกัน (Multiple Roles) เรียกได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ เชิงเดี่ยว (Uniplex or Single-Relation) และความสัมพันธ์เชิงซ้อน (Multiplex or Multi-Relation) ตามลำดับ ซึ่งบทบาทแต่ละบทบาทจะมี ปทัสถาน (Norms) และความคาดหวัง (Expectation) เป็นตัวชี้แนะ แนวทางพฤติกรรมที่จะปฏิบัติต่อกันและกัน

๒. ความสัมพันธ์ทางสังคมบนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยน (Transactional Contact) ความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลในเครือข่ายทางสังคม บางครั้งอาจเป็นไปตามทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) ที่ กล่าวมาในช่วงต้นของบทความนี้ เนื่องจากบุคคลไม่เพียงแต่ทำตามบทบาท หน้าที่ที่คาดหวัง (Expect ๑๐ Role/Functions) ในสังคม หรือตามปทัสถาน (Norms) ที่ได้รับการ ถ่ายทอดมาเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลยังขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจ ในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างคู่ ความสัมพันธ์ ทั้งในด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ เช่น เงิน ทอง สิ่งของ หรือความช่วยเหลือที่ก่อให้เกิด บุญคุณที่ต้องมีการตอบแทนกันในภายภาคหน้า โดยที่ตัว บุคคลเป็นผู้ตัดสินใจเองในการที่จะเลือก หรือมี พฤติกรรมอย่างไร หรือแลกเปลี่ยนอะไรกับอีกบุคคล หนึ่ง เช่น ความเป็นเพื่อนระหว่าง นายดำกับนายแดง อาจเป็นไปได้ทั้งในเรื่องของความรัก ความ ซื่อสัตย์ ความสนิทสนม การให้ของกำนัล การให้ยืมเงิน ทอง แต่ทั้งคู่ก็อาจเลือกที่จะแลกเปลี่ยนใน เพียงบางสิ่งบางอย่างซึ่งกันและกันเท่านั้น ทั้งนี้ โดยคำนึงถึง ความเหมาะสมหรือความพอใจที่จะได้ จากการแลกเปลี่ยนนั้นๆ ด้วย

๓. ความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียมกัน (Directional Flow) ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล ซึ่งวางอยู่บนพื้นฐานการแลกเปลี่ยนนั้น สามารถ ก่อให้เกิด ความสัมพันธ์ในลักษณะร่วมมือกัน (Cooperative) หรือแข่งขันกัน (Competitive) ซึ่งอาจ ก่อให้เกิดการ แลกเปลี่ยนที่สมดุล (Balance Reciprocity) และไม่สมดุลกัน (Negative Reciprocity) ขึ้น ในที่นี้ หมายถึงการได้รับผลประโยชน์จากกันและกัน ทั้งในลักษณะที่เท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียม กัน โดยฝ่าย หนึ่งอาจได้รับมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง

๔. ความถี่ และระยะเวลาของความสัมพันธ์ (Frequency and Duration of Relationship) ความถี่ ของความสัมพันธ์ (Frequency of Relationship) ถือเป็นปัจจัยที่นำไปสู่

คุณภาพของความสัมพันธ์ใน ลักษณะการเกิดความสัมพันธ์เชิงซ้อน และในทำนองเดียวกันความถี่ของความสัมพันธ์ ก็เป็นผล เนื่องมาจากความสัมพันธ์เชิงซ้อน ความผูกพันและความมีอิทธิพลต่อกันและกันในด้านพฤติกรรมนั้น จึง ขึ้นอยู่ที่ความถี่และความบ่อยครั้งของการพบปะสัมพันธ์กัน ประกอบขึ้นอยู่ที่ช่วงระยะเวลาของ ความสัมพันธ์ด้วย ยิ่งบุคคลมีความสัมพันธ์กับอีกบุคคลหนึ่งบ่อยครั้งและมีระยะเวลาของการรู้จักกันนาน เพียงใด ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองคน จะมีอิทธิพลกำหนดพฤติกรรมของกันและกันมากขึ้นเท่านั้น เนื่องจากว่ามีความผูกพันมาก แต่ความถี่ของความสัมพันธ์อย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอที่จะทำนายอิทธิพลของ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือพฤติกรรมของบุคคลได้ เช่น หากเราเดินทางไปทำงาน และพบกับ พนักงานทำความสะอาดทุกวัน ก็ไม่ได้หมายความว่าพนักงานทำความสะอาดนั้นจะมีอิทธิพลในการกำหนด พฤติกรรมของเรา ในทางตรงกันข้ามแม้ว่าเราจะไม่ได้เจอน้องชายถึงสองปี แต่เราก็มีความรักให้แก่เขาและ ยินดีที่จะทำตามคำขอของเขา ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าระยะเวลาของการมีความสัมพันธ์กัน อาจใช้เป็น ตัวชี้วัด (Indicator) ในการทำนายอิทธิพลที่จะมีต่อพฤติกรรมของบุคคลมากกว่าความถี่ของการพบปะกัน

นอกจากลักษณะของความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมทั้งสี่ข้างต้น Boissevain ยังได้เสนอ ต่อไปอีกว่า สิ่งที่จะต้องคำนึงและวิเคราะห์ร่วมไปด้วย คือ ลักษณะของโครงสร้างของเครือข่ายทางสังคม ประกอบด้วย (๑) ขนาดของเครือข่าย (๒) ความหนาแน่นภายในเครือข่าย (๓) ความเกี่ยวพันกันภายใน เครือข่าย (๔) ตำแหน่งของบุคคลภายในเครือข่าย และ (๕) กลุ่มของความสัมพันธของบุคคลในเครือข่าย

ทฤษฎีที่มีความสัมพันธ์กับแนวคิดเครือข่ายทางสังคม (Related Theory)

Martin Kilduff และ Wenpin Tsai^{๕๓} ได้จำแนกกลุ่มงานวิจัยที่ใช้แนวคิดและทฤษฎี ซึ่งมีความสัมพันธ์กับแนวคิดเครือข่ายทางสังคม เป็นพื้นฐานในการศึกษาวิจัย ซึ่งพบว่าสามารถจำแนกออกเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

๑. กลุ่มงานวิจัยที่ใช้ทฤษฎีนำเข้า (Import Theories) เป็นทฤษฎีที่หยิบยืมมาจากศาสตร์สาขาอื่น เช่น คณิตศาสตร์ และจิตวิทยาสังคม ทฤษฎีที่นำมาจากคณิตศาสตร์ คือ ทฤษฎีกราฟ (Graph theory) ๑๑ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการวิจัยในด้านนี้อย่างต่อเนื่อง ส่วนทฤษฎีที่นำมาจากศาสตร์สาขาจิตวิทยาสังคม ได้แก่ ทฤษฎีสมดุล (Balance Theory) และทฤษฎีการเปรียบเทียบทางสังคม (Social Comparison Theory) โดยทฤษฎีเหล่านี้ต่างมีคุณูปการต่อกระบวนการศึกษาเครือข่ายทางสังคม ในกลุ่มสังคมในรูปแบบของ องค์กรต่างๆ

^{๕๓} Martin Kilduff และ Wenpin Tsai, *Related Theory*, (๒๐๐๓).

๒. กลุ่มงานวิจัยที่ใช้ทฤษฎีเติบโตจากภายใน (Home-grown Theories) สามารถแบ่งได้เป็น ๒ ทฤษฎีหลัก ได้แก่

(๑) ทฤษฎี Heterophily Theory ซึ่งกล่าวถึงแนวคิดด้านจุดแข็งของการเกาะเกี่ยวกันอย่างหลวมๆ (The Strength of Weak Ties) และหลุมของโครงสร้าง (Structure Hole)

(๒) ทฤษฎีบทบาทเชิงโครงสร้าง (Structural Role Theory) ซึ่งกล่าวถึงแนวคิดด้านความเท่าเทียมกันทางโครงสร้าง ความเหนียวแน่นในโครงสร้าง และความเท่าเทียมกันในบทบาท ซึ่งจะสามารถศึกษาให้รู้ได้ว่าผู้แสดง (Actors) ในเครือข่ายมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของคนอื่นอย่างไร

๓. กลุ่มงานวิจัยที่ส่งออก (Exportation) ได้แก่ แนวคิด เรื่อง เครือข่าย (Network) ที่เป็นผลผลิต ที่สร้างผลประโยชน์ทางความรู้ให้แก่กลุ่มทฤษฎีองค์กร โดยใช้ทฤษฎีองค์กร (Organization Theories) ใน การวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์การภายใต้มุมมองของเครือข่ายทางสังคม และมีการศึกษาค้นคว้าก้าวไกล ออกไปเพื่อให้เห็นศักยภาพของความเกี่ยวพันอย่างสำคัญระหว่างทฤษฎีองค์กรและแนวคิดด้านเครือข่าย ทางสังคม ซึ่งในภาคธุรกิจได้นำมาใช้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรในเครือข่าย และการสร้างอำนาจ การต่อรองให้แก่องค์กรของตน เพื่อสามารถดำเนินธุรกิจอยู่ให้ได้ท่ามกลางการแข่งขันที่สูงมากในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่ากลุ่มงานวิจัยที่ใช้ทฤษฎีทั้งสามกลุ่มดังกล่าว เป็นความพยายามที่จะอธิบายว่าพื้นฐานทางทฤษฎี เหล่านั้น สามารถอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และระหว่าง องค์กรว่ามีลักษณะอย่างไร เช่น ในขณะที่ทฤษฎีนำเข้า (Import Theories) จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ (Relation) หรือปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ในระดับจุลภาค (Micro Level) ของปัจเจกบุคคลเป็นหลักนั้น ทฤษฎีที่เติบโตขึ้นจากภายใน (Home-grown Theories) กลับมุ่งเน้นที่จะดำเนินการในงานวิจัยทั้งระดับจุลภาคและมหภาค (Macro Level)

กล่าวได้ว่าในปัจจุบัน องค์ความรู้ของแนวคิดเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ได้ถูกใช้ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social Network Analysis) การสร้างตัวตนของ เครือข่ายการแลกเปลี่ยนเชิงบูรณาการ (Integrated Exchange Forming) รวมไปถึง การศึกษาอำนาจและ การพึ่งพา (Power and Dependence) ภายในเครือข่าย โดยส่วนใหญ่แล้ว นักวิจัยผู้มุ่งศึกษาสังคมโดย อาศัยแนวคิดนี้มักจะเริ่มต้นจากปรากฏการณ์จริงในพื้นที่ และวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อให้เห็นแบบแผน และกระบวนการทำงานของเครือข่ายเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์ ทำให้ได้ร่องรอยของความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจเจกบุคคล และองค์กรที่ทำงานร่วมกันเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกันในรูปของเครือข่ายมากขึ้น

สำหรับนักทฤษฎีเครือข่ายต่างประเทศจะให้ความสนใจต่อความเชื่อมโยงระหว่างบุคคล กลุ่ม และ องค์กร ว่าเป็นการกระทำในลักษณะของความสัมพันธ์ระดับบุคคลขึ้นไป โครงสร้างที่เป็นรูปธรรม บทบาท ในการเชื่อมโยงของโครงสร้างทางสังคมอยู่ภายใต้ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคน ทั้งนี้

ขึ้นอยู่กับความสามารถใน การเข้าถึงทรัพยากรที่มีคุณค่า ทั้งทรัพย์สิน อำนาจและข้อมูลที่แตกต่างกัน ซึ่งจะมีอยู่ในตัวปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กรต่างๆ ในสังคม การแลกเปลี่ยน แบ่งปันทรัพยากรจึงเกิดขึ้น ผ่านกระบวนการเครือข่าย ๑๒ นอกจากนี้ Jason Ethier ได้รวบรวมแนวทางการใช้ประโยชน์แนวคิด เครือข่ายทางสังคม (Social Network) สรุปได้ดังนี้^{๕๔}

๑. การใช้ความรู้เกี่ยวกับเครือข่ายมนุษย์ (Knowledge of Human Networks) ในการ ประยุกต์กับ การออกแบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ (The Design of Computer Networks) โดย เปรียบเทียบกิจกรรม การแลกเปลี่ยนของมนุษย์ในเรื่องของสารสนเทศ (Information) ความรู้ (Knowledge) ความคิด (Ideas) ตลอดจนทัศนคติ (Opinions)

๒. การใช้แนวคิดเครือข่ายทางสังคม ในการวิจัยเชิงสุขภาพส่วนบุคคล (Personal Health) โดยเฉพาะประเด็นของการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมทางสังคม (Participation Social Network) ในการ รักษาสุขภาพ ทั้งในระดับส่วนบุคคล ไปจนถึงชุมชน และสังคมโดยรวม

๓. การใช้แนวคิดเครือข่ายทางสังคมในการวิจัยตลาด (Marketing Research) ซึ่ง จะสามารถสร้าง ผลกำไรจำนวนมหาศาลแก่หน่วยธุรกิจ เนื่องจากการศึกษาเครือข่ายสังคม (Social Networks) และแบบ แผนความสัมพันธ์ (Patterns of Relationship) จะทำให้ทราบถึงแนวทางใน การพัฒนาสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกในเครือข่ายทางสังคมนั้นๆ

๔. การใช้แนวคิดเครือข่ายทางสังคมในการวิจัยชุมชนออนไลน์ (Online Community) บนระบบ อินเทอร์เน็ต โดยตัวอย่างงานวิจัยที่มีชื่อเสียงและได้รับการกล่าวขวัญเป็นอย่างมาก คือ ผล การศึกษา Club Nexus ของนักวิจัยจาก Stanford University

การประยุกต์ใช้แนวคิดในการศึกษาวิจัย

เพื่อให้เห็นผลผลิตภาพของแนวคิดเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ในการศึกษาวิจัย ในเวที วิชาการ (Academic Stage) ในปัจจุบัน ผู้เขียนจึงขอนำเสนอผลงานการศึกษาวิจัยทั้งของ นักวิจัยชาวไทย และต่างประเทศ ซึ่งหลายหลากสาขา ดังนี้

ประชาสรรค์ แสนภักดี^{๕๕} ทำการศึกษา เรื่อง การจัดการความรู้ของเครือข่าย ทางสังคม เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ พบว่า รูปแบบการจัดการความรู้ ประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน คือ (๑) การสร้างผังเครือข่าย (Network Mapping) (๒) การจัดทำแผนที่ความรู้ (๓) การบริหารความรู้ และ (๔) การสรุปบทเรียนร่วมกันของเครือข่าย

^{๕๔} ทฤษฎี, <http://www.ccs.neu.edu/home/perrolle/archive/EthierSocialNetworks.html>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๑.

^{๕๕} ประชาสรรค์ แสนภักดี, การจัดการความรู้ของเครือข่ายทางสังคม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

เกษมศานต์ ชัยศิลป์^{๕๖} ทำการศึกษา เรื่อง การพัฒนาเครือข่ายการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชน พบว่า การพัฒนาเครือข่ายมีองค์ประกอบสำคัญ ๕ ประการ ได้แก่ (๑) การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก (๒) การปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน (๓) การถ่ายทอด ข้อมูลของเครือข่ายให้ผู้อื่นรับรู้ (๔) การสรรหาบุคคลเข้าร่วม และ (๕) การจัดหาทรัพยากรในการ ดำเนินงาน

ศิริพงษ์ บุญฤกษ์^{๕๗} ทำการศึกษา เรื่อง การศึกษาเครือข่ายทางสังคมในกิจกรรม การทอดผ้าป่าของสังคมอีสาน พบว่า เครือข่ายทางสังคมมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมการทอดผ้าป่าของ สังคมอีสาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า แนวคิดเครือข่ายทางสังคม (Social Network Concept) มีพัฒนาการมาจากพื้นฐานของทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) โดยมี หลักการที่ว่า ในเครือข่ายสังคมจะประกอบไปด้วยบุคคลที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ตามบทบาท หรือหน้าที่ของแต่ละคน หรือคู่ความสัมพันธ์มีอยู่ ซึ่งแต่ละคนนั้นมีได้มีเพียงบทบาทเดียว หากแต่มีหลาย บทบาทที่จะต้องสวมใน ชีวิตประจำวัน บุคคลไม่เพียงแต่ทำตามบทบาทหน้าที่ที่คาดหวังในสังคม หรือตามบรรทัดฐานที่ได้รับการ ถ่ายทอดมาเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังขึ้นอยู่กับ พื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการ แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านวัตถุและทางด้าน จิตใจ ในปัจจุบันสถานภาพองค์ความรู้ของแนวคิดนี้ได้ ถูกใช้ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์ เครือข่ายทางสังคม การสร้างตัวตนของเครือข่ายการ แลกเปลี่ยนเชิงบูรณาการ

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการวิเคราะห์เครือข่ายสังคม จะช่วยให้เราเข้าใจถึงความสัมพันธ์ที่มีอยู่ ในสังคม อันนำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (Informal Group) องค์กรทางสังคม (Social Organization) และโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ลักษณะความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ดังกล่าว สามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมของบุคคลได้ แต่ในปัจจุบันความรู้เกี่ยวกับแนวความคิด เรื่องเครือข่าย ทางสังคม และการวิเคราะห์เครือข่ายสังคมในประเทศไทยยังคงอยู่ในวงจำกัด ยังมีได้ นำเอาวิธีการวิเคราะห์ เครือข่ายทางสังคมมาใช้อธิบายพฤติกรรมต่างๆทางสังคมเท่าที่ควร ทำให้ขาด ความเข้าใจถึงกระบวนการ ต่างๆ อีกมากที่เกิดขึ้นในสังคม ดังนั้น หากเข้าใจถึงวิธีการศึกษาวิเคราะห์ เครือข่ายสังคมแล้ว เราสามารถ ที่จะนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมได้ ไม่เฉพาะแต่ พฤติกรรมทางด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นพฤติกรรมทุกด้านที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น การศึกษา

^{๕๖} เกษมศานต์ ชัยศิลป์, การพัฒนาเครือข่ายการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของ เยาวชน, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘).

^{๕๗} ศิริพงษ์ บุญฤกษ์, การศึกษาเครือข่ายทางสังคมในกิจกรรม การทอดผ้าป่าของสังคมอีสาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔)

เกี่ยวกับเครือข่ายของแรงงานย้ายถิ่นข้ามชาติ การศึกษาอิทธิพลของเครือข่ายชุมชนที่มีผลต่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

แนวคิดและทฤษฎีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นกรอบการวิจัยที่แสดงให้เห็น วิธีการและหลักการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมซึ่งเป็นแนวคิดและทฤษฎีเบื้องต้นเพื่อประยุกต์ใช้ กับแนวคิดและทฤษฎีการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมชุมชนต่อไป ความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรม การศึกษาแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมในชุมชนมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเข้าใจ ความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรมและประเภทของวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อให้ทราบถึง คุณค่าของงานศิลปวัฒนธรรมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ ทรัพยากรวัฒนธรรมของตนเอง ความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรม (Cultural resource) กล่าวถึงชื่อเรียกที่ แตกต่าง เช่นสมบัติทางวัฒนธรรม (Cultural property) ทรัพย์สินทางวัฒนธรรม (Cultural asset) มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage) และอธิบายความหมายของทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Cultural resource) เกิดขึ้นในอเมริกาในช่วงทศวรรษที่ ๑๙๗๐ และได้สรุปความหมายว่าหมายถึง “ผลผลิตของวัฒนธรรมทั้งในอดีตและปัจจุบันที่มีค่าหรือเป็นตัวแทนหรือสามารถสื่อถึงวัฒนธรรม ต่างๆได้ ดังนั้นทรัพยากรวัฒนธรรมจึงรวมถึงซากสิ่งของที่มนุษย์ทำขึ้นแหล่งโบราณคดีโบราณสถานศาสนสถานเสื้อผ้าอารมณ์เอกสารทางประวัติศาสตร์จารึกภาษาศาสนาประเพณี พิธีกรรมความเชื่อภูมิปัญญาพื้นบ้านต่างๆ ฯลฯ โดยสรุปมนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาใช้เพื่อควบคุมสภาพแวดล้อมทั้งสภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางสังคมเพื่อก่อให้เกิดผลดีต่อการดำรงชีวิตและวัฒนธรรม ที่มนุษย์สร้างขึ้นมานั้นย่อมาจากความคิดและสร้างสรรค์อันเกิดจากประสบการณ์และปัญญา ความรู้ในด้านสังคมศาสตร์วัฒนธรรมจะมีความหมายกว้างขวางมากกล่าวคือวัฒนธรรมหมายถึง วิถีชีวิต (Way of life) ของมนุษย์ในสังคมและแบบแผนการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกรายรวมทั้ง บรรดาผลงานทั้งมวลที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นตลอดจนความคิดความเชื่อค่านิยมและความรู้ต่างๆ เป็นต้น

ประเภทของทรัพยากรวัฒนธรรม ทรัพยากรวัฒนธรรมหลักๆ ทั้งชนิดที่เป็นมรดกและทรัพยากรวัฒนธรรมร่วมสมัยที่ สร้างสรรค์และพัฒนาขึ้นใหม่สามารถพบเห็นและศึกษาในปัจจุบัน ๓ กลุ่ม

๑. ทรัพยากรทางโบราณคดี (Archaeological resources)
๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Homegrown knowledge หรือ Indigenous wisdom)
๓. ทรัพยากรวัฒนธรรมที่แสดงออก (Expressive cultural resources) ได้แก่ ศิลปะ (Art) วรรณกรรม (Writing) ดนตรี (Music) การละเล่น (Play & entertainment) การแสดง

(Performances) ปรัมปราคติ (Myths) นิทาน (Tales) ขนบธรรมเนียม (Customs) ประเพณี (Tradition)

ความเชื่อ(Beliefs) พิธีกรรมตามความเชื่อ (Rites) มรดกทางวัฒนธรรมคือวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์และมีคุณค่าในฐานะที่เป็น เครื่องแสดงออกถึงรากฐานและความเป็นมาของชาติบ้านเมือง ซึ่งสมควรที่จะช่วยกันดูแลรักษาไว้ ให้เป็นมรดกของคนในชาติเพื่อนำมาใช้ประโยชน์และให้คนในโลกได้ชื่นชมดังนั้นคุณค่าของมรดก ทางวัฒนธรรมจึงไม่ได้อยู่ที่ลักษณะทางกายภาพเท่านั้นแต่อยู่ที่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับมรดกทาง วัฒนธรรมนั้นด้วยโดยเฉพาะความสัมพันธ์กับชุมชนในแง่ของจิตใจและจิตวิญญาณซึ่งอาจสรุป ลักษณะสำคัญของสิ่งซึ่งสมควรได้รับการยกย่องว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมได้ดังนี้

๑. ให้คุณค่าทางประวัติศาสตร์วิชาการหรือศิลปะ

๒. แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของวิถีชีวิตของกลุ่มชนและสังคม ที่ได้มีการสืบทอดกันมา

๓. มีรูปแบบดั้งเดิมสามารถสืบค้นถึงที่มาในอดีตได้

๔. มีลักษณะบ่งบอกถึงความเป็นชุมชนหรือท้องถิ่น

๕. หากไม่มีการอนุรักษ์ไว้จะสูญหายไปในที่สุด ประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมนั้นองค์การยูเนสโก ได้แบ่งมรดกทางวัฒนธรรมออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑. มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible cultural heritage) เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นได้ทางกายภาพโดยครอบคลุมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ได้และที่เป็นวัตถุ เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่นโบราณสถานโบราณวัตถุอนุสาวรีย์เครื่องแต่งกายภาพจิตรกรรมประติมากรรม สถาปัตยกรรม เป็นต้น

๒. มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible cultural heritage) องค์การยูเนสโก ได้ อธิบายความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ว่าหมายถึงความรู้ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือแนวปฏิบัติทุกรูปแบบทั้งที่เป็นสากลและของท้องถิ่นซึ่งถูกสร้างขึ้นและถูกถ่ายทอด จากรุ่นสู่รุ่นไม่ว่าด้วยวาจาหรือวิธีการอื่นใดผ่านช่วงระยะเวลาหนึ่งมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลง ได้โดย กระบวนการสั่งสมความรู้และประยุกต์ใช้นอกจากนี้อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดก ทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ยังมีการกำหนดคุ้มครองสิ่งซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมเช่นมุขปาฐะ การแสดงออกภาษาศิลปะการแสดงแนวปฏิบัติทางสังคมพิธีกรรมงานเทศกาลความรู้และการ ปฏิบัติต่างๆเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาลฝีมือช่างประเพณีมรดกทางวัฒนธรรม ที่จับต้องไม่ได้ยังเป็นสิ่งที่ ถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นและถูกสร้างใหม่อยู่เรื่อยๆ โดยชุมชนเพื่อ ตอบสนองกับสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติและประวัติศาสตร์ช่วยให้ชุมชนมีอัตลักษณ์และความต่อเนื่อง โดยความต่อเนื่องถือเป็น ลักษณะสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

ทรัพยากรวัฒนธรรม (Cultural resource) มีผู้เชี่ยวชาญหลายท่านให้ความหมายและแบ่งประเภทไว้ ดังนี้

ทรัพยากรทางวัฒนธรรมมีทั้งของ ในอดีตคือมรดก (Heritage) และของที่เราสร้างขึ้นใหม่ (Creation) ไม่ได้มีแต่ของเก่าอย่างเดียว ประเภทมรดกมีทั้งรูปธรรมและจับต้องไม่ได้เช่นแหล่งโบราณคดีอนุสาวรีย์โบราณสถานที่ ประวัติศาสตร์ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมศิลปะและศิลปหัตถกรรม แบบประเพณีประวัติศาสตร์บอก เล่ากวีนิพนธ์การท ากวี ฯลฯซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการจัดการ (Objective of management) ไปในทางอนุรักษ์ (Conservation) และคุ้มครอง (Protect) ส่วน ประเภทสร้างใหม่มีทั้งสิ่งที่เป็น สิ่งก่อสร้างคือสถาปัตยกรรมการถ่ายภาพวรรณกรรมและหนังสือที่ พิมพ์เผยแพร่คอมพิวเตอร์ ซอฟต์แวร์ภาพยนตร์ดนตรีศิลปะการแสดงการจัดทำร าก ฯลฯ นั้นมี วัตถุประสงค์ของการจัดการไปอีกอย่างหนึ่งคือพัฒนา (Develop) และส่งเสริม (Promote)” อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลก ทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติพ.ศ. ๒๕๑๕ (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage ๑๙๗๒) ตามมาตรา ที่ ๑ ได้ก าหนดนิยามของค าว่า มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage) ไว้ว่ามีความหมาย ครอบคลุมสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑. อนุสรณ์สถานได้แก่ผลงานทางสถาปัตยกรรมประติมากรรมจิตรกรรมส่วนประกอบ หรือ โครงสร้างของแหล่งโบราณคดีจารึกถ้ำที่อยู่อาศัยรวมถึงร่องรอยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ และ วัตถุต่าง ๆ ช่างต้นที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ศิลปะและวิทยาศาสตร์ที่มีความโดดเด่น ใน ระดับประเทศ

๒. อาคารและสิ่งก่อสร้างได้แก่กลุ่มของอาคารสิ่งก่อสร้างที่แยกจากกันหรือเชื่อมต่อกัน โดย ลักษณะหรือแบบแผนทางสถาปัตยกรรมมีความสอดคล้องกลมกลืนกันหรือโดยคุณลักษณะ ของภูมิ ประเทศที่ตั้งมีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะและวิทยาศาสตร์โดดเด่น ในระดับประเทศ

๓. สถานที่และแหล่ง ได้แก่ ประดิษฐกรรมที่สร้างสรรค์ของมนุษย์หรือผลงานที่ ผสมผสาน ระหว่างธรรมชาติกับการสร้างสรรค์ของมนุษย์และแหล่งโบราณคดีที่มีคุณค่าโดดเด่น ใน ระดับประเทศทางด้านประวัติศาสตร์สุนทรียศาสตร์ชาติวงศ์วิทยาหรือมานุษยวิทยา

ทรัพยากรวัฒนธรรม (Cultural resources) ประกอบไปด้วยสิ่งต่างๆ ดังนี้

๑. ทรัพย์สินทางประวัติศาสตร์ (Historic properties)

๒. โบราณวัตถุสิ่งประดิษฐ์ (Artifacts)

๓. เอกสารโบราณ (Documents/ archives)

๔. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม (Physical environment related to culture) ได้แก่สถานที่ที่มีภูมิทัศน์สวยงามและเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกถึง อดีต (Aesthetic and associative places) และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Built environment)

๕. ค่านิยม (Values)

๖. ทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ (Intangible resources) ประกอบไปด้วยสิ่งต่างๆ ดังนี้

- ๖.๑ แบบแผนวิถีการดำรงชีวิต (Ways of life)
- ๖.๒ แบบแผนพฤติกรรม (Standard of practices)
- ๖.๓ ขนบธรรมเนียม/วิถีประชา (Norms)
- ๖.๔ ค่านิยม (Values)
- ๖.๕ ความเชื่อ (Beliefs)
- ๖.๖ ศาสนา (Religious)
- ๖.๗ แบบแผนของปฏิสัมพันธ์ในสังคม (Pattern of social interaction)
- ๖.๘ รูปแบบสถาบัน/ องค์กร (Organizations)

จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญสามารถสรุปความหมายและประเภทของทรัพยากร ทางวัฒนธรรมคือผลผลิตที่เกิดขึ้นโดยมนุษย์จากในอดีตและเกิดขึ้นในปัจจุบันโดยมีความหมาย ครอบคลุมทั้งทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible cultural resource) เช่น ผลงานศิลปะ ประติมากรรม ฯลฯ ส่วนทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible cultural resource) เช่น ภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมประเพณี ฯลฯ ทรัพยากรวัฒนธรรมเหล่านี้จำเป็นต้องมีการศึกษาในคุณค่าของสิ่งต่างๆ ที่มี อยู่และสามารถนำมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์แก่คนชุมชนสังคมประเทศผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ร่วมของเจ้าของมรดกวัฒนธรรมมีการใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม หรือเรียกได้ว่าเป็นการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมหรือในภาษาอังกฤษ เรียกว่า Cultural resource management

“การจัดการทรัพยากร ทางวัฒนธรรมหมายถึงการวางแผนงานและการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ดูแลรักษาหรือ การจัดการข้อมูลสถานที่พื้นที่และการตรวจสอบเรื่องราวในอดีตของชาติหรือของกลุ่มชนเผ่าพันธุ์ ต่างๆ หรือสิ่งที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของโลก”

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมประกอบด้วย ๒ คำหลัก คือ คำว่า “การจัดการ” (Management) หมายถึง การกระทำหรือศาสตร์และศิลป์และ การดำเนินงานหรืออย่างหนึ่งอย่างใด และคำว่า “ทรัพยากร” หมายถึง บางสิ่งบางอย่างที่มีอยู่แล้ว และมีศักยภาพที่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ฉะนั้นการจัดการทรัพยากร (ไม่ว่าทรัพยากรวัฒนธรรม หรือแม้แต่ทรัพยากรธรรมชาติ) ก็คือศาสตร์และศิลป์แห่งการดำเนินงานเกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่าง ที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์” กล่าวสรุปได้ว่า การจัดการวัฒนธรรมคือกระบวนการเพื่อนำไปสู่การพัฒนา งาน ศิลปวัฒนธรรมในด้าน การศึกษาอนุรักษ์และส่งเสริมให้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ยังคงได้ใช้ประโยชน์ต่อไปได้อย่างเหมาะสมทั้งนี้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาค ส่วน

ที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการงาน ศิลปวัฒนธรรม เป็นสำคัญ

ท่ามกลางกระแสความตื่นตัวเพื่อเตรียมพร้อมกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้แน่นอนทั้ง ๑๐ ประเทศในภูมิภาค จะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญอีกครั้งต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศ^{๕๘} ซึ่งย่อมมองได้เหมือนเหรียญสองด้านคือ ด้านที่ได้ประโยชน์และสูญเสีย โดยเมื่อพิจารณาแนวทางหลัก ๓ ด้านของประชาคมฯ แล้วหนึ่งในสามซึ่งเป็นเสาหลักของเป้าหมายประชาคมฯ ได้แก่ “ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน” ที่มีการพูดถึง การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน โดยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน รวมถึงการส่งเสริมการสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมนั่นเอง

โดยเมื่อกล่าวถึง “การจัดการวัฒนธรรม” ในสังคมไทย ยังเป็นเรื่องที่ค่อนข้างใหม่และมักปรากฏในแวดวงวิชาการเท่านั้น ทั้งนี้ “การจัดการวัฒนธรรม” เป็นศาสตร์แนวประยุกต์ที่รวมเอาศาสตร์สาขาอื่นเข้ามาผสมผสาน อย่างมีเอกลักษณ์ เนื่องจากกล่าวถึงศาสตร์ด้านการจัดการด้านทรัพยากร และด้านวัฒนธรรม ซึ่งในเล่มก็ได้นำเสนอเพื่อให้ความกระจ่างแก่ผู้อ่าน ผู้เขียนกล่าวว่า แม้การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นทั้งแนวคิด การปฏิบัติการ และศาสตร์สาขาหนึ่งที่มีการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ทั่วโลก แต่ยังไม่มีการมีตำราหรือคู่มือโดยตรง ดังนั้นหนังสือเล่มนี้ น่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องและสนใจได้

จากการศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ทำให้ทราบถึงประเด็นกลุ่มเหล่านี้คือ

๒.๔.๑ ความหมายของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม หมายถึง กระบวนการหรือชุดของการกระทำกิจกรรมหรือปฏิบัติการที่ดำเนินการเกี่ยวเนื่องกับโบราณสถาน แหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่เป็นวัฒนธรรมเชิงรูปและทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงนาม ประเภทภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม โดยมีความมุ่งหมายของวัฒนธรรมคือ การสร้างประโยชน์สุข ซึ่งต้องทำความเข้าใจก่อนว่าทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นมีกี่ประเภท และมีคุณค่าอย่างไร และเราจะจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่ออะไร

^{๕๘} กรมศิลปากร, แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร), ๒๕๕๔, หน้า ๓๒.

ขวัญ วงษ์วิภาค และคณะ^{๕๙} ได้กล่าวถึง คำว่าทรัพยากรวัฒนธรรม (Cultural Resources) หมายถึง ลักษณะของระบบวัฒนธรรมที่มีค่าหรือเป็นตัวแทนที่สามารถสื่อถึงวัฒนธรรมต่าง ๆ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ ทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องได้ หรือวัฒนธรรมทางวัตถุ (Tangible) เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ เครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันต่าง ๆ เป็นต้น และ ทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม หรือทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible) เช่น ภาษา ศิลปะการแสดง พิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น ส่วนประกอบของระบบวัฒนธรรมทั้งหมดในสังคมมนุษย์ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ สิ่งที่ต้องมองเห็นได้ และที่เป็นความหมาย ความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ กฎระเบียบแบบแผนเพื่อการปฏิบัติ ศิลปะการแสดง จินตภาพ ความนึกคิดที่ไม่สามารถจับต้องหรือสัมผัสได้เป็นสิ่งที่สามารถจัดการให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในแต่ละชุมชน สังคมและยุคสมัยได้

หลักการ แนวคิด และแนวทางในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นไม่จำเพาะเจาะจงถึงทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทใดประเภทหนึ่ง หรือไม่เน้นที่ทรัพยากรวัฒนธรรมของวัฒนธรรมหรือกลุ่มชนใดในพื้นที่โดยเฉพาะ ทรัพยากรวัฒนธรรมมีคุณค่าและความหมายหลายประการ และมีความสำคัญหลายระดับ คุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมมีพลวัต (Dynamic) ทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างเดียวกันอาจมีคุณค่าแตกต่างจากเดิมหรือเกิดคุณค่าใหม่ขึ้นมาตามบริบท ทางสังคม และวัฒนธรรมของมนุษย์

วิรุณ ตั้งเจริญ ได้กล่าวถึง การจัดการวัฒนธรรมว่าเป็นกระบวนการจัดการที่เกี่ยวข้อง ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศวิทยา คุณธรรม จริยธรรม โดยอาศัยการอนุรักษ์ศาสนา ประวัติศาสตร์ ผู้คนในชุมชน การดำรงชีวิต ความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อจิตสำนึก เป็นประการสำคัญ เพื่อนำมาสู่ความยั่งยืนทางวัฒนธรรมทรัพยากรทางวัฒนธรรมมีหลายประเภท ซึ่งอาจแบ่งเป็นทรัพยากรทางโบราณคดี ทรัพยากรทางสถาปัตยกรรม ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ศิลปะ เป็นต้น ดังนั้นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องวางเป้าหมายให้ชัดเจนและสอดคล้องกับคุณค่าและความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรมให้ตอบสนองความต้องการของสังคม ชุมชน และความเป็นมนุษย์

ธนิช เลิศชาญฤทธิ์ ได้วางเป้าหมายของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ได้ดังนี้^{๖๐}

๑. เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรมสำหรับการวางแผนและการป้องกัน

^{๕๙} ขวัญ วงษ์วิภาคและคณะ, การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะโบราณคดี, ๒๕๔๗, หน้า ๒-๓.

^{๖๐} ธนิช เลิศชาญฤทธิ์. การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม, กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๔, หน้า ๑๖๔-๑๖๕.

๒. เพื่อปกป้องทรัพยากรวัฒนธรรม และทำให้เกิดประโยชน์ตามความเหมาะสมร่วมกับกับการอนุรักษ์และสงวนรักษา

๓. เพื่อให้ประชาชนหรือสาธารณชน นักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจสามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรมได้อย่างเท่าเทียม

๔. เพื่อใช้ทรัพยากรวัฒนธรรมในการให้การศึกษาเกี่ยวกับอดีต และสามารถทำให้ผู้เข้าศึกษาได้ตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมเองด้วย

๒.๔.๒ ประเภทของทรัพยากรวัฒนธรรม

ทรัพยากรวัฒนธรรมแบ่งเป็น ๒ ประเภทหลัก คือ ทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

๑. ทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Resources) หมายถึง ซากสิ่งของสิ่งก่อสร้าง วัตถุที่จับต้องได้และสัมผัสได้ด้วยมือและมองเห็นด้วยสายตา รวมถึงพืช สัตว์ ทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในสถานะต่างๆ เช่นเป็นอาหาร เป็นวัตถุดิบสำหรับทำ สิ่งของเครื่องใช้ พิธีกรรม ที่อยู่อาศัย และสถานที่ก่อตั้งชุมชน

๒. ทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Resources) หมายถึงการปฏิบัติ การแสดงออก การนำเสนอ ความรู้ ทักษะ รวมทั้งอุปกรณ์ วัสดุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่เกี่ยวข้องซึ่งชุมชน กลุ่มชน และปัจเจกบุคคลส่งผ่านหรือถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง รวมทั้งยังมีการผลิตซ้ำ และสร้างทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อม การปะทะสังสรรค์กับ ธรรมชาติและประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตนเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของตัวเองให้ยั่งยืน

๒.๔.๓ การประเมินคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม

ในการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมการประเมินคุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรม ที่ต้องการจะจัดการนั้นมีความสำคัญ เพื่อให้เกิดการตระหนักถึงความสำคัญ ความจำเป็น เพื่อใช้ในการวางแผนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทต่างๆ อาจมีคุณค่าแตกต่างกันไปตาม ประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจของแต่ละสังคม เกณฑ์การประเมินจึงต่างกันไปตามเป้าหมายในการ ประเมินและความสนใจของผู้ประเมิน ดังนั้น ผู้ประเมินจึงต้องอ้างอิงจากเกณฑ์การประเมินต่างๆ ที่ได้รับการยอมรับ เช่น อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ โดย ยูเนสโก (๒๕๕๑) หรือ Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention by UNESCO (๒๐๐๘), เกณฑ์การประเมินคุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรม และ เกณฑ์การประเมินคุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรมในที่นี้มุ่งเน้นการประเมินคุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรม

ด้านศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม ของทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในวัดบวรนิเวศวิหาร แบ่งเป็น ๒ กลุ่มดังนี้^{๖๑}

ก. ทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางศิลปกรรม ซึ่งพิจารณาจากประวัติ ความงดงามรูปแบบ ลักษณะของศิลปะ ความหายาก ความเป็นของแท้ ความเป็นสัญลักษณ์ ความเป็นเอกลักษณ์ หายากยิ่งหรือเป็นของแท้ดั้งเดิม เป็นต้น

ข ทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ซึ่งพิจารณาจากประวัติ รูปแบบอาคาร การก่อสร้าง เทคนิคการสร้าง การประดับตกแต่ง ลักษณะทางสถาปัตยกรรม ความสวยงาม ประโยชน์ใช้สอย ความเป็นเอกลักษณ์ หายากยิ่งหรือเป็นของแท้ดั้งเดิม เป็นตัวอย่างลักษณะทั่วไปของสิ่งก่อสร้างที่เป็นตัวแทนการพัฒนาด้านวัฒนธรรม สังคม ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี หรืออุตสาหกรรม เป็นต้น

๒.๔.๔ เป้าหมายของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

เป้าหมายของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม มีดังนี้

๑. เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม สำหรับการวางแผนและการป้องกัน เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการดำเนินการอย่างอื่น

๒. เพื่อปกป้องทรัพยากรวัฒนธรรมและทำให้เกิดประโยชน์ตามความเหมาะสม แต่การอนุรักษ์และสงวนรักษาเป็นเป้าหมายสำคัญรองลงมา เพื่อไม่ให้ทรัพยากรเสื่อมสภาพ หรือสูญหายก่อนเวลาอันควร

๓. เพื่อให้ประชาชนหรือสาธารณชน นักวิจัย นักเรียนนักศึกษาสามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรมได้อย่างเท่าเทียม

๔. เพื่อใช้ทรัพยากรวัฒนธรรม เป็นแหล่งให้การศึกษาเกี่ยวกับอดีต และเพื่อให้ตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมเองด้วย

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม มี ๓ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๑. การประเมินความสำคัญ คือ การแปลความหมายความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานการวิเคราะห์ หลักฐานเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม และคุณค่าต่างๆ ของทรัพยากรวัฒนธรรมโดยการลงพื้นที่สำรวจและทำการประเมินคุณค่าด้านศิลปกรรมและด้านสถาปัตยกรรมของทรัพยากรวัฒนธรรมในวัดบวรนิเวศวิหาร และศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

^{๖๑} ธนิก เลิศชาญฤทธิ์, การประเมินคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม, กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๔, หน้า ๖๔-๖๕.

๒. การวางแผนการจัดการ เป็นการกำหนดแผนการปฏิบัติงานหรือ แผนการจัดการที่เหมาะสมในแผนการปฏิบัติงานควรมียุทธวิธีในการจัดการทรัพยากรที่กำหนด เป็นระยะยาว และผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับจากการจัดการ

๓. การกำหนดรายการการจัดการ คือ การจัดการตามข้อเสนอแนะ และลำดับความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรม ที่ประเมินไว้ในขั้นตอนแรก โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมในพื้นที่การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ทั้งนี้จำเป็นต้องอาศัยความรู้ และทักษะของผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ

๒.๔.๕ กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมขององค์กรชุมชน

กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมขององค์กรชุมชน มีรูปแบบวัฒนธรรมองค์กร ดังต่อไปนี้

(๑) การมีส่วนร่วมในการทำงาน การดำเนินงานแต่ละภารกิจ เมื่อมีการมอบหมายจะมีการแบ่งงานออกเป็นกลุ่ม เพื่อกระจายหน้าที่ในการทำงานโดยจะมีจุดมุ่งหมายเดียวกันและมีการทำงานเป็นทีม (Team Work) แต่ละคนจะมีหน้าที่ประสานงานกันระหว่างกลุ่ม มีผู้นำชุมชนคอยควบคุม ที่จะช่วยให้สมาชิกสามารถทำงานตรงตามวัตถุประสงค์ขององค์กร

(๒) การยึดมั่นในอุดมการณ์ มีมาตรการที่สมาชิกชุมชนได้ร่วมกันกำหนดเป็นข้อปฏิบัติร่วมกัน นอกจากนั้นที่สำคัญคือความซื่อสัตย์สุจริต เนื่องจากเป็นองค์กรที่จะมุ่งเน้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งสำคัญที่สุดคือ ความซื่อสัตย์สุจริตและต้องยึดมั่นในอุดมการณ์ และที่ความตั้งใจในการทำงาน เพื่อให้ทำงานได้อย่างถูกต้อง

(๓) การวางแผนการทำงาน การกำหนดเป้าหมายในการดำเนินงานแต่ละปีจะมีการจัดทำแผนงานประจำปี เพื่อเป็นแนวทางและกำหนดเป้าหมายในการทำงานในแต่ละปี รวมทั้งตัวชี้วัดการทำงานในแต่ละปีจะมีความชัดเจนโดยจะวัดจากเป้าหมายความสำเร็จที่กำหนดไว้ในกิจกรรม/โครงการโดยเทียบผลการปฏิบัติงานกับมาตรฐานหรือเป้าหมายที่ตกลงไว้

(๔) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน คือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าว องค์กรชุมชนมุ่งมั่นมาตรการต่างๆ เพื่อให้สมาชิกเห็นความสำคัญและวางแผนทรัพยากรธรรมชาติ ในชุมชนมีการกำหนดวิสัยทัศน์เพื่อให้ได้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันและจะบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

(๕) การถ่ายทอดแบ่งปันและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ภายในองค์กร มีการถ่ายทอดความรู้ การทำงาน ประสบการณ์ในการทำงาน เป็นการสอนงานในชุมชนโดยอาศัยองค์กร หน่วยงานในชุมชน เช่น วัด โรงเรียน เพื่อถ่ายทอดวิถีของวัฒนธรรมขององค์กร

๒.๔.๖ กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ขององค์กรชุมชน

กระบวนการจัดการในองค์กรชุมชน คือ การมีส่วนร่วมในการทำงาน การยึดมั่นในอุดมการณ์ การวางแผนการทำงาน การเปิดโอกาสในการแสดงความคิดเห็น การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงาน ลักษณะการมีส่วนร่วมได้แก่ การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเรียนรู้จากประสบการณ์กับกลุ่มต่างๆ รวมทั้งร่วมกันหาทางออกในการจัดการกับปัญหาด้วยความเข้าใจในระบบนิเวศแนวทางพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรชุมชนท้องถิ่น คือ การทำงานเป็นทีม ความคิดสร้างสรรค์ เพิ่มศักยภาพสมาชิกในองค์กรเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานภายในองค์กรการเรียนรู้และการเปิดรับวัฒนธรรมองค์กรการเสริมแรงพฤติกรรมซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและจัดการสิ่งแวดล้อมในจังหวัดอุบลราชธานีได้อย่างยั่งยืนสืบไป^{๖๒}

การใช้วัฒนธรรมองค์กรชุมชนท้องถิ่น เพื่อการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นของตน เช่น การใช้ระบบความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ ซึ่งเป็นศักยภาพของชุมชน ใช้ความเชื่อในการสร้างความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนและแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาในลักษณะของเครือข่ายทางสังคมและการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน วัฒนธรรมองค์กรชุมชนท้องถิ่นจัดเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญอยู่คู่ชุมชนมาตั้งแต่ครั้งอดีต เพราะเครือข่ายทางสังคมคือความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับชุมชน ความสัมพันธ์ที่มีอยู่แต่เดิมในชุมชน เช่น เครือญาติ การนับถือผีบรรพบุรุษ ศาสนสถาน ไม่มีใครสามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ เนื่องจากภัยจากธรรมชาติ โรคภัยไข้เจ็บ โจรผู้ร้าย ในสภาวะเช่นนี้ผู้คนในชุมชนจึงต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันและกันและความสัมพันธ์ยังได้แผ่ขยายไปยังหมู่บ้านอื่นๆ ทั้งใกล้และไกลอีกด้วย กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาในชุมชนด้วยตนเอง เป็นการบูรณาการเชื่อมโยงมิติต่างเข้าด้วยกัน เช่น อยากรให้เป็นคนดี แต่ภาวะเศรษฐกิจบีบคั้นมากทำให้เป็นคนดีไม่ได้ การแก้ปัญหาทุกอย่างพร้อมกันจึงเป็นธรรมชาติแบบบูรณาการ ธรรมชาติ ความรู้ การจัดการ สามารถเชื่อมโยงเป็นกลไกในการขับเคลื่อนแบบองค์รวมที่สามารถมองทุกเรื่องอย่างเชื่อมโยงเป็นเรื่องเดียวกัน เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนในลักษณะเครือข่ายอย่างเป็นระบบต่อไป

ลักษณะการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและจัดการสิ่งแวดล้อมของวัฒนธรรมองค์กรชุมชน จำแนกเป็นรายข้อไว้ดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมในการทำงาน สำหรับองค์กรชุมชน พบว่า ในการดำเนินงานแต่ละภารกิจ เมื่อมีการมอบหมายจะมีการแบ่งงานออกเป็นกลุ่ม เพื่อกระจายหน้าที่ในการทำงานโดยจะมี

^{๖๒} ประเวศน์ มหารัตน์สกุล, กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ขององค์กรชุมชน, กรุงเทพฯ : ธนัชการพิมพ์, ๒๕๕๙, หน้า ๖๕.

จุดมุ่งหมายเดียวกันและมีการทำงานเป็นทีม (Team Work) แต่ทุกคนจะมีหน้าที่ประสานงานกันระหว่างกลุ่ม มีผู้นำชุมชน คอยควบคุม ที่จะช่วยให้สมาชิกสามารถทำงานตรงตามวัตถุประสงค์ขององค์กร^{๖๓}

๒) การยึดมั่นในอุดมการณ์ องค์กรชุมชนมีมาตรการที่สมาชิกชุมชนได้ร่วมกันกำหนดเป็นข้อปฏิบัติร่วมกัน นอกจากนั้นที่สำคัญคือความซื่อสัตย์สุจริต เนื่องจากเป็นองค์กรที่จะมุ่งเน้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งสำคัญที่สุดคือ ความซื่อสัตย์สุจริตและต้องยึดมั่นในอุดมการณ์ และที่ความตั้งใจในการทำงาน เพื่อให้ทำงานได้อย่างถูกต้อง

๓) การวางแผนการทำงาน การกำหนดเป้าหมายในการดำเนินงานแต่ละปีจะมีการจัดทำแผนงานประจำปี เพื่อเป็นแนวทางและกำหนดเป้าหมายในการทำงานในแต่ละปี รวมทั้งตัวชี้วัดการทำงานในแต่ละปีจะมีความชัดเจนโดยจะวัดจากเป้าหมายความสำเร็จที่กำหนดไว้ในกิจกรรม/โครงการโดยเทียบผลการปฏิบัติงานกับมาตรฐานหรือเป้าหมายที่ตกลงไว้

๔) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน วิสัยทัศน์ขององค์กรชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานีคือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าว องค์กรชุมชน จึงมุ่งมั่นมาตรการต่างๆ เพื่อให้สมาชิกเห็นความสำคัญและห่วงใยทรัพยากรธรรมชาติ ในชุมชน องค์กรชุมชน จึงมีการกำหนดวิสัยทัศน์เพื่อให้ได้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันและจะบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

๕) การถ่ายทอดแบ่งปันและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ภายในองค์กร มีการถ่ายทอดความรู้ การทำงาน ประสบการณ์ในการทำงาน เป็นการสอนงานในชุมชนโดยอาศัยองค์กร หน่วยงานในชุมชน เช่น วัด โรงเรียน เพื่อถ่ายทอดวิถีของวัฒนธรรมขององค์กร

๒.๔.๗ การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ภายใต้บริบทของการพัฒนา

การเปลี่ยนแปลงปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมผ่านงานวิชาการรูปแบบต่างๆ ประกอบด้วย วิทยานิพนธ์ หนังสือและบทความต่างๆ แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของประชากรที่มีต่อกระบวนการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวอันมีที่มาจากการขนส่งแบบสมัยใหม่ การผลิตทางการเกษตรเชิงพาณิชย์ การพัฒนาฐานเศรษฐกิจสู่อุตสาหกรรม การแข่งขันของระบบตลาด รวมถึงการก่อตัวของแนวคิดการวิไลหาอดีตของคนเมืองที่ต้องการย้อนกลับไปสัมผัสวิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในแบบดั้งเดิม ส่งผลให้วัฒนธรรมชุมชนภาคกลางที่มีความหลากหลายถูกทำลายหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางลบ แม้โครงการหรือกิจกรรมเพื่อการพัฒนาของภาครัฐจะเอื้อต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ก็ได้สร้างความขัดแย้งระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ในท้องถิ่น ประเด็นเหล่านี้กลายเป็น

^{๖๓} นฤตพงษ์ ไชยวงศ์, ความพร้อมในการจัดการป่าชุมชน ศึกษากรณีคณะกรรมการหมู่บ้าน อำเภอป่า จังหวัดน่าน., วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๙.

ประเด็นหลักที่ถูกนำเสนอผ่านงานวิจัยและกลายเป็นที่สนใจของสังคมเพิ่มมากขึ้นตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

สำหรับแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น ในด้านหนึ่งการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่เป็นประโยชน์และมีส่วนสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น หากประเด็นการศึกษาที่น่าสนใจในปัจจุบันจะมุ่งไปที่สิทธิของการปรับเปลี่ยนหรือรื้อฟื้นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อตอบสนองต่อการท่องเที่ยวควรจะเป็นของคนกลุ่มใด รวมถึงจะนำไปสู่ความขัดแย้งของกลุ่มผลประโยชน์ในชุมชนมากน้อยเพียงใด

๒.๔.๘ การจัดการวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (Cultural Management for Tourism)

การจัดการวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว เป็นวิชาที่สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการนำวัฒนธรรมมาใช้ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งทางฝั่งนักท่องเที่ยว และฝั่งเจ้าบ้าน โดยมุ่งเน้นให้ความรู้ทั้งเชิงวิชาการและเชิงการจัดการ ดังต่อไปนี้^{๖๔}

๑. นิยามและความหมาย เนื้อหาในส่วนนี้กล่าวถึงความหมายของวัฒนธรรมในบริบทของการท่องเที่ยว รวมถึงคำศัพท์และแนวคิดที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานในการนำไปใช้ในการเรียนรู้ด้านการจัดการต่อไป

๒. องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื้อหาในส่วนนี้กล่าวถึงองค์ประกอบต่างๆ ที่ทำให้เกิดระบบของการท่องเที่ยว อาทิ ทรัพยากรท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว การจัดการ รวมทั้งนำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ ด้วย เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และโบราณคดี การท่องเที่ยวเยี่ยมชมประเพณีวัฒนธรรมพื้นถิ่น เป็นต้น

๓. การจัดการด้านการท่องเที่ยว เนื้อหาในส่วนนี้กล่าวถึงการจัดการด้านการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาและป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยว การอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว การสื่อความหมายวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว การตลาด และการจัดการแบบบูรณาการ

ปัจจุบันประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ได้ดำเนินการ เพื่อขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (Intellectual cultural heritage) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูส่งเสริมสนับสนุนเพื่อธำรงรักษาและสืบทอดทรัพยากรทางวัฒนธรรมซึ่งสอดคล้องหลักการภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Convention for the Safeguarding of

^{๖๔} ปราชาญา กล้าผจญ, การจัดการวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (Cultural Management for Tourism), กรุงเทพฯ : ธนธัชการพิมพ์, ๒๕๕๙, หน้า ๑๕.

the Intangible Cultural Heritage) ขององค์การยูเนสโกและเพื่อสร้างกระแสการอนุรักษ์ ทั้งในระดับท้องถิ่นระดับชาติและระดับนานาชาติ ประกอบกับแนวนโยบายทางวัฒนธรรมของรัฐบาล ที่มุ่งส่งเสริมให้มีการนำทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่ามีอยู่ในชุมชนหรือสังคมไทยมาเป็นต้นทุน ทางวัฒนธรรม (Cultural capital) เพื่อต่อยอดและสร้างมูลค่าเพิ่มตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative economy) ดังปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔) และแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๙) นอกจากนี้จะเป็นแนวทาง ในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่ง que เพิ่มคุณค่าทางเศรษฐกิจให้กับทรัพยากรทาง วัฒนธรรมแล้วยังอาจกล่าวได้ว่าแนวทางดังกล่าวยังสามารถใช้เพื่อสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืนอย่างไรก็ตามการนำแนวคิดดังกล่าว บ่อยครั้งถูกนำมาใช้ เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจมากเกินไปจนขาดความตระหนักถึงคุณค่าและ ความหมายของทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สำคัญไปด้วยเหตุนี้งานวิจัยนี้จึงเป็นความพยายามที่หา ความสมดุลภาพระหว่างคุณค่าและมูลค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เพื่อให้เกิดการ จัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน อาจกล่าวได้ว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นฐานสำคัญ ในการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆและเป็นเกณฑ์สำคัญในการจำแนกประเภทของการท่องเที่ยว ออกเป็นประเภทต่างๆตามฐานการใช้แหล่งทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้ความหมายของ “ทรัพยากรการท่องเที่ยว” ไว้ว่า “สิ่งที่ดึงดูดใจที่ก่อให้เกิด การเดินทาง ท่องเที่ยวสามารถแบ่งเป็น๓ประเภททั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในภาพรวมของการท่องเที่ยวเนื่องจาก อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นต้นทุน ในการดำเนินการและดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว” โดยทรัพยากรการท่องเที่ยวในความหมาย ดังกล่าวสามารถจำแนกได้เป็นดังนี้

๑) ประเภทธรรมชาติ หมายถึง สภาพทางกายภาพของธรรมชาติที่มีความสวยงามหรือ ความน่าสนใจต่อการเดินทางไปเที่ยวชมได้แก่ภูเขาป่าไม้ น้ำตก แม่น้ำ ลำธาร ชายทะเล เกาะแก่ง ภูมิ ทัศน์ และสภาพทางภูมิศาสตร์อื่นๆนอกจากนี้ยังรวมบริเวณซึ่งมนุษย์เราได้เข้าไปปรับปรุงเพื่อตกแต่ง เพิ่มเติมในบางส่วนได้แก่อ่างเก็บน้ำเขื่อนและสถานที่ตากอากาศต่างๆ

๒) ประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน และศาสนาสถาน หมายถึงสิ่งต่างๆที่มนุษย์ เราได้สร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ และเพื่อประโยชน์ของมนุษย์เองทั้งที่เป็นมรดกของอดีตและได้สร้าง เสริมขึ้นในสมัยปัจจุบันแต่มีผลดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวได้แก่พระราชวัง โบราณวัตถุ โบราณสถาน ศาสนสถานอนุสรณ์สถานและพิพิธภัณฑ์

๓) ประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม หมายถึงรูปแบบการดำเนินชีวิต ของผู้คนในสังคมและการประพฤติปฏิบัติที่ยึดถือและสืบทอดต่อกันตลอดจนกิจกรรมต่างๆที่มีผลต่อ

การดึงดูดใจการท่องเที่ยวได้แก่สภาพชีวิตไทยริมคลองตลาดน้ำเรือนแพหมู่บ้านชาวเขางานเทศกาล ประเพณีและสวนสนุก

จากคำจำกัดความและการจำแนกทรัพยากรการท่องเที่ยวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวมีการใช้ฐานทรัพยากรที่แตกต่างกันเพื่อใช้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยทั่วไปแล้ว ในแวดวงของการท่องเที่ยวทั่วไปสามารถเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวออกได้เป็น ๒ ประเภทคือ ทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้หากใช้ฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวในการจำแนกประเภทของการท่องเที่ยวสามารถจำแนกการท่องเที่ยวออกเป็น ๒ ประเภทคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural tourism) สำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นสามารถได้จำแนกฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมออกเป็น ๔ ประเภท หลักๆได้แก่ (๑) มรดกวัฒนธรรมเช่นอุทยานประวัติศาสตร์พิพิธภัณฑสถานและวัง (๒) เทศกาลและงานประเพณี (๓) กลุ่มชาติพันธุ์และ (๔) ทรัพยากรการท่องเที่ยววัฒนธรรมด้านอื่นๆ เช่นโอกาสพิเศษประเพณีประเพณีประเพณีและสวนสนุก

๒.๔.๙ แนวคิดการจัดการมรดกวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้

แนวคิดการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องยาวนานพร้อมกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ แต่เพิ่งปรากฏเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนเมื่อองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือองค์การยูเนสโกได้ตราอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Convention of Safeguarding Intangible Cultural Heritage) ขึ้นเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๓ (พ.ศ. ๒๕๔๖) การจัดการมรดกวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้เป็นงานที่มีความสำคัญงานหนึ่งของนักจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเนื่องจากมรดกวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มชนกลุ่มต่างๆโดยตรงในฐานะที่เป็น “วัฒนธรรมที่มีชีวิต (Living culture)” และเป็นสิ่งที่ถูกส่งทอดผ่านตัวบุคคลเป็นสำคัญทำให้ยากต่อการรักษาไว้ให้คงสภาพเดิมเนื่องจากความคิดความเชื่อ และการประเพณีปฏิบัติของผู้คนย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยโดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่โลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วซึ่งหากไม่มีกระบวนการในการจัดการที่มีประสิทธิภาพเพียงพอแล้ววัฒนธรรมที่มีชีวิตดังกล่าวอาจสูญหายไปตามกาลเวลารายละเอียดของแนวคิดการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มี ดังต่อไปนี้^{๖๕}

ก. ความหมายของมรดกวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้

^{๖๕} ปราชญา กล้าผจญ, แนวคิดการจัดการมรดกวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้, กรุงเทพฯ : ธนัชากรพิมพ์, ๒๕๕๙, หน้า ๑๖.

ก่อนที่จะมีการบัญญัติคำศัพท์ภาษาอังกฤษ “Intangible Cultural Heritage” ขึ้นใช้ในวงการการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ได้มีการกำหนดคำศัพท์หลากหลายคำขึ้นมาใช้ในภาษา เช่นเดียวกับในภาษาไทยที่มีการแปลคำศัพท์ดังกล่าวว่า “มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” และมีนักวิชาการไทยได้แปลคำศัพท์ดังกล่าวหลากหลายคำเช่นวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ มรดกทางวัฒนธรรมไร้รูปปลักษณ์จับต้องไม่ได้ ทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่กายภาพ อย่างไรก็ตามองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือองค์การยูเนสโกได้นิยามความหมายของ “มรดกวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้” ตามที่ระบุในมาตรา ๒ ของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้ ไว้ดังนี้

มรดกวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้หมายถึงการปฏิบัติการเป็นตัวแทนการแสดงออกความรู้ทักษะตลอดจนเครื่องมือวัตถุสิ่งประดิษฐ์และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้นซึ่งชุมชนกลุ่มชนและในบางกรณีปัจเจกบุคคลยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของตน

สำหรับในบริบทของประเทศไทยกรมส่งเสริมวัฒนธรรมกระทรวงวัฒนธรรมได้บัญญัติคำศัพท์ “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ตามมติที่ประชุมคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติครั้งที่ ๕/๒๕๕๖ เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยได้กำหนดความหมายของคำศัพท์ดังกล่าวดังนี้

“มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” หมายถึง การปฏิบัติการเป็นตัวแทนการแสดงออกความรู้ทักษะตลอดจนเครื่องมือวัตถุสิ่งประดิษฐ์และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้นซึ่งชุมชนกลุ่มชนและในบางกรณีปัจเจกบุคคลยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของตน มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งนี้เป็นสิ่งชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นใหม่ อย่างสม่ำเสมอเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตนเป็นปฏิสัมพันธ์ของพวกเขาที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตนและทำให้คนเหล่านั้นเกิดความรู้สึกมีอัตลักษณ์และความต่อเนื่องดังนั้นจึงก่อให้เกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์

จากคำนิยามคำศัพท์ “มรดกวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้” ที่ปรากฏในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้และคำนิยามศัพท์ “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรมจะเห็นได้ว่ากรมส่งเสริมวัฒนธรรมกระทรวงวัฒนธรรมโดยนิยามความหมายของคำศัพท์ดังกล่าวโดยแปลมาจากอนุสัญญาฯ ปี ค.ศ. ๒๐๐๓ (พ.ศ. ๒๕๔๖) ซึ่งที่มาของการบัญญัติคำศัพท์ขึ้นใช้ในภาษาตลอดจนการนิยามความหมายของคำศัพท์ได้กลายเป็นแนวทางสำคัญสำหรับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในระดับประเทศของไทยตามมาตราที่ ๑๑ แห่งอนุสัญญาฯ ฉบับดังกล่าว ที่กำหนดให้มีการจำแนกและนิยามความหมายมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่อยู่ภายในอาณาเขตของตนและได้กลายเป็นที่มาของการศึกษาและรวบรวมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติต่อมานับตั้งแต่วันที่พ.ศ. ๒๕๕๒ จนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาความหมายของคำศัพท์ “Intangible Cultural Heritage” สามารถสรุปว่า มรดกวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้เป็นวิถีการปฏิบัติการแสดงออกซึ่งความรู้ และทักษะต่างๆอันเป็นภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มชนโดยส่งผ่านหรือสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งได้ อย่างไรก็ตามการตีความหมายของศัพท์ดังกล่าวอาจจะต้องอาศัยผู้ปฏิบัติ (Practitioners) หรือชุมชน ซึ่งเป็นเจ้าของทางวัฒนธรรมร่วมตีความเนื่องจากมรดกทางวัฒนธรรมประเภทนี้ไม่อาจใช้ชุดความหมายร่วมได้

ข. ประเภทของมรดกวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้

การจัดประเภทของมรดกวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้ตามเกณฑ์การจัดประเภทขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติได้แบ่งประเภทของมรดกวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้ไว้ดังนี้^{๖๖}

๑. วรรณกรรมมุขปาฐะและการแสดงออก (Oral traditions and expressions) ซึ่งหมายรวมถึงภาษาในฐานะที่เป็นสื่อกลางของมรดกทางวัฒนธรรมด้วย

๒. ศิลปะการแสดง (Performing arts)

๓. ธรรมเนียมปฏิบัติทางสังคมพิธีกรรมและเทศกาล (Social practices, rituals and festive events)

๔. ความรู้และธรรมเนียมปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและจักรวาล (Knowledge and practices concerning nature and the universe)

๕. ทักษะงานช่างฝีมือดั้งเดิม (Traditional craftsmanship) ส่วนกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้จำแนกประเภทของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็น ๗ สาขา ดังนี้

๑. ภาษา (Languages) หมายถึง เครื่องมือที่ใช้สื่อสารในวิถีการดำรงชีวิตของกลุ่มชนต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนโลกทัศน์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนทั้งเสียงพูดตัวอักษรหรือสัญลักษณ์ที่ใช้แทนเสียงพูด

๒. วรรณกรรมพื้นบ้าน (Folk literature) หมายถึง วรรณกรรมที่ถ่ายทอดอยู่ในวิถีชีวิตชาวบ้านโดยครอบคลุมทั้งวรรณกรรมที่ถ่ายทอดโดยวิธีการบอกเล่าและที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร

๓. ศิลปะการแสดง (Performing arts) หมายถึง การแสดงดนตรีรำเต้นและละครที่เป็นเรื่องราวทั้งที่เป็นการแสดงตามขนบแบบแผนมีการประยุกต์เปลี่ยนแปลงและ/หรือการแสดง

^{๖๖} ปราชญา กล้าผจญ, ประเภทของมรดกวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้, กรุงเทพฯ : ธนธัชการพิมพ์, ๒๕๕๙, หน้า ๑๗.

ร่วมสมัยการแสดงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นแสดงสดต่อหน้าผู้ชมและมีจุดมุ่งหมายเพื่อความงดงามความบันเทิงและ/หรือเป็นงานแสดงที่ก่อให้เกิดการคิดวิพากษ์นำสู่การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคม

๔. แนวปฏิบัติทางสังคมพิธีกรรมและงานเทศกาลต่างๆ (Social practices, rituals and festive event) หมายถึง การประพาศติปฏิบัติในแนวทางเดียวกันของคนในชุมชนที่สืบทอดกันมาบนหนทางของมงคลวิธีนำไปสู่สังคมแห่งสันติสุขแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของชุมชนและชาติพันธุ์นั้นๆ

๕. งานช่างฝีมือดั้งเดิม (Traditional craftsmanship) หมายถึง ภูมิปัญญาทักษะฝีมือช่างการเลือกใช้วัสดุและกลวิธีการสร้างสรรค์ ที่แสดงถึงอัตลักษณ์สะท้อนพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชน

๖. ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (Knowledge and practices concerning nature and the universe) หมายถึง องค์ความรู้วิธีการทักษะความเชื่อแนวปฏิบัติและการแสดงออกที่พัฒนาขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและเหนือธรรมชาติ

๗. กีฬาภูมิปัญญาไทย (Wisdom sports) หมายถึงการเล่นกีฬาและศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวที่มีการปฏิบัติกันอยู่ในประเทศไทยและมีเอกลักษณ์สะท้อนวิถีไทยจากการจำแนกประเภทของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติโดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรมกระทรวงวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าใช้เกณฑ์การจำแนกประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามแนวทางที่เสนอไว้โดยองค์การยูเนสโกในมาตราที่ ๒ แห่ง อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มีชื่อประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันอยู่ประเภทได้แก่ ศิลปะการแสดงแนวปฏิบัติทางสังคมพิธีกรรมและงานเทศกาลรวมทั้งความรู้และวิถีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและจักรวาลอย่างไรก็ตามอนุสัญญาฉบับดังกล่าวได้เปิดช่องทางให้แต่ละประเทศสามารถจำแนกประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายในอาณาเขตของตนเองตามมาตราที่ ๑๑ นักวิชาการด้านการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในประเทศไทยจึงได้ดำเนินการ แบ่งประเภทของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อแสดงอัตลักษณ์ความเป็นไทยเพิ่มเติมจากเดิมอีก ๓ ประเภทคือ ภาษาวรรณกรรมพื้นบ้านและกีฬาภูมิปัญญาไทย

ค. สาเหตุที่ต้องมีการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

นักวิชาการด้านการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมได้แสดงความคิดเห็นถึงสาเหตุจำเป็นต่อการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ดังนี้๑) โลกาภิวัตน์และความเป็นสมัยใหม่โลกาภิวัตน์ (Globalization) และความเป็นสมัยใหม่ (Modernization) ทำให้ความเป็นอยู่ของคนเปลี่ยนไปจากเดิม (McKercher and du Cros, ๒๐๐๒: ๘๕) แม้อยู่ต่างมุมโลกแต่คนสมัยใหม่สามารถรับรู้ความเป็นไปและสื่อสารถึงกันได้โดยง่ายผ่านเทคโนโลยีและการคมนาคมที่สะดวกสบายมากกว่า

สมัยก่อนการอาศัยอยู่ในภูมิภาคหรือภูมิภาคที่ต่างกันหรือที่เรียกว่าปัจจัยทางธรรมชาติจึงอาจไม่ใช่ต้นทุนที่ทำให้คนสามารถสร้างสิ่งที่แตกต่างหลากหลายได้อีกต่อไปเพราะในปัจจุบันมีแนวโน้มว่าความคิดและรสนิยมของคนจะถูกบ่มเพาะให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันด้วยการ

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมหรือในภาษาอังกฤษเรียกว่า Cultural resource management (CRM) มีความหมายไว้ดังนี้

การจัดการทรัพยากร ทางวัฒนธรรมหมายถึงการวางแผนงานและการส่งเสริม สนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ดูแลรักษาหรือ การจัดการข้อมูลสถานที่พื้นที่และการตรวจสอบ เรื่องราวในอดีตของชาติหรือของกลุ่มชนเผ่าพันธุ์ ต่างๆ หรือสิ่งที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของ โลก”

ธนิช เลิศชาญฤทธ์^{๖๗} การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมประกอบด้วย ๒ คำหลัก คือ คำว่า “การจัดการ” (Management) หมายถึง การกระทำหรือศาสตร์และศิลป์และ การดำเนินการธุระอย่างหนึ่งอย่างใดและค วามว่า “ทรัพยากร” หมายถึง บางสิ่งบางอย่างที่มีอยู่แล้ว และมีศักยภาพที่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ฉะนั้นการจัดการทรัพยากร (ไม่ว่าทรัพยากร วัฒนธรรม หรือแม้แต่ทรัพยากรธรรมชาติ) ก็คือศาสตร์และศิลป์แห่งการด าเนินการเกี่ยวกับ บางสิ่งบางอย่าง ที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์

กล่าวสรุปได้ว่า การจัดการวัฒนธรรมคือกระบวนการเพื่อนำไปสู่การพัฒนางาน ศิลปวัฒนธรรมในด้านการศึกษานุรักษ์และส่งเสริมให้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible cultural resource) และทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible cultura resource) ยังคงได้ใช้ประโยชน์ต่อไปได้อย่างเหมาะสมทั้งนี้กระบวนการมีส่วนร่วมของ ทุกภาค ส่วนที่เกี่ยวข้องจ าเป็นที่ต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการงาน ศิลปวัฒนธรรมเป็นสำคัญ

หลักการและกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นระบบการดูแลเพื่อรักษาคุณค่าของ ทรัพยากรที่มีและมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ร่วมกันของคนในปัจจุบันและคนรุ่นหลังเป็นการให้ ความสำคัญต่อการเข้าถึงทรัพยากรวัฒนธรรมของคนรุ่นปัจจุบันหลักการสำคัญที่ใช้กันอย่าง แพร่หลายในการรักษาทรัพยากรทางวัฒนธรรมคือการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ ทาง

^{๖๗} ธนิช เลิศชาญฤทธ์, การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม,(กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ทริบูรณ, ๒๕๕๑), หน้า ๓๑.

ศิลปวัฒนธรรมของตนเองโดยมีองค์ประกอบของชุมชนได้แก่คนหรือเจ้าของวัฒนธรรมวิธีการ เทคโนโลยีและหน่วยงานรับผิดชอบเป็นผู้ขับเคลื่อนกระบวนการแต่ละขั้นตอนองค์ประกอบของ การจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมประกอบไปด้วย

๑. คน เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญที่สุดเพราะเป็นแหล่งที่อุดมด้วยความรู้ ประสบการณ์และเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนและเป็นกลไกสำคัญที่ท าให้เกิด กระบวนการจัดการความรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมให้กับชุมชนเช่นประชาชน ใน พื้นที่และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกักิจกรรมการจัดการศิลปวัฒนธรรม

๒. กระบวนการ เป็นการบริหารจัดการเพื่อเชื่อมโยงประสานคนและความรู้เข้าไว้ด้วยกัน โดยกระบวนการที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการถ่ายทอดความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมผ่านการบอกเล่า พูดคุยจาก บุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่งและคนฟังมีการนำความรู้มาปฏิบัติและบอกต่อหมุนเวียน เป็นวงจรความรู้ ภายในชุมชนและขยายออกไปนอกชุมชนดังนั้นกระบวนการจึงไม่มีวิธีการและ ก าหนดเวลาที่ตายตัว

การพัฒนาศักยภาพของ “คน” และ “กระบวนการ” จึงเป็นขั้นตอนเบื้องต้นที่สำคัญ ใน กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพราะคนในชุมชนคือเจ้าของทรัพยากรวัฒนธรรม โดยเฉพาะ ผู้นำด้านวัฒนธรรมในชุมชนซึ่งจ าเป็นต้องมีความรู้ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม พร้อมทั้งรู้ วิธีการและกระบวนการท างานที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อกำหนดงานด้าน ศิลปวัฒนธรรมที่ประสบความสำเร็จผู้วิจัยจึงได้ทบทวนแนวคิดหลักการและกระบวนการจัดการ ทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนต่อไป

๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับถนนเมืองเก่า

จากสถานการณ์การขยายตัว และการพัฒนาเมืองอย่างรวดเร็ว (urbanization) ประกอบ กั การขาดการวางแผนอย่างเป็นระบบ จนเกิดสภาวะความเป็นเมืองที่สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ลักษณะ คือ ๑) ความเป็นเมืองเชิงพื้นที่ ๒) ความเป็นเมืองเชิงสังคม และ ๓) ความเป็นเมืองเชิง การเมือง จนเกิดปัญหาทั้งทางด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การกำหนด นโยบายของรัฐที่ไม่สอดคล้องกับรูปแบบเมือง การสร้างความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของคนใน สังคม ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม การดูแลรักษาศิลปวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมอัน เก่าแก่ ตลอดจนการรับรู้ถึงถิ่นที่อยู่ของตนเองน้อยลง (sense of place)^{๖๘}

โดยเฉพาะการขาดอายุของผังเมืองรวมเมือง หรือการปรับปรุงผังเมืองรวมที่มีความล่าช้ากว่า กำหนด ถึงแม้ว่าค่า GPP ของจังหวัด จะขยายตัวถึงร้อยละ ๑๑.๗ และค่า GDP จะสูงกว่าจังหวัด

^{๖๘} วิเชียร วิทยอุดม, แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับถนนเมืองเก่า, กรุงเทพฯ : เทพเนรมิตการพิมพ์, ๒๕๕๙, หน้า ๑๗.

ข้างเคียงมากก็ตาม แต่ในทางกลับพบว่า พื้นที่ทางกายภาพส่วนใหญ่ของตัวเมืองเชียงราย เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายบริบท เช่น รูปลักษณ์ของอาคาร ลักษณะการสัญจร เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น อย่างไรก็ตามไม่มีแบบแผนแน่ชัด จนทำให้ตัวเมืองเชียงรายปัจจุบันประสบปัญหาในหลากหลายมิติ ทั้งจากการลงทุนการพัฒนาเมืองขนาดใหญ่ และการอพยพเข้ามาของคนต่างถิ่นอย่างไม่ขาดสายของคนทุกระดับ ทำให้ผู้คนขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ตนเอง (sense of place and sense of belonging) รวมถึงการขาดความรับผิดชอบต่อสาธารณะ (political accountability) ขององค์กรบริหารที่มีอยู่ อันเนื่องมาจากการอาศัยอยู่เพียงชั่วคราว การเข้ามาเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ หรือเพื่อเลี้ยงชีพเพียงอย่างเดียว อันส่งผลต่อปัญหาสภาพแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นการจราจรที่หนาแน่นขึ้น มลภาวะเป็นพิษทั้งทางอากาศ และทางน้ำในแม่น้ำ ลำคลอง โดยเฉพาะปัญหาหมอกควันจากการเผาถางป่าแบบผิดกฎหมาย อันเนื่องมาจากรูปแบบการดำรงชีพของคนที่แตกต่างกัน ความเพียงพอของการบริการด้านโครงสร้างพื้นฐาน การบริหารจัดการเมืองที่เหมาะสม อันเกิดจากการขยายตัวของเมืองแบบไร้ทิศทาง (urban sprawl) และการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน ทำให้สภาพเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน กำลังประสบปัญหาหลายด้านที่ยังขาดการจัดการอย่างต่อเนื่องกัน เป็นเครือข่ายโยงใยในทุกภาคส่วนของระบบการบริหารจัดการเมือง โดยมีการพัฒนาถนนเมืองเก่าดังต่อไปนี้คือ เสพรับสิ่งๆที่เหมือนกันผ่านสื่อสมัยใหม่อันจะส่งผลให้อัตลักษณ์ของกลุ่มคนต่างๆถูกลดทอนตามมาด้วยการสูญเสียความหลากหลายทางวัฒนธรรมในที่สุด ๒) การท่องเที่ยวและการแปลงวัฒนธรรมเป็นสินค้าเมื่อครั้งแรกเริ่มวัฒนธรรมอาจถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เช่นพิธีกรรมทางศาสนาถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความเชื่อหรือความมั่นคงทางใจ การแสดงหรือประเพณีรื่นเริงถูกสร้างขึ้นเพื่อความบันเทิงและกระชับความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในปัจจุบันประเพณีพิธีกรรมการแสดงหรือมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อื่นๆซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละท้องถิ่นถูกสร้างหรือใช้ ประโยชน์ในแง่มุมที่ต่างออกไปโดยเฉพาะในฐานะทรัพยากรสำคัญของธุรกิจการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยววัฒนธรรมอาจก่อให้เกิดประโยชน์ในการนำรายได้มาสู่ชุมชนรวมถึงกระตุ้นให้คนรุ่นหลังหันมาสนใจวัฒนธรรมของตนแต่ในขณะเดียวกันก็มีผลต่อการสูญเสียความจริงแท้ (Authenticity) ของวัฒนธรรมนั้นๆ หากขาดการจัดการที่เหมาะสมนอกจากจะเสี่ยงต่อการสูญสลายของมรดกวัฒนธรรมยังไม่มีสิ่งใดรับประกันได้ว่ารายได้ที่เกิดจากการขายวัฒนธรรมจะช่วยนำพาชุมชนไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

จ. จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปกระบวนการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ได้ ดังต่อไปนี้

๑) การยกย่องมรดกวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มคนและบุคคลที่เกี่ยวข้องดังได้กล่าวไปข้างต้นว่าคนกลุ่มคนและชุมชนคือผู้มีบทบาทสำคัญในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ทั้งนี้

Cécile Duvelle ประธานฝ่ายมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของยูเนสโกและเลขานุการอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ได้กล่าวถึงบทบาทของคนและชุมชนต่อการสร้างสรรค์และสืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในการประชุม “Intangible Heritage beyond Borders : Safeguarding through International Cooperation” ที่ กรุงเทพฯ เมื่อ ค.ศ. ๒๐๑๐ โดยมีใจความตอนหนึ่งว่า “คน” คือหัวใจหลักของอนุสัญญาฯ เพราะคนเป็นผู้ทำหน้าที่สร้างสรรค์ปฏิบัติและสืบทอดมรดกวัฒนธรรมด้วยวิธีต่างๆ เช่น เล่าเรื่อง ขับร้อง ร่ายรำ แสดง หรือ ประกอบพิธีกรรม ส่วนบทบาทของชุมชนคือการเลือกสรรว่าสิ่งใดเป็นมรดกวัฒนธรรมของตนไม่ใช่ถูกเลือกโดยคนภายนอก

จากข้อความข้างต้น Duvelle ได้ชี้ให้เห็นว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ไม่จำเป็นต้องมีคุณสมบัติของความสวยงามมีความเป็นต้นแบบหรือดีเด่นเป็นพิเศษอีกทั้งไม่จำเป็นต้องมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากล (Outstanding universal value) อันเป็นคุณสมบัติที่ใช้ในการพิจารณามรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติขอเพียงผู้ปฏิบัติหรือผู้สืบทอดเห็นคุณค่าและเห็นว่าวัฒนธรรมนั้น ทำให้พวกเขารู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ก็เพียงพอแล้ว

๒) การสร้างความตระหนักถึงความสำคัญและความรู้สึกชื่นชมร่วมกันองค์การยูเนสโกพิจารณาการขึ้นทะเบียนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้โดยแบ่งเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ต้องมีการสงวนรักษาอย่างเร่งด่วน (Intangible Heritage in Need of Urgent Safeguarding List) และตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (Representative List of Intangible Cultural Heritage of Humanity) การขึ้นทะเบียนดังกล่าวมีส่วนช่วยในการเผยแพร่และยกย่องมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้ปรากฏแก่สายตาคนนอกอีกทั้งยังช่วยให้เจ้าของมรดกวัฒนธรรมนั้นโดยเฉพาะคนรุ่นหลังตระหนักในความสำคัญและหันมาใส่ใจวัฒนธรรมของตนเองด้วยสิ่งที่น่าสนใจ “คือนานาประเทศสามารถนำเสนอมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เพื่อขึ้นทะเบียนร่วมกันได้ด้วยเช่นในการพิจารณาครั้งล่าสุดเมื่อ ค.ศ. ๒๐๑๐ ซึ่งคณะกรรมการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้พิจารณาให้กีฬาล่าเหยี่ยวนกตระกูลเหยี่ยว (Falconry) ในนามของสหรัฐอเมริกา อหารับเอมิเรตส์เบลเยียม สาธารณรัฐเชค ฝรั่งเศส เกาหลีใต้ มองโกเลีย โมร็อกโค คาตาร์ ซาอุดีอาระเบีย สเปน และซีเรีย รวม ๑๑ ประเทศ และอาหารสไตล์เมดิเตอร์เรเนียน (The Mediterranean diet) ในนามของสเปน กรีซ อิตาลี และโมร็อกโค รวม ๔ ประเทศ เป็นตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ

อย่างไรก็ดี บางครั้งความร่วมมือออรวมใจในระดับนานาชาติก็อาจเกิดขึ้นได้ไม่ถนัดนัก ในทางปฏิบัติเพราะแทนที่จะส่งเสริมความร่วมมืออาจกลายเป็นก่อให้เกิดการแข่งขันระหว่างประเทศ เพราะในบางแง่มุมวัฒนธรรมก็เหมือนเป็นเครื่องมือในการจำแนกหรือแบ่งแยกผู้คนดังเช่นที่ กล่าวไว้

ว่า “[H] eritage can serve to divide peoples or countries. Even if the practices are similar, this can create not trust but mistrust, not cooperation but competition.”

นอกจากนี้ชาติที่มีมรดกวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงหรือมีรากเหง้าเดียวกันอาจลงเอยที่จะให้ความร่วมนมือแก่กันเนื่องจากถือว่ามรดกวัฒนธรรมของชาติตนเก่าแก่หรือมีความเป็นของแท้กว่าจึงควรได้รับการสงวนรักษาหรือได้รับการขึ้นทะเบียนมากกว่ามรดกของชาติอื่นแม้ว่าความเป็นของแท้หรือดั้งเดิมจะไม่ใช่คุณสมบัติที่นำมาใช้พิจารณาคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ก็ตาม

๒.๕.๑ การอนุรักษ์และพัฒนาย่านพาณิชยกรรมเก่าชุมชนบ้านสิงห์ท่า อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร หลายพื้นที่ในชุมชนย่านพาณิชยกรรมเก่าบ้านสิงห์ท่ามีศักยภาพในการพัฒนาเนื่องจากมีเอกลักษณ์ทางด้านกายภาพ สถาปัตยกรรม สังคมวัฒนธรรมที่สะท้อนความเป็นชุมชนเก่า มีแหล่งน้ำธรรมชาติ พื้นที่โล่ง และพื้นที่สาธารณะที่สามารถส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองยโสธรได้ ดังนี้^{๖๙}

๑) ย่านเมืองเก่า เอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมที่แตกต่างจากสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวยโสธรปรากฏโดยทั่วไปบริเวณย่านเมืองเก่า มีการผสมผสานรูปแบบจากช่างพื้นถิ่นของชาวยโสธรช่างจีนและช่างเวียดนาม มีทั้งบ้านดิน ตึกปูน ตึกปูนผสมไม้ แต่หลายอาคารมีสภาพทรุดโทรม ควรได้รับการปรับปรุง บางหลังถูกปล่อยทิ้งร้างหรือเป็นที่เก็บของ ควรมีการปรับปรุงอาคารและภูมิทัศน์ให้สามารถใช้งานได้เต็มประสิทธิภาพเพื่อส่งเสริมบทบาทและศักยภาพของพื้นที่

๒) ถนนนครปฐม บริเวณจุดตัดกับถนนวชิราวุธเดช จนถึงจุดตัดกับถนนวิหะธำรงค์ แม้เป็นถนนสายรองของชุมชน แต่เป็นเสมือนใจกลางชุมชนบ้านสิงห์ท่า มีร้านค้าขายของชำ ขายอาหารและมีการสัญจรมากกว่าถนนสายอื่นๆ เป็นพื้นที่จัดงานประเพณีและกิจกรรมต่างๆ มากมาย แม้ปัจจุบันจะมีการปูพื้นถนนอย่างสวยงาม เน้นความสำคัญของย่านเมืองเก่า แต่ด้วยระยะความกว้างของถนนมากแต่ขาดร่มเงา ทำให้พื้นที่ขาดความร่มรื่น หากมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ เพิ่มพืชพรรณ บริเวณนี้น่าจะมีการใช้พื้นที่เชื่อมต่อระหว่างหน้าบ้านกับถนนที่ดียิ่งขึ้น

๓) สถานที่แห่งศรัทธาและความเชื่อ สถานที่เหล่านี้เป็นสมบัติของเมือง เป็นพื้นที่สาธารณะที่ผู้คนสามารถเข้าถึงและไปใช้พื้นที่ได้อย่างไม่เคอะเขิน เนื่องจากการรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน ได้แก่ วัดมหาธาตุ (พระอารามหลวง) วัดอัมพวัน วัดสิงห์ท่า วัดศรีไตรภูมิ (วัดกลาง) ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองเจดีย์ (ธาตุ) วัดสิงห์ท่า ศาลเจ้าปู่ยโสธร หอมเหล็ก และบ้านเจ้าเมือง

๔) โรงหนังเก่า (ยโสธรภาพยนตร์) เป็นโรงหนังแห่งแรกของเมืองยโสธร ปัจจุบันไม่ได้ทำการฉายหนังแล้ว หากมีการปรับปรุงอาคารให้เป็นพิพิธภัณฑ์ของเมืองยโสธร เสมือนโรงหนังนี้ได้ฉาย

^{๖๙} วิบูลย์ ผกามาศ, การอนุรักษ์และพัฒนาย่านพาณิชยกรรมเก่าชุมชนบ้านสิงห์ท่า อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร, กรุงเทพฯ : เทพเนรมิตการพิมพ์, ๒๕๕๙, หน้า ๑๗.

เรื่องราวในอดีตบอกเล่าให้คนรุ่นใหม่ได้ตระหนักถึงคุณค่าและสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของชุมชนตนเอง

๒.๕.๒ การอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าภูเก็ต

เมืองเก่าภูเก็ตหรือเมืองเก่าทุ่งคา เจริญเติบโตขึ้นในฐานะเมืองอุตสาหกรรม มีเศรษฐกิจหลักคือการทำเหมืองแร่ดีบุกโดยชาวต่างชาติสองกลุ่ม คือ ชาวจีน และชาติตะวันตก ในพุทธศักราช ๒๔๓๕ รัชกาลที่ ๕ ทรงแบ่งเขตการปกครองในภูมิภาคชายทะเลฝั่งตะวันตก มีเมืองภูเก็ต ระนอง ตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง พังงา กระบี่ และตรัง รวมกันเป็นมณฑลฝ่ายทะเลตะวันตก ต่อมาในพุทธศักราช ๒๔๓๗ ได้เปลี่ยนชื่อเป็นมณฑลภูเก็ต (ใช้ จ ฉานสะกด) เมืองภูเก็ตจึงเป็นศูนย์กลางของภูมิภาคอันดามันและมีการพัฒนาอย่างมากในช่วงพุทธศักราช ๒๔๔๔ - ๒๔๕๖ ซึ่งเป็นช่วงที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊) เป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑล มีชาวต่างชาติทั้งจีน อินเดีย อาหรับ มาเลย์ และยุโรปเข้ามาทำการค้าขายและอยู่อาศัย มีการสร้างอาคารบ้านเรือนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับเมืองทำอื่น ๆ ในแหลมมลายู เช่น ปีนัง มะละกา และสิงคโปร์ ในขณะที่เดียวกันก็พบที่เมืองตะกั่วป่า และระนองด้วย ทำให้เมืองเก่าภูเก็ตมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมทั้งวิถีชีวิต ประเพณี การแต่งกาย อาหาร ภาษา และสถาปัตยกรรม ต่อมาเมื่อมีการยกเลิกการทำเหมืองแร่ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในพื้นที่ จากการทำเหมืองแร่ไปสู่การเป็นเมืองท่องเที่ยว^{๗๐}

การอนุรักษ์และพัฒนาย่านเมืองเก่าภูเก็ตเริ่มต้นขึ้นอย่างจริงจังในพุทธศักราช ๒๕๓๗ เมื่อภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรท้องถิ่นในเมืองภูเก็ตได้ร่วมกันหาหนทางในการอนุรักษ์และพัฒนา ย่านเมืองเก่าภูเก็ต และได้กำหนดพื้นที่ประมาณ ๑๗๕ ไร่ ครอบคลุมถนนรัชฎา ถนนพังงา ถนนเยาวราช ถนนกระบี่ ถนนดีบุก ถนนกลาง ถนนภูเก็ต และถนนเทพกระษัตรี ให้เป็นเขตพื้นที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยออกเป็นประกาศกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม มีการควบคุมความสูงของอาคารไว้ไม่ให้เกิน ๑๒ เมตร และยังส่งเสริมให้มีการพัฒนาอาคารในรูปแบบดั้งเดิม โดยการเว้นช่องทางเดินด้านหน้า และคงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ต่อมาได้มีการแก้ไขประกาศนี้โดยมีการเพิ่มเติมพื้นที่ช่วงถนนกลางและถนนพังงา ด้านทิศตะวันออกเข้าไปในพื้นที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ทำให้มีพื้นที่ทั้งหมด ๒๑๐ ไร่

ในพุทธศักราช ๒๕๔๐ หลังจากนั้น เทศบาลนครภูเก็ต มูลนิธิเมืองเก่าภูเก็ต ชุมชนเมืองเก่าภูเก็ต สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ได้ร่วมกันทำงานภายใต้ “โครงการอนุรักษ์ย่านการค้าเมืองเก่า” ซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความตระหนักและการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนในการร่วมอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรม วัฒนธรรม และสภาพความ

^{๗๐} ศิริพงษ์ เสภาภาน, การอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าภูเก็ต, กรุงเทพฯ : เทพเนรมิตการพิมพ์, ๒๕๕๙, หน้า ๗.

เป็นอยู่แบบดั้งเดิมซึ่งถือว่าเป็นโครงการที่ประสบความสำเร็จและสามารถเป็นตัวอย่างให้กับย่านเมืองเก่าอีกหลาย ๆ แห่งได้ ปัจจุบัน พื้นที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเมืองเก่าภูเก็ตได้รับการประกาศในระเบียบคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๐ ให้เป็นส่วนหนึ่งของ “เขตพื้นที่เมืองเก่า” ซึ่งมีพื้นที่ทั้งหมด ๒.๗๖ ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ ๓ ย่านหลักต่อเนื่องกัน ได้แก่ เขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ย่านศูนย์ราชการบริเวณเชิงเขาโต๊ะแซะ และย่านบางเหนียวถึงสะพานหิน

“เมืองเก่าภูเก็ตเป็นสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรมที่สำคัญอันเกิดขึ้นจากมรดกทางวัฒนธรรมที่ผสมผสานศิลปะตะวันออกและตะวันตกอย่างลงตัวผ่านภูมิปัญญา ความสามารถเชิงช่าง การวางผัง การออกแบบ ลวดลาย สัดส่วน การใช้วัสดุ การใช้สี เทคนิคการก่อสร้างรวมทั้งการพัฒนาและปรับปรุงเมืองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมมรดกของท้องถิ่น จนเกิดเป็นอัตลักษณ์เฉพาะสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน เมืองเก่าภูเก็ตยังเป็นหลักฐานชั้นเลิศแสดงถึงชุดความรู้และการแก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่อย่างชาญฉลาดตั้งแต่การตั้งเมือง การวางระบบการจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพ และการจัดการพื้นที่ส่วนบุคคลเพื่อประโยชน์สาธารณะซึ่งเป็นลักษณะร่วมกันของเมืองบริเวณช่องแคบมะละกา เมืองเก่าภูเก็ตเป็นตัวอย่างที่ดีของเมืองการทำการค้าแร่ดีบุก โดยบริเวณที่ตั้งเมืองมีความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างพื้นที่ท่าเรือที่อยู่ริมทะเลกับแหล่งแร่ดีบุกบนภูเขา ยิ่งไปกว่านั้นเมืองเก่าภูเก็ตยังเป็นพื้นที่ที่แสดงถึงความเชื่อมโยงกันของโลกกายภาพและโลกเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นพื้นที่สำคัญของมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม ย่านเมืองเก่าภูเก็ตยังแสดงถึงการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนโพ้นทะเล เมืองเก่าภูเก็ตเป็นตัวแทนที่แสดงถึงมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยน สยามและตะวันตกที่พัฒนาผ่านเวลาอย่างต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน นอกจากนั้นเมืองเก่าภูเก็ตยังเป็นตัวอย่างชั้นเอกของการผสมผสานประโยชน์ของการอนุรักษ์และการพัฒนาที่ยังรักษาวิถีชีวิต ความเชื่อ จารีต ประเพณี และระบบของสังคมแบบดั้งเดิม พร้อมกับการเป็นแหล่งเรียนรู้และการใช้งานร่วมสมัยด้วย”

สำหรับการมีส่วนร่วมนั้น โครงการมีการเผยแพร่และการให้ข้อมูลข่าวสารในรูปแบบต่าง ๆ (Information) การปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนและรับฟังความคิดเห็นในทุกขั้นตอนของการทำงาน (Consultation) การมีส่วนร่วมเสนอแนะ กำหนดประเด็น และแนวทางที่จะนำไปสู่การตัดสินใจร่วมกัน (Involvement) การมีส่วนร่วมในระดับกลุ่ม เครือข่าย ที่จะร่วมมือมีการปฏิบัติการ ร่วมคิด เสนอแนะ จัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการ (Collaboration) และการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างพลังร่วมการตัดสินใจ (Empowerment) ซึ่งผู้รับผิดชอบโครงการจะดำเนินการจัดทำข้อมูล ข้อคิดเห็นที่เป็นผลจากการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ และมีการหารือ ปฏิบัติการเพื่อร่วมคิดตัดสินใจต่อการจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าภูเก็ต

ผู้มีส่วนร่วมในโครงการประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง คือ ประชาชน หน่วยงานรัฐ เครือข่ายภาคประชาสังคม เอกชน เจ้าของกิจการร้านค้าที่อยู่อาศัยและประกอบกิจกรรมในเมือง

เก่าแก่ที่สุด ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่จะได้รับประโยชน์และผลกระทบโดยตรงจากการอนุรักษ์และพัฒนา และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางอ้อม คือ ผู้ที่ไม่ได้อยู่ในเมืองเก่า แต่มีกิจกรรม การดำเนินการ วิถีชีวิต และการประกอบอาชีพที่เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับพื้นที่เมืองเก่า ดังนั้นการจัดกิจกรรม และรูปแบบการมีส่วนร่วม จึงคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งทางตรงโดยการร่วมจัดทำ ให้ข้อมูล การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อยให้ข้อมูล ความเห็นจากการมีส่วนร่วมที่มีการคิดและตัดสินใจร่วมโดยการประชุม ปฏิบัติการ รวมทั้งการมีส่วนร่วมในลักษณะเปิดกว้าง สำหรับผู้ที่สนใจการอนุรักษ์และการพัฒนาเมืองเก่าที่สามารถมาร่วมกิจกรรมการมีส่วนร่วม รวมทั้งการแลกเปลี่ยนให้ข้อคิดเห็นในรูปแบบการมีส่วนร่วมทางสังคมออนไลน์ที่มีการจัดการเผยแพร่ข้อมูลการดำเนินการ

เมื่อแผนแม่บทการอนุรักษ์และการพัฒนาบริเวณเมืองเก่าแก่ได้รับการประกาศใช้แล้ว ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทุกภาคส่วนจะต้องทำงานร่วมกันในการขับเคลื่อนแผนงาน โครงการ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ระบุไว้อย่างใกล้ชิดตั้งแต่การวางแผน การเขียนโครงการ การหางบประมาณ การติดต่อหน่วยงานรัฐ การลงมือปฏิบัติ และการติดตามผล เพื่อให้ “เมืองเก่าแก่ได้รับการสืบสาน รักษา และต่อยอดคุณค่าความสำคัญให้กับลูกหลานคนภูเก็ตต่อไปในอนาคตได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน”

๒.๕.๓ บริบทของเมืองเก่า

ใจเมืองเก่า เป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต เป็นชุมชนศูนย์กลางลำดับที่ ๑ ตามผังโครงสร้าง มีบทบาทเป็นเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และการศึกษาของจังหวัด ตลอดจนเป็นแหล่งรวบรวมและซื้อขายผลผลิตทางการเกษตร การท่องเที่ยวภายในจังหวัดภูเก็ต ที่เชื่อมโยงกับจังหวัดแพร่ พะเยา และเชียงใหม่ นอกจากนี้พื้นที่เมืองเก่า เป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ในเขตผังเมืองรวมเมืองเก่า ตามประกาศผังเมืองรวมเมืองเก่า ฉบับที่ ๔๔๕ (พ.ศ.๒๕๔๓) ดังนั้นสภาพเศรษฐกิจของพื้นที่ดังกล่าวจึงมีลักษณะที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจของพื้นที่ผังเมืองรวม และจังหวัดภูเก็ต^{๗๑}

ขอบเขตพื้นที่ “เมืองเก่า” เป็นสัญลักษณ์ของอดีตที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์อันยาวนานของจังหวัดภูเก็ตมาจนถึงปัจจุบัน เป็นพื้นที่ที่แสดงให้เห็นเค้าโครงของชุมชนเมืองในอดีตต่อเนื่องกันมา โดยใจเมืองเก่ายาวนานถึง ๖๓๗ ปี ดังนั้น จึงเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าในการอนุรักษ์และพัฒนาหลายด้าน ได้แก่

ก. **คุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural Value)** สามารถเห็นได้จากเอกลักษณ์ของพื้นที่ทั้งริมสองฝั่งแม่น้ำเก่า ซึ่งประกอบด้วยสถานที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมเป็นจำนวนมาก เช่น คู่มเจ้า วัด ย่านการค้า ชุมชนที่พักอาศัยเก่าแก่

^{๗๑} สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์, บริบทของเมืองเก่า, กรุงเทพฯ : เทพเนรมิตการพิมพ์, ๒๕๕๙, หน้า ๒๗.

ข. คุณค่าทางเศรษฐกิจ (Value Added) บริเวณใจเมืองน่านและพื้นที่เียบรอบ เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงในการส่งเสริมคุณค่าเศรษฐกิจให้กับชุมชน ด้วยการส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของเมืองน่าน และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงอนุรักษ์ สนับสนุนการจัดภูมิทัศน์เมืองในพื้นที่ประวัติศาสตร์ จัดระบบคมนาคมให้เหมาะสม สนับสนุนให้มีถนนคนเดินในลักษณะที่เป็นถนนค้าขาย กิจกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้เมืองมีบทบาทในด้านเศรษฐกิจพิมมากขึ้น ผลที่ได้จากการจัดการท่องเที่ยว ไปได้แก่ การค้าขายสินค้าพื้นบ้าน ผลผลิตจากสวนผลไม้ผลผลิตจากอุตสาหกรรมในครัวเรือนและอุตสาหกรรมขนาดย่อย ซึ่งมีผลทำให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง เกิดการจ้างงานเป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นดีขึ้น

ค. คุณค่าด้านการใช้งาน (Functional Value) แม้ว่าบางส่วนของโบราณสถาน ศาสนสถานดั้งเดิม ชุมชนเดิมในอดีต หรือสาธารณูปโภคดั้งเดิม ได้เสื่อมลงตามกาลเวลาที่ยาวนาน เนื่องจากบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และบริบทของเมืองน่านที่เปลี่ยนแปลงไป แต่การบูรณะปรับปรุงให้นำมาใช้ใหม่ หรือการปรับเปลี่ยนประโยชน์การใช้สอยให้เข้ากับยุคสมัย นับเป็นหนทางหนึ่งในการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม และยังคงตอบสนองประโยชน์ใช้สอยร่วมสมัยได้ในเวลาเดียวกัน เช่น การจัดระเบียบถนนสายประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวถนนคนเดิน เป็นต้น

ง. คุณค่าด้านการศึกษา (Educational Value) นอกจากจะเป็นแหล่งที่มีศักยภาพสูงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์แล้ว ยังถือได้ว่ามีจุดแข็งในการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งความรู้เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมโดยไม่จำเป็นต้องละทิ้งการพัฒนาเพื่อรองรับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการสร้างจุดขายให้บริเวณใจเมืองน่านและพื้นที่โดยรอบ ให้เป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum) โดยการพัฒนาและส่งเสริมบางส่วนในพื้นที่ประวัติศาสตร์ในด้านการสื่อความหมายด้านประวัติศาสตร์ให้ผสมกลม กลืนไปกับบริเวณต่อเนืองที่ยังมีคนใช้ชีวิตอยู่ในปัจจุบัน

จ. คุณค่าด้านสังคม (Social Value) ในความเป็นมรดกที่มีคุณค่าของจังหวัดและประเทศนั้น ความเกี่ยวเนื่องของกิจกรรมประเพณีทางสังคมถูกนำมาเชื่อมโยงกับการใช้สอยในยุคปัจจุบัน พื้นที่บริเวณใจเมืองน่าน ยังถือเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ประเภทต่าง ๆ ผู้คนที่อยู่ในชุมชนยังคงใช้สอยอย่างต่อเนื่องในการทำกิจกรรมทางประเพณี ทางสังคมต่าง ๆ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการช่วยกันดูแลรักษาและใช้สอยให้สมกับคุณค่าที่บรรพบุรุษได้ใช้ภูมิปัญญาสร้างมาเชื่อมโยงปัจจุบันกับอดีตได้อย่างต่อเนื่องและผสมกลมกลืน

แนวทางและมาตรการในการอนุรักษ์พื้นที่เมืองเก่าน่าน

๑. ประการสำคัญคนเมืองน่านต้องรู้จักคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมทุก ประเภทที่ตนเองมีอยู่ อย่างถ่องแท้ ไม่ฉาบฉวย ต้องเรียนรู้ และรู้ที่จะเรียนรู้ร่วมกันในทุกระดับ ต้องรู้ที่จะบริหารจัดการ

อย่างมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่าง เป็นองค์รวม ร่วมคิด ร่วมทำ อย่างสร้างสรรค์ และอย่างชาญฉลาด

๒. รู้จักสร้างมูลค่า จากสิ่งที่มีคุณค่าต่อวิถีชีวิต ต่อจิตวิญญาณของคนเมืองน่าน อย่างรู้เท่าทัน มีหลักวิชาการ มีแผนแม่บทและผังแม่บทฯ ในการเข้าไปใช้พื้นที่ หรือการพัฒนาพื้นที่แหล่งโบราณสถาน ต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีของท้องถิ่น และต้องสงวน รักษา คุลยภาพของสิ่งแวดล้อมกับแหล่ง ศิลปกรรม ได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืนด้วย

๓. ในส่วนของภาครัฐ ตั้งแต่ระดับจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ต้องกำหนดเป็นกรอบ นโยบาย มีเป้าหมายและแผนยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในการส่งเสริมสนับสนุนภาคเอกชน ตลอดจน การกำกับดูแล โดยมาตรการทั้งของชุมชน และ มาตรการทางกฎหมาย ถ้าสามารถปฏิบัติได้ เพียง ๒ - ๓ ประการที่กล่าวมา เมืองน่านก็จะเป็นเมืองที่สามารถปกป้องมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของตนเองไว้ได้อย่างยั่งยืน เพราะ แหล่งศิลปกรรม โบราณสถานต่างๆ หากมีการบริหารจัดการที่ดี ก็จะกลายเป็น แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อย่างมหาศาลสร้าง รายได้ให้กับท้องถิ่น และประเทศชาติในที่สุด

ข้อดีของการเป็นเมืองเก่า

เป็นเมืองเก่าของประเทศไทย ที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ที่สมดุลของ การอยู่ร่วมกันของคนกับแหล่งศิลปกรรมและธรรมชาติอย่างกลมกลืนเป็นส่วน หนึ่งของวิถีชีวิตประจำวัน

การบริหารจัดการที่เหมาะสมของเมืองเก่า ภายใต้การมีส่วนร่วมของทุก ภาคส่วน เพื่อดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของล้านนาตะวันออกแบบมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วม ร่วมนี้เป็นจุดแข็งที่ให้น่าน ได้รับเลือกเป็นเมืองเก่าแห่งแรก เป็นที่ยอมรับ ในข้อดีเด่นที่มีจากคณะกรรมการ ในการบริหารจัดการ จะมีคณะอนุกรรมการ อนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านทำหน้าที่กำหนดทิศทางและวางกรอบการทำงาน การติดตามประเมินทุกอย่าง การสรรหาบุคคลขึ้นมาเป็นคณะอนุกรรมการสำคัญ นี้มิใช่พวกมากลากไป หรือแต่งตั้งมาจากหน่วยงานราชการใดแบบโอนงานไปให้ ทั้งหมด แต่เป็นสิ่งที่คนน่าน ต้องรู้ ต้องเลือก ต้องตามดู ต้องกำกับเป็นแหล่งเรียนรู้และสืบทอดเอกลักษณ์วัฒนธรรมประเพณีแบบ น่านให้ กับประชาชนชาวน่าน ชาวไทยและชาวต่างประเทศ เช่น มาชมคุ้มเจ้าราชบุตร แล้วเข้าใจวิถีชีวิตของเจ้าเมืองน่านเมื่อร้อยปีก่อน

มีสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เหมาะสม เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีแก่ประชาชน มีพื้นที่ให้ออกมาเดิน ออกมาพบปะกัน เปิดสนามในสถานที่ราชการให้ชุมชนร่วม ใช้ประโยชน์ มีต้นไม้ใหญ่เพิ่มพื้นที่สีเขียวสองข้างทาง รวมถึง สถานที่ราชการ เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน

ผู้ที่อยู่ในพื้นที่ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ ข้อบัญญัติ มีสิทธิประโยชน์ ชดเชยเพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจและสร้างแรงเสริมให้แก่ผู้ที่ให้ความร่วมมือ เช่น ทำป้ายหน้าร้านให้กลมกลืนกัน สีสนไม้ตัดกันหรือขัดแย้งกับสิ่งแวดล้อม ไม่ส่งเสริมให้เปิดแหล่งอโคจร ร้านทำหน้ายุสาในเขตเมืองเก่า

ปรับแต่ง หน้าร้านที่เป็นอาคารพาณิชย์ให้เหมือนอดีต ถ้าเจ้าของอาคารท่านใดให้ความร่วมมือก็จะได้รับการยกเว้นภาษีท้องถิ่น เป็นต้น หรือนำไปทัศนศึกษาเมืองมรดก โลก เช่น เมืองหลวงพระบาง หรือเมืองสี่เสี้ยวของจีน ก็อยู่ในวิสัยที่ทำได้เพราะ บุคคลเหล่านี้จะได้กลับมารักษามรดกที่ตั้งงามของเมืองนานไว้ให้ลูกหลานรุ่นต่อไป

เป็นจุดเริ่มต้นของการร่วมมือร่วมใจในการอนุรักษ์และพัฒนาของจังหวัดน่าน ที่เป็นพื้นที่ตัวอย่าง ที่ต้องสงวน รักษา อนุรักษ์ และพัฒนา แสดงให้เห็นอย่าง ชัดเจนที่นำไปสู่การพิทักษ์รักษาพื้นที่แหล่งอารยธรรม ล้านนาตะวันออกให้ยั่งยืน เช่น การจัดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในเขตพื้นที่เมืองเก่าตามแผนแม่บท และผังแม่บทฯ เช่น การเอาสายไฟลงใต้ดิน การทำรั้วแบบโบราณที่ต่ำกว่าระดับสายตา เป็นต้น^{๗๒}

การอนุรักษ์อาคารพื้นถิ่นในย่านเมืองเก่าสกลนคร

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ชุมชนที่อยู่อาศัยดั้งเดิมหลายแห่งได้รับการบำรุง รักษา ส่งเสริมฟื้นฟูและอนุรักษ์จนกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่รู้จัก เช่น ชุมชนคลองอัมพวา ชุมชนตลาดสามชุก ย่านเมืองเก่าภูเก็ต ย่านวัดเกตุ การาม (จังหวัดเชียงใหม่) และย่านถนนพระอาทิตย์ บางลำพูและชุมชนย่านกุฎีจีน (กรุงเทพมหานคร) แม้ว่ากระแสการฟื้นฟูชุมชนจะมีมากขึ้น แต่ชุมชนดั้งเดิมอีก หลายแห่งยังมิได้รับการฟื้นฟูและเกิดการเสื่อมสลาย ในทางตรงกันข้ามชุมชน บางแห่งเกิดการพัฒนารวดเร็วจนทำลายคุณค่ามรดกวัฒนธรรมของตนเองไป ซึ่งยากที่จะนำกลับมาใหม่ให้เหมือนเดิม^{๗๓}

การตั้งเมืองหนองหารหลวงในอดีตหรือ สกลนคร ในปัจจุบันนั้น สร้างขึ้น เมื่อพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ในยุคที่ขอมมีอำนาจในดินแดนแถบนี้ ต่อมาเมื่ออิทธิพล ขอมเสื่อมลง เมืองหนองหารหลวงตกไปอยู่ในความปกครองของอาณาจักรล้านช้าง เรียกชื่อเมืองว่า “เมืองเชียงใหม่หนองหาร” และเมื่อมาอยู่ในความปกครองของไทย ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “เมืองสกลทวาปี” ต่อมาใน พ.ศ. ๒๓๗๓ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้เปลี่ยนชื่อจาก เมืองสกลทวาปีเป็น “เมืองสกลนคร” พ.ศ. ๒๓๗๘ อุปฮาดดีเจา (ดำสาย) ราชวงศ์(ดำ) และท้าวชินผู้น้องได้พาครอบครัว บ่าวไพร่เข้าหาแม่ทัพที่เมืองสกลทวาปีเจ้าเมืองอุปราชาและมหาสงครามแม่ทัพ สั่งให้นำตัวลงไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งภูมิลำเนาในเมืองสกลทวาปีได้

^{๗๒} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน, การอนุรักษ์เมืองเก่า, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรฯ, ๒๕๕๖).

^{๗๓} ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, การอนุรักษ์เมืองเก่า, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เคียงใจ, ๒๕๕๒).

ที่ตั้งเมืองสกลนครลักษณะเป็นที่ดอนมีหนองหารล้อมรอบเพื่อป้องกันข้าศึก การเลือกที่ตั้งถิ่นฐานเป็นภูมิปัญญาที่ชาญฉลาดและน่ายกย่องของบรรพบุรุษ ภายในเขตเมืองเก่า มีวัดเก่าถึง ๙ วัด ซึ่งเป็นศูนย์รวมของคุ้มบ้านประชาชน ผู้อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างเหนียวแน่น นอกจากนี้ยังมีอารยธรรม ที่เรียกตนเองว่า “ไทสกล” ซึ่งพบว่าเมืองสกลนครนั้น เป็นเมืองที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์อย่างมาก ไม่ว่าจะเป็น ญ้อ ภูไท ลาว จีน ญวน ไทสกล ไทยอีสาน เป็นต้น ส่วนรายละเอียดความหลากหลายนั้น จะต้องศึกษาใน ๒ มิติคือ ทั้งมิติ ที่แต่ละชาติพันธุ์มีความแตกต่างกัน และทั้งมิติที่เกิดการผสมผสานกลมกลืนระหว่าง ชาติพันธุ์ที่หลากหลาย จนเป็นชุมชนเมืองสกลนครที่มีเอกภาพอยู่จนทุกวันนี้

สำหรับรูปแบบของอาคารพื้นถิ่นย่านเมืองเก่าสกลนคร ส่วนใหญ่เป็น บ้านไม้เก่าที่มีเสน่ห์ของตนเอง ในปัจจุบันประกอบไปด้วยบ้านไม้เก่าที่มีอายุ ๕๐ ปีขึ้นไป จนกระทั่งอายุ ๑๐๐-๑๕๐ ปีก็มีอีกจำนวนไม่น้อย ซึ่งบ้านไม้เก่าเหล่านี้ ได้แสดงออกถึงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของเมืองได้อย่างชัดเจน บริเวณย่าน เมืองเก่าสกลนคร (รูปที่๑และรูปที่๒)จึงเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าสมควรแก่การอนุรักษ์ ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความเป็นเมืองพระสงบ และสะอาดทั้งวัตถุและจิตใจ ประเด็นปัญหาการอนุรักษ์อาคารเก่า ของชุมชนในเขตเมืองเก่าสกลนครที่พบเบื้องต้น คือ

๑. การปรับปรุงและซ่อมแซมอาคารเก่า ผู้อาศัยหรือเจ้าของอาคารขาด ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์อาคารพื้นถิ่น จึงอาจทำให้รูปแบบของอาคารแบบดั้งเดิม เปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งช่างฝีมือที่มีความเชี่ยวชาญงานไม้ล้มหายตายและแทบไม่มี ผู้สืบทอด

๒. ชุมชนขาดแนวทางในการอนุรักษ์ที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนที่สามารถ ทำให้ชุมชนเกิดแรงจูงใจที่จะอนุรักษ์ส่วนอาคารบางหลังที่ได้รับการอนุรักษ์ไปแล้ว ส่วนใหญ่ทำด้วยความสมัครใจของเจ้าของอาคาร

๒.๖ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาถนนวัฒนธรรม

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก เมื่อพิจารณาสถิติของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา จากจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทย มีจำนวนมากกว่า ๑๙ ล้านคน ส่วนนักท่องเที่ยวต่างชาติ จำนวนมากกว่า ๖๖ ล้านคน และสร้างรายได้เป็นมูลค่ามากกว่า ๑.๘ ล้านบาท รายได้เหล่านี้สามารถกระจายไปสู่ประชากรในวงกว้าง รวมทั้งบทบาทในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและความเจริญไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ดังนั้นการทำความเข้าใจถึงความ

ต้องการของนักท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อพัฒนาและวางแผนให้ตอบสนองต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว^{๓๔}

โครงการถนนคนเดินได้ก่อประโยชน์ให้กับชุมชนทั้งในแง่เศรษฐกิจสังคมและวิถีชีวิต เพราะการปิดถนนจะทำให้สามารถนำพื้นที่มาสร้างเป็นลานกิจกรรมทางสังคมสร้างรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่นโดยการนำผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้เองในครัวเรือนมาจำหน่ายสนับสนุนส่งเสริมภูมิปัญญาของชาวบ้านได้อีกทางหนึ่งขณะเดียวกันให้โอกาสชุมชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมต่อการพัฒนาทั้งทางด้านรูปธรรมและนามธรรม ประกอบไปด้วย

๑. ถนนสายวัฒนธรรมกาดกองเก่า - กาดพระนอน จังหวัดแพร่

อยากลองเที่ยวชมเลือกซื้อสินค้าพื้นเมือง และชิมของกินท้องถิ่นอร่อย ๆ ของคนเมืองแพร่ ขอแนะนำให้ลองไปเดินเล่นกันที่ถนนสายวัฒนธรรมกาดกองเก่า กาดพระนอน ซึ่งตั้งอยู่บริเวณถนนคำลือและ ถนนพระนอน ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ เป็นถนนสายเล็ก ๆ ที่ถือกำเนิดเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มาพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์กันเอง และยังสามารถพูดคุยกับนักท่องเที่ยว คนต่างถิ่นที่เข้ามาเยี่ยมเยือนเมืองแพร่ โดยมีสินค้าท้องถิ่น อาหารพื้นเมือง และสินค้าทางวัฒนธรรมเป็นตัวเชื่อมโยง

ยิ่งใครที่อยากฟังคนเหนือพูดภาษาล้าน หรืออยากมาฝึกภาษาเหนือกัน พ่อค้าแม่ค้าที่นี่เขาก็ยินดีสอนค่ะ เราจะได้ยินคนแพร่พูดภาษาล้านกันอย่างอ่อนหวานไปทั่วตลาด เรียกได้เคลิ้มไปเลยทีเดียว บรรยากาศก็น่าหลงใหล เพราะมีแต่คนเมืองแต่งกายชุดม่อห้อมและชุดพื้นเมืองมาขายและเดินเลือกซื้อสินค้ากัน

๒. ถนนสายวัฒนธรรมริมยม ๒๔๓๗ จังหวัดสุโขทัย

ย้อนเวลากลับไปเดินทอดน่อง ท่องเที่ยวตลาดโบราณในสมัยปี พ.ศ. ๒๔๓๗ ซึ่งจัดขึ้นบริเวณหน้าวัดกงไกรลาศหมู่ที่ ๑๐ ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย เพลิดเพลินไปกับบรรยากาศย้อนยุคของบ้านเรือนไม้เก่าแก่ ริมแม่น้ำยม บรรดาพ่อค้าแม่ค้าแต่งกายด้วยผ้าไทยย้อนยุคช่วยกันขายของอย่างขะมักเขม้น สร้างบรรยากาศให้คล้ายกับตลาดริมน้ำที่เคยรุ่งเรืองในสมัยรัชกาลที่ ๕ เลยทีเดียว แน่ใจว่าคุณจะต้องสนุกสนานไปกับการชิมอาหารท้องถิ่นที่มีให้เลือกมากมายอย่างแน่นอน นั่นก็หน้ากิน นี่ก็ขึ้นใหญ่ นั่นก็กลิ่นหอมจาง ความรู้สึกเหล่านี้เกิดขึ้นแน่นอนหากได้มาลองเดินเที่ยวที่นี่ ถ้าจะให้ดี แนะนำให้ลองซื้อทานให้หมดเลยล่ะ เพราะราคาไม่แพงเลย ซื้อมาแบ่งกันลองชิมยังได้ และขอบอกไว้ก่อนเลยว่าเตรียมกระเป๋าเงินไว้ให้แน่น ไม่เช่นนั้นจะต้องเสียทรัพย์ไปกับสินค้าพื้นเมืองและสินค้าแฮนด์เมด แล้วอย่าลืมไปโยกย้ายสายเอวกับการแสดงพื้นเมืองสนุก ๆ กันด้วย

^{๓๔} สุภางค์ จันทวานิช., แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาถนนวัฒนธรรม, กรุงเทพฯ : บ็ุก พอยท์, ๒๕๕๙, หน้า ๒๗.

ขาแดนซีไปควรวปลาตอย่างยั้ง ถนนสายวัฒนธรรมริมยม ๒๔๓๗ จัดทุกวันศุกร์และวันเสาร์ต้นเดือน ตั้งแต่เวลา ๑๖.๐๐ น. เป็นต้นไป

๓. ถนนสายวัฒนธรรมตลาดเก่าบ้านวังกรด จังหวัดพิจิตร

สัมผัสวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชนตลาดเก่าบ้านวังกรด ตำบลวังกรด อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ซึ่งอดีตเคยเป็นย่านการค้าที่สำคัญของจังหวัดพิจิตร ใครจะไปคิดว่าเมืองเล็ก ๆ แห่งนี้จะมีสถาปัตยกรรมสวย ๆ ให้เดินเที่ยวชมมากมาย อาทิ บ้านหลวงประเทืองคดี คหบดีเก่าของวังกรด บ้านเก่าเล่าเรื่องที่เก็บสะสมของโบราณ ศาลเจ้าพ่อ เจ้าแม่วังกลม และสถานีรถไฟวังกรด เป็นต้น

ถนนสายวัฒนธรรมตลาดเก่าบ้านวังกรด จะทำให้คุณเพลิดเพลินไปกับการชิมลิ้มลองอาหารขึ้นชื่อสุดอร่อยของที่นี่มากมาย ไม่ว่าจะเป็นแก้มต้มแซ่บ ร้านเตี๋ยปินโต ต่ายฮะ, ปังแม่ลูกอ่อน, ขนมผักกาดผัด เจ้หวาด, ข้าวเกรียบโบราณปั้ง, ขนมครกโบราณ, ขนมจีบ, กวยจั๊บหม้อดิน, ผัดไทยใบบัว, กระจ่างปลา, ขนมไทยโบราณ เป็นต้น บอกเลยว่าพุงกางกลับบ้านแน่นอน

๔. ถนนสายวัฒนธรรมถนนสั้น ตำบลยาว ตรอกโรงยา จังหวัดอุทัยธานี

ตรอกโรงยา เป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดอุทัยธานี อดีตตรอกนี้เคยเป็นแหล่งสุบฝิ่นที่ถูกกฎหมาย บรรยากาศจะคึกคักมาก แต่พอนานวันไปตรอกแห่งนี้ก็ถูกกลืนหายไปตามกาลเวลา ไม่เหลือความคึกคักใด ๆ แต่สิ่งที่เหลืออยู่และสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตแบบโบราณของชาวอุทัยธานีก็คือบ้านเรือนห้องแถวไม้เก่าแก่ ที่ตั้งเรียงรายกันไปตลอดแนวกว่า ๑๐๐ เมตร หลังคาบางบ้านเป็นแบบอิฐโบราณ บางหลังยังเป็นสังกะสีอยู่เลยด้วยซ้ำ ซึ่งก็เป็นเสน่ห์ที่สำคัญที่ทำให้ชาวอุทัยธานีอยากจะรื้อฟื้นให้ตรอกเล็ก ๆ แห่งนี้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง โดยการจัดถนนสายวัฒนธรรมถนนสั้น ตำบลยาวขึ้น ซึ่งแน่นอนว่านักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับตลาดเล็ก ๆ ที่มี การขายของที่ระลึก เสื้อผ้าพื้นเมือง สินค้าวัฒนธรรมและแฮนด์เมดเก๋ ๆ มากมาย รวมไปถึงอาหารโบราณรสชาติอร่อยล้ำ สมคำร่ำลือ บางร้านค้ายังมีการแสดงให้ชมกันแบบชิล ๆ ดึงตามขนาดนี้^{๗๕}

๕. ถนนสายวัฒนธรรมสี่คึก คึกคัก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ในช่วงเย็นของเสาร์ อาทิตย์แรกของเดือน เห็นคนเยอะแยะบริเวณถนนสี่คึก ก็ไม่ต้องตกใจไป รีบเดินตรงดิ่งเข้าไปได้ เพราะคุณจะได้สัมผัสกับประสบการณ์การท่องเที่ยวประจวบคีรีขันธ์ในอีกรูปแบบเลยใครที่เห็นแต่ภาพของทะเลประจวบคีรีขันธ์ ลองมาชมบรรยากาศเมืองเก่ากันบ้าง ซึ่งตลอด ๒ แนวของถนนสี่คึกแห่งนี้ ก็จะมีแต่บ้านไม้ทรงโบราณสวย ๆ พร้อมกับมีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นบนถนนสี่คึกในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่ยังคงมีการ

^{๗๕} อารณ ภูวิทย์พันธ์, ถนนสายวัฒนธรรมถนนสั้น ตำบลยาว ตรอกโรงยา จังหวัดอุทัยธานี, กรุงเทพฯ : บุก พอยท์, ๒๕๕๙, หน้า ๘๗.

อนุรักษ์เพื่อเผยแพร่เอกลักษณ์อิงประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นให้ได้เรียนรู้กันอีกด้วย นอกจากนี้บนถนนสายวัฒนธรรมสุ๊ศึก คีคัก ยังมีร้านค้าขายของที่ระลึก ร้านอาหารพื้นเมืองมาเปิดจำหน่ายกันอย่างคึกคัก กินของเด็ดของดีประจำนครินทร์ไป

๖. ถนนสายวัฒนธรรมประแส สร้างสุข จังหวัดระยอง

วันหยุดเสาร์ อาทิตย์ เดินเที่ยวทุ่งโปรงทอง จังหวัดระยองกันแล้ว ยามเย็นก็ต้องไปหาของอร่อย ๆ ลงท้องสักหน่อย เราขอแนะนำแหล่งท่องเที่ยวประแสที่ห้ามพลาดอีกหนึ่งจุดค่ะ นั่นก็คือถนนสายวัฒนธรรมประแส สร้างสุข จังหวัดระยอง ที่จะจัดขึ้นทุกเย็นวันเสาร์ อาทิตย์ ที่นี่เป็นแหล่งรวมของร้านอาหารและสินค้าท้องถิ่นมากมาย ถ้าได้หลงเข้ามาบอกเลยจะหลงรักแน่นอน ถนนสายวัฒนธรรมประแส สร้างสุข จังหวัดระยอง จัดขึ้นบริเวณบ้านเการิมน้ำ หมู่ที่ ๒ ตำบลปากน้ำประแส อำเภอกองกระสุน จังหวัดระยอง สองข้างทางจะเป็นบ้านเรือนไม้เก่าแก่ริมแม่น้ำประแส มีร้านค้าขายอาหารท้องถิ่นของชาวบ้านตั้งเรียงรายให้เลือกซื้อทานกันอย่างจุใจ ที่สำคัญสดใหม่และราคาไม่แพงอีกต่างหาก นอกจากนี้ยังมีสินค้าพื้นเมือง สินค้าแฮนด์เมดให้เลือกซื้อกลับไปของฝากของที่ระลึกกันอีกด้วย

๗. ถนนสายวัฒนธรรมตลาดประชารัฐ วัฒนธรรมเมืองตราด

เที่ยวตราดไม่ข้ามเกาะ แวะชิม ชม และช้อปปิ้งสินค้าดีของกินเด็ดแห่งเมืองตราด ถนนสายวัฒนธรรมตลาดประชารัฐ วัฒนธรรมเมืองตราด ซึ่งจะจัดขึ้นบริเวณถนนธนเจริญริมคลองบางพระ เทศบาลเมืองตราด ชุมชนเก่าแก่ที่นำไปเดินเที่ยวสุดๆ ชุมชนคลองบางพระเป็นชุมชนเล็ก ๆ ที่ยังคงรักษาอาคารไม้เก่าแก่ไว้อย่างดีเยี่ยม ที่นี่จึงเหมาะแก่การมาเดินเที่ยวชมชิล ๆ พร้อมทั้งถ่ายรูปเก๋ ๆ และยังมีพิเศษสุด ๆ ในวันที่มีการจัดถนนสายวัฒนธรรมตลาดประชารัฐ วัฒนธรรมเมืองตราด เพราะจะมีร้านค้ามากมายมาตั้งขายสินค้าของเด็ดของดีเมืองตราดแบบครบรส มาเที่ยวที่เดียวได้ช้อปปิ้งครบทั้งจังหวัดเลยทีเดียว

ภายในถนนสายวัฒนธรรมตลาดประชารัฐ วัฒนธรรมเมืองตราด จะมีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากชุมชนท่องเที่ยวจังหวัดตราดทั้ง ๒๒ แห่งของจังหวัดตราด การสาธิตและจำหน่ายอาหารพื้นบ้าน การจำหน่ายของดีบ้านฉันและสินค้าโอท็อปที่มีรากวัฒนธรรม สินค้ามือสองจากฝีมือภูมิปัญญา การแสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การแสดงกิจกรรมของเยาวชน (ลานวัฒนธรรม) และการร่วมออกร้านของส่วนราชการต่าง ๆ การเลือกซื้อสินค้าที่นั่นนอกจากจะถูกใจในสินค้าแล้ว ก็ยังอึ้งใจด้วยเพราะชาวบ้านเขารณรงค์ให้ใช้ภาษาชนจากธรรมชาติ เราจึงไม่ต้องกังวลว่าจะสร้างขยะให้กับชุมชน

๘. ถนนสายวัฒนธรรมเขมรราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

อำเภอเขมรราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี อำเภอเล็ก ๆ ริมแม่น้ำโขง แต่กลับสามารถสร้างความประทับใจให้กับผู้มาเยือนได้อย่างเต็มเปี่ยมจริง ๆ ด้วยชาวบ้านในท้องถิ่นยังคงใช้ชีวิตกันอย่างเรียบง่าย

ง่าย รักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ได้อย่างดีเยี่ยม บรรยากาศเงียบสงบ มีที่เที่ยวสวย ๆ หลายแห่งให้ไปเยือน ที่นี่จึงเหมาะแก่การมาเที่ยวพักผ่อนในวันหยุด^{๗๖}

ภายในตัวเมืองเขมรรัฐจะมีบ้านเรือนเก่าแก่มากมาย โดยเฉพาะบริเวณถนนวิศิษฐ์ศรี สองฝั่งถนนจะเต็มไปด้วยเรือนแถวไม้รูปทรงโบราณ สามารถถ่ายรูปชิคๆ เก๋ๆ ได้เพียบ มีจุดห้ามพลาดอยู่ ๓ จุด คือโรงแรมสุขสงวน บ้านขุนบุรีประศาสน์ และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมเมืองเขมรราชธานี อีกทั้งทุกวันเสาร์ยังมีการจัดงานถนนสายวัฒนธรรม "ถนนคนเดินเขมรราชธานี ๒๐๐ ปี" ซึ่งจะรวบรวมอาหารท้องถิ่นสุดอร่อยมาไว้ที่นี่มากมาย และยังมีสินค้าพื้นเมือง สินค้าแฮนด์เมดราคาย่อมเยาให้เลือกซื้อไปเป็นของที่ระลึกกัน นอกจากนี้ยังมีการจัดการแสดงด้านวัฒนธรรม เช่น รำตังหวาย การเต้นบัตสลบรำภูไท และการรำสาวไหม ให้ชมแบบฟรี ๆ กันอีกด้วย ชุมชนริมน้ำคลองแดน จังหวัดสงขลา ชุมชนแห่งนี้มีเอกลักษณ์โดดเด่นมาก ๆ ค่ะ ด้วยตั้งอยู่ระหว่างพื้นที่ ๒ จังหวัด คือตำบลคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และเชื่อมต่อกับตำบลรามแก้ว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีคลองแดน คลองเล็ก ๆ เป็นตัวกั้นระหว่าง ๒ จังหวัดเท่านั้น อีกทั้งบ้านเรือนต่าง ๆ ยังเป็นเรือนไม้เก่าแก่ แวดล้อมไปด้วยธรรมชาติและคลองสวย ยกให้เป็นตลาดริมน้ำที่บรรยากาศดีที่สุดในแห่งหนึ่งของไทยเลย

โดยถนนสายวัฒนธรรม ชุมชนวิถีพุทธ ตลาดริมน้ำคลองแดน จะจัดขึ้นทุกวันเสาร์ มีอาหารพื้นเมืองและอาหารทะเลอร่อยเด็ด รสชาติแซ่บให้ชิมลิ้มลองเพียบ พร้อมทั้งการแสดงพื้นบ้านอย่างรำมโนราห์ และการเชิดหนังตะลุงให้ชมกันด้วย

๑๐. ถนนวัฒนธรรม ลานเด็กยิ้ม ตลาดนัดชุมชน คนกระบี่ จังหวัดกระบี่

จังหวัดกระบี่ เขาไม่ได้มีดีแค่ท้องทะเลสวย ๆ เท่านั้น ที่นี่ก็ยังเต็มไปด้วยวัฒนธรรมดั้งเดิม มีอาหารอร่อยให้ได้กินกันไม่รู้เบื่อ เที่ยวกระบี่ทั้งเดือน ยังเก็บของกิน ของดีของเด็ดเมืองกระบี่ได้ไม่หมด เราจะมาชี้เป้าเที่ยวกระบี่อย่างไรให้ครบรส ได้ชิมลิ้มลองอาหารกระบี่ และข้อปั้งของดีของเด็ดแห่งเมืองกระบี่กันอย่างจุใจ ไม่ยากเลย เพียงแค่มุ่งตรงไปที่บริเวณกำแพงประวัติศาสตร์เมืองกระบี่ ถนนเจ้าฟ้า หลังศาลากลางจังหวัดกระบี่ ในทุกวันพฤหัสบดี เพราะที่นี่เขาจะมีการจัดงานถนนวัฒนธรรม ลานเด็กยิ้ม ตลาดนัดชุมชน คนกระบี่ เป็นประจำ โดยภายในตลาดก็จะเต็มไปด้วยอาหารท้องถิ่นของเมืองกระบี่มากมายหลายตา มีการจำหน่ายสินค้าโอท็อป สินค้าพื้นบ้านและสินค้าแฮนด์เมดราคาขั้นต่ำ ๓๐ บาทเท่านั้น อีกทั้งยังมีการแสดงวัฒนธรรมจากเยาวชนและชุมชนบนเวที อาทิ รำรองเง็ง ระบายลูกปัด ระบายเรือหัวโพง ดนตรีพื้นบ้าน พร้อมทั้งการสาธิตและให้ความรู้ต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมกันอีกด้วย

^{๗๖} อรุณ รักธรรม, ถนนสายวัฒนธรรมเขมรราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี, กรุงเทพฯ : บิ๊ก พอยท์, ๒๕๕๙, หน้า ๙๗.

๑๑. ถนนสายวัฒนธรรมเมืองเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

เมืองตะกั่วป่า เมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ใช่เพียงแค่ท้องทะเลเท่านั้นที่สวยงามน่าท่องเที่ยว แต่ภายในตัวเมืองก็มีของดีซ่อนเรอยอยู่เช่นกัน โดยเฉพาะบริเวณถนนศรีตะกั่วป่า แหล่งบ้านเรือนอันสวยงามในสไตล์ชิโนโปรตุกีส ซึ่งผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมตะวันออกและตะวันตกให้เข้ากันได้อย่างลงตัว เป็นสีสันที่ห้ามพลาดของเมืองพังงาเลยก็ว่าได้

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้ดำเนินโครงการถนนสายวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ จนถึงปัจจุบัน โดยมีโครงการที่เข้าร่วม แล้วจำนวน ๒๒ แห่ง และมีโครงการที่ได้รับ งบประมาณท อย่างต่อเนื่องจำนวน ๔ แห่ง ซึ่งในแต่ละปีกรมส่งเสริมวัฒนธรรมได้ส่งแบบสำรวจการขอเข้าร่วม โครงการถนนสายวัฒนธรรม แต่ละจังหวัดทั่วประเทศได้สมัครเข้าร่วมโครงการไม่น้อยกว่า ๕๐ โครงการต่อปีและ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้มีถนนสายวัฒนธรรม ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑ ได้แก่ การส่งเสริมให้ศิลปินพื้นบ้านมี รายได้และการสาธิต พร้อมจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งในการจัดกิจกรรมดังกล่าวสามารถท าให้ถนน สายวัฒนธรรมมี รายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ ๒๕ และมีผู้เยี่ยมชมถนนสายวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓๐^{๗๗}

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม เห็นควรท าเนินโครงการถนนสายวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ภายใต้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยก าหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างความรู้ความ เข้าใจ เพื่อให้สังคมตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญา พัฒนาศักยภาพและเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของ บุคลากร องค์กรภาคีและแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมโดยมีพันธกิจในการส่งเสริม กระบวนการมีส่วนร่วมของภาค ประชาสังคม ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูสืบสาน ปกป้องคุ้มครอง จาริต ประเพณีภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม ตลอดจน เสริมสร้างค่านิยมที่เหมาะสมในสังคม ส่งเสริม สนับสนุนการนำเนื้อหาสาระทางวัฒนธรรม มาใช้ในการพัฒนา เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เห็นควรท าเนินโครงการ ถนนสายวัฒนธรรมขึ้น โดยร่วมกับชุมชนในพื้นที่คัดเลือก เส้นทางที่สะท้อนเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่โดดเด่นออกมาให้เห็น อย่างเป็นรูปธรรม เช่น อาคาร สถาปัตยกรรมในย่านชุมชนเก่าแก่อโบริณ ตลาด วัด โบราณสถาน ศาสนสถาน และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ที่แสดงมา ให้เห็นในลักษณะของอาชีพ ความรู้เชิงช่าง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกิจกรรมทาง ศิลปะ ดนตรี ฯลฯ ซึ่งถนน สายวัฒนธรรมจะได้รับการพัฒนาให้เป็นพื้นที่สาธารณะ ให้เยาวชนและ ประชาชนได้มีโอกาสแสดงออกทางศิลปะ และวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ หรือเป็นพื้นที่ทาง วัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้และการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่งด้วย^{๗๘}

^{๗๗} โกวิทย์พวงงาม, ถนนสายวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ข้าวฟ่างการพิมพ์, ๒๕๕๘).

^{๗๘} พิมพ์ระวีโรจน์รุ่งสัจย์, ศิลปวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษร, ๒๕๕๘), หน้า๖.

๒.๗ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาถนนเมืองสีเขียว

พื้นที่สีเขียวมีความหมายและการจำแนกได้หลายประเภทขึ้นอยู่กับหน่วยงานและประเด็นการพัฒนา ในที่นี้พื้นที่สีเขียวหมายถึง พื้นที่กลางแจ้งหรือกึ่งกลางแจ้งที่มีขอบเขตที่ดินทั้งหมดหรือบางส่วนปกคลุมด้วยพืชพันธุ์ที่ถูกปลูกบนดิน เป็นพื้นที่ที่เอื้อให้เกิดการซึมน้ำได้ มีการตาดผิวน้อยหรือไม่มีการตาดผิวด้วยยางหรือคอนกรีต ในขณะที่โครงข่ายสีเขียวหมายถึง ระบบการเชื่อมต่อพื้นที่สีเขียวหลากหลายประเภทเข้าด้วยกันเพื่อเป็นโครงสร้างพื้นฐานของเมือง ส่วนบทบาทโครงข่ายพื้นที่สีเขียวในเมืองนั้นมีหน้าที่หลายประการ คือ เป็นพื้นที่นันทนาการและพักผ่อนหย่อนใจ เป็นพื้นที่สร้างสมดุลทางระบบนิเวศให้กับเมือง เป็นพื้นที่รองรับและป้องกันภัยพิบัติทางธรรมชาติ^{๗๙} ด้วยอรรถประโยชน์ของพื้นที่สีเขียวจึงมีแนวคิดพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเมืองมาอย่างยาวนานตั้งแต่ปลายสมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ Frederick Law Olmsted ได้เสนอการวางแนวคิดโครงข่ายสีเขียวเพื่อประสานพื้นที่สีเขียวทั้งหมดในเมืองให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมีหลักการ ดังนี้

ก. ลำดับบับคักยของพื้นที่สีเขียว พื้นที่สีเขียวในเมือง มีขนาดและองค์ประกอบในแต่ละแห่งแตกต่างกัน ไปตามบริบทของพื้นที่ เช่น สภาพภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อม และการใช้ประโยชน์พื้นที่โดยรอบ ตั้งแต่พื้นที่สีเขียวระดับละแวกบ้าน ย่าน เมือง ไปจนถึงระดับมหานคร

ข. การเชื่อมโยงสวนสาธารณะด้วยเส้นทางสีเขียว (Park and Parkway) พื้นที่สีเขียวต่างๆ ในเมืองควรมีการเชื่อมโยงกันเป็นโครงข่ายที่มีประสิทธิภาพโดย ไม่ต้องใช้เส้นทางปกติที่ใช้สำหรับยานพาหนะแบบ มีเครื่องยนต์ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงพื้นที่สีเขียวได้โดยไม่ต้องเผชิญกับมลภาวะ ในลักษณะทางเดินเท้าและยานพาหนะที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจทุกลำดับคักยได้อย่างสะดวก

โดย Frederick Law Olmsted ได้มีการนำแนวคิดไปทดลองกับโครงการ Emerald Necklace ในเมืองบอสตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา^{๘๐} เมื่อนำแนวความคิดนี้มาประยุกต์ในการศึกษาแนวคิดการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของกรุงเทพมหานคร ได้มีการกำหนดชี้แนะแนวทางการพัฒนาที่ดินเพื่อให้เกิดพื้นที่สีเขียวผ่านองค์ประกอบ ดังนี้

๑. ผังการใช้ประโยชน์ที่ดินในผังเมืองรวม มีการกำหนดควบคุมความหนาแน่นผ่านสัดส่วนพื้นที่อาคารต่อพื้นที่แปลงที่ดินรวม (Floor Area Ratio - F.A.R.) และสัดส่วนพื้นที่โล่งว่างต่อพื้นที่

^{๗๙} ฌยณูช รุธิรโก, “ความยั่งยืนในการจัดการพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง” วารสารสุทธิปริทัศน์ ๒๗, ๘๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖).

^{๘๐} Emerald Necklace Conservancy, “Frederick Law Olmsted”, <http://www.emeraldnecklace.org/park-overview/frederick-law-olmsted/>.

อาคารรวม (Open Space Ratio - O.S.R.) หรือสัดส่วนพื้นที่โล่งว่างต่อพื้นที่แปลงที่ดินรวม (Building Coverage Ratio - B.C.R.)

๒. ผังโครงข่ายคมนาคมขนส่ง กล่าวถึงเส้นทางคมนาคมขนส่งประเภทต่างๆ เป็นตัวกำหนดระดับความสามารถในการเข้าถึงพื้นที่และการเชื่อมโยงพื้นที่อื่นๆ ของเมือง

๓. ผังที่โล่งว่าง กล่าวถึงพื้นที่โล่งว่างประเภทต่างๆ ซึ่งพื้นที่สีเขียวจะถูกระบุไว้ในผังนี้ โดยมีเป้าหมายเพื่อเป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจที่สงวนรักษาเพื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม พื้นที่เว้นว่าง พื้นที่กันชนและพื้นที่รองรับภัยพิบัติทั้งในปัจจุบันและอนาคต

แนวคิดนิเวศวิทยาเมือง (Urban Ecology) กล่าวถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ในระบบเมือง ระบบรองรับการใช้ชีวิตในเมือง เช่น ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ วัฒนธรรม รูปแบบการดำรงชีวิตของคนในเมือง การมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่จะรองรับการใช้งานที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดความสมดุลทางนิเวศ เช่น พื้นที่รองรับน้ำ เป็นต้น ปัจจุบันการศึกษาเรื่องพื้นที่สีเขียว มุ่งเน้นมองพื้นที่สีเขียวในฐานะองค์ประกอบพื้นฐานของเมือง (green infrastructure) เพื่อลดขนาดพื้นที่รองรับระบบเมืองภายนอก เพื่อให้พื้นที่สีเขียวที่พัฒนาสร้างประโยชน์ด้านต่างๆ ที่จะลดภาระทางสิ่งแวดล้อมของพื้นที่โดยรอบ โดยคุณค่าที่พื้นที่สีเขียวเหล่านี้ควรมี ได้แก่

๑. ความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อสร้างความยืดหยุ่นให้ระบบนิเวศ
๒. การกระจายตัวของพื้นที่สีเขียวควรกระจายทั่วถึงในทุกเขตพื้นที่ เพื่อการใช้งานในเชิงยุทธศาสตร์ เช่น การอพยพหรือ การรวมพล
๓. ขนาดและรูปร่างพื้นที่สีเขียวควรมีกลุ่มก้อนที่เป็นขนาดใหญ่ตามสมควรที่จะเอื้อให้เกิดระบบนิเวศที่สมบูรณ์ได้
๔. พื้นที่สีเขียวควรเชื่อมต่อกัน
๕. พื้นที่สีเขียวควรอยู่ได้ด้วยตัวเอง มีการดูแลรักษา ที่น้อย และมีพื้นที่ลาดเชิงน้อยเพื่อให้น้ำซึมผ่านได้ลดภาระการระบายน้ำ และเพิ่มปริมาณน้ำใต้ดิน

๒.๗.๑ มาตรการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

การขอรับบริจาคหรือระดมทุนจากหน่วยงาน องค์กรและผู้สนใจ ในการสนับสนุนค่าใช้จ่ายวัสดุ อุปกรณ์ กำลังคน เพื่อพัฒนาพื้นที่สีเขียว ตัวอย่างเช่น ขอความร่วมมือบริษัทเอกชนให้สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการออกแบบและพัฒนาพื้นที่สีเขียวในพื้นที่เขต CBD (Central Business District) และให้การตอบแทนในลักษณะการประชาสัมพันธ์ ยกย่ององค์กรและผู้ประกอบการที่มีผลงานด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวดีเด่น โดยออกประกาศให้สังคม รับทราบ หรือ จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ที่หน่วยงานนั้นๆ มีส่วนร่วมในการพัฒนา

การพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชน โดยจัดประชุมให้ชุมชนเป็นผู้เสนอแนวคิดการพัฒนาพื้นที่ที่มีความเป็นไปได้ในการพัฒนาและแนวทางการดูแลพื้นที่สีเขียวที่จะพัฒนาขึ้นในพื้นที่สาธารณะ

บริเวณชุมชน โดยสำนักงานสวนสาธารณะ สำนักสิ่งแวดล้อม พิจารณาและปรับปรุงแนวคิดร่วมกับชุมชนให้เหมาะสมสามารถใช้งานได้มีประสิทธิภาพและเป็นผู้ดำเนินการพัฒนา และทำแผนร่วมดูแลพื้นที่ร่วมกับชุมชน

๒.๗.๒ พื้นที่สีเขียวกับคุณภาพชีวิต

พื้นที่สีเขียวในเมือง เป็นหนึ่งในดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุข (well-being) ของคนเมือง เมืองที่ดีควรมีพื้นที่สีเขียวที่มีคุณภาพ ในปริมาณที่เหมาะสม และสามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก ยิ่งเมืองหนาแน่นเท่าไร พื้นที่สีเขียวในเมืองยิ่งมีค่ามากขึ้น ต่อสุขภาพของคนเมือง คุณค่าในที่นี้หมายรวมคุณค่าที่มีต่อร่างกายและจิตใจผู้ที่ได้สัมผัสโดยตรง และคุณค่าที่มีต่อสิ่งแวดล้อมเมืองที่ให้อันนิสงส์ในวงกว้างแต่พื้นที่สีเขียวในเมืองนั้นเป็นของหายาก เพราะพื้นที่สีเขียวไม่ก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจโดยตรง เมื่อที่ดินในเมืองมีราคาสูงมาก ทำเลใจกลางกรุงเทพฯ ราคาสูงถึง ๒-๓ ล้านบาทต่อตารางวา หรือ ๘๐๐-๑,๒๐๐ ล้านบาทต่อไร่ ที่ดินจึงถูกพัฒนาเชิงพาณิชย์เป็นหลัก ความเป็นไปได้ในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเมืองจึงมีจำกัด แม้จะมีความพยายามในการผลักดันเรื่องนี้้อยู่จากหลายภาคส่วน ทั้งรัฐและเอกชน แต่ก็เป็นไปในลักษณะที่ต่างคนต่างทำ โดยขาดการวางแผนร่วมกันพื้นที่สีเขียวในเมืองนั้น หากได้รับการวางแผนที่ดีแล้ว จะสร้างคุณค่าให้แก่เมืองได้อย่างมากมายมหาศาล^{๘๑}

มนุษย์มีความผูกพันกับธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง มีสัญชาตญาณที่ไทยหาธรรมชาติ ที่เอ็ดเวิร์ด วิลสัน ให้นิยามว่า Biophilia หรือความใฝ่หาชีวภาพ สัญชาตญาณนี้ทำให้มนุษย์รู้สึกเบิกบานและผ่อนคลายเมื่อสัมผัสธรรมชาติ มีการทดลองที่มหาวิทยาลัยมิชิแกน สหรัฐอเมริกา โดยให้นักศึกษากลุ่มแรกใช้เส้นทางที่เดินผ่านสวน และให้นักศึกษาอีกกลุ่มใช้เส้นทางเดินในเมืองที่มีรถราขวักไขว่ จากนั้นให้ทั้งสองกลุ่มทำแบบทดสอบความจำและภาวะทางอารมณ์ ผลการทดสอบพบว่านักศึกษากลุ่มที่เดินผ่านสวนได้คะแนนสูงกว่าทั้งสองด้าน และในสัปดาห์ถัดมาได้ทดลองให้นักศึกษาสองกลุ่มสลับใช้เส้นทางกัน ผลการทดสอบความจำและภาวะทางอารมณ์ยังคงเป็นเช่นเดิมคือนักศึกษากลุ่มที่เดินผ่านสวนได้คะแนนสูงกว่า นอกจากนี้แล้ว งานวิจัยในเนเธอร์แลนด์ยังพบว่า การใช้เวลาอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เขียวขจีจะช่วยลดความเครียดและความซึมเศร้าลงได้ สถิติจากงานวิจัยพบว่าคนที่พักอาศัยอยู่ในละแวกที่มีพื้นที่สีเขียวในปริมาณมากๆ จะตรวจพบว่าเป็นโรควิตกกังวล (anxiety disorder) และโรคซึมเศร้า (depression) น้อยกว่าคนในละแวกที่ขาดแคลนพื้นที่สีเขียว นอกจากนี้ยังมีรายงานว่า โครงการเคหะสงเคราะห์ในชิคาโกที่มีการออกแบบให้เห็นทิวทัศน์สีเขียว จะมีสถิติการเกิดความรุนแรงและอาชญากรรมน้อยกว่าโครงการที่ไม่มีทิวทัศน์ใดๆ ประโยชน์ของธรรมชาติและพื้นที่สีเขียวที่มีต่อสุขภาพของสาธารณะ เป็นที่ประจักษ์ชัดและมีผลการวิจัยจำนวนมากสนับสนุน โดยสรุปแล้ว ธรรมชาติและพื้นที่สีเขียวจะส่งผลทางตรง ในการช่วยลดความเครียดและความเจ็บป่วยทาง

^{๘๑} อรุณ รักธรรม, พื้นที่สีเขียวกับคุณภาพชีวิต, กรุงเทพฯ : บุก พอยท์, ๒๕๕๙, หน้า ๙๗.

จิต ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการออกกำลังกาย ลดความเหลื่อมล้ำทางสุขภาพ และช่วยเพิ่มการรับรู้ที่มีต่อคุณภาพชีวิตและความความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย ในด้านประโยชน์ทางอ้อม พื้นที่สีเขียวทำหน้าที่เป็นทั้งพื้นที่ทางกายภาพในการประกอบกิจกรรมนันทนาการและออกกำลังกายในรูปแบบต่างๆ ช่วยเพิ่มความพึงพอใจที่มีต่อสภาพแวดล้อมที่เราอาศัยอยู่ และช่วยเพิ่มโอกาสในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม จะเห็นได้ว่า พื้นที่สีเขียวทำหน้าที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตในทุกมิติ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสิ่งแวดล้อม

ก. พื้นที่สีเขียวเพื่อสิ่งแวดล้อมเมือง

ประเด็นด้านคุณค่าของพื้นที่สีเขียวที่มีต่อสิ่งแวดล้อมเมืองนั้นเป็นประเด็นสำคัญที่มักถูกละเลย เนื่องจากเรามักมองว่าประเด็นสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องไกลตัว แตกต่างจากประเด็นคุณค่าด้านสุขภาพที่เป็นเรื่องใกล้ตัวกว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงมักถูกให้ความสำคัญต่อเมื่อก่อให้เกิดภาวะวิกฤตหรือได้สร้างความเสียหายอย่างรุนแรงไปแล้ว พื้นที่สีเขียวในเมืองแท้จริงแล้วสามารถสร้างคุณประโยชน์แก่สิ่งแวดล้อมเมืองได้อย่างมาก หากได้รับการวางแผนอย่างเป็นระบบโดยเข้าใจวิถีจักรและกลไกของธรรมชาติ พื้นที่สีเขียวจะทำหน้าที่ในการส่งเสริมให้กลไกตามธรรมชาติของเมืองทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อพื้นที่สีเขียวสามารถทำงานได้อย่างสอดคล้องกับกลไกของธรรมชาติแล้ว ผลที่จะได้รับนอกจากจะช่วยฟื้นฟูคุณภาพของสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศของเมือง ลดความรุนแรงของภัยพิบัติ และเป็นพื้นที่ที่สร้างความยืดหยุ่นเพื่อรองรับภัยธรรมชาติแล้ว ยังสามารถให้ประโยชน์ด้านนิเวศบริการ (ecosystem services) ซึ่งหมายถึงประโยชน์หรือบริการที่มนุษย์ได้รับจากระบบนิเวศอีกด้วย^{๘๒}

พื้นที่สีเขียวในเมืองที่ได้รับการวางแผนและออกแบบโดยมุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมเมือง สามารถทำหน้าที่เป็นปอดสีเขียวให้แก่เมือง ช่วยกักเก็บก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (carbon sequestration) และคายก๊าซออกซิเจน ดูดซับฝุ่นและสารมลพิษ ช่วยลดอุณหภูมิให้แก่เมือง บรรเทาปัญหาเกาะความร้อนในเมือง (urban heat island) ช่วยบรรเทาปัญหามลพิษทางเสียงและสายตา สามารถใช้เป็นพื้นที่ชะลอน้ำ เป็นเส้นทางระบายน้ำ ช่วยบำบัดน้ำ เป็นพื้นที่ให้น้ำไหลซึมกลับลงดิน ซึ่งนอกจากจะลดปริมาณน้ำฝนที่ไหลลงบนผิวดินแล้ว ยังเป็นการเติมเต็มแหล่งน้ำใต้ดินได้อีกด้วยนอกจากนี้ยังช่วยป้องกันการพังทลายของหน้าดิน และช่วยเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพให้แก่บริเวณในเมือง

ข. พื้นที่สีเขียวในเมือง ต้องมีการวางแผนเชิงรุก

พื้นที่สีเขียวในเมืองไม่ได้มีเพียงแค่สวนสาธารณะ และแม้สวนสาธารณะเองก็เป็นได้มากกว่าพื้นที่ออกกำลังกายและพักผ่อนหย่อนใจ ประเด็นพื้นที่สีเขียวในเมืองจึงเป็นเรื่องที่ต้องคิดอย่างเป็น

^{๘๒} สุนันทา เลานันทน์, พื้นที่สีเขียวเพื่อสิ่งแวดล้อมเมือง, กรุงเทพฯ : บิ๊ค พอยท์, ๒๕๕๙, หน้า ๙๗.

ระบบ เพื่อวางแผนใช้ประโยชน์จากพื้นที่สีเขียวให้คุ้มค่าและให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งนอกจากต้องแก้ปัญหาของวันนี้ที่เรามีพื้นที่สีเขียวไม่เพียงพอแล้ว ยังต้องมองไปในอนาคตเพื่อวางแผนใช้พื้นที่สีเขียวในการบรรเทาปัญหาสิ่งแวดล้อม รับมือกับภัยพิบัติและความเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (climate change) และคิดให้ไกลไปถึงขั้นการทวงคืนนิเวศและธรรมชาติในเมือง เพิ่มพื้นที่และความสมบูรณ์ของนิเวศในเมือง เพื่อเป็นการเพิ่มต้นทุนทางธรรมชาติให้แก่เมือง

๑. ปริมาณพื้นที่สีเขียวที่เหมาะสม

การกำหนดมาตรฐานพื้นที่สีเขียวที่เหมาะสมโดยมากจะอ้างอิงจากประโยชน์ที่มีต่อสุขภาพ เช่น มาตรฐานขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) ที่มีการใช้อ้างอิงอย่างแพร่หลาย โดย WHO กำหนดให้ค่ามาตรฐานพื้นที่สีเขียวในเมืองขั้นต่ำที่สุดอยู่ที่ ๙ ตารางเมตรต่อคน สำหรับในประเทศไทย อ้างอิงจากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) กำหนดให้ชุมชนขนาดใหญ่ควรมีพื้นที่สีเขียว ๑๐ ตารางเมตรต่อคน ๕ (ในปี พ.ศ.๒๕๖๐ กรุงเทพฯ มีพื้นที่สีเขียวต่อประชากร ๖.๔๓ ตารางเมตรต่อคน) มาตรฐานนี้ไม่ใช่กฎที่ตายตัว โดยมากกำหนดไว้เพื่อเป็นกรอบกว้างๆ เมื่อจะทำการวางแผนจะต้องนำมาปรับให้เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของแต่ละเมืองและวัตถุประสงค์ของการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เปิดโล่ง

ตัวอย่างของการวิจัยเพื่อค้นหาค่ามาตรฐานพื้นที่สีเขียวที่เหมาะสม โดยกำหนดให้ความยั่งยืนของเมืองเป็นเป้าหมายหลัก นักวิจัยชาวจีนได้ทำการวิจัยโดยใช้ตัวชี้วัดเชิงนิเวศ (เช่น คุณภาพน้ำ, คุณภาพอากาศ, ปริมาณต้นไม้, ฯลฯ) และชี้ให้เห็นว่าเมืองที่มีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการอยู่อาศัยและมีความยั่งยืน ควรมีพื้นที่สีเขียวมากกว่า ๖๐ ตารางเมตรต่อคน ๗ ในขณะที่ สผ.กำหนดให้ชุมชนเมืองขนาดใหญ่ (เทศบาลนคร กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา) ควรมีพื้นที่สีเขียวที่ยั่งยืนและพื้นที่สีเขียวเพื่อการบริการ (เช่น สวนสาธารณะ) รวมกัน อย่างน้อย ๑๖ ตารางเมตรต่อคนเท่านั้น

คำถามจึงอยู่ที่ว่าปริมาณพื้นที่สีเขียวที่เหมาะสมที่จะรองรับการเติบโตของเมืองที่ยั่งยืนควรเป็นเท่าไร การศึกษาวิจัยเชิงลึกโดยใช้ตัวชี้วัดเชิงนิเวศจะเป็นแนวทางให้ทราบกรอบของปริมาณที่เหมาะสมนั้น และที่สำคัญ หากมีการขยายขอบเขตการพัฒนาหรือเพิ่มความหนาแน่นของเมือง ผังเมืองรวมก็ต้องนำพารามิเตอร์ (parameter) ด้านสิ่งแวดล้อมนี้มาคิดเป็นต้นทุนในการพัฒนาด้วย ต้องมีแนวทางที่ชัดเจนว่าเมื่อการพัฒนาเมืองส่งผลให้เกิดการขาดดุลทางด้านสิ่งแวดล้อม จะมีมาตรการอย่างไรในการกำหนดขอบเขตการพัฒนาและเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเมืองโดยมีเป้าหมายเชิงนิเวศที่ชัดเจน และหากผังเมืองรวมลดปริมาณพื้นที่สีเขียวในประเภทใดๆ ก็ตาม ควรต้องมีคำตอบให้แก่สังคมอย่างชัดเจนว่า จะมีแนวทางและมาตรการเชิงรุกในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเมืองอย่างไร

๑. การวางแผนพื้นที่สีเขียวเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การวางแผนพื้นที่สีเขียวเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดนั้น ต้องพิจารณาทั้งเชิงปริมาณและเชิงพื้นที่ ในเชิงปริมาณ^{๘๓} การเพิ่มพื้นที่สีเขียวต้องอาศัยการจัดการพื้นที่เพิ่มจากพื้นที่ที่มีศักยภาพต่างๆ อาทิ พื้นที่ว่าง พื้นที่รกร้าง และพื้นที่ส่วนราชการ เป็นต้น โดยควรคำนึงถึงการกระจายตัวและการเข้าถึงโดยสะดวกของชุมชน อีกทั้งสามารถเป็นพื้นที่ที่สร้างประโยชน์ได้หลายอย่าง อาทิ เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ พื้นที่รับน้ำฝน บำบัดน้ำ ฟอกอากาศ สวนผักคนเมือง และเส้นทางสัญจร เป็นต้น แต่การเพิ่มพื้นที่ในลักษณะเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย (piecemeal) นี้ จะต้องดำเนินการภายใต้กรอบใหญ่ เพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในภาพรวมได้ด้วย

แผนแม่บทพื้นที่สีเขียวจึงเป็นกรอบใหญ่ที่ภาครัฐต้องดำเนินการอย่างจริงจัง เพื่อกำหนดแนวทางเชิงพื้นที่ในการพัฒนาพื้นที่สีเขียว ที่จะต้องถูกนำไปบูรณาการกับผังภาค ผังเมืองรวม และผังพื้นที่เฉพาะ ให้เป็นแนวทางแก่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนพัฒนาไปในทิศทางเดียวกันเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ โดยต้องทำการวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา และข้อจำกัดทางด้านสิ่งแวดล้อมของเมือง เพื่อให้เข้าใจในสภาพแวดล้อมและกลไกทางธรรมชาติของเมือง ระบุพื้นที่ที่วิกฤตทางด้านสิ่งแวดล้อม ระบุพื้นที่ที่มีศักยภาพในการแก้ปัญหาในภาพรวม แผนแม่บทนี้จะต้องสามารถตอบสนองต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมเมืองในด้านที่วิกฤตอย่างชัดเจน มีแนวทางการบรรเทาและแก้ปัญหาที่ยืดหยุ่นต่อความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ

ตัวอย่าง เมืองสตูทท์การ์ท (Stuttgart) เมืองอุตสาหกรรมในประเทศเยอรมนี ที่เคยประสบปัญหามลพิษทางอากาศอย่างรุนแรงถึง ๒๔๗ วันต่อปี เนื่องจากเป็นเมืองอุตสาหกรรม ประกอบกับลักษณะภูมิประเทศที่ตั้งอยู่ในหุบเขา ทำให้สถานการณ์มลพิษทางอากาศรุนแรง และได้ทำการวางแผนแก้ปัญหาโดยการสร้างโครงข่ายพื้นที่เปิดโล่งระดับเมืองเพื่อเป็นช่องทางนำพาและระบายมลพิษออกจากเมือง ร่วมกับการวางแผนการใช้พื้นที่อื่นๆ ให้สอดคล้องกัน เช่น การอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวบริเวณต้นลม การย้ายแหล่งอุตสาหกรรมไปไว้ปลายลม การสร้างโครงข่ายสีเขียวจากถนนสายหลักและพื้นที่เปิดโล่งที่อยู่ในทิศทางลมให้เป็นช่องทางระบายอากาศ เป็นต้น

เมืองเดนเวอร์ ในรัฐโคโลราโด สหรัฐอเมริกา ที่บูรณาการการแก้ปัญหาน้ำท่วมเข้ากับโครงข่ายพื้นที่สีเขียวของเมือง โดยโครงข่ายสีเขียว “The Platte River Greenway” ทำหน้าที่เป็นสวนสาธารณะริมน้ำขนาดใหญ่ที่ซับและชะลอน้ำ ช่วยบรรเทาปัญหาน้ำท่วมของเมืองและโครงการ “The Big U” ที่เกาะแมนฮัตตัน รัฐนิวยอร์ก เป็นโครงการสวนสาธารณะริมน้ำขนาดใหญ่ที่ทำหน้าที่ป้องกันน้ำท่วมให้แก่เมือง ภายหลังเฮอริเคนแซนดี้สร้างความเสียหายมหาศาลให้แก่ชายฝั่งตะวันออก

^{๘๓} สุนันทา เลาหนันทน, การวางแผนพื้นที่สีเขียวเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕, หน้า ๘๗.

ของอเมริกา ในปี ค.ศ.๒๐๑๒ ทำให้เมืองใหญ่ๆ หลายเมืองตื่นตัวจากผลของภัยพิบัติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เหนือความคาดเดา

โครงการขนาดใหญ่ที่ผสมการใช้พื้นที่สีเขียวของเมืองเข้ากับการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการรองรับภัยพิบัติ ต้องอาศัยการวางแผนและการริเริ่มจากภาครัฐ เพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่อย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ ให้พื้นที่สีเขียวเกิดประโยชน์สูงสุดต่อเมือง เป็นการแก้ปัญหาเชิงรุก ไม่ใช่เพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้ายามเมื่อภัยมา หากภาครัฐเริ่มลงมือดำเนินการ แสดงให้เห็นถึงความจริงจังและจริงจังต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมเมือง จะเป็นการกระตุ้นให้ทุกภาคส่วนหันมาร่วมแก้ปัญหาและแสวงหาแนวทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างสร้างสรรค์

๒.๖.๓ ปัญหาในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองและชุมชน

รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.๒๕๕๖ ได้กล่าวถึงปัญหาในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองและชุมชนว่ามีอยู่ ๒ ปัญหาใหญ่ๆสรุปได้ดังนี้

๑. ปัญหาระบบสารสนเทศพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง ประกอบด้วย

- ความไม่ชัดเจนของความหมายของพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง ทำให้เทศบาลแต่ละแห่งให้ความหมายพื้นที่สีเขียวที่แตกต่างกันส่งผลให้การรวบรวมข้อมูลพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองไม่เป็นมาตรฐานเดียวกันเมื่อเป็นเช่นนี้แล้วการเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่สีเขียวต่อประชากรของแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันมาก

- ท้องถิ่นที่ขาดความพร้อมในการรวบรวมข้อมูลเข้าสู่ส่วนกลาง ถึงแม้กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทยได้จัดทาระบบสารสนเทศศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นโดยให้เทศบาลใส่ข้อมูลผ่านระบบคอมพิวเตอร์แต่เนื่องจากความไม่พร้อมของท้องถิ่นเช่นขาดบุคลากรประกอบการส่วนกลางยังไม่มีมาตรการอย่างเคร่งครัดทำให้ข้อมูลที่เข้ามาสู่ส่วนกลางยังไม่มีคุณสมบัติมากนัก

๒. ปัญหาการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองประกอบด้วย

- ขาดพื้นที่ที่จะพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวของเมือง เนื่องจากในเขตเมืองเป็นศูนย์กลางของเศรษฐกิจแออัดไปด้วยสิ่งก่อสร้างอาคารพาณิชย์ต่างๆที่ดินมีราคาสูงทำให้การหาพื้นที่เพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวของเมืองเป็นเรื่องยาก-ขาดการดูแลรักษาพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืนเนื่องจากสวนสาธารณะบางแห่งถูกปล่อยให้รกร้างอาจมีสาเหตุมาจากขาดงบประมาณในการดูแลอย่างต่อเนื่อง หรือขาดมาตรการติดตามและตรวจสอบ

- ขาดแหล่งเงินทุนในการเพิ่มพื้นที่สีเขียว เนื่องจากการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนจะต้องมีการลงทุนและดูแลอย่างต่อเนื่องดังนั้นแหล่งเงินทุนหรืองบประมาณเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

๒.๖.๔ แนวทางการเพิ่มและจัดการพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แบ่งแนวทางการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนเมืองออกเป็น ๒ แนวทางคือหนึ่งแนวทางในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวและสอง แนวทางในการจัดการหรือบำรุงรักษาพื้นที่สีเขียวที่มีอยู่เดิมโดยมีแนวปฏิบัติเป็นลำดับขั้นตอนสรุปได้ดังนี้

๑. แนวทางในการเพิ่มพื้นที่สีเขียว ประกอบด้วย

- การสำรวจการใช้ประโยชน์พื้นที่ในเขตชุมชนเมืองและการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาพื้นที่สีเขียว

- การจัดหาพื้นที่ว่างเพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียว
- การออกเทศบัญญัติเพื่อให้มีการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ว่าง
- การจัดเตรียมงบประมาณเพื่อการพัฒนาพื้นที่สีเขียว
- รูปแบบการพัฒนาพื้นที่สีเขียวที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม

๒. แนวทางในการจัดการหรือบำรุงรักษาพื้นที่สีเขียวที่มีอยู่เดิม โดยจำเป็นต้องใช้มาตรการในการกำกับและควบคุมควบคู่กับมาตรการทางสังคมดังนี้^{๘๔}

- การใช้พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ ในส่วนของการดูแลรักษาต้นไม้ในเขตเทศบาลในมาตรา ๘ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗

- การจัดทำโครงการสร้างจิตสำนึกและความตระหนักต่อความสำคัญของพื้นที่สีเขียว โดยการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวการจัดโครงการประกวดต่างๆ การยกย่องผู้ที่สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่สีเขียวการจัดฝึกอบรมสัมมนาหรือดูงานและการให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่สีเขียวมีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือร่วมเป็นกรรมการบริหาร

ส่วนสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ระบุแนวทางและมาตรการในการดำเนินงานเพื่อเพิ่มและจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนไว้ในแผนปฏิบัติการเชิงนโยบายด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนประกอบด้วย๖แนวทางซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับแนวทางการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนเมืองของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สรุปได้ดังนี้

^{๘๔} สุนันทา เลาหนันทน,การวางแผนพื้นที่สีเขียวเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕, หน้า ๘๗.

๑. การนำร่องการเพิ่มพื้นที่สีเขียวยั่งยืนในแปลงที่ดินของรัฐ สถานทีราชการสถานศึกษา ศาสนสถาน และการปลูกไม้ยืนต้นในบริเวณที่ดินสาธารณะริมทางหรือริมน้ำเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียว ยั่งยืนให้กับชุมชน

๒. การปรับปรุงกฎระเบียบ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ให้สอดคล้องกับการส่งเสริมการเพิ่ม และการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวยั่งยืนของชุมชนและผลักดันให้มีการบังคับใช้อย่างเคร่งครัด

๓. สนับสนุนส่งเสริมและกำหนดให้เอกชนเพิ่มพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน

๔. การใช้แรงจูงใจทางเศรษฐศาสตร์ในการเพิ่มและการจัดการพื้นที่สีเขียวยั่งยืน

๕. การเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องในการจัดการพื้นที่สีเขียวของชุมชนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

๖. สนับสนุนการสร้างองค์ความรู้จิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการเพิ่มและ การจัดการพื้นที่สีเขียวยั่งยืนของชุมชนสำหรับแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืนที่ เสนอประเด็นปลีกย่อยเพิ่มเติมจากข้อเสนอทั้งสองข้างต้นเป็นงานของศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่ได้เสนอเป็นกลยุทธ์และมีแนวทางหรือวิธีการเพื่อขับเคลื่อนกลยุทธ์ต่างๆ เพื่อเสนอเป็นแผนแม่บทพื้นที่เขียวของกรุงเทพมหานคร โดยสรุปได้ดังนี้

๑. กลยุทธ์การได้มาซึ่งที่ดินเพื่อการพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวโดยจำแนกตามลักษณะ ของความเป็นเจ้าของพื้นที่คือพื้นที่ของเอกชนและพื้นที่ของหน่วยงานราชการหรือรัฐวิสาหกิจ

๒. กลยุทธ์ในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวด้านผังเมืองโดยเสนอให้มีการเพิ่มพื้นที่สีเขียวบน พื้นที่นอกอาคารการเพิ่มพื้นที่สีเขียวด้านในอาคารการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในบริเวณช่องว่างระหว่าง อาคารการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในบริเวณด้านหน้าอาคารห้างสรรพสินค้าการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในบริเวณ พื้นที่ลาดจอดรถการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในแนวเส้นทางคมนาคมและการเพิ่มพื้นที่สีเขียวโดยการแทนที่ พื้นที่เดิม

๓. กลยุทธ์การคัดเลือกพรรณไม้ยืนต้นเพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมของเมือง โดยพิจารณาคุณสมบัติทั่วไปของพรรณไม้ที่จะนำมาปลูกในเขตเมืองได้แก่ความแข็งแรงทนทานมีทรง พุ่มสวยงามไม่ผลัดใบและมีอายุยืนนาน

๔. กลยุทธ์ในการจัดการพื้นที่สีเขียวด้านนันทนาการซึ่งเสนอแนวทางไว้ ๓ แนวทาง คือ การเพิ่มพื้นที่รองรับกิจกรรมนันทนาการการปรับปรุงศักยภาพการให้บริการของสวนสาธารณะที่ มีอยู่เดิมและส่งเสริมการประกอบกิจกรรมนันทนาการในพื้นที่สีเขียว

๕. กลยุทธ์ในการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมเพื่อช่วยเสริมคุณภาพของสิ่งแวดล้อมเป็น แหล่งอาหารสำหรับประชาชนในเขตเมืองและเป็นแนวกันชนระหว่างเขตเมืองกับเขตชุมชนและเขต อุตสาหกรรมป้องกันการพัฒนาอย่างไร้ทิศทาง

๖. กลยุทธ์ในการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวโดยเสนอแนวทางการบริหารจัดการ คือ การปรับกลไกการบริหารองค์การพัฒนากลไกและกระบวนการจัดการเชิงบูรณาการการเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย และการปลูกสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชน

๗. กลยุทธ์ในการลงทุนเพื่อพัฒนาพื้นที่สีเขียวโดยเสนอแนวทางในการดำเนินการลงทุนเพื่อพัฒนาพื้นที่สีเขียวประเภทต่างๆคือให้กรุงเทพมหานครเป็นผู้ลงทุนการให้ชุมชนมีส่วนร่วมการให้ธุรกิจมีส่วนร่วมการขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆการตั้งกองทุนบริจาคการจัดเก็บภาษีจากผู้ประกอบการที่ไม่เป็นมิตรต่อพื้นที่สีเขียวและผู้ก่อปัญหาและการเก็บค่าบริการจากผู้ใช้ประโยชน์

๘. กลยุทธ์ในการติดตามประเมินผล โดยเสนอให้ควรปรับปรุงฐานข้อมูลของพื้นที่สีเขียวอย่างต่อเนื่องมีรายละเอียดของฐานข้อมูลพื้นที่สีเขียวมากที่สุดมีการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผู้ใช้ประโยชน์พื้นที่สีเขียวทุกแห่งอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวางแผนปรับปรุงประสิทธิภาพการให้บริการอย่างต่อเนื่องรวมถึงควรมีการปรับปรุงการประเมินผลกระทบต่อพื้นที่สีเขียวของโครงการและกิจกรรมต่างๆให้ได้มาตรฐานเป็นไปตามหลักวิชาการและให้โครงการและกิจกรรมดังกล่าวมีส่วนรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่สีเขียวประการสุดท้ายคือให้มีการกำหนดตัวชี้วัดด้านสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนเพื่อใช้ในกระบวนการติดตามและประเมินผล

๒.๗.๕ แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียว

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ให้ความหมาย"การมีส่วนร่วมของชุมชน"ว่าหมายถึงกระบวนการซึ่งชุมชนหรือภาคประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าไปมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารรายละเอียดการดำเนินโครงการการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่อาจมีผลทั้งทางบวกและลบต่อสภาพแวดล้อมของตนเองหรือชุมชนรวมถึงการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องการมีส่วนร่วมในการพิจารณาถึงรายละเอียดผลดีผลเสียจากการดำเนินโครงการและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการมีส่วนร่วมในการดำเนินการตลอดจนมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ^{๕๕}

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป้องกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียวจะมีผลดีในทางปฏิบัติเนื่องจากชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสะท้อนปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่แท้จริงของท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การพิจารณาแนวทางป้องกันแก้ไขและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องนอกจากนี้เงื่อนไขที่กำหนดขึ้นโดยกระบวนการ

^{๕๕} อรุณ รักธรรม, แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียว, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙, หน้า ๙๗.

การมีส่วนร่วมของชุมชนจะนำไปสู่การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียวได้ตรงตามเป้าหมายที่ประชาชนในชุมชนนั้นต้องการหรือสภาพปัญหาของชุมชนได้มากที่สุดการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีส่วนในการเสริมสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานด้านต่างๆได้ตามเป้าหมายที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมกำหนด

๒.๗.๖ ข้อดีของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียว

สำหรับข้อดีของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียวมี ๖ ประการ ดังนี้^{๘๖}

๑) เป็นการสนับสนุนให้ชุมชน/ประชาชนมีเสรีภาพในการตัดสินใจและกำหนดชะตากรรมของท้องถิ่นตนรวมทั้งเป็นช่องทางสะท้อนปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่นได้อย่างถูกต้องตรงประเด็น

๒) เป็นการเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจช่วยให้เกิดการพิจารณาทางเลือกใหม่ทำให้การตัดสินใจมีความรอบคอบขึ้น

๓) เป็นการสร้างฉันทามติร่วมกันลดความขัดแย้งซึ่งจะก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจ เนื่องจากเป็นการสร้างข้อตกลงที่เกิดจากการยอมรับร่วมกัน

๔) เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลและเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก จิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งความรับผิดชอบต่อสังคมเพราะว่าในกระบวนการมีส่วนร่วมย่อมจะต้องมีการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ข้อคิดเห็นระหว่างกัน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชน/ประชาชนจึงเป็นเสมือนการให้การศึกษาแก่ประชาชน/ชุมชนการเรียนรู้กระบวนการตัดสินใจและเป็นเวทีฝึกผู้นำชุมชนที่มีประโยชน์อย่างมาก

๕) ก่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองของชุมชนในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ในที่สุดเนื่องจากเกิดการเรียนรู้การป้องกันแก้ไขและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านกระบวนการเข้าร่วมในการทำงานตามกิจกรรม

๖) เสริมสร้างให้ชุมชน/ประชาชนเกิดความภาคภูมิใจความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงานและมีความกระตือรือร้นในการช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติอันเนื่องมาจากโครงการ/แผนงานเกี่ยวกับการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ได้จัดทำขึ้นในท้องถิ่นรวมทั้งจะช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒.๗.๗ วิธีการและเทคนิคการสร้างการมีส่วนร่วม

^{๘๖} อรุณ รักรธรรม, ข้อดีของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียว, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙, หน้า ๑๙๗.

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องพิจารณาวิธีการและเทคนิคในการสร้างการมีส่วนร่วมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ซึ่งมีความหลากหลายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

๑) การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทั้งในลักษณะของเอกสารสิ่งพิมพ์ เอกสารรายงานผลการศึกษากิจการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารการให้ข้อมูลผ่านสื่อมวลชนหรือกระจายข่าว ชุมชนการศึกษาและเยี่ยมชมโครงการรวมถึงการชี้แจงประชาชนในการประชุมของทางราชการ

๒) การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็นหรือให้ข้อมูลโดยกระบวนการสนทนากลุ่มย่อยและกระบวนการสำรวจความคิดเห็น

๓) การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือโดยการจัดเวทีสาธารณะการพบปะแบบไม่เป็นทางการการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการและการให้ตัวแทนประชาชนเป็นคณะที่ปรึกษาซึ่งทำงานร่วมกันในรูปแบบคณะกรรมการ

๒.๗.๘ ประโยชน์ของพื้นที่สีเขียว

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของพื้นที่สีเขียว สรุปความได้ดังนี้

๑. ด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยต้นไม้มิมีบทบาทสำคัญ ๔ ประการต่อสภาพแวดล้อมในเมือง ดังนี้

๑.๑) ต้นไม้เปรียบเสมือนเครื่องปรับอากาศ ต้นไม้ขนาดใหญ่หนึ่งต้นมีความสามารถในการลดความร้อนให้กับสภาพแวดล้อมเท่าเทียมเท่าเครื่องปรับอากาศขนาด ๑ ต้น หรือประมาณ ๑๒,๐๐๐ บีทียูต่อชั่วโมงอีกทั้งการคายน้ำของต้นไม้ทำให้อากาศในเมืองเย็นขึ้น

๑.๒) ต้นไม้ช่วยดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และเพิ่มก๊าซออกซิเจนให้อากาศ ในเขตเมืองทั้งนี้ต้นไม้ยังเป็นเกราะป้องกันความร้อนจากแสงอาทิตย์โดยรวมเงาของต้นไม้ช่วยปกป้องคนเดินเท้าตามถนนและช่วยลดความร้อนซึ่งเกิดจากอาคารการจราจรและการก่อสร้าง

๑.๓) ต้นไม้ช่วยลดระดับเสียงรบกวน เนื่องจากใบและกิ่งของต้นไม้เป็นส่วนที่ช่วยลดและขัดขวางการเคลื่อนที่ของเสียงการปลูกต้นไม้ในที่ลุ่มหรือบนไหล่ถนนหรือทางเดินช่วยลดเสียงลงได้ ๑๖-๒๐ เดซิเบลทั้งนี้ต้นไม้แต่ละชนิดมีความสามารถในการลดระดับเสียงรบกวนได้ต่างกัน

๑.๔) ส่งเสริมระบบนิเวศวิทยาของเมือง ได้แก่ สัตว์ต่างๆ ที่อาศัยในพื้นที่สีเขียว สวนสาธารณะเช่นนกผีเสื้อสามารถเดินทางเชื่อมโยงระหว่างสวนสาธารณะหรือไปยังส่วนต่างๆ ของเมืองได้โดยมีต้นไม้ระหว่างทางเป็นที่กำบังอันตรายซึ่งเป็นการส่งเสริมการดำรงชีวิตร่วมกันระหว่างคนเมืองกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติในเมือง

๒. ด้านผังเมืองพื้นที่สีเขียว มีความสำคัญต่อการป้องกันมิให้เกิดการขยายตัวของชุมชนและอาคารต่างๆ เพื่อรักษาพื้นที่โล่งว่างมิให้น้อยลงเป็นพื้นที่แนวกันชนการขยายชุมชนเข้าไปอย่างไร ขอบเขตและป้องกันการขยายชุมชน เข้าไปสู่พื้นที่เกษตรกรรม

๓. ด้านคุณภาพชีวิต โดยทำให้ประชาชนมีสุขภาพจิตดีขึ้นเนื่องจากสีเขียวของใบไม้ธรรมชาติภายในสวนสาธารณะส่งผลให้ภาวะทางด้านจิตใจของผู้ที่อยู่อาศัยในเมืองดีขึ้นลดความเครียดที่เกิดจากการประกอบกิจกรรมประจำวันลงอีกทั้งยังส่งเสริมความสัมพันธ์และสายใยความรักภายในครอบครัว และความสัมพันธ์ภายในชุมชนโดยการทำกิจกรรมร่วมกันบริเวณสวนสาธารณะ เช่น ฟังดนตรีออกกำลังกาย เป็นต้น

สำหรับสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของพื้นที่สีเขียวไว้ ๓ ด้านคล้ายกับที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้กล่าวไว้ดังนี้

๑. ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นที่อยู่อาศัยของนกปลาแมลงและสัตว์อื่นๆ และเป็นช่องทางหรือทางสีเขียวเชื่อมโยงแหล่งที่อยู่อาศัยเข้าด้วยกัน, ช่วยป้องกันการกัดเซาะพังทลายของดินช่วยลดชั้นน้ำฝนไหลบ่าจึงช่วยปรับปรุงระบบการระบายน้ำได้ดี, ต้นไม้ในพื้นที่สีเขียวช่วยลดอุณหภูมิอากาศ, พืชพรรณในพื้นที่สีเขียวช่วยลดอุณหภูมิของเมืองที่เกิดจาก urban heat island effect โดยการให้ร่มเงาพื้นผิวที่ดูดซับความร้อนในสภาพแวดล้อมเมืองโดยตรง และโดยทางอ้อมโดยการทำความเย็นจากกระบวนการระเหยคายน้ำ (evapotranspiration-ET) มีการศึกษาพบว่าต้นไม้ที่ให้ร่มเงากับผนังอาคารสามารถช่วยลดอุณหภูมิผนังได้ถึง ๑๗ องศาเซลเซียสมีผลให้สามารถลดการใช้เครื่องปรับอากาศได้ถึงร้อยละ ๕๐, พื้นที่สีเขียวสามารถลดเสียงรบกวนลงได้โดยอาศัยพุ่มใบที่หนาทึบของไม้ยืนต้นและไม้พุ่มช่วยลดซับเสียงนอกจากนั้นพื้นที่สีเขียวและพืชพรรณยังเป็นดัชนีชี้วัดระดับสุขภาพของระบบนิเวศอีกด้วยซึ่งถือว่าเป็นตัวชี้วัดความยั่งยืนทางนิเวศวิทยาของชุมชนอย่างสำคัญ

๒. ด้านสังคม เป็นแหล่งนันทนาการของชุมชนเป็นที่เล่นที่ชุมชนที่พักผ่อนหย่อนใจช่วยเสริมสร้างสุขภาพกายและใจของคนในชุมชนทุกเพศวัย ช่วยเพิ่มคุณค่าทางสังคมของชุมชนและพื้นที่สีเขียวเป็นสิ่งเชื่อมโยงผู้คนให้ได้สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติทำให้เป็นเมืองน่าอยู่เป็นการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

๓. ด้านเศรษฐกิจ โดยทางตรง คือ จากการสร้างงานเนื่องจากพื้นที่สีเขียวที่มีคุณภาพต้องการการจัดการที่ดีมีการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่องซึ่งต้องการอัตราค่าจ้างและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก โดยทางอ้อม คือ เป็นที่น่าสังเกตว่าพื้นที่ข้างเคียงกับพื้นที่สีเขียวมักจะมีราคาที่ดินสูงอีกทั้งพื้นที่สีเขียวมักจะมีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถทำเงินรายได้ให้แก่ชุมชน

๒.๗.๙ เกณฑ์สัดส่วนพื้นที่สีเขียว

การพิจารณาสัดส่วนของพื้นที่สีเขียวในภาพรวมว่าเมื่อพิจารณาถึงสมดุลของการใช้ประโยชน์ที่ดินบทบาทหน้าที่สุนทรียภาพของเมืองและเกณฑ์มาตรฐานเพื่อความเป็นสากลแล้วทำให้สามารถกำหนดรูปแบบและสัดส่วนของพื้นที่สีเขียวตามขนาดของชุมชนเมืองได้ดังนี้^{๘๗}

๑. ชุมชนเมืองขนาดเล็ก ได้แก่ ชุมชนระดับเทศบาลตำบล มีจำนวนประชากรเบาบาง ปัญหาสิ่งแวดล้อมเมืองยังไม่ปรากฏชัดเจนมีสัดส่วนพื้นที่สีเขียวทั่วไปมากแต่ยังขาดพื้นที่สีเขียวเพื่อบริการควรมี

- พื้นที่สีเขียวยั่งยืนอย่างน้อยร้อยละ ๑๐ ของพื้นที่ทั้งหมดของชุมชน
- พื้นที่สีเขียวเพื่อการบริการอย่างน้อยร้อยละ ๓ ของพื้นที่ทั้งหมดของชุมชน

๒. ชุมชนเมืองขนาดกลาง ได้แก่ ชุมชนระดับเทศบาลเมืองมีจำนวนประชากรมากกว่าชุมชนขนาดเล็กปัญหาสิ่งแวดล้อมของเมืองเริ่มปรากฏควรมี

- พื้นที่สีเขียวยั่งยืนอย่างน้อยร้อยละ ๑๐ ของพื้นที่ทั้งหมดของชุมชน
- พื้นที่สีเขียวเพื่อการบริการอย่างน้อยร้อยละ ๕ ของพื้นที่ทั้งหมดของชุมชน

๓. ชุมชนเมืองขนาดใหญ่ ได้แก่ ชุมชนระดับเทศบาลนครรวมทั้งกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา มีจำนวนประชากรค่อนข้างหนาแน่นมีปัญหาสิ่งแวดล้อมเมืองมากควรมี

- พื้นที่สีเขียวยั่งยืนอย่างน้อย ๑๒ ตารางเมตรต่อคนหรือ ๗.๕ ไร่ ต่อประชากร ๑,๐๐๐ คน
- พื้นที่สีเขียวเพื่อการบริการอย่างน้อย ๔ ตารางเมตรต่อคนหรือ ๒.๕ ไร่ต่อประชากร

๑,๐๐๐ คน

๒.๗.๑๐ พื้นที่สีเขียวในชุมชนต่างประเทศ

จากการศึกษาเอกสารพบว่าสัดส่วนของพื้นที่สีเขียวมีความแตกต่างกันในแต่ละเมืองขึ้นอยู่กับให้ความสำคัญต่อพื้นที่สีเขียวของแต่ละประเทศเช่นในประเทศญี่ปุ่นได้มีการออกกฎหมายที่เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะหลายฉบับเพื่อส่งเสริมการเพิ่มพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะทั้งในเมืองและนอกเมืองทำให้ญี่ปุ่นมีพื้นที่สวนสาธารณะเท่ากับ ๕.๔ ตารางเมตรต่อคน ในนครเซี่ยงไฮ้ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนได้มีการกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเมืองปีพ.ศ. ๒๕๔๓ ให้เพิ่มพื้นที่สีเขียวจำนวน ๕,๑๗๕ ไร่ (๘๒๘ เฮกตาร์) ซึ่งมีผลทำให้พื้นที่สีเขียวในเมืองเพิ่มขึ้นคิดเป็นพื้นที่สีเขียวร้อยละ ๒๒ ของพื้นที่ทั้งหมดหรือมีสัดส่วนของพื้นที่สีเขียวต่อประชากรของเมืองเพิ่มเป็น ๔.๖ ตารางเมตร ซึ่งสูงกว่ากรุงเทพมหานคร (๑.๔๖ ตารางเมตร) เมือง Bratislava ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศสโลวาเกีย มีพื้นที่สีเขียวมากกว่าร้อยละ ๖๐ ของพื้นที่ทั้งหมด^{๘๘}

^{๘๗} วิชัย โสสุวรรณจินดา, เกณฑ์สัดส่วนพื้นที่สีเขียว, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙, หน้า ๑๘๗.

^{๘๘} วิชัย โสสุวรรณจินดา, พื้นที่สีเขียวในชุมชนต่างประเทศ, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙, หน้า ๑๐๐.

โดยทั่วไปพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนมักพิจารณาจากพื้นที่ของสวนสาธารณะเนื่องจากเป็นพื้นที่บริการของชุมชนเพื่อการนันทนาการโดยตรงสำหรับสัดส่วนพื้นที่สวนสาธารณะต่อประชากรในเมืองสำคัญต่างๆมีความแตกต่างกัน เช่น

กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย	๑.๔๖	ตารางเมตรต่อคน
เม็กซิโกซิตี ประเทศเม็กซิโก	๑.๙๔	ตารางเมตรต่อคน
กัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย	๒.๙๐	ตารางเมตรต่อคน
คนปักกิ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน	๖.๐๐	ตารางเมตรต่อคน
สิงคโปร์ ประเทศสิงคโปร์	๑๐.๙๐	ตารางเมตรต่อคน
นิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา	๑๒.๐๐	ตารางเมตรต่อคน
เวียนนา ประเทศออสเตรีย	๒๔.๓๐	ตารางเมตรต่อคน
วอชิงตัน ดีซี ประเทศสหรัฐอเมริกา	๔๑.๑๐	ตารางเมตรต่อคน
โคเปนเฮเกน ประเทศเดนมาร์ก	๔๓.๐๐	ตารางเมตรต่อคน

๒.๗.๑๑ สิ่งอำนวยความสะดวกและสภาพภูมิทัศน์ของพื้นที่สีเขียว

มาตรฐานของสิ่งอำนวยความสะดวกและสภาพภูมิทัศน์ของพื้นที่สีเขียวของกองงานสวนสาธารณะ สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร มีทั้งหมด ๒๓ อย่างแบ่งเป็น ๔ ประเภทดังนี้

๑. สิ่งบริการอำนวยความสะดวก

- ๑) ที่จอดรถ
- ๒) ร้านขายของ
- ๓) ถังขยะ
- ๔) บริการน้ำดื่ม
- ๕) อาคารอำนวยการ
- ๖) ห้องน้ำสาธารณะ
- ๗) ศาลาพักผ่อน
- ๘) ป้ายแสดงชื่อสวน
- ๙) ม้านั่ง
- ๑๐) ป้ายแสดงแผนผัง

๒. สิ่งบริการด้านกิจกรรม

- ๑๑) สนามหญ้าหรือลานหญ้า
- ๑๒) ฐานออกกำลังกายหรือเครื่องออกกำลังกาย
- ๑๓) พื้นที่สำหรับปิกนิก
- ๑๔) สนามเด็กเล่น

- ๑๕) ลานกีฬา
- ๑๖) ลานโล่งเพื่อกิจกรรมนันทนาการ
- ๑๗) ทางสำหรับวิ่งหรือเดินออกกกำลังกาย

๓. สิ่งบริการด้านความปลอดภัย

- ๑๘) ไฟสนามให้แสงสว่างในเวลากลางคืน
- ๑๙) ยามรักษาความปลอดภัยของ

๔. สิ่งบริการด้านการตกแต่งภูมิทัศน์

- ๒๐) สระน้ำ
- ๒๑) สวนไม้ดอกไม้ประดับ (สวนหย่อม)
- ๒๒) รมเงา
- ๒๓) งานศิลปะสนามตกแต่งพื้นที่

๒.๗.๑๒ การจัดการพื้นที่สีเขียวในวัดอย่างยั่งยืน

การเพิ่มขึ้นของประชากร การพัฒนาด้านอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจและความต้องการที่อยู่อาศัย ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ขับเคลื่อนให้ เกิดการขยายตัวของเมืองที่ส่งผลต่อพื้นที่สีเขียวที่ลดลง รวมถึงการปล่อยพื้นที่ให้ว่างเปล่าไม่ใช้ประโยชน์ การขาดการดูแลรักษา ทำให้มีความเสี่ยงต่อการสูญเสียพันธุ์ไม้ที่จะเรียนรู้ด้วย การพัฒนาเศรษฐกิจทำให้เกิดการขาดพื้นที่ว่างเพื่อนันทนาการ เนื่องจากบริเวณกลางเมืองมีแต่อาคารและถนน ไร้ทิศทางการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างคุ้มค่า ทำให้ที่ว่างและพื้นที่สีเขียวในเมืองซึ่งเคยเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวเมืองในอดีตหายไป จากปัญหาดังกล่าว สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เห็นชอบต่อแผนปฏิบัติการเชิงนโยบายด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชนอย่างยั่งยืน เมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๕๕๐ ซึ่งได้ปรากฏแนวทางการดำเนินงาน และมาตรการเพื่อให้มีการดำเนินการจัดการพื้นที่สีเขียวในศาสนสถานด้วย อันบ่งชี้ถึงการจัดการพื้นที่สีเขียวในภาพรวมของชุมชนที่ให้ความสำคัญต่อการจัดการพื้นที่สีเขียวในศาสนสถาน เนื่องจากศาสนสถานถูกใช้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เป็นศูนย์กลางของชุมชน การพัฒนาคน และศูนย์รวมจิตใจ

การจัดการพื้นที่สีเขียวในศาสนสถาน ซึ่งสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๑๕ ได้ดำเนินการส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด พบว่า วัดในเขตเมืองมีการจัดภูมิทัศน์ของพื้นที่สีเขียว โดยเฉพาะวัดพระอารามหลวงจะมีความแตกต่างจากวัดอื่น ๆ ความหลากหลายของชนิดพันธุ์ พบว่า วัดป่าจะมีความหลากหลายของชนิดพันธุ์ โดยความเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการร่วมกันดูแล รวมถึงความศรัทธาต่อเจ้าอาวาสวัดและนโยบายของวัดในการดูแล บำรุงรักษาพื้นที่สีเขียว ทั้งนี้ยังพบว่า วัดบางแห่งเจาะจงปลูกไม้เศรษฐกิจเจาะจงชนิดพันธุ์หรือมีเพียงระดับเรือนยอดเดียว ซึ่งนิยมปลูก ต้นตะเคียน ต้นสัก ต้นยางนา ซึ่งแสดงถึงความตั้งใจและสนใจในการอยู่กับ

ธรรมชาติของพระสงฆ์ การดูแลและบำรุงรักษาพื้นที่สีเขียวให้มีคุณภาพ จำเป็นต้องมีความหลากหลายทางชีวภาพหรือหลายชั้นยอด เพื่อความเชื่อมโยงพึ่งพาอาศัยกันของระบบนิเวศภายในวัด

การขับเคลื่อนให้มีการจัดการพื้นที่สีเขียว ในศาสนสถานที่มีมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืน ควรพิจารณาการดำเนินการ ดังนี้^{๘๙}

๑. การปลูกไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ให้ร่มเงาแก่พื้นที่ที่สามารถดำเนินการในพื้นที่บริเวณลานจอดรถ ลานกิจกรรม ประเพณี พื้นที่รกร้างส่วนหนึ่งส่วนใด พื้นที่สองข้างทางเดินเท้าและริมถนน ซึ่งต้นไม้ใหญ่ ในลักษณะนี้อาจเป็นชนิดพันธุ์เดียวกัน เพื่อให้เกิดความความสม่ำเสมอและการดูแลจัดการง่าย เป็นไม้ยืนต้น ที่ให้ร่มเงา หลีกเลี้ยงไม้ผลัดใบ ไม้ดอก ไม้ผลที่ร่วงหล่นง่าย

๒. เพิ่มพื้นที่สีเขียวในลักษณะของไม้พุ่ม ไม้ยืนต้น และไม้คลุมดิน ผสมผสานกับสนามหญ้า ก่อให้เกิด ประโยชน์ทั้งในแง่ของการชะลอการไหลของน้ำลงสู่ผิวดินและเป็นการสร้างบรรยากาศบริเวณโดยรอบให้มีความสวยงาม อีกทั้งค่าบำรุงรักษามีจำนวนไม่มากเท่ากับสนามหญ้าทั้งหมด การเพิ่มพื้นที่สีเขียวดังกล่าว ควรเกิดขึ้นในบริเวณรอบเมรุวัด อุโบสถ พื้นที่เก็บอัฐิหรือพื้นที่รกร้างต่าง ๆ

๓. พัฒนาพื้นที่ติดริมน้ำ โดยการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของพื้นที่ให้มีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น และเปิดให้ ประชาชนเข้าไปใช้ประโยชน์ได้โดยการส่งเสริมให้พื้นที่สีเขียวในลักษณะของพรรณไม้ขนาดใหญ่ให้ร่มเงาปกคลุมแก่พื้นที่ อย่างเหมาะสม จัดวางองค์ประกอบพื้นที่ให้มีภูมิทัศน์ที่งดงาม มีพื้นที่สำหรับนั่งเล่นหรือพักผ่อนอย่างเพียงพอ ดูแลพื้นที่ อย่างสม่ำเสมอให้มีความสะอาด เป็นระเบียบ

๔. การเพิ่มพื้นที่สีเขียวในลักษณะสวนแนวตั้ง สำหรับวัดซึ่งเหลือพื้นที่ว่างอยู่น้อย ควรมีการจัดการพื้นที่สีเขียว ในลักษณะสวนแนวตั้ง เพื่อประหยัดเนื้อที่ที่ใช้สอย สวนแนวตั้งดังกล่าวจะก่อให้เกิดความสวยงามร่มรื่นและช่วยลดความแข็ง กระด้างของวัสดุพื้นลาดแข็ง บริเวณพื้นที่ที่เหมาะสมาให้มีการจัดทำเป็นสวนแนวตั้งของวัด ได้แก่ พื้นที่บริเวณ ทางเดินริมรั้ว บริเวณตามเสาหรือจุดสำคัญต่าง ๆ ภายในอาคารของวัดและพื้นที่บริเวณทำน้ำ เป็นต้น

๕. การจัดการงบประมาณ เนื่องจากการจัดทำพื้นที่สีเขียวไม่ว่าจะในลักษณะใดก็ตามย่อมต้องใช้งบประมาณ ในการจัดทำ ซึ่งเป็นภาระหนักของวัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้การสนับสนุน ความร่มรื่นและความเป็นธรรมชาติ เป็นสิ่งดั้งเดิมที่อยู่คู่กับวัดเสมอมา การเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้วัดมีความสำคัญในเชิงของการเป็นศูนย์เรียนรู้ ที่พึ่งทางจิตวิญญาณ ดังนั้น

^{๘๙} วิเชียร วิทยอุดม, การขับเคลื่อนให้มีการจัดการพื้นที่สีเขียว, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙, หน้า ๑๐๐.

การพัฒนาพื้นที่สีเขียว จะเห็นวัดบางแห่งเป็นแหล่งสะสมพันธุ์ไม้ใกล้สูญพันธุ์และมีป้ายสื่อสารบอกชื่อต้นไม้ ซึ่งจะทำให้วัดเป็นศูนย์เรียนรู้พื้นที่สีเขียวด้วย นอกเหนือจากความสำคัญของวัดดังที่กล่าวมา

๒.๘ กิจกรรมถนนสายวัฒนธรรม หรือถนนคนเดิน

ลักษณะกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่นำพื้นที่ว่าง หรือพื้นที่ส่วนใดส่วนหนึ่งของเมืองที่มีความสำคัญมาใช้จัดกิจกรรม เช่น บริเวณย่านการค้าเก่า บริเวณที่มีกลุ่มอาคารรูปทรงทางสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นและเก่าแก่ และบริเวณถนนสายสำคัญของเมือง เป็นต้น โดยนำกิจกรรมการแสดงทางศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความเป็นอยู่ของผู้คน วิถีชีวิตชุมชน ความเป็นมา และความเป็นเอกลักษณ์ของ เมืองเก่า มาจัดแสดงให้ผู้คนในเมืองและประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสเห็น สัมผัสวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม และรับรู้เรื่องราวที่สำคัญเกี่ยวกับเมืองนั้นๆ รวมถึงร่วมกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น กิจกรรมที่นิยมนำมาจัดแสดง ได้แก่ การละเล่นต่างๆ การฟ้อนรำ การขับร้องเพลงพื้นบ้าน การบรรเลงเพลงจากเครื่องดนตรีพื้นเมือง การแต่งกาย อาหารการกิน และงานแสดงศิลปะพื้นเมืองของท้องถิ่นต่างๆ ตลอดจนการนำผลิตภัณฑ์และสินค้าพื้นเมืองจากชุมชนต่างๆ มาจัดแสดงและจำหน่ายในงาน เพื่อเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจและเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน^{๙๐}

ปัจจุบันการจัดกิจกรรมในลักษณะดังกล่าวกำลังเป็นที่นิยมทำกันในพื้นที่เมืองต่างๆ และมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป สิ่งสำคัญที่ผู้จัดกิจกรรมต้องคำนึงถึงและพยายามรักษาให้คงอยู่ คือ การส่งเสริมและเผยแพร่สิ่งที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของท้องถิ่นให้คนทั่วไปและคนรุ่นหลังได้รับรู้ ซึ่งควรเป็นจุดประสงค์หลักของการจัดกิจกรรม และเพื่อให้การจัดกิจกรรมมีลักษณะที่แตกต่างไปจากการจัดตลาดนัดเพื่อค้าขายสินค้า การจัดงานควรมีการจัดแบ่งพื้นที่หรือโซนของการจัดกิจกรรมต่างๆ ไว้เป็นหมวดหมู่อย่างชัดเจนไม่ปะปนกัน โดยเฉพาะพื้นที่จำหน่ายอาหารและสินค้าที่สำคัญสินค้าที่นำมาจำหน่ายในงาน ไม่ควรเป็นสินค้าที่มีขายทั่วไปตามตลาดนัด แต่ควรเป็นสินค้าพื้นเมืองหรือสินค้าที่ผลิตขึ้นในชุมชนต่างๆ ส่วนระยะเวลาในการจัดงานขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่นและโอกาสในการจัดงาน เช่น

๑. การจัดกิจกรรม “ถนนคนเดินเชียงคาน” จังหวัดเลย

ในส่วนของจังหวัดเลย เตรียมนำสินค้าและผลิตภัณฑ์โอท็อป ผลิตภัณฑ์โครงการหลวงของดีจังหวัดเลย สินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูป สินค้าวัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง และของดีอื่นๆ จากทุกพื้นที่ทั้ง ๑๔ อำเภอในจังหวัดเลยมาจัดจำหน่าย โดยการจัดงานฯ ในครั้งนี้ จังหวัดเลย

^{๙๐} บุญยืน ชัยสุโรจน์, กิจกรรมถนนสายวัฒนธรรม หรือถนนคนเดิน, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙, หน้า ๑๐๐.

โดยสำนักงานจังหวัดเลย ที่ทำการปกครองจังหวัดเลย สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเลย และสำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดเลย เป็นเจ้าภาพหลักในการบูรณาการขับเคลื่อนในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคเอกชน

สำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย สามารถมาเดินเลือกชิม กิน และเลือกซื้อสินค้า ประเภทต่าง ๆ ได้แก่ อาหาร อาทิ แมคคาเดเมีย ดั้วมะพร้าว ขนมจีนอบแห้ง ก๋วยเตี๋ยว เมี่ยงน้ำผักสะทอน ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ประเภทเครื่องดื่ม อาทิ เครื่องดื่มสมุนไพร กาแฟขึ้นเลย ประเภทผ้า อาทิ ผ้าไทดำ ไทพวน ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ประเภทของใช้ อาทิ ช้อนช้อมไม้สัก ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์จากโครงการหลวง (โครงการในพระราชดำริฯ ผานาง – ผาเก็ง อำเภอเอราวัณ) จากนั้นเชิญชวนไปท่องเที่ยวสัมผัสหมอกที่ภูทอก และร่วมทำบุญไหว้พระเพื่อความเป็นสิริมงคลส่งท้ายปีเก่า ๒๕๖๓ ต้อนรับเทศกาลปีใหม่ ๒๕๖๔ ที่วัดศรีคุณเมือง วัดมหาธาตุ วัดท่าคก วัดท่าแขก พระพุทธนวมินทรมงคลลีลาทวินคราภิรักษ์ และปิดท้ายด้วยแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๆ ในพื้นที่อำเภอเชียงคาน ได้แก่ แก่งคุดคู้ ถ้ำผาแบ่น หมู่บ้านวัฒนธรรมไทดำ รวมทั้งท่องเที่ยวทางการเกษตรบ้านบุสม (แหล่งส่งมะม่วงรายใหญ่) แหล่งเรียนรู้ สวนผลไม้ปลอดสารพิษหลากหลายชนิด ทุกฤดูกาล (สวนลุงเยื่อน) บ้านบุสม นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังสามารถเลือกเดินทางไปท่องเที่ยวยังสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ ๆ และมีชื่อเสียงอีกหลายพื้นที่ อาทิ ภูเรือ อำเภอภูเรือ , ภูอีเลิศ อำเภอด่านซ้าย, ภูกระดึง อำเภอภูกระดึง, ภูป่าเปาะ อำเภอหนองหิน เป็นต้น

นอกจากนั้น จังหวัดเลยได้เตรียมแผนการ จัดกิจกรรม "ถนนคนเดิน" ขยายไปยังพื้นที่อำเภออื่นๆเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ กระตุ้นให้เกิดการใช้จ่าย และส่งเสริมการท่องเที่ยว ตามนโยบายของรัฐบาลที่ให้ความสำคัญกับการยกระดับการท่องเที่ยวของประเทศไทย การเพิ่มขีดความสามารถของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องและวางแผนฐานรากด้านการท่องเที่ยวที่เน้นมาตรฐานและคุณภาพระดับสากล จากการจัดกิจกรรม เดิน กิน ชิม เที่ยว ถนนคนเดินเชียงคาน จังหวัดเลย จะเป็นการกระตุ้นและจูงใจให้นักท่องเที่ยวประชาชนผู้มาร่วมงาน มีการจับจ่ายใช้สอยเพิ่มมากขึ้น กระตุ้นเศรษฐกิจให้เกิดการหมุนเวียน การจัดให้มีกิจกรรมที่เข้าถึงทุกกลุ่มวัย อันนำไปสู่การสร้างเวทีแห่งความสุข ให้กับทั้งผู้ซื้อ ผู้ขาย นักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป สร้างรายได้ สร้างอาชีพส่งเสริมการท่องเที่ยวในระดับพื้นที่และสามารถกระตุ้นเศรษฐกิจได้ตรงตามเป้าหมาย

๒. การจัดกิจกรรม “ถนนคนเดินย่านเมืองเก่า บ้านสิงห์ท่า” ในเขตเทศบาลเมืองยโสธร

“บ้านสิงห์ท่า” เป็นย่านการค้าตั้งแต่สมัยโบราณและได้เจริญขึ้น เมื่อสมัยฝรั่งเศสเข้ามามีอิทธิพลมากในภูมิภาคนี้ในช่วงนั้นเองผู้ที่มีฐานะดี มีการนำเข้าช่างฝีมือจากเวียดนามจำนวนมากเข้ามาสร้างบ้านเรือน ทำให้บ้านเรือนมีรูปแบบศิลปกรรมแบบจีนผสมยุโรปที่งดงาม ปัจจุบันยังคงเหลือ

ให้เห็นบนสองข้างทาง ถนนศรีสุนทร นครทุม อุทัยรามฤทธิ์ และวิทย์ธารง บางแห่งยังคงความสมบูรณ์อยู่มาก บอกถึงบรรยากาศของความเป็นอดีต ขณะที่อีกหลายแห่งถูกปล่อยให้รกร้างขาดคนอาศัยสร้างเสน่ห์ให้บ้านสิงห์ท่าสวยงามมาจนทุกวันนี้ ปัจจุบัน จังหวัดยโสธรร่วมกับเทศบาลเมืองยโสธรโดยความร่วมมือของส่วนราชการทุกภาคส่วนและชุมชนบ้านสิงห์ท่า ได้พลิกฟื้นย่านการค้าเก่าแก่นี้ให้มีชีวิต ซึ่งมีเสน่ห์เฉพาะตัว โดยจัดให้มี “ถนนคนเดิน เมืองเก่า ๒๐๐ ปี

นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมดีๆ มากมายให้ทุกท่านได้สัมผัสถึง ความเป็นตัวตนของคนยโสธร อาทิเช่น การตักบาตรย้อนยุคทุกเช้าวันพุธ ส่วนในช่วงเย็นก็จะมีกิจกรรมการแสดงบนเวที กิจกรรมของเด็กและเยาวชน และถนนสายนี้ยังมีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญ ได้แก่ หอมเหศักดิ์ (พระธาตุก่องข้าวน้อย) ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง และมีอาคารบ้านเรือนเก่าแก่ ที่มีสถาปัตยกรรม “ชิโนโปรตุกีส” สวยงาม และมีความแตกต่างจากที่อื่นๆ ด้วยเสน่ห์จากไม้ตรีจิต ของชุมชนบ้านสิงห์ท่า ที่พร้อมใจเปิดบ้านต้อนรับแขกผู้มาเยือน

จังหวัดยโสธร โดยนายสมเพชร สร้อยสระคู รองผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร เป็นประธานเปิดตลาดย้อนยุค ตลาดต้องชมถนนคนเดินยโสธร ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า ภายใต้การป้องกันเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ ของบุคลากรทางการแพทย์ อสม.ของชุมชน การจัดงานเกิดจากแนวคิดตลาดสี่สัปดาห์ย้อนยุค โดยมี นางสาวอลเวง ศรีหิรัญ พาณิชยจังหวัดยโสธร ร่วมกับหัวหน้าส่วนราชการ หัวหน้าคณะทำงานบริหารตลาดต้องชมถนนคนเดินยโสธร ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า ภาคเอกชน และประชาชนร่วมงาน ณ ตลาดต้องชมถนนคนเดินยโสธร ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่าหน้าศาลหลักเมืองยโสธร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง เขตเทศบาลเมืองยโสธร

ตลาดต้องชมถนนคนเดินยโสธร ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า เป็นกิจกรรมภายใต้ โครงการตลาดชุมชนเพื่อธุรกิจท้องถิ่น กิจกรรมส่งเสริมช่องทางการตลาด และเชื่อมโยงการค้าขายสินค้าและบริการในตลาดชุมชน จัดโดย สำนักงานพาณิชย์จังหวัดยโสธร บูรณาการร่วมกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดยโสธร และภาคเอกชนจังหวัดยโสธร เพื่อ ส่งเสริมการเชื่อมโยงการค้าบริการและการท่องเที่ยวในชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน ก่อให้เกิดรายได้แก่คนในชุมชน

กิจกรรมภายในงานประกอบด้วย การแสดงและจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์อาหารนาชนิดที่ประชาชนทั่วไปและผู้ประกอบการร้านอาหาร ทำมาเปิดร้านขายให้ผู้มาเที่ยวงาน รวมทั้งผลิตภัณฑ์ชุมชน การจำหน่ายสินค้าของนักเรียน การแสดงของเยาวชน การแสดงของชาวชุมชนและการแต่งกายสไตล์ย้อนยุค รถจักรยานยนต์ ตกแต่งให้สถานที่ให้มีกลิ่นอายย้อนยุค สำหรับ “ตลาดต้องชมถนนคนเดินยโสธร ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า” เปิดทุกวันเสาร์ ตั้งแต่เวลา ๑๕.๐๐ – ๒๑.๐๐ น. ภายใต้มาตรการป้องกันโควิด-๑๙ อย่างเคร่งครัด จึงขอเชิญนักท่องเที่ยวมาร่วมอุดหนุนสินค้าและผลิตของชุมชน เพื่อกระตุ้นและขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชนจังหวัดยโสธร ให้มีรายได้สู้โควิด-๑๙

สำหรับตลาดต้องชมถนนคนเดินโยโสธร ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า เป็นกิจกรรมภายใต้โครงการตลาดชุมชนเพื่อธุรกิจท้องถิ่น กิจกรรมส่งเสริมช่องทางการตลาด และเชื่อมโยงการจำหน่ายสินค้าและบริการในตลาดชุมชน จัดโดย สำนักงานพาณิชย์จังหวัดโยโสธร บูรณาการร่วมกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดโยโสธร จัดระหว่างวันที่ ๒๖-๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๓ ณ ตลาดต้องชมถนนคนเดินโยโสธร ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า ต.ในเมือง อ.เมือง จ.โยโสธร กิจกรรมภายในงานประกอบด้วย การแสดงและจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์อาหาร ผลิตภัณฑ์ชุมชน จำนวน ๕๘ คูหา รวมถึงการประกวดถ่ายภาพ unseen ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า และกิจกรรมการแสดงศิลปวัฒนธรรม อีกทั้งตลาดต้องชมถนนคนเดินโยโสธร ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่าแห่งนี้ จะจัดอย่างต่อเนื่องทุกวันเสาร์ ตั้งแต่เวลา ๑๕.๐๐ - ๒๐.๐๐ น. ภายใต้การบริหารงานโดยชุมชน

นางสาวอลเวง ศรีหิรัญ พาณิชย์จังหวัดโยโสธร ยังได้กล่าวเชิญชวนพี่น้องประชาชนนักท่องเที่ยวมาร่วมอุดหนุนสินค้าและผลิตของชุมชน ที่ ตลาดต้องชมถนนคนเดินโยโสธร ย่านเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่า เพื่อกระตุ้นและขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชนจังหวัดโยโสธร ให้มีรายได้สู้โควิด-๑๙ และอย่าลืมสวมหน้ากากอนามัยป้องกันโควิด-๑๙ ซึ่งตลาดแห่งนี้ได้ มีจุดคัดกรอง ตรวจวัดอุณหภูมิ มีเจลแอลกอฮอล์ล้างมือ และให้สแกนแอปพลิเคชันไทยชนะ หรือจกรายชื่อ หมายเลขโทรศัพท์ที่ติดต่อได้ ซึ่งเน้นย้ำดำเนินการตามมาตรการป้องกันโควิด-๑๙ อย่างเคร่งครัดอีกด้วย

ถนนคนเดินเมืองเก่าบ้านสิงห์ท่าจัดขึ้นทุกเย็นวันพุธของสัปดาห์บริเวณย่านเมืองเก่า ๒๐๐ ปีบ้านสิงห์ท่า จุดเริ่มต้นอยู่บริเวณสี่แยกศาลเจ้าพ่อหลักเมืองที่เป็นจุดตัดของถนนอุทัยรามฤทธิ์และถนนนครปฐม โดยถนนคนเดินจะเริ่มจากสี่แยกนี้ไปทางถนนนครปฐม (ที่อยู่ฝั่งศาลเจ้าพ่อหลักเมือง) แล้วไปสิ้นสุดที่สี่แยกถัดไป แต่แผงลอยส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ใกล้สี่แยกจุดตัดนี้จนถึงกลางทาง จากนั้นแผงจะเริ่มประปรายไปจนถึงสี่แยกถัดไป ขณะเดียวกัน ที่สี่แยกบนถนนอุทัยรามฤทธิ์ (ซึ่งอยู่อีกฟากหนึ่งจากศาลเจ้าพ่อหลักเมือง) ก็พอมีสินค้าขายบริเวณสี่แยกด้วย แต่จำนวนแผงมีน้อยกว่า และทั้งหมดนี้ก็คือถนนคนเดินสายเล็กๆท่ามกลางบรรยากาศเมืองเก่า

สำหรับแผงลอยมีโต๊ะพับเป็นตัวยืนพื้น ที่เหล็กรัดเช็น กระจัง และผ้าบลูชีท ส่วนสินค้าบนถนนคนเดินเป็นของกินทั้งหมด เริ่มตั้งแต่กับข้าว อาหารอีสาน อาหารทั่วไป อาหารญี่ปุ่น ผลไม้ของต้ม ของกินเล่น ขนมไทย ไอศกรีม น้ำอัดลม น้ำแข็งไส ผักสด ผักพื้นบ้าน ของแห้ง ของขำ ของหวาน ผลไม้ดอง ของนึ่ง ของทอด และเครื่องดื่ม

ทั้งนี้จากสี่แยกขึ้นไปบนถนนอุทัยรามฤทธิ์ (ที่ติดกับศาลเจ้าพ่อหลักเมือง)จนถึงบริเวณตึกแถว (ที่อยู่ทางซ้าย) และบ้านไม้ (ที่อยู่ทางขวา) แต่ยังไม่ถึงหน้าวัดสิงห์ท่า ก็มีสินค้ามาร่วมพื้นที่ด้วย โชนนี้เรียกว่าตลาดประชารัฐ ซึ่งจัดขึ้นทุกวันพุธต้นเดือนเท่านั้น ทำให้บรรยากาศของถนนคนเดินทั้งสายดูมีสีสันหลากหลายขึ้น โดยสินค้าช่วงแรกบนถนนอุทัยรามฤทธิ์จะอยู่ริมถนนด้านซ้าย(ตรงข้ามศาลเจ้าพ่อหลักเมือง) ส่วนริมถนนทางขวามือฝั่งศาลเจ้าพ่อหลักเมืองไม่มีแผงลอยใดๆ เมื่อพ้นศาล

เจ้าพ่อหลักเมืองไปแล้ว จะเว้นเป็นต้นตึกกิจกรรม มุมถ่ายรูป และเวทีการแสดง ก่อนจะเป็นโซนสินค้า ช่วงที่สองทั้งซ้ายและขวาบนถนนจนถึงตึกแถวและบ้านไม้

สำหรับแผงลอยแถบนี้ ทางซ้ายตลอดแนวเป็นต้นตึกทั้งช่วงหนึ่งและสอง ขณะที่ทางขวา ช่วงที่สองมีเสื่อ ผ้าฟาง ขาโต๊ะแผงลอย และโต๊ะพับ โดยถนนอุทัยรามฤทธิ์จะโดดเด่นเรื่องสินค้าโอท็อป (จาก ๙ อำเภอของจังหวัดยโสธร) เป็นหลัก แต่ก็มีของกินด้วย เริ่มจากของใช้มีกระเป๋า เสื้อผ้า ชายหญิง ศิลปะพื้นบ้าน เครื่องนอน และภาชนะข้าว ขณะที่ของกินมีผักสด ผักพื้นบ้าน ขนมจีนน้ำยา อาหารอีสาน ของแห้ง ขนมท้องถิ่น ของหวาน ผลไม้ ไข่ ของนึ่ง สัตว์น้ำจืด ของทอด และของหมักดอง

๓. การจัดกิจกรรมย้อนรอยอดีตเมืองเก่าภูเก็ต ณ บริเวณถนนกลาง จังหวัดภูเก็ต

เทศบาลนครภูเก็ตร่วมกับภาครัฐและเอกชน จัดงานตรุษจีน - ย้อนอดีตเมืองภูเก็ต ครั้งที่ ๑๒ เทศบาลนครภูเก็ตร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภูเก็ต วัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต สมาคมเพชรานากัน ชุมชน OLD PHUKET TOWN (ย่านเมืองเก่าภูเก็ต) และมูลนิธิเมืองเก่าภูเก็ต จัดงานตรุษจีน - ย้อนอดีตเมืองภูเก็ต ครั้งที่ ๑๒ ระหว่างวันที่ ๘ - ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ ณ สวนเฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษามหาราชินี และพื้นที่ย่านเมืองเก่าภูเก็ตซึ่งครอบคลุมพื้นที่ ถนนกลาง ซอยรมณีย์ ถนนกระบี่ ถนนพังงาและถนนเทพกษัตรีย์ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมและฟื้นฟูการท่องเที่ยว ตลอดจนการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอันล้ำค่าของเมืองภูเก็ตไว้ให้ชาวภูเก็ต และผู้มาเยือนได้ชื่นชมกับมรดกทางวัฒนธรรม

นางสาวสมใจ สุวรรณศุภพนา นายกเทศมนตรีนครภูเก็ต เปิดเผยว่า งานตรุษจีน - ย้อนอดีตเมืองภูเก็ต เป็นงานซึ่งเทศบาลนครภูเก็ตร่วมกับชาวภูเก็ตจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยเริ่มจากการเล็งเห็นว่าย่านการค้าใจกลางเมืองภูเก็ตมีอาคารตึกแถวที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เป็นรูปแบบเงินผสมยุโรป อาคารเหล่านี้มีอายุร่วมร้อยปีแล้ว มีประวัติศาสตร์ที่ส่งผลมาถึงความมั่งคั่งของชาวภูเก็ตในปัจจุบัน อาคารเหล่านี้ยังคงหลงเหลืออยู่เป็นจำนวนมากพอสมควร แต่ก็ยังมีปัญหาที่สำคัญคือ ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารเป็นแบบสมัยใหม่ มีการปิดกั้นช่องทางเดินที่เป็นลักษณะอาเขต การทรุดโทรมขาดการดูแล เทศบาลนครภูเก็ต เห็นว่าควรจะได้มีการอนุรักษ์ไว้ให้ชาวภูเก็ตและผู้มาเยือนได้ชื่นชมกับมรดกทางวัฒนธรรม

นายกเทศมนตรีนครภูเก็ต กล่าวว่า สำหรับในปีนี้นี้เทศบาลนครภูเก็ตได้ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภูเก็ต วัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต สมาคมเพชรานากัน ชุมชน OLD PHUKET TOWN (ย่านเมืองเก่าภูเก็ต) และมูลนิธิเมืองเก่าภูเก็ต กำหนดจัดงานตรุษจีน - ย้อนอดีตเมืองภูเก็ต ครั้งที่ ๑๒ ขึ้นระหว่างวันที่ ๘ - ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการกระตุ้นจิตสำนึกในการอนุรักษ์อาคารอันเป็นมรดกล้ำค่าของเมืองภูเก็ต ตลอดจนเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตเมือง อันจะนำมาซึ่งการฟื้นฟูเศรษฐกิจของเมือง โดยใน

วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ ซึ่งเป็นวันแรกของการจัดงาน จะมีพิธีอัญเชิญตราประทับเจ้าแม่กวนอิม จากวัดกว้างเต๋อ เมืองฮุ่ยหนิง ประเทศ สาธารณรัฐประชาชนจีน และองค์เจ้าแม่กวนอิม จากศาลเจ้า ปุดจ้อ มาประดิษฐานยังสวนเฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษาฯ เพื่อให้ประชาชนได้สักการะบูชาเกิดความเป็นสิริมงคล ตลอดช่วงของการจัดงานฯ และใน เวลา ๑๖.๐๐ น. จะมีขบวนแห่ ซึ่งเป็นขบวนเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯและขบวนทางวัฒนธรรม โดยขบวนจะเคลื่อนออกจากหน้า วิทยาลัยอาชีวศึกษาภูเก็ต เลี้ยวซ้ายเข้าถนนภูเก็ต ผ่านวงเวียนสุรินทร์ เข้าถนนรัชฎา เลี้ยวขวาวงเวียนสุริยเดช ผ่านถนนเยาวราช เลี้ยวขวาเข้าถนนกลาง จนถึงเวทีกลาง สวน ๗๒ พรรษาฯ ที่สวนสาธารณะ ๗๒ พรรษ และในเวลาประมาณ ๑๙.๐๐ น. จะมีพิธีเปิดงาน ส่วนวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ เวลา ๑๙.๐๐ น. จะมีพิธีเปิดการให้บริการอินเทอร์เน็ตไร้สาย โดยเทศบาลนครภูเก็ตร่วมกับ บริษัท ทีโอที จำกัดมหาชน ณ เวทีหลัก สวน ๗๒ พรรษาฯ สำหรับกิจกรรมหลัก ๆ ภายในงาน จะประกอบด้วย การประกวดภาพถ่าย “วิถีชีวิตย่านเมืองเก่าภูเก็ต” ซึ่งด้วยพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พร้อมเงินรางวัล กิจกรรมถนนคนเดิน การนำเสนอสถาปัตยกรรมชิโนโปรตุกีสด้วยระบบแสง และเสียง การจำหน่ายสินค้าและอาหารพื้นเมือง ศิลปินเปิดหมวก การแสดงบนเวที นิทรรศการ การละเล่นพื้นเมืองภูเก็ต ล่องเรือก้อจ้าน จัดทำแสตมป์ที่ระลึกย้อนยุค การสาธิตพับกระดาษทอง และนั่งรถโถงสักการะศาลเจ้าในเขตเมืองภูเก็ต

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภูเก็ต ได้นำการแสดงศิลปวัฒนธรรม จาก มณฑล ของสาธารณรัฐประชาชนจีน มาแสดง ณ เวทีหลัก ให้พี่น้องประชาชนและนักท่องเที่ยว ได้ชมฟรีตลอด ๓ วันของการจัดงาน นายกเทศมนตรีนครภูเก็ต กล่าวอีกว่า วันพุธที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นคืนสุดท้ายของการจัดงาน ตรงกับวันไหว้เทวดา ซึ่งเป็นประเพณีอันเก่าแก่ของชาวภูเก็ต เทศบาลฯได้จัดให้มีพิธีไหว้เทวดาขึ้นในเวลา ๒๒.๓๐ - ๒๔.๐๐ น. ณ บริเวณด้านหน้ารูปปั้นพญามังกร (ฮ่ายเหล็งฮ่อง) ทั้งนี้ เพื่อความเป็นสิริมงคล ความเจริญรุ่งเรืองของเมืองภูเก็ต และเพื่อความ เป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิต และครอบครัวในการต้อนรับปีใหม่จีน รวมทั้งร่วมกันส่งเสริมการอนุรักษ์ วัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่นให้คงไว้สืบไป

๔. ถนนคนเดินตลาด ๒๐๐ ปี ปรานบุรี

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมภาคบริการที่มีการขยายตัวสูงมีบทบาทสำคัญ ต่อระบบ เศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก ก่อให้เกิดการจ้างงาน การกระจาย รายได้ไปสู่ชุมชน นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของ การคมนาคมขนส่ง รวมทั้ง ส่งเสริมการค้าและการลงทุนด้วย เมื่อประเทศประสบภาวะวิกฤติทาง เศรษฐกิจ การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญใน การสร้างรายได้ให้กับประเทศ ส่งผลให้เศรษฐกิจฟื้นตัวใน

ระยะเวลาที่รวดเร็วอีกทั้งยังมีส่วนช่วยให้อุตสาหกรรม อื่นๆ พึ่งตัวตามไปด้วย ปัจจุบันรูปแบบการท่องเที่ยวได้เปลี่ยนแปลงไป กระแสความรับผิดชอบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ประเพณี รวมถึงวัฒนธรรมดั้งเดิมกำลังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวและมีแนวโน้ม เพิ่มมากขึ้น แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กำลังปรับเปลี่ยนสภาพไปสู่การจัดการที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ของชุมชน ตลอดจนมุ่งเน้นสิ่งแวดล้อมและฐานทรัพยากรของพื้นที่เป็นสำคัญ ดังนั้นจึงเป็นโอกาสในการสร้างเอกลักษณ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับในระดับ

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์เป็นจังหวัดตอนใต้สุดของภาคกลาง อยู่ห่างกรุงเทพมหานครเพียง ๒๘๐ กิโลเมตร มีลักษณะเป็นพื้นที่แคบคาบสมุทรยาวลงไปทางใต้ สภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นพื้นที่ราบเชิงป่าเขาบางตอน เป็นที่ราบต่ำ มีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอุดมสมบูรณ์มาก ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติได้แก่ หาดทราย ชายทะเล น้ำตก ป่าเขา เช่น วนอุทยานปราณบุรี น้ำตกป่าละอู อ่าวมะนาว แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เช่น พระราชวังไกลกังวล วัดเขาไกรลาส วัดเขาตะเกียบ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น หมู่บ้านร้อนทอง ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในปี ๒๕๕๓ นั้นมีจำนวนทั้งหมดรวม ๕๗๙,๘๒๕ คน แบ่งเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน ๓๘๔,๒๖๗ คน และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจำนวน ๑๙๕,๕๕๘ คน (เทศบาลตำบลปราณบุรี สถิติการท่องเที่ยวจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๕๕๓) จังหวัดประจวบคีรีขันธ์แบ่งการปกครองออกเป็น ๗ อำเภอ ๑ กิ่งอำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมือง อำเภอหัวหิน อำเภอกุยบุรี อำเภอบางสะพาน อำเภอสะพานน้อย อำเภอทับสะแก กิ่งอำเภอสามร้อยยอด และอีกอำเภอหนึ่งที่มีความนิยมจากนักท่องเที่ยว คือ อำเภอปราณบุรี

ถนนคนเดินตลาด ๒๐๐ ปี ปราณบุรี มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากมีความพร้อมในด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก แต่ยังมีข้อจ กัดในหลาย ๆ ด้าน ที่ต้องพัฒนา อาทิ ป้ายบอกทาง ห้อง สุขา ที่จอดรถ เป็นต้น แนวทางการพัฒนาถนนคนเดิน ตลาด ๒๐๐ ปี ปราณบุรี ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ควรมีการพัฒนา ๖ ด้าน คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการเข้าถึง ด้านการจัดการร้านค้า ด้านบุคลากร และด้านการบริหารจัดการโดยการมีส่วนร่วมของ ชุมชน

ในด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวถนนคนเดินตลาด ๒๐๐ ปี ปราณบุรี มีความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ระดับมาก ทำให้ทราบว่านักท่องเที่ยวพึงพอใจกับองค์ประกอบของ แหล่งท่องเที่ยวทั้ง ๓ ประการ คือ สิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก และ

การเข้าถึง แสดงให้เห็นว่าสิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก และการเข้าถึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของแหล่งท่องเที่ยวสอดคล้องกับแนวคิดของ ทิวทัศน์แหล่งท่องเที่ยวควรต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่น่าสนใจ ๓ ประการคือ สิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก และการเข้าถึง

๕.ถนนคนเดินท่าแพ

เป็นถนนคนเดินที่นักท่องเที่ยวต่างพากันไปเดินสัมผัสบรรยากาศของชาวเชียงใหม่ ที่เปิดให้บริการทุกวันอาทิตย์ ถนนคนเดินแห่งนี้จะมีของขายมากมายทั้ง สินค้าแฮนด์เมด งานฝีมือ งานศิลปะภาพวาด เครื่องเงิน ของที่ระลึก สินค้าประดับประดาแบบพื้นเมือง พวงกุญแจ กระเป๋าปักมือน่ารักๆ และอาหารพื้นเมืองหารับประทานยากหลากหลายเมนู นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการแสดงจากนักเรียน นักศึกษา ที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะตัวมาแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชมระหว่างเดินซื้อของอีกด้วย

๕.ถนนคนเดินปัว, น่าน

ถนนคนเดินแห่งนี้ตั้งอยู่บริเวณสามแยกหน้าวัดปรังค์ เป็นถนนคนเดินเล็กๆ ที่มีความยาวกว่า ๑๐๐ เมตร เหมาะหามาเดินเล่นชิว ในวันพักผ่อน โดยที่นี่จะมีลานชั้นโถกให้นั่งกินอาหารพร้อมกับโซฟาจากชาวบ้านที่สลับสับเปลี่ยนกันออกมาเติมสีสันให้กับนักท่องเที่ยวตลอดทั้งคืน และไฮไลท์เด็ดๆ จะอยู่ที่ซุ้มรางวัลย้อนยุค ที่จะช่วยให้บรรยากาศโดยรอบคึกครื้นมากยิ่งขึ้น

๖.ถนนคนเดินปาย, แม่ฮ่องสอน

ไม่ว่าใครที่เดินทางไปเที่ยวแม่ฮ่องสอนเป็นต้องแวะไปเดินเล่น หาของอร่อยที่ ถนนคนเดินปาย ซึ่งมีของอร่อยหากินยากมากมาย ทั้งอาหารพื้นเมือง อาหารไทย และขนมต่างๆ ที่เราหาได้ในเมืองไม่ค่อยได้จะรวบรวมกันมาเปิดร้านขายกันอย่างล้นหลาม สำหรับที่จอดรถแนะนำให้ลองขับไปดูที่จอดรถในที่ว่าการอำเภอดูก่อน เพราะบริเวณนั้นจะเป็นจุดเริ่มต้นของถนนคนเดินทำให้การเดินทางสะดวกมากยิ่งขึ้น สำหรับใครที่ชื่นชอบเสื้อผ้าของแฮนด์เมดต่างๆ ที่ถนนคนเดินแห่งนี้ก็มีให้เลือกเดินชม ซื้อติดไม้ติดมือกลับไปฝากคนที่บ้านมากมาย

๗.ถนนคนเดินลำปาง (กาดกองต้า), ลำปาง

ถนนคนเดินลำปาง หรือชื่อที่ชาวบ้านเรียกติดปากว่า ตลาดกองต้า เป็นตลาดเก่าตั้งอยู่ในซอยตลาดจันริมน้ำ เป็นศูนย์รวมความอร่อยและเหมาะสมชวนกันมาเดินชมความสวยงามของชุมชนเก่าแก่ที่อนุรักษ์บ้านเรือนสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกที่สร้างโดยชาวจีนในสมัยเก่าของชุมชนแห่งนี้ไว้เป็นอย่างดี สาวๆ ที่ชอบการถ่ายรูป ต้องหลงใหลในบรรยากาศโดยรอบของถนนคนเดินแห่งนี้อย่างแน่นอน เป็นอีกหนึ่งสถานที่สวยงามที่น่าแวะไปพักผ่อน

๘.ถนนคนเดินเชียงราย (กาดเจียงฮายลำริก)

ถนนคนเดินเชียงราย หรือกาดเจียงฮายลำริก ตั้งอยู่บริเวณอีกหนึ่งถนนคนเดินที่มาพร้อมตั้งอยู่บนถนนหน้าลานใจกลางเมืองเชียงรายตลอดทั้งสาย เป็นถนนคนเดินที่คึกคักไปด้วยนักท่องเที่ยวที่

พร้อมใจกันมาเดินเที่ยวชมวิถีชุมชน และหาของกินอร่อยๆ ไว้รับประทาน พร้อมทั้งยังมีการแสดงพื้นเมือง ดนตรีแบบล้านนา และดนตรีเปิดหมวกให้ชมตลอดเส้นทาง สำหรับใครที่ชื่นชอบความสวยงามของผ้าชิ้นเมืองเหนือ เสื้อผ้าพื้นเมืองผ้าสวยตัดเย็บอย่างประณีตแบบล้านนา ที่ถนนคนเดินแห่งนี้ก็มีหลากหลายร้านที่ตอบโจทย์คนรักผ้าไทยได้เป็นอย่างดี

๒.๙ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

การจัดกิจกรรมถนนสายวัฒนธรรม และชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นับเป็นการเสริมพลังจากภาคส่วนต่างๆ ในการร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตโดยนำมิติความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่น การแสดงศิลปวัฒนธรรม สินค้าและบริการทางวัฒนธรรม ตลอดจนกิจกรรมสาธิต ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี มาร่วมสร้างสรรค์ให้เกิดความหลากหลาย นำมาซึ่งความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมถึงการพัฒนาต่อยอดให้เกิดคุณค่าทางสังคม จิตใจ และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน^{๑๑}

กิจกรรมถนนสายวัฒนธรรม ว่า การจัดถนนสายวัฒนธรรม เป็นการเพิ่มช่องทางการสร้างรายได้ และขยายโอกาสในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญของประเทศต่อไป โดยมีกิจกรรมการจัดแสดงสาธิตเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำหน่ายสินค้าและบริการทางวัฒนธรรม การจัดแสดงนิทรรศการภาพเก่าเล่าขานตำนาน การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เปิดพื้นที่ให้เด็กและเยาวชนได้มีเวทีแสดงออก ทางวัฒนธรรมร่วมเผยแพร่ภูมิปัญญาของชุมชน สร้างความรักความสามัคคี เกิดความหวงแหน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนเองให้ยั่งยืน

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ดำเนินโครงการถนนสายวัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาพื้นที่ถนนสายวัฒนธรรมในจังหวัดต่างๆ ของประเทศ ให้เป็นต้นแบบการเรียนรู้ เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมถนนสายวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของท้องถิ่น และให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของวัฒนธรรมว่าด้วยการนำทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนาสินค้าและบริการทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ หรือ Cultural Product of Thailand (CPOT) ซึ่งประกอบด้วย ๑.ภาษาถิ่น และภาษาชาติพันธุ์ ๒.วรรณกรรมพื้นบ้าน ๓.ศิลปะการแสดง ๔.แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล ๕.งานช่างฝีมือดั้งเดิม ๖.ความรู้และแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล ๗.กีฬาภูมิปัญญาไทย การเล่น การกีฬาและศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

ถนนคนเดิน เป็นการใช้พื้นที่ถนนสำหรับการจัดกิจกรรม อาจมีการปิดการจราจรชั่วคราวหรือถาวร เพื่อให้คนเดินเท้าสามารถใช้พื้นที่ถนนในการทำกิจกรรมต่างๆ ได้ เช่น เป็นที่จัดงานทางด้านวัฒนธรรม การแสดง ขายสินค้า ขายอาหาร งานพาเรด ตัวอย่างถนนที่มีการจัดเป็นถนนคนเดิน

^{๑๑} ยุทธนา พยุงศ์, การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑, หน้า ๓๖๕.

ในกรุงเทพฯ เช่น ถนนสีลม, ถนนข้าวสาร, ถนนพระอาทิตย์, ถนนพระจันทร์, ซอยประชาชนภูมิตร (ตรอกข้าวหลาม), ถนนเยาวราช, ถนนราชดำเนิน, ฯลฯ นอกจากกรุงเทพแล้ว ต่างจังหวัดยังมีถนนคนเดินอีกเป็นจำนวนมาก เช่น

๑. ถนนคนเดินพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก
๒. ถนนธนารักษ์และลานกิจกรรมคนเมือง (ถนนคนคอน) จังหวัดนครศรีธรรมราช
๓. ถนนข้าวเหนียว จังหวัดอุดรธานี
๔. ถนนวัวลาย (วันเสาร์) และช่วงประตูท่าแพ (วันอาทิตย์) จังหวัดเชียงใหม่
๕. ถนนรอบเมืองใน ช่วงประตูช้างสีถึงประตูมหัววัน จังหวัดลำพูน
๖. ถนนคนเดินปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
๗. ถนนคนเดินพญา เมืองพญา
๘. ประตูเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
๙. ถนนวิศิษฐ์ศรี อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี
๑๐. ตลาดโคยก็ จังหวัดราชบุรี
๑๑. ตลาดไต้รุ่งหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๑๒. ถนนคนเดินเมืองเก่าปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๑๓. กาดเจียงฮายรำลึก จังหวัดเชียงราย
๑๔. กาดกองต้า จังหวัดลำปาง
๑๕. ถนนศรีตาปี บ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
๑๖. ถนนเซราะกราว จังหวัดบุรีรัมย์
๑๗. ถนนคนเดินอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี
๑๘. ถนนคนเดินหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู

อัตลักษณ์ของชาติไทยหรือความเป็นไทยในอดีตนั้นสามารถพบเจอได้หลากหลายโดยทั่วไป แต่ในสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน คนไทยซึ่งได้ใช้ชีวิตประจำวันอยู่ท่ามกลางสังคมบริโภคนิยม (Consumer Society) ซึ่งถูกกระแสสังคมกลืนกินไปทีละน้อย ทำให้อัตลักษณ์ของความเป็นไทย ค่อยๆถูกกลดทอนลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้ง่ายต่อ วัฒนธรรมย่อย (Subculture) ที่เกิดขึ้นใหม่อย่างหลากหลายของประเทศมหาอำนาจใน สังคมบริโภคนิยมเข้ามาครอบงำได้อย่างเสรี ศิลปะข้างถนน (Street Art) เป็นวัฒนธรรมย่อย อีกประเภทหนึ่ง ที่ถูกจัดไว้ในมรดกทางวัฒนธรรม (Culture Heritage) ได้ถือกำเนิดขึ้นใน ทวีปยุโรปโดยกลุ่มชนชั้นแรงงานที่ถูกมองว่าต่ำต้อยสกปรก ซึ่งในสภาวะความเป็นอยู่จริงนั้น พวกเขาแทบจะไม่มีตัวตนในสังคมที่ดี ารงชีวิตอยู่บนพื้นฐานสิทธิความเป็นมนุษย์ พื้นที่ข้าง ถนนหลังจากเลิกงานที่ตรากตรำเท่านั้น ที่ได้แสดงตัวตนว่าเป็นใคร มีความ

คับข้องใจกับ สังคมที่เป็นอยู่อย่างไร จึงต้องการที่จะถ่ายทอดความรู้สึกนั้นๆออกมาในที่สาธารณะ โดยการ หยิบฉวยประเด็นทางการเมือง สังคมในตอนนั้น การต่อสู้ดิ้นรนที่แสนล าบากในยุคอุตสาหกรรมระบบทุนนิยม โดยการแสดงออกในด้านต่างๆ เพื่อกระตุ้นเตือนสังคมและสร้าง จิตวิญญาณให้กับตนเอง เช่น ดนตรี ศิลปะ อันเป็นเครื่องมือในการสื่อความหมายในเชิง สัญลักษณ์ หรือสัญศาสตร์ (Semiotics) ซึ่งเข้าใจโดยทั่วกันในกลุ่ม

ในปัจจุบันประเทศไทยมีมูลค่าของกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่ขยายตัวเพิ่มมากขึ้นในทุกปี และยังคงมีช่องว่างทางการตลาดสำหรับผู้ประกอบการที่มีความคิดสร้างสรรค์ โดยส านักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้มีการก าหนด ขอบเขตเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศไทย โดยมีกลุ่มของศิลปะเป็นหนึ่งในกลุ่มเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ของประเทศ ที่สามารถสร้างมูลค่าให้กับประเทศได้ ทูทางวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็น งานศิลปะที่สามารถเห็นได้ในชีวิตประจำวัน ที่มีอัตลักษณ์และคุณค่าทางความงามในเชิง ๑๖ | Journal of MCU Ubon Review, Vol. ๔ No.๓ (September-December ๒๐๑๙) สุนทรียภาพ ซึ่งสามารถนำมาต่อยอดในกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์แต่คนไทยส่วนใหญ่และ ผู้ประกอบการยังไม่มีต้นแบบการนำศิลปะข้างถนน มาสร้างมูลค่าให้เห็นภาพตัวอย่าง ความสำเร็จที่ชัดเจน อีกทั้งการศึกษาวิจัยในประเด็นวัฒนธรรมท้องถิ่นยังพบเห็นได้น้อยมาก ในประเทศไทย การสนับสนุนวัฒนธรรมท้องถิ่นคุณค่าด้านอัตลักษณ์สู่การสร้างเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ จึงเป็นประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจศึกษา ที่นำเอาคุณลักษณะหลายอย่าง เข้าไว้ด้วยกัน อาทิ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีความแตกต่าง ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมและเทคโนโลยี รวมถึงเป้าหมายทางเศรษฐกิจที่ต้องการไปให้ถึงซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่าง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม เทคโนโลยี และสังคม โดยการสร้างสรรค์ (Creativity) และความรู้ (Knowledge) คือ เครื่องมือที่มีพลังสำหรับการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาในรูปแบบดังกล่าว

ดังนั้น รูปแบบการส่งเสริมงานศิลปกรรมเพื่อสร้างมูลค่าเชิงเศรษฐกิจ เพื่อการ พัฒนาเมืองที่ยั่งยืนด้วยศิลปะ(City is Long When Art Lasts) จะเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความ ภาคภูมิใจของชาวบ้านเพราะไม่ได้เพียงการพัฒนาเมืองด้วยการอาศัยต้นทุนทางวัฒนธรรมในอดีตเพียงอย่างเดียว แต่ยังเล็งเห็นถึง “ศักยภาพ” ของทรัพยากร (ผู้นำ, ผู้ประกอบการ , ประชาชน) และพื้นที่ (ชุมชน) ที่มีอยู่ในปัจจุบัน ช่วยกันนำทุนทางสังคมในชุมชนมาตีความ ใหม่ จนตกผลึกเป็น “องค์ความรู้ใหม่” กลายเป็น “วัฒนธรรมรวมตัว (Cultural Homogenization)” ที่ถูกกับริสนิยมคนรุ่นใหม่ แต่ทั้งอัตลักษณ์ความเป็นไทยสมัยใหม่ ซึ่ง ความสำเร็จในครั้งนี้ก็จะสอดคล้องกับนโยบายกอบกู้เศรษฐกิจและอัตลักษณ์แห่งชาติ “Cool Thailand” ผลการวิจัย The City of Arts: การสร้างเมืองศิลปะเชิง สร้างสรรค์ในสังคมไทยครั้งนี้ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเมือง(ชุมชน)ที่มีความ พร้อมให้อยู่ในรูปแบบเมืองศิลปะต้นแบบในอนาคตที่จะเป็นแหล่งศึกษาดูงานของชุมชนที่

สนใจการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืนด้วยศิลปะ(City is Long When Art Lasts) ช่วยให้ให้สังคมได้ สืบสาน และพัฒนาต่อไปอย่างยั่งยืน

การพัฒนาศิลปะเชิงพุทธสู่วิถีชุมชนในผนังพื้นที่สาธารณะ ใช้แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะ มี ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ ภาพตัวแทนของพื้นที่ (Representations of space) พื้นที่ที่เป็นตัวแทน (Representational Space) และ ปฏิบัติการต่อพื้นที่กายภาพ (Spatial practice) จนนำไปสู่การผลิตรหัสความหมายใหม่ ซึ่ง สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจและชุดความหมายที่ส่งผลให้เกิดกระบวนการ และผลลัพธ์ใน พื้นที่ ประกอบกับการสร้างความหมายใหม่ในท้ายที่สุด แนวคิดของเลเฟบร็อง ให้ความสำคัญเรื่อง ความสัมพันธ์เชิงความหมายของกระบวนการสร้างสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical space) ที่สัมพันธ์ยึดโยงกับพื้นที่ทางสังคม (Social space) และพื้นที่ในมโนทัศน์ (Mental space) ความสัมพันธ์ของการพัฒนาให้กลายเป็นมโนทัศน์ทางสังคม เรื่อง การผลิตรหัส ทาง สังคมที่กระทำผ่านพื้นที่กายภาพ ได้ขยายแนวคิดโดยฉายภาพให้เห็นถึงกระบวนการ ประกอบสร้างความหมายของพื้นที่ในความทรงจำ ของผู้คน โดยพื้นที่ทางกายภาพในฐานะ ตัวแสดง (Subject) ได้ส่งผลให้เกิดความเข้าใจหรือส านึกต่อพื้นที่บางอย่างร่วมกัน ในสังคม จากการปฏิบัติกิจกรรมผ่านพื้นที่กายภาพ นั้นๆ (Spatial practice)จนสังคมผ่านกระบวนการ ปฏิสัมพันธ์พื้นที่และความหมายความเข้าใจ (Representational spaces) จนผลิตสิ่งที่ เรียกว่า“ภาพตัวแทนของพื้นที่”(Representation of space)

สิ่งสำคัญในการพัฒนาชุมชนด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ช่วงแรกของการลงพื้นที่วิจัย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) ยังไม่เข้าใจถึงบทบาท การมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนด้วยเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เมื่อคณะผู้วิจัยได้เข้าไปพบปะสนทนา ด้วยหลายๆครั้ง จึงเริ่มหันมาให้ความสำคัญกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์คู่ได้จากการเข้า ร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนรู้ (Community of Practices) ได้รับความสนใจ จำนวนสมาชิกเข้า ร่วมเพิ่มจำนวนมากขึ้น จึงท าให้บทเรียนแห่งการเข้าร่วมเกิดขบวนการสร้างเครือข่ายทาง สังคม และเป็นการเพิ่มปัจจัยด้านทุนทางสังคม ชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้วิจัยย่อยลง พื้นที่แต่ละแห่งได้บทเรียนที่สำคัญในการต่อยอดปรับปรุงทุนทางปัญญาตามบริบทของพื้นที่ บางแห่งสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเองให้ดีขึ้น การวิเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมงาน ศิลปกรรมเพื่อสร้างมูลค่าเชิงเศรษฐกิจ จะช่วยเสริมความรู้ความสามารถในการผลิตผลิตภัณฑ์ สร้างสรรค์ เป็นอีกบทเรียนสำคัญจากงานวิจัย หากสามารถตอบสนองการพัฒนาชุมชนได้จริง หรือประชาชนในชุมชนสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ได้ จะช่วยให้งานวิจัยชิ้นนี้ทรงคุณค่ามากขึ้น และควรค่าแก่การนำเสนอ เผยแพร่ให้ผู้สนใจ เรียนรู้สอดคล้องกับพัฒนาบุคลากรวิชาชีพเชิงสร้างสรรค์ ให้ สามารถตอบสนองความต้องการภาคเศรษฐกิจจริงและประชาชนได้นั้น จ าเป็นต้องมีการ สร้างระบบประสานความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับภาคการผลิต เพื่อปรับทิศทาง การศึกษา ให้ตอบสนองความต้องการบุคลากรในสาขาที่ขาดแคลน เช่น การให้

ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการร่างหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อต่อยอดองค์ความรู้สมัยใหม่และ ภูมิปัญญา ท้องถิ่นส่งผลให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้นนำไปสู่การทำงานร่วมกันเพื่อประโยชน์ทุกฝ่าย สอดคล้องกับ ความสัมพันธ์ของการพัฒนากับประชาชนใน ท้องถิ่นกับสถาบันการศึกษามีความจ ความเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากหน่วยงานส่วนท้องถิ่นที่ เกี่ยวข้องแต่ละองค์กรนั้นมีวิธีการจัดการตนเองใน ท้องถิ่น และเห็นว่าการพัฒนาท้องถิ่นเป็นเรื่องขององค์กรในท้องถิ่น มีส่วนช่วยกระตุ้นประชาชนใน ท้องถิ่นให้ความสนใจในการอนุรักษ์ ท้องถิ่นหรือพัฒนาท้องถิ่นด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ปิยพร อรุณเกรียง ไกร^{๑๒} กล่าวว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่เกิดจากความคิด สร้างสรรค์ เป็น การด าเนินการในลักษณะต่างๆเพื่อให้ เกิดสิ่งแปลกใหม่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนสิ่งที่มี ชีวิต เท่านั้นที่จะมีความคิดอย่างสร้างสรรค์ได้ สอดคล้องกับ

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร^{๑๓} กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความคิดระดับสูง เป็น ความสามารถทางสติปัญญาแบบหนึ่ง ที่จะคิดได้หลายทิศทางหลากหลายรูปแบบโดยไม่มีขอบเขต นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อสร้าง สิ่งแปลกใหม่ หรือเพื่อการพัฒนาของเดิมให้ดีขึ้น ทาให้เกิดผลงานที่ มีลักษณะเฉพาะตน เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นซึ่งมีรากเหง้าจากพระพุทธศาสนา การสนับสนุน ศิลปวัฒนธรรม พื้นบ้านเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนไม่ว่าจะเป็นการเปิดบ้านศิลปินสอดคล้องกับ จาก การศึกษาของ

ชุตินา บริสุทธิ์^{๑๔} กล่าวว่าที่ประเทศญี่ปุ่น การ พัฒนาเมือง Kanazawa มีภูมิหลังทาง ประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับด้านศิลปะมายาวนานและมี ความต้องการสร้างเสน่ห์แบบใหม่ที่แตกต่าง จากเสน่ห์เดิมที่มีความเป็นเมืองเก่า ประกอบกับ แนวคิดในการพัฒนาเมืองว่าจะ “พัฒนาสู่สากล” ซึ่งท าทให้เมือง Kanazawaเกิดการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และเปิดรับศิลปะจากต่างประเทศ นอกจากนี้เมือง Kanazawa ยังเป็น เมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ เป็นจุดศูนย์รวมของทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ ความสามารถใน ภูมิภาคที่สามารถร่วมมือกับทางเทศบาลในการพัฒนาเมืองได้ และปัจจัยที่สำคัญคือ การมี อำนาจบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่ผู้นำท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการและด าเนินการ นโยบาย พัฒนาท้องถิ่นได้โดยตรง ซึ่งนายกเทศมนตรีเมือง Kanazawa ในขณะนั้นได้มีความ สนใจในด้านการ สร้างเสน่ห์ที่แปลกใหม่ให้แก่เมือง Kanazawa ซึ่งเสน่ห์ที่ทางเมือง Kanazawaได้เลือกก็คือ “เมืองที่มี การผสมผสานกันของศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมและ ศิลปวัฒนธรรมในยุคใหม่ที่ทันสมัย”นั่นเอง

^{๑๒} ปิยพร อรุณเกรียงไกร, เศรษฐกิจสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร : ชวนการพิมพ์, ๒๕๖๒).

^{๑๓} วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, ความคิดสร้างสรรค์ระดับสูง, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕).

^{๑๔} ชุตินา บริสุทธิ์, การพัฒนาเมือง, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

พรรณิ วิภูวนานท์^{๙๕} กล่าวว่าเพื่อให้สามารถบริหารจัดการในพื้นที่ซึ่งมีปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่าง และหลากหลายและมีโอกาสพัฒนาให้เป็นฐานเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการเชื่อมโยงในลักษณะของเครือข่าย จะต้องพัฒนาไปสู่ระดับของการลง มือท ากิจกรรมร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันด้วย ดังนั้น เครือข่ายต้องมีการจัดระบบ ให้กลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่เป็นสมาชิกท ากิจกรรมบางอย่างร่วมกัน เพื่อนำไปสู่จุดหมายที่ เห็นพ้องต้องกัน ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมเฉพาะกิจตามความจ ากเป็น เมื่อภารกิจบรรลุเป้าหมาย แล้วเครือข่ายก็อาจยุบสลายไป แต่ถ้ามีความจ ากเป็นหรือมีภารกิจใหม่อาจกลับมารวมตัวกัน ได้ใหม่ หรือจะเป็นเครือข่ายที่ด ากิจกรรมอย่างต่อเนื่องระยะยาวก็ได้ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้ สังเคราะห์ความสัมพันธ์การพัฒนาเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยววิถีศิลปะ

การมีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบายการขับเคลื่อนระดับมหภาคและภาครัฐใน ระดับท้องถิ่นและให้การส่งเสริมการพัฒนาในระดับชุมชน ถือเป็นอีกกลไกการขับเคลื่อนที่มี ความสำคัญ โดยเฉพาะในช่วงของการเริ่มต้นอย่างไรก็ตาม เมื่อเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชน เริ่มมีการเคลื่อนตัว บทบาทของภาครัฐควรเป็นในลักษณะของก าลังหนุน (Backup) ในการ กระตุ้น “การคิด(สร้างสรรค์) เองและทำเอง” ของสมาชิกในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นผู้ไป ก ากหนดทิศทางและกรอบของการขับเคลื่อน

การส่งเสริมในลักษณะของการให้ความรู้เพื่อกระตุ้นให้เกิดมิติการเรียนรู้การ สนับสนุนในด้านของการสร้างเครือข่ายของชุมชนและเครือข่ายทางด้านความรู้วิชาการ การ ช่วยเหลือในด้านกลไกของตลาดและการประชาสัมพันธ์ เป็นบทบาทในเชิงหนุนของภาครัฐที่ จะเป็นส่วนช่วยที่สำคัญต่อกระบวนการต่อยอดและการถ่ายทอดองค์ความรู้รวมถึงภูมิปัญญา ของชุมชนทั้งในแนวขวาง (ระหว่างชุมชน) และแนวตั้ง (จากสมาชิกในชุมชนรุ่นหนึ่ง ไปยังอีก รุ่นหนึ่ง) นอกจากนี้ยังเป็นการเชื่อมโยงและขยายระดับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น และชุมชน สู่ระดับที่ใหญ่ขึ้น ทั้งในระดับภูมิภาค ระดับประเทศหรือระดับนานาชาติซึ่ง เชื่อมโยงสู่ภาคการส่งออกหรือการดึงดูดนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ

๒.๑๐ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

รูปแบบของการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เป็นการขยายพื้นที่ตลาดที่มีอยู่เดิม โดยภาครัฐและภาคเอกชนร่วมบูรณาการจัดสรรพื้นที่ ในการจำหน่ายสินค้าเพื่อช่วยเหลือ

^{๙๕} พรรณิ วิภูวนานท์, การบริหารจัดการพื้นที่, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๗๗-๗๘.

ผู้ประกอบการเกษตรกรผู้มีรายได้น้อยให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยดำเนินการผ่านตลาด
 ประชากรทั้ง ๙ ประเภท จาก ๘ หน่วยงาน สำหรับตลาดประชารัฐ ตลาดวัฒนธรรม ถนนสาย
 วัฒนธรรมของกระทรวงวัฒนธรรม ได้ร่วมบูรณาการดำเนินงานภายใต้โครงการดังกล่าว กำหนดให้มี
 กิจกรรมงานวัดเพิ่มขึ้นในโครงการถนนสายวัฒนธรรม เนื่องจากงานวัดเป็นกิจกรรมที่มีความเป็นมา
 ยาวนานหลายร้อยปี เป็นกิจกรรมที่สะท้อนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น
 หลากหลายเอาไว้ในที่เดียว เชื่อมโยงพุทธศาสนา และวิถีชีวิตของผู้คนในแต่ละยุคสมัยเข้าด้วยกันได้
 เป็นอย่างดี รวมไปถึงทั้งโรงหนัง สวนสนุก พิพิธภัณฑ์ โรงละคร ตลาดนัด และร้านอาหาร ในคราวเดียว
 กิจกรรมงานวัด จึงช่วยสร้างความตระหนักในคุณค่า ของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาให้แก่สังคม
 ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม ในการอนุรักษ์ พื้นฟู สืบสาน ปกป้องคุ้มครอง
 จารีตประเพณี ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนส่งเสริมสร้างค่านิยมที่เหมาะสมในสังคม
 ส่งเสริม สนับสนุนการนำเนื้อหาสาระทางวัฒนธรรม มาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

เพื่อเป็นการกระตุ้นจิตสำนึกให้ประชาชนมีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม
 ของท้องถิ่น ร่วมกันฟื้นฟู อนุรักษ์ และพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและต่อยอดสู่การสร้าง
 งาน สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและครอบครัว พร้อมทั้งส่งเสริมให้เกิดพื้นที่ทางวัฒนธรรม ที่สะท้อน
 เอกลักษณ์และอัตลักษณ์ท้องถิ่น และเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการท่องเที่ยว
 โดยมีการแสดงทางวัฒนธรรม การสาธิตภูมิปัญญา การจำหน่ายสินค้า ผลิตภัณฑ์ ตลอดจนสินค้า
 ทางการเกษตร และอื่นๆ หวังว่ากิจกรรมงานวัดครั้งนี้ จะก่อให้เกิดการนำทุน ทางวัฒนธรรมมาใช้ให้
 เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น นำประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ประเพณี
 วัฒนธรรมของชุมชนมาเชื่อมต่อกับสินค้าทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จทางด้าน
 รายได้ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของชุมชนต่อไป

๒.๑๑ ประวัติและความเป็นมาของเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

ประวัติความเป็นมาของเมืองเชียงใหม่ มีบันทึกไว้ในตำนานพงศาวดารหลายฉบับ
 หลายสำนวนแต่เนื้อเรื่องส่วนใหญ่จะเป็นเค้าโครงเดียวกัน การเริ่มเรื่องตำนานจะกล่าวตั้งแต่
 สมัยต้นพุทธกาลว่าพระเจ้าสิงหลวัตกุมาร อพยพจากเมืองไทยเทศล่องมาตามลำน้ำโขง และตั้งบ้าน
 แพลงเมืองโดยมีพญานาค ช่วยขุดคูปราการเมือง ปราบกษัตริย์เมืองว่า นาคพันธุ์สิง
 หนวัตินคร ต่อมาตามตำนานได้กล่าวถึงการรวบรวมดินแดนให้เป็นปึกแผ่นของ พระเจ้าสิงหนวัติ
 โดยรวมเอาชาวนิวัตติ และการปราบปรามพวกกล่อม หรือขอมให้อยู่ใต้อำนาจ หลังจากนั้นเมืองโยนก
 นาคพันธุ์ ได้มีกษัตริย์ปกครองสืบต่อกันมาหลายพระองค์ แต่ละพระองค์ต่างก็เน้นในการทำ
 บำรุงศาสนา เป็นหลักต่อมาในรัฐสมัยของพระเจ้าอังกราชอำนาจของขอม เมืองอุ้มงคเสลา มีมากขึ้น
 สามารถรบชนะพระเจ้ามังคราชและขับไล่ให้ไปอยู่ที่เมืองสีทอง โอรสพระเจ้ามังคราชคือ

พระเจ้าพรหม สามารถปราบปรามพวกขอมลงได้สำเร็จจึงอัยเชิญพระเจ้าอังคราช กลับเข้าไปครองราชสมบัติที่เมืองนาคพันธู์ ตามเดิม อาณาเขตของเมืองนาคพันธู์สมัยพระเจ้าพรหมได้ขยายกว้างขึ้นไปอีกโดยไปสร้าง เวียงไชยปราการ และครองราชอยู่ที่นั่น ในรัชกาลของ พระเจ้าชัยศิริ เวียงไชยปราการก็ถูกรุกรามโดย กษัตริย์จากเมืองสะเทิม พระเจ้าชัยศิริเห็นว่าสู้ไม่ได้ จึงเสด็จไปที่เวียงกำแพงเพชร สำหรับทางเมืองนาคพันธู์ก็มีกษัตริย์ปกครองมาจนถึงรัชกาลของ พระเจ้ามาชัยชนะ ก็เกิดเหตุการณ์อาเพศจนเมืองล่มกลายเป็นหนองน้ำ เมืองเชียงแสนตั้งแต่สมัยพระนารายณ์เป็นต้นมา อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเริ่มประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสนอย่างแท้จริง เพราะกษัตริย์ที่มีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์ เมืองเชียงแสน ปัจจุบันสร้างขึ้นด้วยพระเจ้าแสนภู บริเวณเมืองเก่าแม่น้ำโขงราว พ.ศ. ๑๘๗๑ แต่มีบางท่านที่มีความเข้าใจว่าเมืองเชียงแสนอาจมีอายุแก่กว่านี้ได้^{๑๖} อาณาเขตของเมืองเชียงแสนเมืองแรก ตั้งทิศเหนือติดต่อกับเมืองเชียงตุง ที่เมืองเก่าตัดไปหาบ้านท่าสามท่าว ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ติดแดนเมืองเชียงตุง ที่ดอยหลวงเมืองภูคาตะวันตกติดแดนหลวงพระบางที่ดอยเชียงคี ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ติดกับเขตแดนเมืองเชียงของ ทิศใต้ติดกับเมืองเชียงราย บริเวณแม่น้ำยม ทิศตะวันตกเฉียงใต้ ติดแดนเมืองฝาง ที่ดอยแก้วคอกหมา ทิศตะวันตกติดกับเมืองลาด บริเวณดอยผาตาแหลว และทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ติดกับดอยเชียงตุงบริเวณดอยผาช้าง หลังจากสร้างเมืองแล้ว พระเจ้าแสนภูประทับอยู่ที่เมืองเชียงแสนจนสวรรคต พ.ศ. ๑๘๗๗ เมืองเชียงแสน คงเป็นเมืองที่มีความสำคัญในขณะนั้น เพราะกษัตริย์องค์ต่อมาคือพระเจ้าคำฟู ทรงย้ายจากเชียงใหม่มาประทับที่เชียงแสนโดยตลอดรัชกาล แต่หลังจากสมัยพระเจ้าคำฟูแล้วเมืองเชียงแสนคงลดฐานะลงกลายเป็นเมืองลูกหลวงเท่านั้น เพราะพระเจ้าผายู โปรดให้พระเจ้ากือนา ราชโอรสมาปกครองเมืองเชียงแสนแทน จากนั้นตั้งแต่รัชกาลกือนาเป็นต้นมาเมืองเชียงแสน ถูกลดบทบาทลงไปอีก เพราะมหากษัตริย์รัชกาลต่อมาได้โปรดแต่งตั้งเพียงพระราชวงศ์หรือขุนนาง ที่มีความดีความชอบ ขึ้นมาปกครองในบานะเจ้าเมืองแทน ทำให้เมืองเชียงแสนคงอยู่ในฐานะหัวเมืองหนึ่งเท่านั้น อย่างไรก็ตาม แม้จะลดบานะเป็นเพียงหัวเมือง แต่ผู้ปกครองเมืองเชียงแสนทุกคน ต่างก็ทำนุบำรุงบ้านเมืองและมีการสร้างวัดวาอารามอยู่เสมอ จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๑๐๐ เมืองเชียงแสน ก็ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า พร้อมกับเมืองเชียงใหม่และอีกหลายๆเมืองในล้านนา^{๑๗}

ต่อมาราวปีพ.ศ. ๒๑๕๓ ในรัชกาลของ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช มังนธาซ่อเจ้าเมืองเชียงใหม่ยอมสวามิภักดิ์ต่อกรุงศรีอยุธยา พระนเรศวรโปรดจัดการปกครองเชียงใหม่และให้ออกกรม

^{๑๖} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ประวัติและความเป็นมาของเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑, หน้า ๔๕.

^{๑๗} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ประวัติและความเป็นมาของเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑, หน้า ๔๕.

เดโชไปครองเชียงแสน เมืองเชียงแสนอยู่ภายใต้ชั้นพม่าของกรุงศรีอยุธยาได้ไม่นาน ก็ต้องยอมต่อพม่าอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นพม่าก็แต่งตั้งขุนนางมาโดยตลอด บางครั้งก็มีกระแสพยายามจะปลดแยกอำนาจของพม่าของชาวพื้นเมือง เช่นกรณีของเทพสิงค์ และน้อยวิสุทธ์ แห่งลำพูนวิงสามารถตีเมืองเชียงแสนคืนได้ ในราวปี พ.ศ.๒๓๐๐ แต่ไม่นานพม่าก็กลับมาปกครองได้อีก จนกระทั่ง พ.ศ.๒๓๔๗ พระบาทสมเด็จพระยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดฯให้เจ้าฟ้าหลวง เทพหริรักษ์ และเจ้าพยายมราชยกทัพขึ้นไปสมทบกับทัพจากเวียงจันทน์ น่าน ลำปาง และเชียงใหม่ รวมกำลังขับไล่พม่าออกจากเชียงแสนเป็นผลสำเร็จและกวัดต้อนผู้คนลงไปไว้ตามเมืองทั้งห้าการศึกครั้งนี้ทำให้เมืองเชียงแสนถูกเผาทำลายจนหมดความสำคัญทางยุทธศาสตร์ไปมากในราชการ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ราวพ.ศ.๒๔๑๓ มีชาวพม่า ลื้อ จีน จากเมืองเชียงตุง และชาวไทยใหญ่จากเมืองหมอกใหม่ ได้อพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานในเมืองเชียงแสนเจ้าอุปราชวงศ์เมืองเชียงใหม่ จึงมีหนังสือแจ้งไปยังกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดฯให้อุปราชเมืองเชียงใหม่ และโปรดฯเกล้าให้เจ้าอินต๊ะ นำราษฎรจากเมืองลำพูน ลำปาง และเมืองเชียงใหม่ขึ้นไปตั้งถิ่นฐานที่เมืองเชียงใหม่แทนแล้ว ยก เจ้าอินต๊ะ ให้เป็น พระยาราชเดชดำรง เจ้เมืองเชียงแสน ปี พ.ศ.๒๔๓๘ เมืองเชียงแสนหลวง ในปี พ.ศ.๒๔๗๒ ต่อมาถูกยุบฐานะกลับเป็นอำเภอเชียงแสน ภายใต้การปกครองของจังหวัดเชียงราย อีกครั้ง เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๐๐ จนถึงปัจจุบันศิลปะวัตถุเมืองเชียงแสนที่มีชื่อเสียงได้แก่ พระพุทธรูป ที่ทำจากเนื้อสำริด มีทั้ง พระเชียงแสนสิงห์หนึ่ง ซึ่งอยู่ในยุคของแสนแก้ว เป็นพระที่มีอายุเลิศล้ำทางศิลปะ และพระสกุลเชียงแสนสิงห์ต่างๆทั้งพระศิลปะลังกา สุโขทัย ตลอดถึงสมัยอยุธยา ก็มี พระเครื่อง ส่วนใหญ่จะมีเนื้อตะกั่วสนิมแดง และเนื้อตะกั่วแซมไข ส่วนประเภทพระเนื้อดินนั้นมีน้อย

๒.๑๑.๑ ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอเชียงแสนตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

- ทิศเหนือ** ติดต่อกับอำเภอแม่สาย ภูมิลาน (ประเทศพม่า) และแขวงบ่อแก้ว (ประเทศลาว)
- ทิศตะวันออก** ติดต่อกับแขวงบ่อแก้ว (ประเทศลาว) และอำเภอเชียงของ
- ทิศใต้** ติดต่อกับอำเภอเชียงของ อำเภอดอยหลวง และอำเภอแม่จัน
- ทิศตะวันตก** ติดต่อกับอำเภอแม่จันและอำเภอแม่สาย

๒.๑๑.๒ การแบ่งเขตการปกครอง

ก. การปกครองส่วนภูมิภาค

อำเภอเชียงแสนแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น ๖ ตำบล ๗๐ หมู่บ้าน ได้แก่

ที่	ชื่อตำบล	ตัวเมือง	อักษรโรมัน	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร
๑.	เวียง	เวียง	Wiang	๙	๖,๐๒๔	๑๑,๓๓๔
๒.	ป่าสัก	ป่าสัก	Pa Sak	๑๓	๓,๐๙๓	๗,๘๐๗
๓.	บ้านแซว	บ้านแซว	Ban Saeo	๑๕	๔,๒๑๗	๑๐,๔๖๑
๔.	ศรีดอนมูล	ศรีดอนมูล	Si Don Mun	๑๓	๓,๑๗๐	๗,๗๖๕
๕.	แม่เงิน	แม่เงิน	Mae Ngoen	๑๒	๒,๗๒๓	๘,๒๘๖
๖.	โยนก	โยนก	Yonok	๘	๑,๘๕๑	๔,๖๗๐

ข. การปกครองส่วนท้องถิ่น

ท้องที่อำเภอเวียงแสนประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๗ แห่ง ได้แก่

๑. เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลเวียง
๒. เทศบาลตำบลเวียง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเวียง (เฉพาะนอกเขตเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน)
๓. เทศบาลตำบลโยนก ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโยนกทั้งตำบล
๔. เทศบาลตำบลบ้านแซว ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านแซวทั้งตำบล
๕. เทศบาลตำบลแม่เงิน ครอบคลุมพื้นที่ตำบลแม่เงินทั้งตำบล
๖. องค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก ครอบคลุมพื้นที่ตำบลป่าสักทั้งตำบล
๗. องค์การบริหารส่วนตำบลศรีดอนมูล ครอบคลุมพื้นที่ตำบลศรีดอนมูลทั้งตำบล

๒.๑๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้คือ

๒.๑๒.๑ ประสิทธิ์ สว่างศรี งานวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการพื้นที่โบราณสถานเมืองเชียงแสนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า เมืองเชียงแสนเป็นพื้นที่เมืองโบราณที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งในทางโบราณคดี และเอกสารทางประวัติศาสตร์ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากซากทางโบราณคดี มีจำนวนวัดทั้งที่เป็นวัดร้างและวัดที่ถูกนำกลับมาบูรณะใช้ใหม่ จำนวนทั้งสิ้น ๗๖ แห่งในพื้นที่กำแพงเก่าเมืองเชียงแสนซึ่งมีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ ๒.๕ ตารางกิโลเมตร ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือประเด็นทางด้านที่ดิน เนื่องจากจำนวนของแหล่งโบราณสถานที่จะกระจายตัวอยู่ทั่วไปในเมือง ในพื้นที่ดินบางส่วนเป็นกรรมสิทธิ์ของกรมธนารักษ์โดยมีกรมศิลปากร เป็นผู้ดูแล (จำนวนวัดร้างทั้งสิ้น ๒๕ แห่งมีประเด็นการบุกรุกที่ดินของชาวชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๘๙ ของจำนวนหลักฐานทางโบราณคดีในทั้งหมด จากข้อมูลของโครงการบูรณะและ

อนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ ปี พ.ศ. ๒๕๔๘)^{๔๘} และบางส่วนเป็นที่ดินส่วนบุคคล ซึ่งประเด็นความขัดแย้ง ในเชิงของที่ดินนี้เป็นหนึ่งในปัญหาหลักของการอนุรักษ์และจัดการมรดกทางโบราณคดีเหล่านั้น ปัจจุบันกรมศิลปากรและเทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่ มีนโยบายที่จะคลี่คลายประเด็นปัญหาดังกล่าวเพื่อสร้างกระบวนการจัดการร่วมกันระหว่างชุมชน หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องหรือองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ อันจะก่อให้เกิดการผลักดันเข้าสู่การเป็นมรดกโลกในรูปแบบของมรดกที่ยังคงมีชีวิต (Living Heritage) การศึกษาในครั้งนี้จึงมีเป้าหมายในการค้นหาแนวทางการจัดการร่วมกันดังกล่าวระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้องและชุมชนที่มีผลกระทบ เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป กรอบแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้สามารถจำแนกออกได้เป็น ๔ แนวคิดและวรรณกรรมหลักคือ แนวคิดการอนุรักษ์ในระดับนานาชาติ พัฒนาการแนวคิดและการปฏิบัติ

ในการอนุรักษ์ของประเทศไทย แนวคิดอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ และแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนวิธีการศึกษาใช้วิธีการสำรวจ ศึกษา รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล จากเอกสารการลงภาคสนาม การสัมภาษณ์และการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมภายในพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยวัตถุประสงค์และความมุ่งหวังของการศึกษานี้มีด้วยกันทั้งหมด ๔ ข้อหลักๆคือ ๑. เพื่อค้นหาแนวทางการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและโบราณคดีในพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์ เชียงแสน ร่วมกันระหว่างกรมศิลปากร เทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่ องค์กรชุมชนประชาชนพื้นที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ๒. เพื่อจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาพื้นที่ทางโบราณคดีในเมืองเชียงใหม่ทั้งสิ้น ๗๖ แห่งผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชน ๓. เพื่อกระตุ้นให้เกิดกลไกของทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนการอนุรักษ์พื้นที่ทางประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ ๔. เพื่อจัดกระบวนการให้เกิดการคลี่คลายประเด็นข้อขัดขัดทางด้านกรรมสิทธิ์ที่ดิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายในบริเวณพื้นที่ทางโบราณคดีต่างๆในเมืองผลของการศึกษาในครั้งนี้จะมีทั้งแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาของเมืองในภาพรวม รวมถึงการยกตัวอย่างแนวทางการจัดการพื้นที่โบราณสถานในเขตเมืองเชียงใหม่ เพื่อที่จะเป็นแนวทางเบื้องต้นในการขยับกระบวนการมีส่วนร่วมและช่วยทำให้ทุกภาคส่วนเห็นภาพที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมและเกิดการขับเคลื่อนต่อไปในปัจจุบันและอนาคต

๒.๑๒.๒ สุนีย์ บริสุทธิ์ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การส่งเสริมความตระหนักของชุมชนเชียงใหม่ ต่อคุณค่าด้านโบราณสถานเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย พบว่า แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถาน

^{๔๘} ประสิทธิ์ สว่างศรี, “แนวทางการจัดการพื้นที่โบราณสถานเมืองเชียงใหม่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร*, ๒๕๕๘.

ไว้อย่างยั่งยืนสืบไปถึงลูกหลาน อีกทั้งยังมีแนวทางให้ชาวเชียงใหม่สามารถสร้างรายได้จากโบราณสถาน ในรูปแบบของการให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนานของเชียงใหม่^{๙๙} และมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีได้ด้วยตนเอง และมีความเข้าใจอย่างถูกต้องว่าเงินรายได้จากการท่องเที่ยวมิได้เป็นเป้าหมายสูงสุดของคนชุมชน การท่องเที่ยวเป็นเพียงเครื่องมือในการสร้างรายได้ เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์รักษาโบราณสถานให้คงอยู่ได้นานเท่านาน โดยมีการจัดการผลตอบแทนที่กระจายอย่างทั่วถึง ผลจากการวิจัยจะช่วยลดปัญหาการบุกรุกโบราณสถาน และก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีแห่งใหม่ที่น่าสนใจคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่มีอายุกว่า ๑,๐๐๐ ปี ประชากรที่ศึกษาจำนวน ๓,๗๕๙ คน เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในอำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ หมู่ ๒ และหมู่ ๓ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเลือกจากผู้นำชุมชนกลุ่มหลัก ๗ กลุ่มและจากกลุ่มอื่นๆ อีกกว่า ๙ กลุ่ม กระบวนการศึกษาวิจัยในการศึกษามี ๕ ด้านได้แก่ ๑) การสำรวจ ศึกษา และจัดเก็บข้อมูลบริบทของพื้นที่ ศึกษาจากเอกสาร สัมภาษณ์เจาะลึกและประชุมกลุ่ม (Focus Group Discussion) ๒) การสำรวจปัญหา และค้นหาความต้องการของชุมชน จัดทำผัง Mind map ระดมความคิดเห็น และให้ชุมชนคัดเลือกแกนนำที่เป็นตัวแทน ๓) การอบรมตัวแทนชุมชน ใช้วิธีการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม (Activity Based) ๔) ใช้วิธีการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม (Activity Based) และ ๕) จัดเวทีเพื่อให้แกนนำได้นำเสนอกิจกรรมต่างๆ ต่อประชาคม ทั้งนี้การวิเคราะห์ และประเมินผลออกมาในเชิงพรรณนา

ผลการศึกษามีดังนี้

๑) กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจลึกซึ้งยิ่งขึ้นถึงคุณค่าของโบราณสถานเมืองเชียงใหม่เป็นแหล่งโบราณคดีทั้งสมัยก่อนประวัติศาสตร์ และสมัยประวัติศาสตร์ มีการรวมตัวกันจัดกิจกรรมอนุรักษ์โบราณสถาน และเล็งเห็นแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้แก่ชุมชน โดยยึดแนวทางการอนุรักษ์ไว้ซึ่งสิ่งมีค่าทางประวัติศาสตร์ไว้อย่างยั่งยืน

๒) อำเภอเชียงใหม่ตั้งอยู่ในจุดยุทธศาสตร์ทางการท่องเที่ยว มีชื่อว่า สามเหลี่ยมมรกต โดยมีเส้นทาง R๓A เชื่อมระหว่างไทย – ลาว – เมียนมาร์ ที่ได้ดำเนินการไปมากแล้วและกำลังจะเป็นรูปธรรมในเร็ววัน และมีแม่น้ำโขงเป็นทางสัญจรหลักไปสู่เมืองสำคัญของประเทศเพื่อนบ้าน

๓) ผู้นำชุมชนและประชาชนสามารถรวมตัวกันจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการสร้างคุณค่าของโบราณสถาน เช่นกิจกรรม Walk Rally ไหว้สา ๙ โบราณสถาน งานบวงสรวงเจ้าพ่อประตูป่าสัก และเจ้าแม่นางเซิ้ง

^{๙๙} สุณีย์ บริสุทธิ์, “การส่งเสริมความตระหนักของชุมชนเชียงใหม่ต่อคุณค่าด้านโบราณสถานเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

๔) ได้รวบรวมเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ศิลปะ ความเชื่อ พิธีกรรม ภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์ และเอกลักษณ์ของเชียงใหม่ก่อนที่สูญหายไป และที่ยังคงมีอยู่จากผู้สูงอายุ

๕) กลุ่มเชียงใหม่การท่องเที่ยวสามารถเป็นแกนนำในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และได้รายได้จากการนำนักท่องเที่ยวเยี่ยมชมความสวยงามทางธรรมชาติ และโบราณสถานเมืองเชียงใหม่

๒.๑๒.๓ เอกสิทธิ์ เรือนทอง ได้ทำงานวิจัยเรื่อง พัฒนาการของแผนผังโบราณสถานในเมืองโบราณเชียงใหม่และเชียงใหม่^{๑๐๐} พบว่า แผนผังของโบราณสถานในเมืองโบราณเชียงใหม่และเชียงใหม่ ทั้ง ๔๕ แห่งในพื้นที่ อ.เชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ ซึ่งแบ่งได้เป็น ๔ กลุ่มใหญ่ ๆ นั้น สามารถสรุปได้ว่าทุกกลุ่มแผนผังมีความสัมพันธ์กันและมีพัฒนาการร่วมกันเป็นลำดับมา และยังคงพบโบราณสถานทั้ง ๔ ผังในสมัยสุดท้ายของเมืองโบราณเชียงใหม่และเชียงใหม่ที่ศึกษา ซึ่งทำให้สามารถสรุปพัฒนาการแผนผังโบราณสถานเมืองโบราณเชียงใหม่และเชียงใหม่ ได้เป็น ๒ ระยะใหญ่ ๆ ได้คือ ระยะที่ ๑ ผังที่มีพัฒนาการขึ้นในช่วงสมัยล้านนา (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒) ได้แก่ผังกลุ่มที่ ๑, ๒ และกลุ่มที่ ๑ ผังอาคารหลักวางตามแนวแกน (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ เป็นต้นมา) น่าจะเป็นผังที่มีมาแล้วตั้งแต่ช่วงแรกสร้างเมืองโบราณเชียงใหม่และเชียงใหม่ที่ศึกษา อย่างน้อยตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ เป็นต้นมาและยังคงพบการสร้างวัดตามลักษณะผังกลุ่มที่ ๑ ตลอดมาจนกระทั่งเมืองโบราณที่ศึกษาถูกทิ้งร้างไป กลุ่มที่ ๒ ผังที่มีอุโบสถ(ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ เป็นต้นมา) เป็นผังที่มีพัฒนาการมาจากผังกลุ่มที่ ๑ โดยแบ่งเป็น ๒ รูปแบบใหญ่ ๆ คือ รูปแบบที่ ๑ การสร้างอุโบสถขนาดเล็กเพิ่มเติมเข้าไปในผังโบราณสถานตามลักษณะผังกลุ่มที่ ๑ ที่สร้างมาแต่เดิมและรูปแบบที่ ๒ การปรับเปลี่ยนวิหารหลักของผังโบราณสถานตามลักษณะผังกลุ่มที่ ๑ เดิมให้เป็นอุโบสถหรือสร้างอุโบสถขึ้นเป็นอาคารหลักของผัง ซึ่งมีช่วงเวลาในการปรากฏขึ้นใกล้เคียงคาบเกี่ยวกันคือในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ และในราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ และน่าจะมีการใช้อุโบสถทั้ง ๒ รูปแบบตลอดมาจนกระทั่งทิ้งร้างไป กลุ่มที่ ๓ ผังที่มีหมู่อาคาร(ราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ เป็นต้นมา) ผังดังกล่าว น่าจะเป็นผังที่มีพัฒนาการมาจากผังกลุ่มที่ ๑ หรือผังกลุ่มที่ ๒ โดยการต่อเติมอาคารสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่มีอยู่เดิมให้มีลักษณะเป็น "หมู่ อาคาร " หรือสร้างอาคารในลักษณะ"หมู่อาคาร " ขึ้นทั้งหลังเพิ่มเติมเข้าไปในผังของโบราณสถานบางแห่ง โดย น่าจะมีขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงหรือร่วมสมัยกันกับการปรากฏขึ้นของผังกลุ่มที่ ๒ รูปแบบที่ ๒ "การสร้างอุโบสถแทนที่วิหารหลักของผังโบราณสถาน

^{๑๐๐} เอกสิทธิ์ เรือนทอง, “พัฒนาการของแผนผังโบราณสถานในเมืองโบราณเชียงใหม่และเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

" โดยการปรับเปลี่ยนวิหารหลักของผังที่สร้างมาแต่เดิมให้กลายเป็นอุโบสถหลักของผังแทน ผังโบราณสถานทั้ง ๓ กลุ่มดังกล่าว มีพัฒนาการร่วมกันเป็นลำดับมาและเป็นผังที่พบได้ในโบราณสถานของเมืองโบราณร่วมสมัยล้านนา เช่น เมืองโบราณเวียงท่ากานและเวียงกุมกาม ในพื้นที่ อ.สันป่าตองและ อ.สารภี จ.เชียงใหม่ ด้วย โดยพบหลักฐานช่วงเวลาการปรากฏขึ้นของผังทั้ง ๓ กลุ่ม ใกล้เคียงกัน คือ ตั้งแต่ช่วงราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถึงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ และพุทธศตวรรษที่ ๒๒ เช่นกัน ส่วนโบราณสถานในเมืองโบราณสุโขทัยนั้น พบหลักฐานรูปแบบผังที่สอดคล้องกันเพียง ๒ ผัง คือ ผังกลุ่มที่ ๑ "ผังที่มีอาคารหลักตามแนวแกนทิศ" และผังกลุ่มที่ ๒ "ผังที่มีอุโบสถ " เท่านั้น ซึ่งผังทั้ง ๒ กลุ่มนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นผังที่ใช้ในการสร้างโบราณสถานโดยทั่วไปในเมืองโบราณร่วมสมัยอื่น ๆ ของล้านนา สุโขทัย หรืออยุธยา ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ก็ว่าได้

๒.๑๒.๔ พลวัต ประเพณีทอง ได้ทำงานวิจัยเรื่อง จากเชียงของถึงเชียงแสน : จากเมืองชายแดนให้เป็นเมืองสุนทรีย์ภาพ ผลการวิจัย พบว่า ในพื้นที่เมืองชายแดน สองเมืองคือเมืองเชียงของและเมืองเชียงแสน^{๑๐๑} โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบเมืองชายแดนที่กำลังเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงจากการเชื่อมต่อระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียน โดยมีระเบียบวิธีวิจัย การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการจัดทำแนวทางเมืองสุนทรีย์ภาพ โดยใช้แนวคิดเมืองสุนทรีย์ภาพที่มีองค์ประกอบของทุนทางสังคมและวัฒนธรรมสามลักษณะคือ สุนทรีย์ภาพเชิงประสาทสัมผัส (Sensory Aesthetics) สุนทรีย์ภาพเชิงรูปทรง (Formal Aesthetics) สุนทรีย์ภาพเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Aesthetics) ผลการศึกษาพบว่า เมืองเชียงของมีศักยภาพดั้งเดิมของเมืองสุนทรีย์ภาพ แบบเชิงคู่ ในเรื่องที่ต้องมีการสร้างเมืองใหม่ควบคู่ไปด้วย โดยให้ความสำคัญกับพื้นที่ การแสดงออกทางสังคมในรูปแบบการใช้เวลาว่างที่เชื่อมโยงกับแม่น้ำโขง ส่วนเมืองเชียงแสนนั้นเป็นรูปแบบเมืองสุนทรีย์ภาพแบบเชิงซ้อนที่มีการทับซ้อนระหว่างเมืองที่เป็นโบราณสถานและเมืองใหม่โดยเสนอรูปแบบที่การสร้างและเปิดพื้นที่ระหว่างเมืองเก่ากับเมืองใหม่ให้เป็นมิตรและกลมกลืนระหว่างกันในงานวิจัยยังพบว่าเส้นทางการท่องเที่ยวระหว่างสองเมืองนี้มีศักยภาพที่ต้องพัฒนาโดยสร้างแนวคิดการแปลงเส้นเขตแดนเป็นทุนระหว่างประเทศให้ความหมายของเส้นเขตแดนระหว่างรัฐเป็นมิตรกับมนุษย์ที่สามารถเรียนรู้และท่องเที่ยวได้ ไม่ใช่เป็นเส้นเขตแดนที่แสดงอำนาจรัฐเท่านั้น

^{๑๐๑} พลวัต ประเพณีทอง, "จากเชียงของถึงเชียงแสน : จากเมืองชายแดนให้เป็นเมืองสุนทรีย์ภาพ", *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร*, ๒๕๕๙.

๒.๑๒.๕ ยุทธนา พยุยงค์ ได้ทำวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ความสำคัญทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการของเมืองเชียงใหม่ นโยบายและโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการวิเคราะห์ปัญหา แนวโน้ม และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเชียงใหม่ที่เหมาะสม^{๑๐๒} เพื่อให้สามารถดำรงรักษาไว้ซึ่งคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน สถาปัตยกรรมซึ่งเป็นองค์ประกอบของเมืองมาแต่เดิม เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองโบราณที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานมา ๖๗๔ ปี (สร้างเมื่อปีพุทธศักราช ๑๘๗๑) ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของชาติ ปัจจุบันยังคงหลงเหลือร่องรอยของแหล่งอารยธรรม และองค์ประกอบที่สำคัญต่างๆ ของเมืองโบราณอยู่เป็นจำนวนมาก ได้แก่ กำแพงเมือง ป้อมประตูเมืองคูเมือง และโบราณสถานที่สำคัญต่างๆ กระจายตัวอยู่ทั่วไปทั้งภายในและภายนอกเมืองถึง ๑๓๙ แห่ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่วิถีชีวิต และความเจริญรุ่งเรืองของเมืองเชียงใหม่ในยุคสมัยต่างๆ ที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันปัญหาจากการพัฒนาเมืองในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมภายในเมือง มีการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การก่อสร้างอาคาร และสิ่งปลูกสร้างต่างๆ รุกล้ำพื้นที่สาธารณะและพื้นที่โบราณสถาน รวมทั้งเกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายขึ้นภายในเมืองเป็นจำนวนมาก มีทั้งกิจกรรมที่สนับสนุนและกิจกรรมที่ขัดแย้งกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เป็นไปอย่างไร้ทิศทางขาดการคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสัญญาณของเมือง เป็นผลทำให้เกิดความทรุดโทรม ทำลายเอกลักษณ์และคุณค่าของเมืองโบราณ การที่จะอนุรักษ์และรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าของเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ให้คงอยู่ต่อไปได้อย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรณรงค์ให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีจิตสำนึก มีความรักและความห่วงใยในมรดกวัฒนธรรมของตน ควบคู่ไปกับการกำหนดมาตรการในการควบคุมการพัฒนาทางกายภาพของเมืองอย่างเหมาะสม ได้แก่ การควบคุมทางด้านผังเมือง ภูมิสถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมด้วยจะต้องคำนึงถึงการรักษาความสมดุลระหว่างการคงสภาพทางประวัติศาสตร์และบทบาทของเมืองเอาไว้เพื่อเป็นการกำหนดทิศทางในการพัฒนาและการลงทุนในเมืองให้เป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม พร้อมทั้งสามารถรักษาเอกลักษณ์และคุณค่าของความเป็นเมืองโบราณให้ยั่งยืนต่อไป

๒.๑๒.๖ ปาณิสรา ดาวเรือง งานวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาเมืองชายแดน : กรณีศึกษาเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างทางกายภาพ เศรษฐกิจ ประชากรและ

^{๑๐๒} ยุทธนา พยุยงค์, “การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร*, ๒๕๕๙.

การเปลี่ยนแปลง ศักยภาพและการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจรายสาขาโดยเฉพาะด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวตลอดจนการสนองตอบของประชาชนศึกษาปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ศักยภาพในการพัฒนา และบทบาทในอนาคตของเมืองเชียงใหม่ในฐานะเมืองชายแดนและเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเมืองเชียงใหม่เพื่อรองรับการขยายตัวในอนาคต จากการศึกษาพบว่าเมืองเชียงใหม่มีบทบาทสำคัญโดยเป็นเมืองพาณิชย์กรรม เมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เมืองการค้าชายแดน และเขตเศรษฐกิจพิเศษในภาคเหนือตอนบนเนื่องจากความได้เปรียบทางด้านที่ตั้งการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ การขยายตัวของความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับอนุภูมิภาค ในกรอบสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจและหกเหลี่ยมเศรษฐกิจเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดเชียงราย นอกจากนี้ยังมีนโยบายภาครัฐที่สนับสนุนเศรษฐกิจของเมืองให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษๆ ทำให้เมืองเชียงใหม่ได้รับการสนับสนุนในเรื่องการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะการทำการค้ากับประเทศจีนตอนใต้ ซึ่งท่าเรือเชียงใหม่เป็นท่าเรือที่ใช้ติดต่อขนส่งสินค้าทางแม่น้ำโขงที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้นและแนวโน้มที่จะขยายตัวในอัตราสูงมากขึ้น ดังนั้น เมืองเชียงใหม่จำเป็นต้องมีการปรับปรุงระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการเจริญเติบโตของเมือง การจัดตั้งเขตการลงทุนพิเศษ ปรับและแก้ไขกฎหมายในและระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเมืองเชียงใหม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับแผนแม่บทโครงการบูรณะและอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ เนื่องจากเมืองเชียงใหม่เป็นเมืองโบราณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์^{๑๐๓}

๒.๑๒.๗ ประวฤติ แยมผลงาม ได้ทำงานวิจัยเรื่อง การวางแผนอนุรักษ์ และพัฒนาบริเวณวัดในเมืองเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า วัดในเมืองเชียงใหม่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการเป็นเมือง และวิถีชีวิตของชาวเชียงใหม่อย่างเหนียวแน่น^{๑๐๔} โดยวัดสำคัญในระดับเมืองที่มีพัฒนาการของวัดมาจนถึงในยุคปัจจุบันนี้ ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์กับเมืองในเชิงการเมืองการปกครอง และสังคมมาโดยตลอดส่วนวัดประจำชุมชนในแต่ละชุมชนนั้นทำหน้าที่เป็น "ศูนย์กลางชุมชน" ของกลุ่มหรือพวกพ้องซึ่งบทบาทนี้ในปัจจุบันยังคงเห็นได้อย่างชัดเจน ในปัจจุบันนี้จากสภาพสังคม และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ส่งผลกระทบต่อวัดในหลายด้านรวมถึงบทบาทของพระสงฆ์ด้วยจากสภาพปัญหาหลักต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับวัด จัดแบ่งได้เป็น ๓ กลุ่มหลักคือสภาพ ปัญหาผังบริเวณ สภาพปัญหาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม และปัญหาสภาพแวดล้อม บริเวณวัด ผลการวิจัยจากจำนวนวัดทั้งหมด ๙๐ วัดในพื้นที่ศึกษา ๙๐% ของวัดทั้งหมดนั้นจัดอยู่ในกลุ่มมีปัญหาในด้าน

^{๑๐๓} ปาณิสรา ดาวเรือง, “แนวทางการพัฒนาเมืองชายแดน : กรณีศึกษาเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ** สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

^{๑๐๔} ประวฤติ แยมผลงาม, “การวางแผนอนุรักษ์ และพัฒนาบริเวณวัดในเมืองเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ** สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

สภาพแวดล้อมบริเวณวัดทั้งสิ้น ในการเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณวัด ได้เสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนา ๒ แนวทางหลัก คือ แนวทางในการพัฒนาเมือง และแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณวัด โดยในระดับนโยบายเสนอครอบคลุมนโยบายระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับเมืองเน้นให้มีการส่งเสริมและจัดทำเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเทศบาลเมือง เน้นถึงการตระหนักและสร้างจิตสำนึก รวมถึงการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์การรักษามรดกทางวัฒนธรรม ในส่วนเป้าหมายและแนวทางในการปรับปรุงสภาพองค์ประกอบและสภาพแวดล้อมในระดับย่านและบริเวณวัด ได้เสนอมาตรการในระยะต่าง ๆ ซึ่งคำนึงถึงการรักษาสภาพแวดล้อมที่ดีและเอกลักษณ์เฉพาะของวัดแบบล้านนาไว้ และตัวอย่างการปรับปรุงวัดในย่านพาณิชย์กรรมโดยเชื่อมพื้นที่ย่านพาณิชย์กรรมหลักและย่านประวัติศาสตร์ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ของเมืองเข้าด้วยกัน และในช่วงท้ายของการศึกษาได้เสนออวจรทัศนศึกษาวัดในเมืองเชียงใหม่ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมคุณค่าของวัด และเป็นการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ถึงมรดกทางวัฒนธรรม

๒.๑๒.๘ มานิตย์ ไชยกิติ งานวิจัยเรื่อง การสร้างคุณค่าวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย^{๑๐๕} ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตเวียงเชียงแสนที่พบในปัจจุบันนั้นหลอมรวมมาจากความหลากหลายของกลุ่มประชาชนที่โยกย้ายเข้ามาอยู่เวียงเชียงแสนในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ โดยมีแม่น้ำโขงเป็นจุดศูนย์กลาง ก่อนจะเข้าสู่ยุคเร่งรัดพัฒนาชนบทส่งผลให้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาต่าง ๆ เปลี่ยนไปจาก ๒ ปัจจัยคือ (๑) ปัจจัยภายในอันเนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนอาชีพของประชาชนซึ่งต้องรีบเร่งทำมาหากิน ให้ความสำคัญกับประเพณีพิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ น้อยลง (๒) ปัจจัยภายนอก เป็นผลมาจากโครงการพัฒนาที่มุ่งยกระดับให้เชียงแสนเป็นพื้นที่เศรษฐกิจการค้าชายแดน นับตั้งแต่ต้นนโยบายการเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า มาจนถึงการเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษโดยการวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้กิจกรรมการจัดการถอดก้อมและการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสร้างคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชียงแสนใน ๕ ด้าน คือ (๑) คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดีที่เป็นแหล่งเรียนรู้และสาธารณสุขสมบัติที่สำคัญของชาติ (๒) คุณค่าเชิงวัฒนธรรมและสัญลักษณ์ อันถิ่นฐานบ้านเกิดแห่งบรรพชนของชาวยวนและต้นกำเนิดพุทธศิลป์เชียงแสน(๓) คุณค่าเชิงสังคม ในฐานะเป็นเมืองโบราณที่ยังมีชีวิต เป็นเมืองท่าที่สานสายสัมพันธ์ระหว่างประชาชนสองฝั่งแม่น้ำโขงและเมืองท่าเชียง (๔) คุณค่าเชิงความเชื่อ ศาสนา การวางผังที่ตามจักรวาลคติและ (๕) คุณค่าเชิงความงาม ที่มีมนต์เสน่ห์จากความงามของแหล่ง

^{๑๐๕} มานิตย์ ไชยกิติ, “การสร้างคุณค่าวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร*, ๒๕๕๙.

โบราณคดีท่ามกลางสภาพธรรมชาติทั้งภูเขา ทุ่งนาและแม่น้ำโขง นำไปสู่การจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนโดยกลุ่มคุณค่าเชียงแสน ที่นำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่พบมาออกแบบเป็นกิจกรรมและ เส้นทางท่องเที่ยวชมเมืองโดยรถราง จักรยาน และฐานกิจกรรมสร้างประสบการณ์ คุณค่าเชียงแสน เช่น บ้านขนม บ้านชะปืออาหาร บ้านร้อยซิง บ้านหมอเมือง บ้านสวยดอก เป็นต้น

๒.๑๒.๙ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^{๑๐๖} ได้ทำงานวิจัยเรื่อง โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเมืองเก่าเชียงราย พบว่า “เมืองเก่า” หมายถึงเมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีลักษณะพิเศษ เฉพาะแห่งสืบต่อมาแต่กาลก่อนหรือมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือมีลักษณะ จำเพาะของสมัยหนึ่งในประวัติศาสตร์มีคุณค่าทางศิลปะโบราณคดีหรือประวัติศาสตร์เป็นมรดกทาง วัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาติและการรักษาคุณค่าและความหลากหลายทางวัฒนธรรมของเมืองเก่าไว้ เอื้อต่อการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นของประเทศสิ่งก่อสร้างและ องค์ประกอบเมืองที่สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของเมืองเก่ามีศักยภาพสูงในการส่งเสริมให้เป็นแหล่ง เรียนรู้ที่น่าภาคภูมิใจของชุมชนแต่อย่างไรก็ตามในพื้นที่เมืองเก่าปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้าน กายภาพและสังคมวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วประกอบกับเมืองเก่ามักเป็นที่ตั้งของชุมชนขนาดใหญ่มีการ พัฒนาเมืองในรูปแบบต่างๆจึงทำให้เกิดการบุกรุกทำลายและทำให้เมืองเก่าเสื่อมคุณค่า

รัฐบาลจึงให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าโดยกำหนดนโยบาย การดำเนินงานเป็นพิเศษเฉพาะพื้นที่เป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนา กรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ.๒๕๔๖ ให้คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และ เมืองเก่ามีอำนาจหน้าที่ในการวางนโยบายกำหนดพื้นที่และจัดทำแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนา เมืองเก่าโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีเพื่อให้เมืองเก่าเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอด ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติตลอดไปโดยให้สำนักงานนโยบายและแผน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(สผ.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทำหน้าที่เป็น สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการและเพื่อให้การบริหารจัดการเมืองเก่ามีการขับเคลื่อนและ ดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและภัยคุกคามในพื้นที่เมืองเก่าการ กำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าเป็นการดำเนินงานขั้นตอนแรกในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าซึ่ง กำหนดตามสภาพข้อเท็จจริงที่มีอยู่เดิมบนพื้นฐานข้อมูลตามหลักฐานที่อ้างอิงและค้นคว้าได้ทาง

^{๑๐๖} สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, “การสร้างคุณค่าวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความ เข้มแข็งของชุมชนในเขตเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร การศึกษา สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

ประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมื่อมีขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าที่ชัดเจนจังหวัดและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถกำหนดหรือพัฒนาหลักและกระบวนการบริหารจัดการเมืองเก่าแบบบูรณาการโดยการจัดทำแผนมาตรการและแนวทางเพื่อการบริหารจัดการที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าโดยประชาชนมีส่วนร่วม

๒.๑๒.๑๐ สุรัชย์ อุฬารวงศ์ ได้ทำงานวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดระเบียบทางสังคมของชุมชนเชียงใหม่กับการจัดระเบียบทางสังคมที่ปรากฏในมั่งรายศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในอำเภอเชียงใหม่ส่วนใหญ่ไม่ได้มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในเมืองเชียงใหม่ เพราะมีการอพยพคนมาจากเมืองต่างๆ ในอาณาจักรล้านนามาอาศัยอยู่แทน ซึ่งปัจจุบันในพื้นที่ศึกษาปรากฏว่ามีลักษณะชุมชน ๒ ลักษณะคือ ชุมชนเมือง และชุมชนดั้งเดิม สำหรับมั่งรายศาสตร์นั้นมีรูปแบบของกฎหมายจารีตประเพณี โดยกล่าวถึงกฎหมายที่มีลักษณะทางแพ่ง และลักษณะทางอาญารวมอยู่ในฉบับเดียว มีผลใช้บังคับในเมืองที่อยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรล้านนาเท่านั้น ในการใช้กฎหมายมั่งรายศาสตร์ที่ผู้ตัดสินคดีเป็นเจ้าของของแต่ละเมืองซึ่งแตกต่างจากกฎหมายในปัจจุบันที่มีผลใช้บังคับทั่วราชอาณาจักรไทย อย่างไรก็ตาม อำเภอเชียงใหม่ในปัจจุบัน บางหมู่บ้านยังมีการบังคับใช้กฎหมายที่มีลักษณะเป็นกฎหมายจารีตประเพณี ที่เรียกว่า กฎหมู่บ้าน ซึ่งคล้ายคลึงกับกฎหมายมั่งรายศาสตร์ในแง่ของการบังคับใช้ที่มีผลเฉพาะประชาชนที่อาศัยในหมู่บ้านนั้นเท่านั้น แต่ไม่ได้มีผลบังคับไปถึงหมู่บ้านอื่น และจะปรากฏในชุมชนดั้งเดิม ซึ่งแตกต่างจากชุมชนเมืองที่มีการนำเอากฎหมายของรัฐมาบังคับใช้^{๑๐๗}

๒.๑๒.๑๑ ทนงศักดิ์ เลิศพิพัฒน์วรกุล ได้ทำงานวิจัยเรื่อง เมืองเชียงใหม่ ๒๕๕๗ ผลการวิจัยพบว่า อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอีกพื้นที่หนึ่งของไทยที่อุดมไปด้วยหลักฐานทางโบราณคดีตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ สมัยหิน สมัยโลหะ ต่อเนื่องมาจนยุคประวัติศาสตร์ ที่เด่นชัดคือ เมืองเชียงใหม่ เมืองโบราณริมแม่น้ำโขงของอาณาจักรล้านนา สถาปนาขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ก่อนที่จะเสื่อมโทรมลงพร้อมกับการเสื่อมอำนาจของอาณาจักรล้านนา นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา พื้นที่เมืองเชียงใหม่เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นผลจากปัจจัยต่างๆ โดยเฉพาะการก่อตั้งอำเภอเชียงใหม่ นโยบายการค้าต่างประเทศ และความพยายามผลักดันเชียงใหม่เป็นมรดกโลก^{๑๐๘}

^{๑๐๗} สุรัชย์ อุฬารวงศ์, “การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดระเบียบทางสังคมของชุมชนเชียงใหม่กับการจัดระเบียบทางสังคมที่ปรากฏในมั่งรายศาสตร์”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ* สาขาวิชาประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

^{๑๐๘} ทนงศักดิ์ เลิศพิพัฒน์วรกุล, “เมืองเชียงใหม่ ๒๕๕๗”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ* สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

๒.๑๒.๑๒ ปันดดา จินประชา ได้ทำงานวิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทลื้อสองฝั่งโขงโดยเส้นทางจักรยาน^{๑๐๙} ผลการวิจัยพบว่า แหล่งวัฒนธรรมและชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทลื้อสองฝั่งโขงในพื้นที่ศึกษาเพื่อกำหนดเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้แก่ ๑.อำเภอเชียงของจาก ๘ หมู่บ้านที่มีชาวไทลื้อได้แก่บ้านห้วยเม็งตำบลเวียงบ้านศรีลานนาตำบลครึ่งบ้านศรีดอนชัยหมู่ ๗,๑๒, ๑๔ และ ๑๕ ตำบลศรีดอนชัยบ้านหาดบ้ายหมู่ ๑ และบ้านหาดทรายทองหมู่ ๘ ตำบลริมโขง๒. อำเภอเวียงแก่นจาก ๕ หมู่บ้านที่มีชาวไทลื้อได้แก่บ้านท่าข้ามตำบลหลายงาวบ้านโละตำบลท่าข้ามบ้านดอนบ้านปางหัดและบ้านปกกลางตำบลปอ ๓.อำเภอเชียงแสนจาก ๒ หมู่บ้านที่มีชาวไทลื้อได้แก่บ้านวังลาวตำบลเวียงบ้านวังช้างตำบลบ้านแซว ๔. สปป.ลาวบ้านปุงบ้านน้ำเก็งบ้านพินสินเมืองห้วยทรายแขวงบ่อแก้ว เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยจักรยานฝั่งไทย ๕ เส้นทางโดยเป็นเส้นทางระยะสั้น ๒ เส้นทางเส้นทางระยะยาวอีก ๓ เส้นทางและฝั่งสปป.ลาวอีก ๒ เส้นทางเป็นเส้นทางระยะยาวที่มีศักยภาพตามหลัก ๓ As และตามเกณฑ์กำหนดแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ ráไพพรรณแก้วสุริยะและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

๒.๑๒.๑๓ อรวรรณ บุญพัฒน์ ในงานวิจัยเรื่อง การสร้างอัตลักษณ์ของผ้าทอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย สู่การเพิ่มมูลค่าสินค้าทางการท่องเที่ยว^{๑๑๐} ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาในครั้งนี้ใช้รูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ที่เกี่ยวข้องในอำเภอเชียงแสน โดยวิธีการสุ่มแบบโควต้า หรือการสุ่มโดยกำหนดสัดส่วน (Quota Sampling) จากการศึกษาในครั้งนี้ ปลายผ้าทอที่ได้รับการส่งเสริมเพื่อให้เป็นอัตลักษณ์ของเชียงแสน ได้แก่ลายขอพันเสา โดยเลือกจากลายพื้นฐานเดิม ๕ ลาย (ลายขอพันเสา ลายเสื่อย้อย ลายกาแล ลายดอกมะลิและลายไขปลา) เนื่องด้วยเป็นลายที่มีลักษณะเด่น มีความงามและสื่อถึงความเป็นอัตลักษณ์ของเชียงแสนได้มากที่สุด นอกจากนี้งานวิจัยยังได้เพิ่มการอธิบายความหมายของลายผ้าทอทั้ง ๕ ลาย เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มของสินค้าทางการท่องเที่ยวเนื่องด้วยลายผ้ามีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและวิถีวัฒนธรรมของคนเชียงแสน เป็นการสร้างสรรค์งานจากการอธิบายความและเรื่องเล่า เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเกิดการรับรู้และเข้าใจในผลิตภัณฑ์ผ้าทอมากยิ่งขึ้น

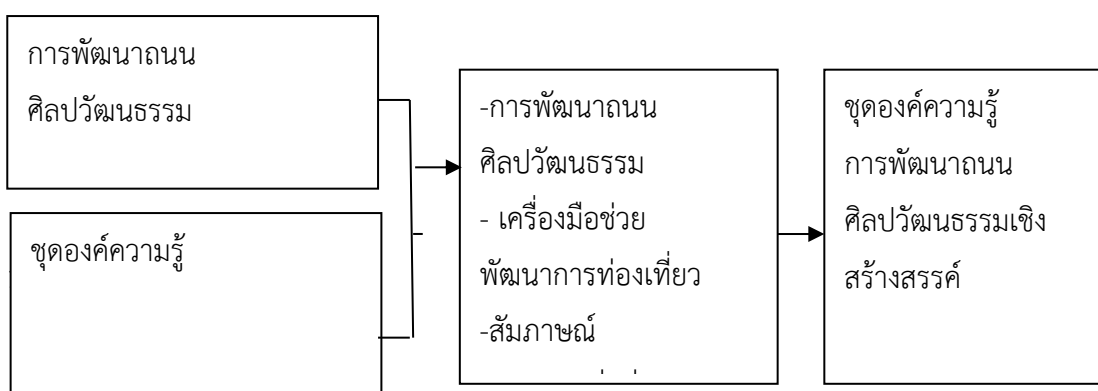
^{๑๐๙} ปันดดา จินประชา, “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทลื้อสองฝั่งโขงโดยเส้นทางจักรยาน”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ** สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

^{๑๑๐} อรวรรณ บุญพัฒน์, “การสร้างอัตลักษณ์ของผ้าทอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย สู่การเพิ่มมูลค่าสินค้าทางการท่องเที่ยว”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ** สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

๒.๑๒.๑๔ ชนกพร ไผทสิทธิ์กุล ในงานวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย^{๑๑๑} พบว่า ๓ ชุมชนที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ล้วนมีความสัมพันธ์กับแม่น้ำทั้งวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ตลอดจนการดำรงชีพเนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่ดำรงชีพด้วยการเกษตรกรรมและกิจการมรดกตลอดจนมีประเพณีพิธีกรรมทางด้านความเชื่อต่างๆที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำและปัจจุบันชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากผลกระทบในด้านต่างๆทำให้เกิดปัญหาทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ปัญหาด้านวัฒนธรรมซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตทั้งด้านกายภาพและจิตใจซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ในระยะสั้นและระยะยาว โดยดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานด้านการอนุรักษ์ทั้งนี้ควรให้เป็นไปตามรูปแบบลักษณะเฉพาะตัวของชุมชนตามอัตลักษณ์และชาติพันธุ์ที่อาศัยในชุมชนตลอดจนสร้างความเข้าใจและตระหนักต่อคุณค่าทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองเพื่อรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นคุณค่าทางวัฒนธรรมและเพื่อความยั่งยืนของชุมชนอย่างแท้จริง

๒.๑๓ กรอบแนวคิดของงานวิจัย

จากการศึกษาการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนรวมชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ตามแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับองค์ความรู้เกี่ยวข้องกับที่ศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้นำมาสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อศึกษาองค์ความรู้วิถีชุมชน โดยการกำหนดแบบสัมภาษณ์และปฏิบัติการในพื้นที่เป้าหมายเพื่อนำมาวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย

^{๑๑๑} ชนกพร ไผทสิทธิ์กุล, “การอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป์* สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง The City Of Art : รูปแบบการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม ภาคเอกสารเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ได้ทำการศึกษาจาก พื้นที่การวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้คือ

๓.๒.๑ พื้นที่การวิจัย

วัดพระธาตุดอยคำ อําเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย /ถนนคนเดินตลาดเช้าเมืองเชียงใหม่/ถนนคนเดินสี่ขาตริมิตรังโงง

๓.๒.๒ ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลในการวิจัย ได้แก่

ก. ภาครัฐ

๑. นายประจัญ ปรังชญสกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย
๒. นายปกรณ์ สุริสุวรรณ นายอําเภอเชียงแสน
๓. นายพิสันต์ จันทรศิลป์ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย
๔. นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่
๕. นางเกลียวพรรณ ขำโนนจิว ผอ.สำนักงานพระพุทธศาสนาเชียงราย
๖. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ เชียงราย
๗. กรมศิลปากร

๘. ปลัดอำเภอหัวหน้ากลุ่มงานบริหารงานปกครอง
๙. พัฒนาการอำเภอเชียงใหม่
๑๐. ท้องถิ่นอำเภอเชียงใหม่

ข. องค์กรปกครองท้องถิ่น

๑. องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย
๒. นายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่
๓. หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาล
๔. ปลัดเทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่
๕. นักพัฒนาชุมชน

ค. พระสงฆ์

๑. พระรัตนมุนี, ผศ.ดร.	เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย
๒. พระพุทธิญาณมุนี	รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย
๓. พระครูพิศาลธรรมาทร	เจ้าคณะอำเภอเชียงใหม่
๔. พระครูจิรอินทโสภาส	รองเจ้าคณะอำเภอเชียงใหม่
๕. พระครูวิกรมสมาธิคุณ	เจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมกิตติ
๖. พระครูวิจารณ์ธรรมสุนทร	เจ้าอาวาสวัดเจดีย์หลวง
๗. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดพระธาตุสองพี่น้อง	
๘. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดพระเจ้าล้านทอง	
๙. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดปงสนุก	
๑๐. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดผ้าขาวบ้าน	
๑๑. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดวังลาว	
๑๒. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดห้วยเกียง	
๑๓. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดสบรวก	
๑๔. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดสันธาตุ (สันธาตุโสภาคาราม)	
๑๕. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดดอยจำปี	
๑๖. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดแม่เงิน	
๑๗. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดศรีดอนมูล	
๑๘. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดทุ่งฟ้าฮ่าม	
๑๙. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดสุ่มังคลาราม	
๒๐. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดหนองบัวสด	

ง. เครือข่าย

๑. สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
๒. สถาบันการศึกษาในอำเภอเชียงใหม่
๓. เครือข่ายสื่อมวลชน
๔. กลุ่มหัตถกรรมเมืองเชียงใหม่
๕. ชมรมศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่

รวมทั้งหมด จำนวน ๔๐ รูป/คน

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบไปด้วยดังนี้คือ

๓.๓.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบไปด้วย

๑. แบบสัมภาษณ์

- ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้องแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม ประวัติและความเป็นมาของเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย

- กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

- กำหนดประเด็นที่ต้องการทราบ เช่น

ก. การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ มีความสำคัญอย่างไรบ้าง?

ข. พัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย มีวิธีการพัฒนา ในรูปแบบไหน อย่างไรบ้าง ?

ค. องค์กรความรู้รูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมือง เชียงแสน จังหวัดเชียงราย ควรีรูปแบบ และวิธีการเผยแพร่ สู่สาธารณชนได้ อย่างไรบ้าง?

- นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิช่วยตรวจสอบความเที่ยงตรง

ของเนื้อหา เพื่อให้เกิดความถูกต้อง และตรงประเด็นมากยิ่งขึ้น

- ทดลองใช้เครื่องมือ เพื่อให้รู้ว่าผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ได้ตอบคำถามตรงประเด็นหรือไม่ อย่างไรบ้าง

- ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์

๒. สันทนากลุ่ม

- กำหนดประเด็นที่ต้องการสนทนา เช่น

ก. การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ มีความสำคัญอย่างไรบ้าง?

ข. พัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย มีวิธีการพัฒนา ในรูปแบบไหน อย่างไรบ้าง ?

ค. องค์กรความรู้รูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมือง เชียงแสน จังหวัดเชียงราย ควรีรูปแบบ และวิธีการเผยแพร่ สู่สาธารณชนได้ อย่างไรบ้าง?

- แนวคำถามที่จะต้องกำหนดไว้ล่วงหน้า

- การคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ต้องมีความรู้และความสามารถตรงกับงานวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
- บุคลากรที่จะดำเนินการสนทนากลุ่ม เช่น ผู้ให้ข้อมูลในภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น พระสงฆ์ เครือข่าย
- อุปกรณ์ที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม เช่น คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก และ โปรเจคเตอร์

๓. ชุดปฏิบัติการ

- กำหนดประเด็นที่ต้องทำดังนี้ เช่น
 ๑. เก็บข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเช่น แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม ประวัติและความเป็นมาของเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
 ๒. ลงพื้นที่คุยกับภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น พระสงฆ์ เครือข่าย เพื่อให้ได้เห็นถึงรูปแบบของการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรม
 ๓. พัฒนากิจกรรมถนนศิลปวัฒนธรรม เช่น การทำโลโก้ สัญลักษณ์เมืองเชียงใหม่ การทำตุ๊กต่านา การทำแลนด์มาร์คไว้ถ่ายรูป

๓.๓.๒ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ เรื่อง การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or guided interviews) โดยมีขั้นตอนการสร้างดังนี้

- ๑) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ รูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
- ๒) ศึกษาข้อมูลการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบไปด้วย

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาข้อมูล บริบทและศักยภาพการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โดยรวบรวมข้อมูลทั่วไปและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งลงภาคสนามโดย การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนราชการและ ชุมชนเจ้าของวัฒนธรรม รวมทั้งการประเมินบทบาท

การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แล้ว จึงสรุปและอภิปรายผลการวิจัยผ่านกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและตรวจสอบข้อมูล

ขั้นตอนที่ ๒ วิเคราะห์บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจากความคิดเห็นของประชาชนเจ้าของ วัฒนธรรม โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการสะท้อนบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน การปฏิบัติตามมาตรฐานการให้บริการสาธารณะ ด้านการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดย แบบสอบถามความคิดเห็นดังกล่าวจะสร้างจากองค์ความรู้ รวบรวมที่สัมพันธ์กับแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรม การอนุรักษ์และส่งเสริมการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เป็นรายด้าน ประกอบด้วย ๑. บทบาทด้านการอำนวยความสะดวก ๒. บทบาทด้านการเชื่อมร้อยเครือข่าย และ ๓. บทบาท ด้านผู้ดำเนินการหลัก โดยการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นจึงนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งจากการสัมภาษณ์และแบบสอบถามมาเป็นแนวทางในการออกแบบ ยุทธศาสตร์การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับบริบทการดำเนินการส่งเสริมวัฒนธรรมต่อไป

ขั้นตอนที่ ๓ การพัฒนาอุตสาหกรรมอนุรักษ์และส่งเสริมการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเริ่มต้นจากการ การสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและ ภายนอก ด้วยเทคนิค SWOT Analysis และ SWOT Matrix เพื่อประมวลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะสู่การ พัฒนาอุตสาหกรรม อันเป็นฐานสำคัญกับการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์และเป้าหมาย รวมถึงการจัดการ เชิงนโยบายที่สอดคล้องกับการจัดการอนุรักษ์และส่งเสริมการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถ นำไปสู่การประยุกต์ใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ รวมทั้งใช้ประโยชน์เชิงปฏิบัติการได้ต่อไป

๓) กำหนดข้อคำถามการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และร่างข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยแบ่งออกเป็น ๓ ข้อคำถาม ประกอบด้วย

คำถามข้อที่ ๑ การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ มีความสำคัญอย่างไรบ้าง ?

คำถามข้อที่ ๒ พัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ เชียงราย มีวิธีการพัฒนา ในรูปแบบไหน อย่างไรบ้าง ?

คำถามข้อที่ ๓ องค์ความรู้รูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ เชียงราย ควรีรูปแบบ และวิธีการเผยแพร่ ผู้สาธารณชนได้ อย่างไรบ้าง?

๔) นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ คน เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา ผลการวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์

๕) แก้ไขการพิมพ์ผิดและปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและนำไปใช้จริง

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการเก็บข้อมูลในการศึกษาเรื่อง การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมือง เชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รวบรวมข้อมูลทั้งเอกสาร และภาคสนาม ภาคเอกสารเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วน ภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์มีขั้นตอนดังนี้

๑) ในเดือนตุลาคม ๒๕๖๓ ทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัย ในลักษณะการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ได้แก่ ส่วนที่เป็นคำอธิบายจากเอกสาร หนังสือ ตำรา ที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๓ บท และแบบสอบถาม เพื่อประกอบในการทำสัญญางานวิจัย

๒) ในเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๖๓ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนา กลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกาแฟดอยช้าง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย โดยการสัมภาษณ์ จำนวน ๔๐ รูป/คน

๓) ในเดือนมกราคม ๒๕๖๔ จัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ประกอบไปด้วยภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น ผู้บริหารกาแฟดอยช้าง/กลุ่มวิสาหกิจ กลุ่มตัวแทนเกษตรกร ผู้ผลิตกาแฟ ประชาชน/นักท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน เพื่อให้ได้มาซึ่งการพัฒนา กลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกาแฟดอยช้าง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

๔) ในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๔ เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากการสัมภาษณ์ และการสนทนา กลุ่มย่อย เพื่อนำไปสู่การประมวลผลข้อมูล และนำส่งรายงานความก้าวหน้า จำนวน ๔ บท ต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และกรอกข้อมูลลงในระบบ Nriis

๕) ในเดือนมีนาคม-เมษายน ๒๕๖๔ แก้ไขงานวิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้คำแนะนำ จากนั้นเขียนบทความวิจัยส่งสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

๖) ในเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๖๔ นำส่งรายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์ จำนวน ๕ บท ต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และปรับการแก้ไข และกรอกข้อมูลลงในระบบ Nriis

๗) ในเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม นำส่งรายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์ จำนวน ๕ บท ต่อ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และปรับการแก้ไข จากนั้นขออนุมัติปิดงานวิจัย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบไปด้วยดังนี้คือ

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ผู้วิจัยได้รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทั้งด้านเอกสารแบบสัมภาษณ์และภาคสนาม แล้วจับประเด็นเนื้อหาสาระไปพร้อมกับนำมาสรุปเป็นผลการวิจัยเป็นรูปแบบความเรียงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยนำเสนอ

๒) การตรวจสอบข้อมูล หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว จะต้องทำการตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ ข้อมูล โดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) ได้แก่

๒.๑ การตรวจสอบ ด้านข้อมูล โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ ถ้าข้อมูลต่างสถานที่จะเหมือนกันหรือไม่ และถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่

๒.๒ การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกตหรือสัมภาษณ์

๒.๓ การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีสังเกตควบคู่ไปกับการซักถาม กรณีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

๓) สรุปแนวทางหรือรูปแบบในการพัฒนา รูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ รวมถึงปัญหาและข้อเสนอแนะที่ได้จากกลุ่มสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ก่อนจะมีการประมวลผลและพัฒนาเป็นรูปแบบมีส่วนร่วมกึ่งมาตรฐาน (ขั้นการพัฒนาตัวแบบ (Develop Model) เพื่อนำเข้าสู่การวิจัยเชิงเอกสารและคุณภาพ นวัตกรรม

๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย

กระบวนการวิจัยเรื่อง การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปได้ดังนี้คือ

๑. ศึกษารวบรวมเอกสารแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

๒) เก็บรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริงเพื่อให้เห็นถึงรูปแบบและกระบวนการพัฒนางานวิจัย โดยสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants) จากการมีส่วนร่วม

ของหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อสรุปประเด็นการนำไปสู่การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

๓) สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยี ประชาสัมพันธ์ ผู้นำชุมชน เพื่อระดมแนวคิด มุมมองที่มีผลต่อการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และนำไปสู่การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อให้ได้มาซึ่งการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๔) เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อหาข้อมูลสรุปในเชิงสถิติจากการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อนำไปสู่การประมวลผลข้อมูล และศึกษาเชิงความสัมพันธ์ถึงมุมมองของ รูปแบบของ ถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเก็บรวบรวมจากแบบสอบถาม แสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ประชาสัมพันธ์ ผู้นำชุมชน

๕) สรุปผลการวิจัยที่ได้คือ มีป้ายจุดถ่ายรูปไว้ตรงหน้าวัดเจดีย์หลวง และ ริมน้ำโขง/ มีตุ๊กล้านนาไว้ ๒ ข้างทางถนน

๖) นำเสนอผลงานวิจัย ทั้งในระดับชาติ และนานาชาติ

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในบทที่ ๔ นี้ได้นำเสนอเกี่ยวกับ การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีผลการวิเคราะห์ ดังนี้คือ

จากการลงพื้นที่ในการสำรวจงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ได้ทราบถึง คือ แนวทางการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรม และการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมทั้งนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองเชิงสร้างสรรค์ในเมืองเชียงใหม่ ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเพื่อหาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน ศักยภาพของพื้นที่ในการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ที่เก่าแก่เป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากชุมชนอื่น วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ การส่งเสริมการท่องเที่ยวการจัดถนนศิลปวัฒนธรรมหรือถนนคนเดินที่เหมาะสมควรใช้มาตรฐาน และตัวชี้วัดการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพราะชุมชนที่มีความพร้อมในการใช้วัฒนธรรม ประเพณี และสามารถพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมต่อไปในอนาคตได้^๑

สภาพปัญหาสำคัญของการสร้างเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนคือ การติดกับดักวิถีคิด เนื่องจากผู้ประกอบการเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนยังขาดองค์ความรู้ ในเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาด อีกทั้งยังไม่ทราบวิธีการนำทุนของชุมชน มาบูรณาการกับการใช้ความคิดสร้างสรรค์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ ในชุมชนของตนเอง ฉะนั้นการที่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ชุมชนจะสามารถหลุดพ้นจากกับดักวิถีคิดแบบเดิมๆจนสามารถยกระดับจากสถานะ “องค์กรผู้สร้าง” สู่การเป็น “องค์กรผู้สร้างสรรค์”^๒

๔.๑ การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

พบว่า การสร้างถนนสายวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ จะช่วยในการกระตุ้นจิตสำนึกให้ประชาชนเกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น จนเกิดการอนุรักษ์และพัฒนาการตลาดทางวัฒนธรรม ของชุมชนและของชาติอย่างยั่งยืน และใช้การตลาดทางวัฒนธรรม ในการสร้างการมีส่วนร่วมและสร้างความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้เกิดแก่ชุมชนและที่สำคัญทำให้ประชาชนในท้องถิ่น บ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน กลุ่มวิสาหกิจต่างๆมีรายได้เป็นของตนเองแบบยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการเพิ่มมูลค่า

^๑ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการอนุรักษ์ พื้นฟู สืบสาน ปกป้องคุ้มครองจารีตประเพณี ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑.

^๒ สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุวีรรณ, นายอำเภอเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔

ของทุนทางวัฒนธรรมด้วย โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรมจะพิจารณาจากศักยภาพของทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่และความพร้อมของชุมชนเป็นสำคัญ^๓

เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเชียงแสนนั้น ทางอำเภอเชียงแสนจึงได้จัดตั้ง ชมรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงรายเป็นชมรมที่ดำรงรักษา คงไว้ งานสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมสร้างความสุนทรีย์ ความงาม และความสุข แก่ผู้คน สภาพแวดล้อม และ สังคม ความเจริญงอกงามของมวลมนุษยชาติที่มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ชมรมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะล้านนาไทยขึ้น เพื่อให้ได้ตระหนักถึงศิลปะของล้านนา ใช้ศักยภาพทักษะประยุกต์ใช้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ สืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยที่สืบทอดกันมายาวนานให้คงอยู่ต่อไป เพื่อให้เป็นที่ยอมรับต่อสาธารณชนในระดับชาติหรือนานาชาติ^๔

๔.๒.๑.๑ การจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ประกอบไปด้วย

๑. การจัดตั้งชมรม กลองสะบัดชัย เป็นกลองที่มีมานานแล้วนับหลายศตวรรษ ในสมัยก่อนใช้ ตียามออกศึกสงคราม เพื่อเป็นสิริมงคล และเป็นขวัญกำลังใจให้แก่เหล่าทหารหาญในการต่อสู้ให้ได้ชัยชนะ การตีกลองสะบัดชัยเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านล้านนาอย่างหนึ่ง จะพบเห็นในขบวนแห่หรืองานแสดงศิลปะพื้นบ้าน ลีลาในการตีมีลักษณะโลดโผนเร้าใจมีการใช้อวัยวะหรือส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เช่นศอก เข่า ศีรษะ ประกอบในการตีด้วย สามารถนำไปเป็นการแสดงในโอกาสต่าง ๆ ในงานประเพณี แสดงเนื่องในโอกาสต้อนรับแขกผู้มาเยี่ยมเยือน และยังสามารถนำการแสดงส่งเข้าประกวดในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในระดับชาติหรือระดับนานาชาติ ชมรมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมจึงได้เล็งเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม สืบทอด ศิลปะล้านนา โดยในปีการศึกษา ๒๕๖๑ ได้นำศิลปะล้านนามาสืบทอดโดยแสดง มีลีลาในการแสดงโดยการใช้อวัยวะหรือส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เช่นศอก เข่า ศีรษะ ประกอบในการแสดงต่าง ๆ ทำให้การแสดงเป็นที่ประทับใจของผู้ที่ได้ชม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาในวิชาชีพพยาบาล เช่นส่งเสริมสุขภาพโดยการได้ออกกำลังกาย จากการรำ นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมโครงการยังได้รับประโยชน์จากการแสดงศิลปะล้านนาและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้^๕

๒. การจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน

การจัดกิจกรรมในครั้งนี้เพื่อเป็นการอนุรักษ์ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้านของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย สร้างเครือข่ายความร่วมมือของเครือข่ายครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ในจังหวัดเชียงราย ในสาขาต่าง ๆ รวมทั้งเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์ สืบสาน ส่งเสริม พัฒนาและสร้างสรรค์ องค์ความรู้ศิลปะสาขาต่าง ๆ และเป็นการสร้างภาคภูมิใจและคุณค่าของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการพัฒนาเผยแพร่องค์ความรู้ ผลงานให้แก่เด็ก

^๓ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, การพัฒนานวนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑.

^๔ สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงแสน, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^๕ สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงแสน, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

เยาวชน คนรุ่นใหม่ได้สืบทอดต่อไป สอดรับกับเป้าหมายการปฏิรูปการศึกษาเชิงราย ที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย ร่วมกับ ภาควิชาเชียงราย เพื่อการปฏิรูปการศึกษา ในการสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมืองเชียงราย ให้เกิดสังคม ภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้ ในเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ ความเป็นคนเชียงใหม่ และอารยธรรมท้องถิ่นล้านนา พร้อมผลักดันเชิงรุกให้โดดเด่นนำสู่อัตลักษณ์ของอาเซียน ซึ่งถือเป็นกิจกรรมหนึ่งในการยืนยันและแสดงถึงความมุ่งมั่นในการสมาชิกเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ด้านหัตถกรรม และศิลปะพื้นบ้านขององค์การยูเนสโก โดยมีปราชญ์ ครูภูมิปัญญา / ศูนย์การเรียนรู้/ แหล่งเรียนรู้^๖

๓. ชมรมฮีตฮอยคนเมือง สำนักศิลปะและวัฒนธรรม เป็นสร้างจิตสำนึก และความภาคภูมิใจในความเป็นคนเมืองล้านนา เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศิลปะและวัฒนธรรมของสมาชิกที่อยู่ในท้องถิ่นต่างๆ ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทั้งชนเผ่า ชาติพันธุ์ต่างๆที่อยู่ในภูมิภาคล้านนา และภูมิภาคอื่นๆ เป็นการรวบรวมกลุ่มคนที่มีใจรักในด้านศิลปวัฒนธรรมล้านนา ในการทำงานทางด้านวัฒนธรรมร่วมกัน และการอนุรักษ์ ส่งเสริม สืบสาน สืบทอด จารีตที่ถูกต้องด้านศิลปวัฒนธรรมล้านนาให้ยั่งยืนสืบไป^๗

๔. ชมรมผ้าทอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นชมรมที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อสร้างอัตลักษณ์ผ้าทอเชียงแสนสู่การเพิ่มมูลค่าสินค้าทางการท่องเที่ยว พื้นที่ใน ๓ ตำบล ได้แก่ ตำบลเวียง ตำบลบ้านแซว และตำบลโยนก

๑. ตำบลเวียง (บ้านวังลาว และบ้านสบคำ วัดพระธาตุผาเงา)

บ้านวังลาว มีลวดลายการทอผ้า ๕ ลาย คือ ลายดาว ลายแอมซัน ลายเหลื่อม ลายขอ และ ลายน้ำไหล รูปแบบ การทอผ้าของบ้านวังลาว ในพื้นที่ตำบลเวียง มี ๒ ลักษณะ คือ ๑) การทอแบบรวมกลุ่มสตรีบ้านวังลาว ในพื้นที่วัดวังลาวทำเป็นธุรกิจ มีรูปแบบลายผ้า ๕ ลาย และเปิดหน้าร้านขายสินค้าโดยการจัดการแบบแบ่งงานและแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน มีแผนกทอ แผนกขาย แผนกบัญชี ทำการสรุปต้นทุนกำไร และแบ่งสัดส่วนกันตามแนวปฏิบัติของกลุ่ม และ ๒) การทอผ้าเพื่อจำหน่ายเอง โดยผู้ทอมีหน้าร้านขายสินค้าเป็นของตนเอง ส่วนสินค้าที่ขาย ประกอบด้วย ผ้าทอที่นำมาตัดเย็บเป็น เสื้อ ชิน ผ้าคลุมไหล่ ย่อม กระเป๋า ชุดที่รองจาน และตุ๊กล้านนา สินค้าที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือย้อมขนาดต่างๆ ที่ลูกค้ามาสั่งทำ ตามขนาดและลวดลายของกลุ่มที่มีให้ลูกค้าเลือก ส่วนด้านบุคลากรการทอผ้าของบ้านวังลาว ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน ในปัจจุบันนี้มีผู้ที่สามารถทอผ้าลวดลายโบราณได้ และยังมีชีวิตอยู่ จำนวน ๓ คน แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากอายุที่มากขึ้นทำให้ไม่สามารถทอเพื่อจำหน่ายได้ ปัจจุบันสามารถทอเพื่อใช้เองเท่านั้น ประกอบกับไม่มีการถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่ จึงทำให้ไม่มีการสานต่อลายผ้าทอโบราณในปัจจุบัน^๘

บ้านสบคำ พิพิธภัณฑสถานผ้าทอล้านนาเชียงแสน วัดพระธาตุผาเงา ปัจจุบันเป็นพื้นที่จัดจำหน่ายผ้าทอเชียงแสน ลวดลายดั้งเดิม มีผ้าแบบเป็นผืน เสื้อ ชิน มีทั้งแบบที่ตัดเย็บแบบสำเร็จรูป และแบบที่สั่งตัด นอกจากนี้ ในพื้นที่เดียวกันยังเป็นพิพิธภัณฑสถานผ้าทอของเชียงแสนที่จัดเป็นนิทรรศการ

^๖ สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^๗ สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงแสน, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^๘ สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

ให้ผู้มาเยือนได้ชมและศึกษาถึงวิวัฒนาการผ้าทอเชียงแสน ที่มีตัวอย่างผ้าถุงของเชียงแสน ไทยวน คู่บัว ราชบุรี เป็นต้น ช่างทอผ้าบ้านสบคำ ในพื้นที่วัดพระธาตุผาเงา เป็นกลุ่มทอผ้าที่สามารถทอ ลวดลายผ้าทอพื้นเมืองของอำเภอเชียงแสน ทั้ง ๕ ลายหลัก ได้แก่ ลายขอพินเส้า ลายกาแล ลายเสือ ย้อย ลายดอกมะลิและลายไขปลา ได้ทุกคน ลวดลายดังกล่าวได้ทำการจดลิขสิทธิ์โดยกลุ่มผ้าทอพื้นเมืองเชียงแสน ไว้เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ นอกจากนี้ กลุ่มทอผ้าสามารถทอลายอื่นๆ ที่ลูกค้าสั่งทำได้ เช่น ลายน้ำไหล ลายเชียงแสนดอกเล็ก ผ้าไทยวน และซิ่นตีนจก ส่วนสินค้าที่ขาย ประกอบด้วย ผ้าทอเป็นผืน ผ้าซิ่นลายต่างๆ เสื้อผ้าสำเร็จรูป ผ้าขาวม้า สไบ ของที่ระลึก เช่น กระเป๋า ผ้ารองแก้ว เป็นต้น ปัจจุบันนั้น มีผู้ที่สามารถทอผ้าลวดลายเชียงแสนได้จำนวน ๑๓ คน เป็นกลุ่มทอผ้าที่มีความเข้มแข็งที่สุดในอำเภอเชียงแสน เนื่องจากมีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มผ้า มีการจัดการเรื่องรายได้โดยสมาชิกอย่างชัดเจนและเป็นระบบ ประกอบกับได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐบาล เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชน เป็นต้น และหน่วยงานเอกชนที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ยังได้รับรางวัลในการรับรองความสามารถและฝีมือในการทอผ้าจากหลายหน่วยงานตัวอย่างลายผ้าทอของตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย^๙

๒. ตำบลบ้านแซว (บ้านวังซาง และบ้านป่าตึง)

บ้านวังซาง ผ้าทอในพื้นที่นี้มีต้นกำเนิดมาจากผ้าทอไทยลื้อ นิยมใช้สีสันทตามความชอบ ได้แก่ สีเขียว สีแดง ซึ่งเป็นสีหลักในการทอ ลวดลายในการทอยังเน้นความเป็นไทยลื้อ เช่น ลายผ้าทอ ลายน้ำไหล และลายทั่วไปที่มีในอำเภอเชียงแสน เดิมที่บ้านวังซางมีศูนย์การทอผ้าที่ใช้ร่วมกับบ้านป่าตึง แต่ได้ถูกปิดเนื่องจากการเปลี่ยนผู้บริหารและปัจจุบันไม่มีการดำเนินการพัฒนาศูนย์การทอผ้าแต่อย่างใด ทำให้ชาวบ้านไปประกอบอาชีพอื่นแทน ส่วนบุคลากรด้านการทอผ้าของบ้านวังซาง ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน ปัจจุบันในหมู่บ้านมีจำนวน ๙๖ หลังคาเรือน มีผู้ที่สามารถทอผ้าลายเชียงแสนแบบดั้งเดิม ๕ ลาย ได้จำนวน ๑๐ หลังคาเรือน^{๑๐}

บ้านป่าตึง เดิมมีศูนย์การทอผ้าไทยลื้อในหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันปิดร้างไม่เปิดให้บริการ ส่วนบุคลากรที่สามารถทอผ้าได้นั้นปัจจุบันนั้น ไม่มีแล้ว เนื่องจากมีอายุมากและไม่มีทายาทสืบทอดวิชาความรู้ ข้อมูลตัวอย่างลายผ้าทอของตำบลบ้านแซว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย^{๑๑}

๓. ตำบลโยนก (บ้านทุ่งฟ้าฮ่ามและบ้านสันธาตุ)

บ้านทุ่งฟ้าฮ่าม กลุ่มผ้าทอบ้านทุ่งฟ้าฮ่าม มีธุรกิจผ้าทอที่ใช้ชื่อผลิตภัณฑ์ว่า ผ้าทอบ้านทุ่งฟ้าฮ่าม ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๔๗ มีวัตถุประสงค์การจัดตั้งเพื่อให้กลุ่มผู้สูงอายุได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการนำเอาภูมิปัญญาดั้งเดิม เรื่องการทอผ้าที่ได้รับถ่ายทอดจากบรรพบุรุษทำให้เกิดเป็นรายได้ และพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ประจำหมู่บ้าน เป็นการทำให้เกิดการรวมตัวของผู้สูงอายุ ช่วยส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน ผลิตภัณฑ์ผ้าทอของบ้านทุ่งฟ้าฮ่ามนั้นเป็นผ้า

^๙ สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงแสน, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๐} สัมภาษณ์, นายณัฐจรูญ คำคุณเมือง ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริม สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงราย, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๑} สัมภาษณ์, นางสาวธนิกานต์ วรธรรมานนท์ หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

ทอมือ มีความประณีต สินค้าจึงมีคุณภาพและสวยงาม ด้วยความสวยงามของผ้าทอบ้านทุ่งฟ้าฮ่าม โดยลวดลายเด่นๆ ประกอบด้วย โยนกยกดอก ลายนกนกลายดอกกรัก ลายดอกแก้ว ลายหงส์กับเต่า ลายสี่สหาย ลายรังผึ้ง และลายสาม ทำให้ผ้าทอลายจก ของบ้านทุ่งฟ้าฮ่ามได้รับรางวัล OTOP ผลิตภัณฑ์ระดับ ๒ ดาว ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ และ ผลิตภัณฑ์ระดับ ๓ ดาว ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ อีกด้วย (<http://www.otoptoday.com/wisdom>, Retrieved from ๒๐๑๘ March ๗) สินค้าในปัจจุบัน ประกอบด้วย ผ้าทอลายต่างๆ ผ้าขึ้น เสื้อผ้าสำเร็จรูปและของที่ระลึกที่ทำจากผ้าทอปัจจุบัน ในหมู่บ้านมีกี่ทอผ้าจำนวน ๔ หลัง ผู้ที่สามารถทอผ้าได้มีจำนวน ๔ คน^{๑๒}

บ้านสันธาตุ เป็นกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมัดหมี่ โดยมีต้นกำเนิดลวดลายและวิธีการมาจาก ประเทศลาว ประกอบกับเป็นชุมชนที่มีคนลาวอาศัยอยู่มาก่อน ลายผ้าจึงมีความคล้ายคลึงกับผ้าไหมลาว ลายผ้าที่ทำในปัจจุบันมีจำนวน ๑๐ ลาย ประกอบด้วย ลายหมี่ลือคผสม ลายลาวเทียน ลายนก ลายหมี่สน ลายโบราณ ลายดอกบัว ลายด้วยใจรัก ลายกระจับโคมห้า ลายหมี่ชั้นนาค และ ลายข้าวหลามตัด โดยสินค้าในปัจจุบัน ประกอบด้วย ผ้าไหมมัดหมี่ลายต่างๆ เสื้อผ้าสำเร็จรูป ปัจจุบัน ในหมู่บ้านมีผู้ที่สามารถทอผ้าได้ จำนวน ๓ คน ดังตัวอย่างลายผ้าทอของตำบลโยนก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย^{๑๓}

พื้นที่อีก ๓ ตำบล ได้แก่ ตำบลศรีดอนมูล ตำบลป่าสัก และ ตำบลแม่เงิน พบว่า ตำบลศรีดอนมูล บ้านศรีดอนมูล ปัจจุบันมีชื่อเสียงในเรื่องการทำตุ๊กล้านนา มีลวดลายหลากหลาย เช่น ตุ๊ก ๑๒ ราศี ที่ใช้สำหรับการบูชาพระธาตุประจำปีเกิด ตามคติความเชื่อของชาวล้านนา (ตุ๊กช้าง ตามคติล้านนาใช้ช้างแทนหมู สำหรับผู้ที่เกิดปีกุน เพื่อบูชาพระธาตุตอดตุ๊ก เป็นต้น) และตุ๊กประดับในงานบุญที่มีสีสันสวยงามสินค้าในปัจจุบัน ด้านบุคลากรทางการทำตุ๊กบ้านศรีดอนมูล นั้น มี ๒ หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ ๑๒ บ้านศรีดอนมูล และ หมู่ ๑๓ บ้านศรีดอนมูลใต้ โดยจัดทำเป็นกลุ่มอาชีพ มีการจัดทำรายรับรายจ่ายโดยชาวบ้านเป็นกรรมการและเป็นผู้ดูแล^{๑๔}

๔.๒.๑.๒ การแสดงผลงาน ทางด้านด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม เชียงแสน จังหวัดเชียงราย ประกอบไปด้วย

ก. การทอผ้าพื้นเมืองลายเชียงแสน

๑. ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ทอผ้าพื้นเมืองลายเชียงแสน)

๒. ข้อมูลปราชญ์ท้องถิ่น

ชื่อ-นามสกุล	กลุ่มผ้าทอพื้นเมืองลายเชียงแสน
ผู้ติดต่อ	นางอัมพร ธรรมวงค์นางสุนีย์ พลสวัสดิ์

^{๑๒} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๓} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๔} สัมภาษณ์, นางสาวธนิกานต์ วรรณธรรมานนท์ หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

ที่อยู่ พิพิธภัณฑ์ผ้าทอเชียงใหม่ (ภายในวัดพระธาตุผาเงา)
บ้านสบคำ หมู่ที่ ๕ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน
จังหวัดเชียงราย

๓. ประวัติความเป็นมา

เนื่องจากเชียงใหม่หรือเมืองหิรัญยาง เป็นเมืองของอาณาจักรล้านนามีกษัตริย์ปกครองสืบกันมา มีความเจริญทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และพุทธศาสนา มีอารยธรรมสูงส่ง ทั้งด้านภาษา ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีเมื่อถึงพุทธศักราช ๒๓๔๗ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ซึ่งได้โปรดให้กรมหลวงเทพหริรักษ์และพระยายมราชได้ยกทัพมาตีเมืองเชียงใหม่ และกวาดต้อนผู้คน ๒๓,๐๐๐ คน ลงไปไว้เมืองเชียงใหม่ส่วนหนึ่ง เมื่อน่านส่วนหนึ่งเมืองลำปาง เมืองหลวงพระบาง ส่วนที่เหลือไปกรุงเทพฯ โปรดให้อยู่ที่เมืองราชบุรี และเมืองสระบุรี เมื่อไปก็ได้นำเอกลักษณ์ศิลปะทอผ้าเชียงใหม่ไปเผยแพร่ที่เมืองนั้นๆด้วย^{๑๕}

๔.เอกลักษณ์/จุดเด่นผลิตภัณฑ์

ลักษณะที่โดดเด่นของผ้าทอพื้นเมือง ลวดลายเชียงใหม่ คือลวดลายการทอและการจรด ลวดลายจะไม่เหมือนใคร ลวดลายดั้งเดิมสืบทอดจากปู่ย่า ของคนเชียงใหม่ มีอยู่ ๕ ลายด้วยกัน ประกอบด้วย

- ๑) ลายกาแล
- ๒) ลายขอพันเสา
- ๓) ลายไขปลา
- ๔) ลายมะลิ
- ๕) ลายเสื่อย้อย^{๑๖}

๖. ขั้นตอนการผลิต

นำฝ้ายมาอีดแยกเมล็ดออก แล้วเอาดอกฝ้ายมาตี หรือตีให้เป็นฝุย ๆ เสร็จแล้ว เอามาปั่น แล้วเอามาปั่นเป็นเส้นฝ้าย นำมาลงแป้งตากให้แห้ง กอเป็นเส้นด้วยยืน เอามาเดินทำเป็นด้ายยืน แล้วเอามาแห่เข้าพันหวีแล้วก็เก็บตะกอ เสร็จแล้วก็เริ่มทอพื้นธรรมดาก่อนพอปั่นได้ แน่นก็เริ่มทำลวดลายบนพื้นผ้า สลับสีให้มีลวดลายสวยงาม^{๑๗}

๗.เทคนิค/เคล็ดลับในการผลิต

การเตรียมวัตถุดิบจะต้องพิถีพิถัน โดยผ่านกระบวนการต่างๆ จนได้เนื้อผ้าที่สวยงาม สมบูรณ์แบบคนทอจะต้องตรวจสอบทุกขั้นตอนของการทอสลับสี การจกและริมผ้าเส้นด้าย ฟุ้งเส้นด้ายยืน^{๑๘}

^{๑๕} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๖} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๗} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๘} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

ข. ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน

การดำรงชีวิตในอดีตของผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลเวียง และตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย มีวิถีชีวิตแบบล้านนาและอีสาน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องและนับถือจากชาวบ้าน การประกอบอาชีพดั้งเดิม คือ การทำนา ทำไร่ ทำสวน และการทำเครื่องจักสานและสิ่งทอเป็นอาชีพเสริม สมาชิกในครัวเรือนได้รับการถ่ายทอดฝีมือการทำเครื่องจักสานและสิ่งทอจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ก่อให้เกิดรายได้ให้กับลูกหลานผู้สืบทอดศิลปหัตถกรรมจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันโดยมีกระบวนการผลิตเครื่องจักสาน^{๑๙}

การจักสานไม้ไผ่ใช้เครื่องมือในการผลิตแบบชาวบ้านสมัยดั้งเดิม ซึ่งประกอบด้วยมีด เลื่อย เครื่องจักตอก ไม่มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการผลิตวิธีทำเครื่องจักสานเริ่มจากการตัดไม้ไผ่จากต้นที่มีอายุตามที่ต้องการ นำมาริดเอาตาออกแล้วผ่า ใช้มีดจักไม้ไผ่ให้บาง บางชิ้นงานนำไปชักเรียงเป็นเครื่องมือในการรูดเส้นตอก เพื่อให้เป็นเส้นตอกกลม ได้ขนาดตามที่ต้องการ ส่วนที่เป็นเส้นตอกจะใช้มีดจักนำมาขูดให้เรียบแล้วนำไปขึ้นรูปตามรูปแบบงานจักสานแต่ละชนิด เช่น ตะกร้า ไหหนึ่งข้าว^{๒๐}

เครื่องจักสานเป็นงานหัตถกรรมที่หล่อหลอมขึ้นจากจิตวิญญาณและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" บ้านห้วยข่อยหล่อ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลบ้านแซว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย จัดกิจกรรมหลักสูตรระยะสั้นการจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ให้แก่ประชาชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" บ้านห้วยข่อยหล่อ เพื่อให้ประชาชนมีทักษะอาชีพการจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่และมีรายได้เสริม โดยมีเครื่องจักสาน ตะกร้า^{๒๑}

ค. กลุ่มหัตถกรรมทอตุ่ง

เริ่มก่อตั้งกลุ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๐ ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากกลุ่มพัฒนาสตรี สำนักงานพัฒนาชุมชน จำนวน ๒๐,๐๐๐ บาท เพื่อมาดำเนินการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์การทอตุ่งพร้อมเป็นค่าใช้จ่ายในการตลาด ปัจจุบันกลุ่มได้ดำเนินการพัฒนารูปแบบของตุ่ง ในลักษณะของตุ่งที่ใช้งานได้ทั่วไป และประดิษฐ์ตุ่งจำลองเพื่อเป็นของที่ระลึกของจังหวัดเชียงราย มีการบริหารจัดการมีการรวมกลุ่มในรูปของคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม ตามหลักการของกลุ่มโดยทั่วไปสมาชิกมีการแบ่งงานกันทำตามหน้าที่ทั้งผลิตและจำหน่าย

ง. การปั้นและการแกะสลัก

อิทธิพลทางความคิดและรูปแบบพื้นฐานจากรูปแบบศิลปกรรมเชียงแสน ต่อมาได้นำมาผสมผสานกับรูปแบบศิลปะเชียงใหม่ สุโขทัย น่าน แพร่ เริ่มรับงานก่อสร้าง และต่อเติมปรับปรุงอยู่ในเขตเมืองเชียงแสนก่อน และที่ปรากฏชื่อเสียงแรกเริ่ม คือ การออกแบบก่อสร้างวิหารหลวงพ่อผาเงา วัดพระธาตุผาเงา อ.เชียงแสน จ.เชียงราย โดยมีแนวความคิดที่แปลกใหม่แหวกแนวประเพณีที่เคยทำกันมาและใช้เทคนิควิธีการของวัสดุปูนปั้นแนวทดลอง แต่เดิมช่างจะใช้ปูนปั้นเป็นปูนดำสูตร

^{๑๙} สัมภาษณ์, นายประจัญ ปรัชญ์สกุล, ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๐} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๑} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

โบราณ ที่เป็นภูมิปัญญามาแต่อดีตมีขั้นตอนเทคนิคและวิธีการที่ซับซ้อนยุ่งยาก ใช้ระยะเวลาอันยาวนาน เปลี่ยนมาเป็นปูนปั้นที่ใช้ปูนซีเมนต์ก้ำผสมน้ำยาเคมีแทนน้ำปูนขาว ผลงานที่ปรากฏเชิงประจักษ์ที่สร้างชื่อเสียงให้แก่สถาปัตยกรรมเชียงใหม่ยุคใหม่คือ วิหารและเสาหลักเมือง วัดมิ่งเมือง อ.เมือง จ.น่าน ที่เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมล้านนาประยุกต์ที่โดดเด่นทั้งการออกแบบลวดลายและเทคนิควิธีการสมัยใหม่ ซึ่งเป็นช่างกลุ่มแรกของเมืองเชียงใหม่ การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นเพียงการศึกษาสำรวจเบื้องต้นให้รับรู้ว่ามีศิลปะทอดปรากฏองค์ความรู้ช่างปูนปั้นของเมืองเชียงใหม่ ในงานศึกษาวิจัยครั้งนี้ขอเลือกกรณีศึกษา ช่างปูนปั้นพื้นบ้านที่เป็นตัวแทนช่างสกุลเชียงใหม่ที่โดดเด่น คือ สล่าเสาร์แก้ว^{๒๒}

สล่าเสาร์แก้ว เล่าว่า สล่าแกนนำผู้ร่วมก่อตั้งชมรมช่างและศิลปินเมืองเชียงใหม่ เกิดวันที่ ๒๕ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๘ ปัจจุบันอายุ ๖๒ ปี อยู่บ้านสบรวก เลขที่ ๑๖๑ หมู่ที่ ๑ ต.เวียง อ.เชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ ชีวิตในวัยเด็กเกิดและบวชสามเณร เรียนที่วัดบ้านเกิด ที่บ้านแม่จัน อ.แม่จัน จ.เชียงใหม่ ได้ซึมซับความรู้ทางธรรมะ จากพุทธประวัติและพระธรรมวินัย ประวัติศาสตร์พื้นบ้าน จากหลวงปู่เจ้าอวาสที่สั่งสอน และมีพรสวรรค์ด้านการวาดเขียน ต่อมาได้บวชเป็นพระภิกษุย้ายมาเรียนพระปริยัติธรรมที่วัดพระธาตุจอมกิติ อ.เชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ ระหว่างบวชเรียนมีความสนใจ ในศิลปกรรมปูนปั้น ได้เข้ามาสำรวจซากวัดร้างต่างๆในเมืองเชียงใหม่ ย่านพื้นที่เมืองเก่ารอบทะเลสาบเชียงใหม่ (เวียงหนองล่อง) ในครั้งนี้ได้นำสมุดพกและดินสอมาจดบันทึกวาดรูป ลวดลายปูนปั้นในที่ต่างๆ โดยแหล่งที่มาบางครั้งค้นพบจากเศษปูนปั้นจากการที่ชาวบ้านดำหาสัตว์น้ำ และสมบัติจากทะเลสาบเชียงใหม่และแม่น้ำโขง หรือเศษซากองค์ประกอบอาคารทางศาสนาที่หักหล่นเกลื่อนบนพื้นดินโดยรอบโบราณสถาน บางครั้งถึงขั้นปีนต้นไม้ขึ้นไปสังเกตลวดลายปูนปั้นโบราณ โดยสล่าเสาร์แก้ว กล่าวยกย่องว่าเจดีย์วัดป่าสักเมืองเชียงใหม่ ถือเป็นแหล่งองค์ความรู้และแรงบันดาลใจถือเป็นปฐมบทขั้นครูของลวดลายสกุลช่างเมืองเชียงใหม่ยุคแรกเริ่ม^{๒๓}

วิถีคิดของสล่าเสาร์แก้ว ได้มาจากการศึกษาบวชเรียนในพระพุทธศาสนา ได้ศึกษาวรรณกรรม คำว่าธรรมพื้นเมืองและนิยายปรัมปรา ธรรมมหาชาติชาดก ไตรภูมิพระร่วง ที่เป็นแรงบันดาลใจ ในการสร้างจินตนาการ โดยสล่าเสาร์แก้วมีแนวคิด “วิจิตร พิสดาร สื่อความหมาย” สามารถอธิบายได้ดังนี้

วิจิตร : งานสถาปัตยกรรมและประติมากรรมปูนปั้น ต้องมีความสวยงามอ่อนช้อยตามบริบทของสถานที่ตั้งแต่ละแห่ง โดยนำเอาบริบทและองค์ประกอบของพื้นที่มาสร้างเป็นแรงบันดาลใจ ออกแบบและสร้างโครงเรื่องราวของตัวงาน

พิสดาร : แนวความคิดของผลงานแต่ละแห่งจะไม่ซ้ำกัน จะพัฒนาต่อยอดไปเรื่อย ๆ พัฒนารูปแบบจากประเพณีโบราณสู่การสร้างสรรค์ การผูกเรื่องราวนำเสนอ การผูกลวดลายศิลปะ

^{๒๒} สัมภาษณ์, สล่าเสาร์แก้ว เล่าว่า, สล่าแกนนำผู้ร่วมก่อตั้งชมรมช่างและศิลปินเมืองเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๓} สัมภาษณ์, สล่าเสาร์แก้ว เล่าว่า, สล่าแกนนำผู้ร่วมก่อตั้งชมรมช่างและศิลปินเมืองเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

งานปูนปั้น ประยุกต์ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมและวิศวกรรมโครงสร้าง ให้แตกต่างกับอาคารทางพุทธศาสนาในที่อื่นๆ

สื่อความหมาย : ภูมิปัญญาและโลกทัศน์ วิธีคิดแบบตะวันออกตามคติพุทธศาสนา จักรวาลแบบไตรภูมิ การเวียนว่ายตายเกิด การตีความแบบไตรภูมิ เรื่องแดนสวรรค์ แดนมนุษย์ แดนบาดาล เป็นต้นเรื่องสู่กระบวนการแนวความคิดและการออกแบบของสถาปนิก

การออกแบบอาคารทางพุทธศาสนา ผลงานส่วนใหญ่จะเป็นวิหาร ส่วนรอง คือ ศาลาและงานปั้นอนุสาวรีย์บุคคลสำคัญทางพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ งานแต่ละแห่งจะเริ่มต้นจากความต้องการของเจ้าศรัทธาพระเถระชั้นผู้ใหญ่ เจ้าอาวาสวัด และกลุ่มกรรมการวัด ชาวบ้าน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายประชุมสรุปร่วมกัน เพื่อกำหนดเป้าหมายความต้องการ แล้วสถาปนิกจะดำเนินการออกแบบเขียนแบบร่างของผลงานให้คณะกรรมการที่เกี่ยวข้องปรับปรุงแก้ไขตามความต้องการในภาพรวม ซึ่งสถาปนิกจะอธิบายผลงานการออกแบบตามกระบวนการ วิจิตร พิศดาร สื่อความหมาย ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงาน และตอบสนองกับประโยชน์ใช้สอย การสร้างเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของผลงานแต่ละสถานที่โดยนำเอาบริบทของพื้นที่ทุกมิติมาผสมผสานประยุกต์ใช้ในงานออกแบบ มิติบทบาทและความสำคัญ ความต้องการของงาน ทำเลสถานที่ตั้ง สภาพภูมิประเทศ มุมมอง บริบทของที่ตั้งต่อชุมชนโดยรอบ เป้าหมายที่ต้องการให้ผลงานสื่อออกมาในลักษณะไหน โดยนำมาผสมกับฝีมือเชิงช่างของสกุลช่างเชียงแสน โดยงานฝีมือที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของช่างกลุ่มสถาปนิก คือรูปแบบงานสถาปัตยกรรมและโครงสร้างที่โดดเด่นพิสดารแนวเชียงแสน ประยุกต์ ประติมากรรมพญานาค ที่แสดงออกในอริยະบพที่เลื้อยพันสะดุ้ง ชูคอและเศียรพุ่งสู่ท้องฟ้า นาคเศียรเดี่ยว สามเศียร ห้าเศียร เก้าเศียร รูปแบบรายละเอียดประติมากรรมสังเกตความคมความอ่อนช้อยของปลายหางของพญานาค ลูกแก้วในดวงตาที่สดใส ความอ่อนช้อยของเกล็ด ส่วนการสร้างและผูกมัดลายโครงเรื่องมาจากคติจักรวาลทางพุทธศาสนา นำมาตีความและแทนความหมายเข้าไปสู่ผลงานการออกแบบ ตามคำอุปมาอุปไมยว่า “ลี้ะเล่นใบ ไตเล่นก้าน” คือ มองกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมแถวลุ่มแม่น้ำกก นิยมลวดลายปูนปั้นแบบพันธุ์พุกกษา ที่โครงลวดลายประกอบด้วย ก้านใบ กาบ ดอก (มาจากคติพุทธศาสนา ก่อเกิด ตั้งอยู่ ดับไป) ลักษณะดอกมี ๓ ลักษณะ จี๋ บาน หุบ ส่วนช่างปูนปั้นชาวไต นิยมปั้นลวดลายพันธุ์พุกกษาแบบก้าน กิ่ง นอกจากนั้นก็มีลวดลายสัตว์ป่าหิมพานต์^{๒๔}

จากการรวมทีมของสถาปนิกทั้งสามคนนำคณะช่างจากเมืองเชียงแสนและลูกทีมจำนวนหนึ่งลงไปทำงานออกแบบและรับเหมาก่อสร้างวิหารและศาลหลักเมือง วัดมิ่งเมือง อ.เมือง จ.น่านในปี พ.ศ.๒๕๓๕ โดยมีสถาปนิก มงคลลี เป็นหัวหน้าทีม ในการออกแบบและวางแผนบริหารจัดการโครงการ มีสถาปนิกสถาปนิก เป็นเสมือนมือซ้าย ขวา ในการร่วมทีมทำงานกับกลุ่มช่างและคนงานพื้นถิ่นเมืองน่าน การออกแบบใช้แนวความคิดการสร้างวัดที่เป็นจุดศูนย์รวมจิตวิญญาณของคนเมืองน่าน ที่ก่อเกิดความมั่นคง แปลกใหม่วิจิตรพิสดาร อลังการ สวยงามเป็นที่สนใจของประชาชนและนักท่องเที่ยว โดยรูปแบบพุทธศิลป์แบบล้านนาประยุกต์ร่วมสมัย ใช้เทคนิคการสื่อ

^{๒๔} สัมภาษณ์, สถาปนิก สถาปนิก เลาดิ, สถาปนิกผู้ร่วมก่อตั้งชมรมช่างและศิลปินเมืองเชียงแสน, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

ความหมายของวิหารสีขาวทั้งหลังประกอบด้วยลวดลายปูนปั้นแบบประยุกต์ที่แปลกใหม่ โดยการผสมผสานรูปแบบศิลปะและสถาปัตยกรรมขอมยุคพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ น่าน สุโขทัย ลาวหลวงพระบาง เชียงใหม่และเชียงแสน มาผสมกลมกลืนเป็นรูปแบบและลวดลายใหม่ตามการตีความและจินตนาการของทีมสถาปัตย์เชียงแสน การทำงานใช้ระยะเวลาก่อสร้างร่วม ๗ ปีจึงแล้วเสร็จ ทำให้เป็นสถานที่ก่อสร้าง สถานที่ทดลองและเรียนรู้ ของเหล่าช่างฝีมือและคนที่ทีมงานที่เป็นกรรมกร ช่างฝึกหัด ได้รับประสบการณ์ในการสัมผัสสุนทรียศาสตร์ ศิลปะและความสวยงาม ฝึกหัดฝีมือเชิงช่าง การเรียนรู้เทคนิควิธีการก่อสร้างและเทคนิคสูตรปูนปั้นสมัยใหม่ที่ใช้ปูนซีเมนต์กึ่งซีเมนต์ผสมน้ำยาเคมีแทนน้ำปูนขาวซึ่งเป็นนวัตกรรมสมัยใหม่มาแทนที่ปูนโบราณที่ใช้ระยะนานในการหมักและมีขั้นตอนในการหาวัตถุดิบและการปรุงปูนปั้นที่ซับซ้อน องค์ความรู้การออกแบบแนวประยุกต์ร่วมสมัย ทดลองปฏิบัติและการใช้เทคนิคสมัยใหม่ ทำให้การต่อยอดและพัฒนาองค์ความรู้แก่กลุ่มช่างปูนปั้น การสร้างกลุ่มแรงงานให้มีทักษะพัฒนาไปสู่ช่างรุ่นใหม่ การได้ประโยชน์ของบริษัทผลิตน้ำยาเคมีที่ผสมแทนน้ำปูนขาวที่ได้ทดลองการใช้ทำงานจริงเพื่อพัฒนาสูตรน้ำยาเคมีให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น กลุ่มสถาปัตย์เชียงแสนและสถาปนิกได้รับประโยชน์จากการถ่ายทอดองค์ความรู้แบบการปฏิบัติความคู่ไปกับทักษะความรู้ก่อให้เกิดความชำนาญทำให้ปัจจุบันก่อเกิดช่างปูนปั้น ผู้รับเหมาก่อสร้างงานพุทธะศิลป์ที่แตกออกมาทำงานอิสระอีกหลายกลุ่ม^{๒๕}

ขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้ กลุ่มลูกทีมเลือกมาจากเด็กวัยรุ่นที่ขาดโอกาสในการเรียนตามระบบการศึกษา มาจากหลายปัจจัย พื้นฐานครอบครัวส่วนใหญ่ยากจนเรียนจบระดับประถมศึกษาชั้น ป. ๖ หรือเลิกจากการบวชสามเณรมาเป็นฆราวาส มีใฝ่อยากทำงานหาเงินเลี้ยงชีพจึงมาสมัครเป็นกรรมกรก่อสร้างทั้งผู้ชาย ผู้หญิง การทำงานกรรมกร ยกของ ยกปูน ผสมปูนปั้น ขุดดิน ฝีกก่อฉาบ ทำงานไม้เบื้องต้น ทำงานเหล็ก ยก ผูกมัดลวด ตัดและตัดเหล็กเสริม ตัดกระจกประดับผนังและประติมากรรม เป็นเบื้องต้น กรรมกรหลายคนมีหัวศิลป์ที่ซึบซับและมีพรสวรรค์ทักษะช่างฝีมือเบื้องต้นที่ดี เริ่มการสังเกตและเรียนรู้จากการทำงานจริง แบบโบราณที่เรียกว่า “ครูพัก ลักจำ” เริ่มมีทักษะฝีมือครูหรือสถาปนิกแล้ว จะให้เริ่มผสมปูนปั้นแบบบอกลสูตรปูนปั้นสูตรปูนก่อฉาบ ปูนโครงสร้าง ปูนซีเมนต์ ทราโย หิน น้ำยาเคมีแทนน้ำปูนขาวต่อสูตรสัดส่วนต่างๆ งานปูนก็ให้เริ่มทำลวดลายง่ายๆเบื้องต้นก่อนตามแบบหรือโครงลวดลายที่สถาปนิกแล้วขึ้นให้ หรือช่างรุ่นใหญ่ที่มีความชำนาญอยู่ในทีมทำงานขึ้นให้พอมือทักษะฝีมือพัฒนาขึ้นมาอีกก็จะให้เป็นลูกมือผู้ช่วยช่างและพัฒนาขึ้นมาเป็นช่าง อยู่ที่ตัวของแต่ละคนว่ามีพื้นฐานทักษะ ปัญญาไหวพริบ พรสวรรค์ด้านศิลปะ ถนัดด้านงานโครงสร้างไม้และคอนกรีต งานจิตรกรรม งานประติมากรรม งานติดกระจกสี โดยภาพรวมสถาปนิกแล้วจะออกแบบทั้งหมดแล้วบริหารจัดการงานก่อสร้าง ติดต่อประสานงานกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หาลูกทีมช่างฝีมือแต่ละหมวดงาน^{๒๖}

^{๒๕} สัมภาษณ์, สถาปนิกแล้ว เลาดิ, สถาปนิกแล้วร่วมก่อตั้งชมรมช่างและศิลปินเมืองเชียงแสน, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๖} สัมภาษณ์, นางสาวณิกานต์ วรรณมานนท์ หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

๔.๒.๑.๓ แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ก. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลเวียง

ที่อยู่ : วัดพระธาตุดาเวา ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
๕๗๑๕๐

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๐๒๙๙๐๘๑ , ๐๕๓-๗๗๗๐๘๑

ผู้รับผิดชอบ : คณะกรรมการ ร่วมกับวัดพระธาตุดาเวา

กิจกรรมที่ดำเนินการ :

- เป็นแหล่งข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
- อบรมเยาวชนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น
- จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา เช่น ทำบุญตักบาตร
การพัฒนาวัด นุ่งสมาธิ
- จัดกิจกรรมกลุ่มอาชีพทางวัฒนธรรม^{๒๗}

ข. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลศรีดอนมูล

ที่อยู่ : โรงเรียนศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๕๐

โทรศัพท์ : ๐๘๖-๕๖๐๒๑๑๔ , ๐๕๓-๙๕๕๑๔๗

ผู้รับผิดชอบ : คณะกรรมการ ร่วมกับอบต.ศรีดอนมูล

กิจกรรมที่ดำเนินการ :

- เป็นที่แสดงพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน
- เป็นแหล่งข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
- จัดกิจกรรมกลุ่มอาชีพทางวัฒนธรรม^{๒๘}

ค. หอพิพิธภัณฑ์ (พิพิธภัณฑ์ผืน)

ที่อยู่ : บริเวณสามเหลี่ยมทองคำ ภายในบริเวณโรงแรมเกรทเทอร์แม่โขงฯ
อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๕๐

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๐๒๙๙๐๘๑ , ๐๕๓-๗๗๗๐๘๑

ผู้รับผิดชอบ : -

กิจกรรมที่ดำเนินการ :

เป็นสถานที่จัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับผืนและยาเสพติดทุกชนิด ทั้งประวัติความเป็นมาของยาเสพติดย้อนไปถึง ๕,๐๐๐ ปี มีการแสดงถึงกระบวนการในการผลิต จัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้และ มหันตภัยในการเกี่ยวข้องกับยาเสพติด หอพิพิธภัณฑ์ เป็นสถานที่ศึกษาเกี่ยวกับยาเสพติดที่ใหญ่และสมบูรณ์ในระดับโลก ดำเนินงานโดยมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง^{๒๙}

^{๒๗} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๘} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๙} สัมภาษณ์, นายประจัญ ปรชัยสุกุล, ผู้อำนวยการจังหวัดเชียงราย, ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๔.

ง. พิพิธภัณฑสถานผ้าทอล้านนา

ที่อยู่ : บริเวณวัดพระธาตุผาเงา หมู่ ๕ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน
จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๕๐

โทรศัพท์ : -

ผู้รับผิดชอบ : กลุ่มแม่บ้าน

กิจกรรมที่ดำเนินการ : เป็นที่แหล่งรวมผลิตภัณฑ์ผ้าทอ เชียงแสน

ผ้าทอล้านนา^{๓๐}

๔.๒.๑.๔ สถานที่จัดงานของภาครัฐ และ ภาคเอกชน ในจังหวัดเชียงราย

ประกอบไปด้วย^{๓๑}

๑. มินิไลท์แอนด์ซาวด์ อาข่าคนภูเขา

มินิไลท์แอนด์ซาวด์ "อาข่าคนภูเขา"

วันที่จัดงาน : เสาร์ที่สองของทุกเดือน

สถานที่จัดงาน : บริเวณศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ตำบลป่าซาง
อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

เชียงราย เป็นจังหวัดที่อยู่เหนือสุดของประเทศไทย มีอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองและมีเอกลักษณ์พิเศษแตกต่างจากพื้นที่ เสน่ห์อย่างหนึ่งของเชียงรายคือ วิถีชีวิตของชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆที่ยังคงมีความเป็นอยู่และมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ และโดดเด่นในแต่ละเผ่า ภายในงานมีการแสดงแสง สี เสียง ขนาดย่อม เล่าขานตำนาน "อาข่าคนภูเขา" สัมผัสวิถีชีวิตและเสน่ห์ชาวเขาเผ่าต่างๆ อิมมอร์รอยกับอาหารชาวดอยท่ามกลางธรรมชาติ

๒. งานวัฒนธรรมสัมพันธ์การท่องเที่ยวและการค้าในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง

วันที่จัดงาน : เดือนมกราคม

สถานที่จัดงาน : สนามบินของฝูงบิน ๔๑๖ (สนามบินเก่า) อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงราย

ภายในงานมีกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย ทั้งการแสดงบนเวทีจากกลุ่มประเทศลุ่มแม่น้ำโขงหรือ GMS ได้แก่ ไทย จีน สปป.ลาว พม่า กัมพูชา เวียดนาม โดยเดิมมีการใช้ชื่อว่างานวัฒนธรรมสัมพันธ์ลุ่มแม่น้ำโขง ๔ ชาติ คือ ไทย จีน สปป.ลาว และพม่า การจัดงานครั้งนี้เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่าง จ.เชียงราย ซึ่งเป็นประตูหน้าต่างของประเทศไทยในกลุ่ม GMS กับประเทศต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมีวัฒนธรรมประเพณีเป็นสื่อเชื่อมโยง โดยจะมีการแบ่งงานออกเป็น ๓ ช่วงคือการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมด้วยการจัดการแสดงบนเวทีของนักแสดงไทยและประเทศ ต่างๆ ล่าสุดเดินทางไปยังเมืองคุนหมิง เมืองเอกของมณฑลหยุนหนัน จีนตอนใต้ ก็ได้เชิญให้เข้ามาร่วมแล้ว ส่วนประเทศอื่นๆ ก็จะมาด้วยครบ

^{๓๐} สัมภาษณ์, นายปรกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๑} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการอนุรักษ์ พื้นฟู สืบสาน ปกป้องคุ้มครองจารีตประเพณี ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑.

๔. งานไหว้สาพญาเม็งรายหรืองานพ่อขุนเม็งรายมหาราช

วันที่จัดงาน : จัดปลายเดือนมกราคม-ต้นเดือนกุมภาพันธ์ ของทุกปี

สถานที่จัดงาน : สนามบินของฝูงบิน ๔๑๖ (สนามบินเก่า) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

กำหนดจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณพ่อขุนเม็งรายมหาราช ที่ทรงสร้างเมืองเชียงราย เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ.๑๘๐๕ และเพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีชาวล้านนา ตลอดจนนำเสนอผลงานความก้าวหน้าของส่วนราชการต่างๆ เพื่อจัดหารายได้สำหรับใช้ในกิจการโดยเฉพะสนับสนุนงานสาธารณสุขของจังหวัด

กิจกรรมภายในงานมีดังนี้ งานจัดนิทรรศการของส่วนราชการ อำเภอ/กิ่งอำเภอ สถาบันการศึกษาและมูลนิธิต่างๆ การประกวดธิดาดอย และการประกวดร้องเพลง การออกร้านของเหล่ากาชาดจังหวัด การจัดงานของภาคเอกชน^{๓๒}

๕. งานปอยหลวง

วันที่จัดงาน : ช่วงระหว่าง เดือนกุมภาพันธ์ - เดือนพฤษภาคมของทุกปี

สถานที่จัดงาน : จังหวัดต่างๆในภาคเหนือ

ประเพณีงานปอยหลวงเป็นงานทำบุญเพื่อเฉลิมฉลองศาสนสมบัติต่าง ๆ เพื่อให้เกิดอานุสงส์แก่ตนและครอบครัว ถือว่าได้บุญกุศลแรงมาก นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องแสดงถึงความสามัคคีกลมเกลียวของคณะสงฆ์และชาวบ้านด้วยเพราะเป็นงานใหญ่ การทำบุญปอยหลวงที่นิยมทำกันคือทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย หรือญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วก็ได้ สิ่งสำคัญที่ได้จากการทำบุญงานปอยหลวงอีกอย่างหนึ่งก็คือ การแสดงความชื่นชมยินดีร่วมกันเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินให้แก่คนในท้องถิ่นโดยการจัดมหรสพสมโภช เพราะหนึ่งปีถึงจะได้มีโอกาสได้เฉลิมฉลองถาวรวัตถุต่างๆ ได้ หรือบางแห่งอาจใช้เวลาหลายปีเพราะสิ่งปลูกสร้างบางอย่าง ใช้เวลาสร้างนานมากสิ้นเปลืองเงินทองมหาศาล จะต้องรอให้สร้างเสร็จและมีเงินจึงจะจัดงานเฉลิมฉลองเป็นงานปอยหลวงขึ้นมาได้^{๓๓}

๖. งานดอกเสี้ยวบานที่ภูชี้ฟ้า

วันที่จัดงาน : ๑๓ - ๑๕ กุมภาพันธ์ ของทุกปี

สถานที่จัดงาน : บ้านร่มฟ้าไทย อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

เป็นพันธ์ไม้ยืนต้น หรือว่า ชงโคป่า ขึ้นตามภูเขาเทือกเขาตอยผาหม่น ออกดอกในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เดือนมีนาคม สวยสพรั่ง เป็นสัญลักษณ์แห่งความสวยงาม เริ่มจัดงานวันดอกเสี้ยวบานขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ มีกิจกรรมต่างเช่น การแข่งขันกีฬาและการแสดงทางวัฒนธรรมจากชาวเขาเผ่าต่างๆ บ้านร่มฟ้าไทย อำเภอเทิง ให้นักท่องเที่ยวได้ชม

^{๓๒} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการอนุรักษ์ พื้นฟู สืบสาน ปกป้องคุ้มครองจารีตประเพณี ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑.

^{๓๓} สัมภาษณ์, นายปรกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

๗. งานประเพณีปอยส่างลอง

วันที่จัดงาน : ช่วงระหว่าง เดือนมีนาคม - เดือนพฤษภาคม

สถานที่จัดงาน : จังหวัดต่างๆในภาคเหนือ

เทศกาลงานประเพณีปอยส่างลอง (งานบวชลูกแก้ว) งานบุญสำคัญของพี่น้องชาวไทย (ไทใหญ่) ที่หลายจังหวัดทางภาคเหนือของไทย เช่น จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน ได้มีการจัดเป็นประจำทุกปี ซึ่งปีนี้ มีกำหนดจัดงานนี้ขึ้นหลายแห่ง "ปอยส่างลอง" เป็นงานประเพณีบวชลูกแก้วของไทยใหญ่ เป็นการบรรพชาสามเณรให้สืบทอดพระพุทธศาสนา และเพื่อเรียนรู้พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า โดยมีความเชื่อว่า ถ้าได้บวชให้ลูกของตนเป็นสามเณรจะได้อานิสงส์ ๘ กัลป์ บวชลูกคนอื่นเป็นสามเณรได้อานิสงส์ ๔ กัลป์ และหากได้อุปสมบทลูกของตนเป็นพระภิกษุสงฆ์ จะได้อานิสงส์ ๑๒ กัลป์ และได้อุปสมบทลูกคนอื่นจะได้อานิสงส์ ๘ กัลป์ และเพื่อเป็นการสืบทอดประเพณีที่มีมาดั้งเดิม

๘. งานวันช้างไทยบ้านรวมมิตร

วันที่จัดงาน : เดือนมีนาคม

สถานที่จัดงาน : บ้านรวมมิตร ตำบลแม่ยาว จังหวัดเชียงราย

ก่อนเริ่มการแข่งขันจะมีพระทำพิธีคล้องมาลัยและรดน้ำมนต์ให้กับควาญช้างและช้างที่ร่วมการแข่งขันโปโลช้าง เพื่อเป็นสิริมงคลและให้ได้รับชัยชนะในการแข่งขัน นอกจากนี้ยังมีขบวนพาเหรดแบบโบราณทางภาคเหนือ การฟ้อนรำของชาวเขาที่ใส่ชุดประจำเผ่าในแบบต่างๆ ครุฑาใหญ่หรือผู้ควบคุมช้างโดยพลังทางจิตวิญญาณ ทำพิธีบวงสรวงให้ช้างที่เข้าร่วมการแข่งขันโปโลช้าง ตัวแทนจากประเทศต่างๆ ถูกรักษาของตบลงสนามก่อนจะเริ่มเตะเปิดพิธีที่อนันตรา สามเหลี่ยมทองคำ จังหวัดเชียงราย^{๓๔}

การแข่งขันอันโด่งดังดังกล่าวนี้ได้รับการจัดอันดับ เป็นหนึ่งในหกงานสำคัญที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของประเทศไทย ในปฏิทินท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาหลายปี การแข่งขันครั้งนี้เดิมทีได้รับการจัด ณ เมืองหัวหินมาอย่างต่อเนื่อง ๖ ปีก่อนที่จะย้ายมายังดินแดนที่อยู่อาศัยที่แท้จริงของช้างทางภาคเหนือในปี ๒๕๕๙ การแข่งขันโปโลบนหลังช้างครั้งแรกนั้นเริ่มต้นปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ซึ่งมีจุดประสงค์ในการจัดเป็นกิจกรรม เพื่อการกุศลที่สามารถนำเงินเข้าสมทบให้แก่สถาบันคชบาลแห่งชาติในจังหวัดลำปางและดูแลช้างไทยเป็นอย่างดีเพียงแค่เวลา ๗ ปี การแข่งขันโปโลบนหลังช้าง ซึ่งเดิมเคยเป็นกิจกรรมขนาดเล็ก ใช้เวลาในการจัดงานเพียง ๒ วัน ด้วยทีมแข่งขัน ๖ ทีม กลายเป็นการแข่งขันที่ใช้เวลายาวนานถึงหนึ่งสัปดาห์ ซึ่งในปีที่ผ่านมาประกอบไปด้วยการแข่งขันถึง ๑๒ ทีม มีผู้แข่งขันทั้งหมด ๓๖ ท่าน จาก ๑๕ ประเทศ^{๓๕}

การจัดงานที่ภาคเหนือของไทยนั้น จะช่วยทำให้แน่ใจได้ว่านานาชาติจะสามารถหันมาสนใจในภูมิภาคนี้ซึ่งมีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์และหาที่เปรียบไม่ได้แห่งนี้ โดยเฉพาะบริเวณสามเหลี่ยมทองคำ ซึ่งมีทัศนียภาพของขุนเขาและแม่น้ำที่เชื่อมแผ่นดินสามประเทศคือ ไทย พม่าและลาวเข้าไว้ด้วยกันอย่างลงตัว อนันตรารีสอร์ท ณ ดินแดนสามเหลี่ยมทองคำให้ความสำคัญ เรื่องการ

^{๓๔} สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงแสน, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๕} สัมภาษณ์, นายประจัญ ปรังษ์สกุล, ผู้อำนวยการจังหวัดเชียงราย, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

ดำรงไว้ซึ่งธรรมชาติและ การอนุรักษ์ตั้งจะเห็นได้อย่างชัดเจนผ่านทางแคมป์ช้าง ที่ได้รับการสร้างขึ้น มาเพื่อดูแลช้างที่น่าสงสาร ซึ่งแขกทุกท่านที่เข้ามาพักที่รีสอร์ทแห่งนี้จะสามารถเข้าถึงประสบการณ์อันวิเศษสุดนี้ได้ โดยความร่วมมือของ จอห์น โรเบิร์ต นักอนุรักษ์ชื่อดัง ผู้จัดการแคมป์ช้างของรีสอร์ท นอกจากนี้จะดูช้างทุกเชือกในรีสอร์ทแล้วนั้น เขายังทำงานอย่างใกล้ชิดกับสถาบันคชบาลแห่งชาติ จังหวัดลำปางในการร่วมอนุรักษ์ช้างทางภาคเหนือของไทยอีกด้วย สนับสนุนการจัดงานโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ผู้สนใจร่วมชมการแข่งขัน สามารถเข้าชมได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ^{๓๖}

จวบจนปัจจุบันการแข่งขันได้นำเงินสมทบสถาบันคชบาล มาแล้วเป็นจำนวนกว่า ๔,๙๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งรายได้ดังกล่าวจะถูกนำไปใช้เพื่อซื้อยารักษาโรค จ้างคนดูแลช้าง (ควาญช้าง) การฝึกอบรมและเป็นค่าสวัสดิการต่างๆสำหรับควาญช้างเหล่านั้น เป็นที่ประมาณาการไว้ว่าปัจจุบันประเทศไทยมีช้างทั้งหมดประมาณ ๒,๕๐๐ เชือกและช้างป่าทั้งหมดประมาณ ๑,๕๐๐ ตัวซึ่งจะเห็นได้ว่าลดลงจากปี ๒๕๙๓ ซึ่งมีจำนวน ๕๐,๐๐๐ เชือกและปี ๒๕๔๓ ซึ่งมี ๑๐๐,๐๐๐ เชือกอย่างน่าใจหาย

๙. งานประเพณีสงกรานต์และแข่งเรือเมืองเชียงใหม่

วันที่จัดงาน : ๑๓ - ๑๘ เมษายน ของทุกปี

สถานที่จัดงาน : อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

วันปีใหม่ไทยเป็นประเพณีดั้งเดิมที่สืบเนื่องกันมาอย่างยาวนาน อำเภอเชียงใหม่มีการจัดกิจกรรมปีใหม่ ๔ ชาติ (ไทย ลาว จีน และพม่า)ภายในงานมีการแข่งเรือ ๓ ชาติ (ไทย ลาว-พม่า) ชมการละเล่นพื้นเมืองและมหรสพมากมาย รวมถึงการประกวดธิดาสามเหลี่ยมทองคำ ขวบพาเหรด ได้ถูกจัดอย่างสวยงามพร้อมกันที่ประชาชนได้สงน้ำพระพุทธรูปพระเจ้าล้านทอง นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมแข่งเรือและการแสดงพื้นบ้าน เมืองเชียงใหม่ถือเป็นเมืองสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับอาณาจักรโบราณ ประเพณีสงกรานต์ได้จัดอย่างยิ่งใหญ่ในทุกวันที่ ๑๓-๑๘ เมษายนของทุกปี ซึ่งถือเป็นการสืบสานประเพณีอันดีงามของประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านอย่าง ลาวและจีนไว้อย่างเป็นเอกลักษณ์^{๓๗}

เชียงใหม่เป็นอำเภอหนึ่งที่อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ไปทางตอนใต้ระยะทางประมาณ ๖๕ กิโลเมตร มีโรงแรมและรีสอร์ทตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำโขงและเมืองโบราณมีทิวทัศน์ที่สวยงามโดยเฉพาะยามเช้าที่ดวงอาทิตย์ขึ้นท่ามกลางสายหมอก ปัจจุบันพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาและมีชื่อเสียงคือ สามเหลี่ยมทองคำ เป็นพรมแดนรอยระหว่างสามประเทศได้แก่ อำเภอเชียงใหม่ ประเทศไทย, แขวงบ่อแก้ว ประเทศลาวและทาจิกิสถาน ประเทศพม่า เป็นพื้นที่เศรษฐกิจที่สำคัญเนื่องจากเป็นท่าเรือขนส่งสินค้าไปยังประเทศจีนและลาว วัดศูนย์กลางของเมืองเชียงใหม่ เป็นศาสนสถานที่สำคัญสำหรับชาวพุทธเพื่อนมัสการพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพของชุมชน ในวันปีใหม่ของ

^{๓๖} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการอนุรักษ์ พื้นฟู สืบสาน ปกป้องคุ้มครองจารีตประเพณี ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑.

^{๓๗} สัมภาษณ์, นายประจักษ์ ปรชัญญ์สกุล, ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

ทุกปี ชาวบ้านจะนำพระพุทธรูปออกจากบ้านมาเพื่อสรงน้ำพระในวัด ในตอนเย็น มีการปิดถนนสายหลักของเมืองเพื่อทำการตั้งร้านค้าขายจำนวนมากให้ผู้คนและนักท่องเที่ยวสามารถเดินชม เลือกของสวยงาม สองข้างทางเต็มไปด้วยสินค้าที่วางขายเช่น ของพื้นเมือง งานหัตถกรรมและเทศกาลอาหาร ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเพลิดเพลินกับอาหารมีอรรถาในแบบล้านนาที่เรียกกันว่าขันโตกและชมความบันเทิงพื้นบ้าน การละเล่นต่างๆมากมาย

๙. งานเทศกาลลีนจี่และของดีเมืองเชียงราย

วันที่จัดงาน : เดือนพฤษภาคม

สถานที่จัดงาน : บริเวณสนามข้างแขวงทางเชิงสะพานแม่น้ำกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ลีนจี่ของ จ.เชียงราย ถือว่ามีคุณภาพและมีปริมาณมากที่สุดของประเทศ มีพื้นที่ปลูกครอบคลุมทั้ง ๑๘ อำเภอ กว่า ๓๒,๒๖๙ ไร่ ผลผลิตออกสู่ตลาดปีละกว่า ๑๕,๘๓๙ ตัน ส่วนสับปะรดนางแล มีคุณสมบัติเด่นที่มีรสหวาน กลิ่นหอม พื้นที่ปลูกประมาณ ๑๑,๔๖๙ ไร่ มีผลผลิตปีละไม่ต่ำกว่า ๓๔,๔๐๗ ตัน ทำรายได้ให้แก่ชาวสวนผู้ปลูกสับปะรดกว่า ๓๕๐ ล้านบาทต่อปี และมีแนวโน้มเพิ่มปริมาณการผลิตที่สูงขึ้น^{๓๘}

การจัดงานครั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทั่วประเทศรู้จักสับปะรดนางแลโดยเฉพาะพันธุ์ภูแลให้กว้างขวางยิ่งขึ้น รวมทั้งส่งเสริมให้ จ.เชียงราย เป็นศูนย์กลางตลาดสับปะรดและลีนจี่ของประเทศ อีกทั้งส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

๑๐. เทศกาลส้มโอและของดีอำเภอเวียงแก่น

วันที่จัดงาน : ช่วงระหว่าง สิงหาคม-กันยายน ของทุกปี

สถานที่จัดงาน : สนามหน้าที่ว่าการอำเภอเวียงแก่น

การจัดงานครั้งนี้เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลผลิตส้มโอ พืชผลทางการเกษตรตลอดจนสินค้าและส่งเสริมการท่องเที่ยวของอำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย ในงานจัดให้มีการประกวดส้มโอทุกสายพันธุ์ ประกวดร้องเพลงลูกทุ่งก้านัน ผู้ใหญ่บ้าน และเยาวชน จัดประกวดธิดาส้มโอ ธิดาดอย จัดแสดงนิทรรศการจากหน่วยงานราชการ เอกชน และสินค้าโอท็อปของดีอำเภอเวียงแก่น การแสดงช่วงวัฒนธรรม ภูเขาชนเผ่า การแข่งขันกีฬา การจัดจำหน่ายส้มโอจากสวนโดยตรง สินค้าผลิตภัณฑ์ของอำเภอเวียงแก่น การแสดงดนตรี คอนเสิร์ตเป็นประจำทุกคืน^{๓๙}

๑๑. งานศิลป์ และดนตรีริมฝั่งแม่น้ำกก

วันที่จัดงาน : เดือนตุลาคม

สถานที่จัดงาน : ริมแม่น้ำกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

จัดโดย โรงแรมชั้นนำทั้ง ๗ แห่งในจังหวัดเชียงราย ได้แก่ อนันตรา รีสอร์ท แอนด์ สปา อ.เชียงแสน, ดุสิต ไอสแลนด์รีสอร์ท, เลอเมอริเดียนเชียงราย รีสอร์ท, ริมกรีสอร์ท, เดอะเลเจนด์เชียงราย, เดอะมันทรินี, และ เดอะริเวอร์เฮาส์ รีสอร์ท ในความร่วมมือกันที่จะผลักดันส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย และเพื่อเป็นการต้อนรับฤดูท่องเที่ยวที่จะมาถึงนี้ ความบันเทิงดนตรี ศิลปะ และอาหารต่างๆ ในบรรยากาศที่หลากหลาย ในเทศกาลงานศิลป์ & ดนตรีริมแม่น้ำกก

^{๓๘} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๙} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

นี้ ได้ถูกจัดขึ้นในสถานที่ของโรงแรมแต่ละแห่ง ซึ่งจะได้นำเสนอกิจกรรมการจัดงานหลากหลาย แตกต่างกันไป^{๔๐}

๑๒. จักรยานเสือภูเขาสามแผ่นดินลุ่มน้ำโขง ไทย-จีน- ลาว

วันที่จัดงาน : เดือนกันยายน - เดือนตุลาคม

สถานที่จัดงาน : อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ร่วมกับจังหวัดเชียงราย หน่วยงานท้องถิ่นทั้งภาครัฐ และเอกชน จัดโครงการจักรยานเสือภูเขาลุ่มน้ำโขง หรือ Mekong Challenge ขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๔๕ โดยเปิดเส้นทางท่องเที่ยวปั่น จักรยานสามแผ่นดินลุ่มน้ำโขงตอนบน ได้แก่ ไทย ลาว จีน โดยเริ่มจากอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ไปยังอำเภอเชียงแสน และเข้าสู่เมืองเชียงรุ่ง เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา มณฑล ยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยทางเรือ จากนั้น ปั่นจักรยานเข้าเขตป่าสงวนสิบสองปันนา สู่เมืองหล้า ชายแดนจีน-ลาว เข้าสู่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่ด่านบ่อเตน แขวงหลวงน้ำทา แล้วกลับเข้าสู่ประเทศไทย ที่ด่านอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย รวมระยะทาง ๖๐๐ กิโลเมตร กิจกรรมที่น่าสนใจคือ การปั่นจักรยานท่องเที่ยวขึ้นชมธรรมชาติและวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มน้ำโขง การพักค้างคืนในหมู่บ้านสิบสองปันนา การทัศนศึกษาแหล่งท่องเที่ยวใน สิบสองปันนา และหลวงพระบาง^{๔๑}

๑๓. งานเทศกาลดอกบัวตองบาน

วันที่จัดงาน : เดือนพฤศจิกายน

สถานที่จัดงาน : บ้านห้วยแม่คำ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

ชมการแสดงทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชนเผ่าต่างๆ เยี่ยมชมทุ่งดอกบัวตองบาง สะพรั่ง น้ำตกและทะเลหมอก ดอกบัวตองที่ดอยห้วยแม่คำจะบานรับฤดูหนาวในช่วงประมาณเดือน พฤศจิกายน-เดือนธันวาคมของทุกปี ที่บ้านห้วยแม่คำ อำเภอแม่ฟ้าหลวง^{๔๒}

๑๔. ทานตะวันบานที่เวียงเชียงรุ้ง

วันที่จัดงาน : เดือนพฤศจิกายน - เดือนธันวาคม

สถานที่จัดงาน : ตำบลทุ่งก่อ อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย

จัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างการปลูกทานตะวัน โดยพยายามให้เป็นสัญลักษณ์การท่องเที่ยวของเวียงเชียงรุ้ง ช่วยเสริมสร้างความงามให้แก่ธรรมชาติ อีกทั้งยังสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรอีกด้วย ภายในงานมีกิจกรรมดีๆ ให้เข้าร่วมและรับชม อาทิเช่น การแข่งขันประกวด แพนซีรลธี่แต่น การประกวดธิดาทานตะวัน การกระโดดร่มดึงพระสุธาทำลมหนาว การประกวดวาดภาพทานตะวัน และกิจกรรมอื่นๆที่น่าสนใจ อีกมากมาย^{๔๓}

^{๔๐} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๔๑} สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๔๒} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๔๓} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

๑๕. งานมหกรรมอาหารเชียงราย

วันที่จัดงาน : เดือนธันวาคม

สถานที่จัดงาน : สนามบินทหารอากาศ (ฝูงบิน ๔๑๖) อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงราย

การจัดงานมหกรรมอาหารเชียงราย ครั้งที่ ๑๘ เป็นการส่งเสริมปฏิทินการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย และการกระตุ้นภาวะเศรษฐกิจภาพรวมของจังหวัดเชียงราย ขยายผลไปยังระดับประเทศ และเพื่อความเชื่อมั่นกับผู้บริโภคได้สัมผัสกับอาหารที่สะอาด ปลอดภัยและปลอดภัย รวมถึงส่งเสริมการตลาดสินค้า หนึ่งตำบล หนึ่ง ผลิตภัณฑ์ ในระดับ ๕ ดาวของจังหวัดภาคเหนือตอนบน ซึ่งจะสร้างความเข้มแข็งทางการค้า(สินค้าของชุมชน)ในจังหวัดเชียงรายอีกระดับหนึ่ง^{๔๔}

๑๖. เทศกาลเชียงรายดอกไม้งาม

สถานที่จัดงาน : สวนไม้งามริมน้ำกก เชียงสะพานเฉลิมพระเกียรติ ๑ ทางไปท่าอากาศยานแม่ฟ้าหลวง เชียงราย^{๔๕}

เชียงรายเป็นจังหวัดเหนือสุดของประเทศที่ภูมิประเทศและภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการทำการปลูกดอกไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูหนาว ซึ่งอากาศเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของไม้ดอกไม้ประดับที่มีความสวยงามแปลกตา ทั้งสีกลิ่นและชนิดพันธุ์ที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ จึงทำให้จังหวัดเชียงรายได้รับการยอมรับว่าเป็นเมืองแห่งดอกไม้งามมาโดยตลอด การจัดงานเทศกาลเชียงรายดอกไม้งามครั้งที่ ๗ จึงจัดขึ้นเพื่อให้งานนี้เป็นงานที่สำคัญงานหนึ่งของจังหวัดเชียงรายและเพื่อเป็นการยกระดับการจัดงานให้ทัดเทียมกับการจัดงานในระดับประเทศ เพื่อเตรียมการจัดกิจกรรมร่วมเฉลิมฉลองสมโภชเมืองเชียงราย ๗๕๐ ปี ในปี ๒๕๕๕ นี้ โดยในงานจัดอุทยานไม้ดอกไม้เมืองหนาวด้วยดอกไม้วิจิตร ดอกกลีบลีหลากหลายสี ในช่วงอุทยานกล้วยไม้ ช่วงวัฒนธรรมล้านนา และชนเผ่าจัดการประกวดนางสาวถิ่นไทยงามเนื่องในวาระครบรอบ ๖๐ ปี การจำหน่ายสินค้าท้องถิ่น สำหรับพิธีเปิดงานนั้น จัดให้มีขบวนแห่รถบุปผาชาติ พร้อมสาวงามเข้าประกวดนางสาวถิ่นไทยงาม และพิธีเปิดงานอย่างตื่นตาตื่นใจ

๑๗. งานเทศกาลชิมชา ซากะบาน อาหารชนเผ่าดอยแม่สลอง

วันที่จัดงาน : เดือนธันวาคม - เดือนมกราคม ของทุกปี

สถานที่จัดงาน : บ้านสันติคีรี ตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง
จังหวัดเชียงราย

พื้นที่ตำบลแม่สลองนอกหรือดอยแม่สลอง นับได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดเชียงรายอีกแห่งหนึ่งอันเป็นที่รู้จักของกลุ่มนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ด้วยชุมชนที่ตั้งบนดอยสูง มีสภาพภูมิประเทศเป็นทิวเขาน้อยใหญ่สลับซับซ้อน มองเห็นทิวทัศน์สวยงามได้กว้างไกล มีสภาพอากาศที่เย็นสบายตลอดทั้งปี โดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาวอากาศหนาวเย็นมาก และ

^{๔๔} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๔๕} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการอนุรักษ์ พื้นฟู สืบสาน ปกป้องคุ้มครองจารีตประเพณี ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑.

เป็นช่วงที่สวยงามด้วยดอกซากุระบานสะพรั่ง และสีสนของต้นไม้เปลี่ยนสีแต่งแต้มยอดดอย อีกทั้งมีความอุดมสมบูรณ์ของอินทรีย์วัตถุในดินจึงทำให้เป็นแหล่งปลูกชาที่ดี มีไร่ชาและโรงงานแปรรูปใบชาสามารถผลิตชาชั้นดีจำหน่ายในพื้นที่และส่งขายทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ นอกจากนี้ในพื้นที่ยังสามารถปลูกพืชผัก ไม้ผลและไม้ดอกเมืองหนาวหลากหลายชนิด ประกอบกับวิถีชีวิตชนเผ่ากว่า ๗ ชนเผ่าที่อาศัยอยู่รวมกันเป็นเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางขึ้นมาสัมผัสและเรียนรู้วิถีชีวิตของชนเผ่า พร้อมจับจ่ายซื้อของเป็นจำนวนมากตลอดทั้งปี

ตลอดการจัดงานชมการออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP (ชา กาแฟและผลไม้) กิจกรรมน่าสนใจอื่นๆ หมุนเวียนแต่ละวันประกอบด้วย การแสดงศิลปวัฒนธรรมชนเผ่า ๗ชนเผ่า ประกอบด้วย จินยูนนาน อาข่า ลาหู่ ลัวะ เมี่ยน ลีซู และไทยใหญ่ กิจกรรมการประกวด ได้แก่ ประกวดร้องเพลงไทยลูกทุ่ง ประกวดไก่ดำสายพันธุ์ฟ้าหลวง/ซีฟ้า เป็นต้น

๑๘. งานเทศกาลชิมชาวารี รสดีกาแฟดอยช้าง

วันที่จัดงาน : เดือนธันวาคม - เดือนมกราคม ของทุกปี

สถานที่จัดงาน : ดอยช้าง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

องค์การบริหารส่วนตำบลลาวาวี ได้จัดงานเทศกาลชิมชาวารี รสดีกาแฟดอยช้างขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองสมโภช ๗๕๐ ปี เมืองเชียงราย ณ เวทีกลางบ้านลาวาวี หมู่ ๑ ตำบลลาวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย นอกจากนี้จะมีชาที่มีคุณภาพและความเป็นมาที่ยาวนานแล้ว ยังมีกาแฟซึ่งมีความหอมและมีคุณภาพติดอันดับที่ ๒ ของโลก จึงทำให้มีการจัดงานเทศกาลชิมชาวารี รสดีกาแฟดอยลาวาวี ขึ้นเพื่อเป็นการส่งเสริมผลิตภัณฑ์เกษตร ส่งเสริมการท่องเที่ยว และสืบสานวัฒนธรรม ๗ ชนเผ่าของตำบลลาวาวี ซึ่งประกอบด้วย เผ่าจินยูนนาน อาข่า ลีซู ลาหู่ ไทยใหญ่ ปกาเกอญอ และเมี่ยน^{๔๖}

จากการศึกษาเรื่อง การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ จึงสามารถสรุปได้ว่าการสร้างถนนสายวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย จะช่วย ในการกระตุ้นจิตสำนึกให้ประชาชนเกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น จนเกิดการอนุรักษ์และพัฒนามรดกทางวัฒนธรรม ของชุมชนและของชาติอย่างยั่งยืน โดยมีกิจกรรมดังนี้คือ การจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย การจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน ชมรมฮีตฮอยคนเมือง สำนักศิลปะและวัฒนธรรม การแสดงผลงานทางด้านด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

๔.๒ การพัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

พบว่า มีการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ดังต่อไปนี้คือ

ถนนคนเดิน (Walking Street) เป็นหนึ่งในแนวความคิดการพัฒนาเมืองและการกำหนดใช้พื้นที่เมือง ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน นับเป็นแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์พื้นที่

^{๔๖} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

ในเมืองให้กลายเป็นที่รู้จักในฐานะแหล่งรวมงานศิลปะ วรรณศิลป์ จิตรกรรม รวมถึงวัฒนธรรมที่สามารถแสดงออกถึง ตัวตนของท้องถิ่นนั้นๆ จนนำไปสู่การเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ถนนคนเดินในประเทศไทยเริ่มขึ้นครั้งแรกที่ถนนสีลมนับเป็นต้นแบบของ “โครงการถนนคนเดิน ในประเทศไทย” จากการตอบรับถนนคนเดินจัด ติดต่อกัน ๗ สัปดาห์ทำให้รัฐบาลเห็นว่ารูปแบบกิจกรรม “ถนนคนเดิน” นี้มีความสอดคล้องกับ แผนพัฒนาเมือง โดยเฉพาะเมืองใหญ่ในภูมิภาค เช่น จังหวัดเชียงราย สามารถปรับปรุงรูปแบบกิจกรรมใน “ถนนคนเดิน” ให้สอดคล้องกับความต้องการท้องถิ่นได้ อย่างเหมาะสม อีกทั้งช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน ตลอดจนส่งเสริมคุณภาพชีวิตแก่คนเป็นถนนสายเศรษฐกิจ มีประวัติความเป็นมายาวนาน นับเป็นการกระตุ้นวัฒนธรรมของพื้นที่ให้มีชีวิตชีวาอีกครั้ง เป็นการ “คืนชีวิตให้ชุมชน คืนถนนให้คนเดิน” กิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวไปในกิจกรรมพื้นฐานของ “ถนนคนเดิน” โครงการถนนคนเดินได้ก่อประโยชน์ให้กับชุมชนทั้งในแง่ เศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิต เพราะการปิดถนนจะทำให้สามารถนำพื้นที่มาสร้างเป็นลาน กิจกรรมทางสังคม สร้างรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่น โดยการนำผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้เองในครัวเรือนมา จำหน่าย สนับสนุน ส่งเสริมภูมิปัญญาของชาวบ้านได้ อีกทางหนึ่งขณะเดียวกันก็ให้โอกาสชุมชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมต่อการพัฒนาทั้งทางด้านรูปธรรมและนามธรรม ถนนคนเดิน ปัจจุบันถนนคนเดินกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวยอดนิยมของคนไทยและชาวต่างชาติ เช่น ประเทศจีน ลาว พม่า โดยเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับพ่อค้าแม่ค้าในท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ ช่วงหลายปีที่ผ่านมาจึงมีหลายจังหวัดทยอยเปิดพื้นที่ถนนคนเดินแห่งใหม่เพิ่มขึ้นแทบทุกหัวเมืองท่องเที่ยว^{๔๗}

ถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้า มีสินค้าให้เลือกสรร มากมายหลากหลายประเภท ทั้งสินค้าทางวัฒนธรรม เช่น สินค้าพื้นเมือง จำพวกเครื่องประดับตกแต่ง เสื้อผ้า ของที่ระลึก กระจเป่า ผ้าพันคอ โคมไฟ ฯลฯ หรือจะเป็นสินค้าแฟชั่นก็มีให้เห็นอยู่โดยทั่วไป รวมทั้งของกิน เช่น ขนมจีนน้ำเงี้ยว/น้ำยา ของ ทานเล่น โรตีสี ฯลฯ หากมาเยือนในช่วงอากาศหนาว ๆ เดินเที่ยวกลางคืน ถนนคนเดินเชียงใหม่ก็เพลิดเพลินไปอีกแบบหนึ่ง ซึ่งที่นี่เป็นถนนคนเดินที่คนเชียงใหม่ได้สัมผัสกับริมฝั่งแม่น้ำโขง ความสนใจอย่างมากจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ^{๔๘}

ซึ่งกาด หรือกาดหมั่ว นั้นมีของซื้อขายกันมากมาย ณ ที่นี้จะให้ความหมายของคำว่า กาดหมั่ว "กาด" ถึงแม้จะเป็นเพียงคำสั้นๆ แต่คนทางภาคเหนือ โดยเฉพาะชาวล้านนา ได้พูดถึงกาดแล้วก็คงนึกถึงสิ่งของหลายอย่าง ทั้งของกิน ของใช้ ที่ทุกคนสามารถไปเลือกซื้อได้ตามใจชอบ แต่ถ้าคนจากภาคอื่นๆ ได้ยินคำนี้ก็คงจะงงกันบ้าง เช่น "ไปแอวกาด" แต่ถึงอย่างไรก็ดีเสน่ห์ของคำว่ากาดก็ยังชวนให้คนในเที่ยวชมและซื้อสินค้ากันมาตั้งแต่ครั้งอดีตถ้าพูดถึงกาด หรือ ตลาด (ทางภาคกลาง) แล้ว ผู้เฒ่าผู้แก่หลายท่านเคยเล่าให้ฟังว่า แตกต่างจากสมัยปัจจุบันมากเนื่องจากกาดแต่ก่อนนั้นเป็นส่วนใหญ่ของที่พ่อค้าแม่ค้านำมาขายเป็นของกิน ของใช้ในชีวิตประจำวันเป็นส่วนใหญ่เช่น ผักต่างๆ เนื้อหมู ปลา ที่ผลิตและหาได้ในชุมชนของตัวเอง

^{๔๗} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๔๘} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

ตามความเป็นมาเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านที่นำของมาขาย มีอายุประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ ปี โดยมีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษมาจนถึงปัจจุบัน ลักษณะของกาดหมั้วเป็นกาด (ตลาด) ในชุมชนที่มีขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ชาวบ้านจะนำผลผลิตทางการเกษตรมาขาย พ่อค้าวัวต่างจะนำ ไม้ขีดเกลือ ซึ่งเป็นสินค้าที่หายากทางภาคเหนือมาขาย ภาพของกาดหมั้วจึงเป็นตลาดในช่วงเช้าตั้งแต่ตีห้า มาจนถึงเวลาช่วงสาย ๆ ของวัน

ลักษณะกาดไม่ค่อมมีแบบแผนสักเท่าใดนัก เป็นกาดแบบชาวบ้าน ๆ อุปกรณ์ที่จะใช้จะมี เปี้ยด ซ้ำ บุง ก้วย หาบของมาขายรวมกัน ใช้จ้อง (ร่ม) สีแดงขนาดต่าง ๆ ทั้งใหญ่และเล็ก ในการกันแดด ของที่ใช้บรรจุห่อ มีตองกล้วย ตองตึง ผักผลไม้ที่นำมาขายมีหลายอย่าง เช่น ผักหวาน ผักกาดจ้อน ผักหละ ผักแหละ ผักฮี้ ผักเหือด ผลไม้ก็มีอย่างพวก บ่าผาง บ่าหลอด บ่าขามป้อม และผลไม้พื้นบ้านทุกอย่าง^{๔๙}

ส่วนอาหารที่ขายจะเป็นอาหารประเภท แกง คั่ว ยำ จี่ ปิ้ง นึ่ง ป่าม อ้อก เช่น ขนมเส้น ปลาหลาม ไช้อ่อง ยำจิ้นไก่ แกงผักหวาน แอบปลา แอบจิ้น แอบอ่องอ อี้ฮั่ว แคบหมู น้ำพริกหนุ่ม น้ำพริกตาแดง น้ำพริกแมงดา น้ำพริกฮั่วใส่ปากอก น้ำพริกน้ำปู น้ำพริกอ่อง (น้ำพริกบ่าเชื้อส้ม) จิ้นส้มปลาส้ม ในส่วนขนมก็มี ขนมปาด ขนมวง ขนมจ้อก ขนมข้าวต้ม และขนมเกลือ^{๕๐}

สำหรับบรรยากาศการขายของ จะมีความเป็นกันเอง ความสนุกสนานในการจับจ่ายซื้อของการพูดคุย การพบปะผู้คนมากมาย ถามสารทุกข์สุขดิบ หากมองไปถึงการจับจ่ายใช้สอยในปัจจุบัน คุณอาจจะนึกถึงห้างสรรพสินค้า ที่คอยอำนวยความสะดวกรวดเร็วให้ แต่ก็อย่าลืมว่า มันมาในรูปแบบของการไปเร็วมาเร็ว แถมของบางอย่างคุณอาจหาซื้อไม่ได้ และของบางชิ้นก็ราคาแพงเกินกว่าปกติด้วยซ้ำนับแค่อาหารพื้นเมืองก็แทบจะเหมาหัวไปหมดแล้วว่า อะไรมีขายไม่มีขาย ไม่ต้องพูดถึงเรื่องความสดใหม่ ของที่กาดหมั้วมันกินขาดกันเห็นๆ ส่วนที่เห็นเอาไปขึ้นห้าง ไม่รู้ผ่านอะไรมาบ้างกว่าจะตกถึงมือเรา จึงอยากจะแนะนำอาหารจากกาดหมั้ว ให้ได้รู้จัก เช่น

๑. ไข่ป่าม

“ไข่ป่าม” เป็นอาหารพื้นเมืองโบราณของภาคเหนือคำว่า “ป่าม” เป็นคำเรียกลักษณะการทำอาหารที่ไม่ใช้น้ำมัน แต่จะนำวัตถุดิบสำหรับทำอาหารที่เป็นของเหลวใส่ในกระตุงใบตองหรือห่อด้วยใบตอง แล้วนำไปย่างด้วยไฟอ่อนมาก ๆ จนสุก ซึ่งวิธีการ “ป่าม” จะใช้เฉพาะกับไข่ และเรียกว่า “ไข่ป่าม” เท่านั้น^{๕๑}

๒. น้ำพริกหนุ่ม

น้ำพริกหนุ่ม เป็นน้ำพริกที่มีลักษณะข้น เป็นอาหารพื้นบ้านรู้จักกันทั่วไป มีจำหน่ายแพร่หลายแก่นักท่องเที่ยว นิยมซื้อเป็นของฝาก รับประทานกับแคบหมู ผักลวกหรือผักสด ส่วนมากใช้

^{๔๙} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการอนุรักษ์ พื้นฟู สืบสาน ปกป้องคุ้มครองจารีตประเพณี ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑.

^{๕๐} สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุริยวรรณ, นายอำเภอเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๕๑} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

พริกหนุ่มที่ยังไม่แก่จัดนำมาย่างและโขลกส่วนผสมและเกลือ บางสูตรใส่ปลาร้าสับ และกะปิห่อใบตอง
ย่างไฟ บางสูตรใส่น้ำปลากับเกลือ^{๕๒}

๓. น้ำสมุนไพโรไทย

น้ำสมุนไพโรไทยที่นิยมทำมาขายในภาคห้วส่วนใหญ่จะเป็นน้ำล้ไม้หรือสมุนไพโรที่หาได้ตาม
ท้องถิ่นที่หาได้ง่าย เช่น น้ำลำไย น้ำมะตูม น้ำกระเจี๊ยบ น้ำใบเตย น้ำเก็กฮวย เป็นต้น โดยจะบรรจุใน
หม้อดินเผา ส่วนแก้วน้ำที่ใช้จะเป็นแก้วที่ทำจากกระบอกไม้ไผ่^{๕๓}

๔. ยำแหนมสด

แหนม ภาคเหนือเรียกว่า จิ้นส้ม เป็นอาหารอย่างหนึ่งที่ทำด้วยเนื้อสัตว์ เช่น หมูโดยการหมัก
ให้เปรี้ยวด้วยข้าว น้ำตาล เกลือ และดินประสิว รสชาติเปรี้ยวนี้เกิดจากการหมัก และแหนมสด
สามารถนำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น ยำเพื่อเพิ่มรสชาติให้มีความครบรสมากขึ้น^{๕๔}

๕. ยำจิ้นแห้ง

จิ้นแห้ง คือเนื้อวัวหรือเนื้อควายตากแห้ง สามารถนำมาทำอาหารประเภทยำ โดยใช้ส่วนผสม
ที่สุกแล้ว ลงไปผสมกับเครื่องปรุง บ้างนำพริกลาบ หรือเครื่องปรุงลาบ มาใช้เป็นเครื่องปรุง ก็จะได้ยำ
จิ้นแห้งอาหารของทางภาคเหนือที่ยำทำนอีกชนิดหนึ่ง^{๕๕}

๖. ยำจิ้นไก่

ยำจิ้นไก่ ถือเป็นอาหารชั้นดีชนิดหนึ่งของทางภาคเหนือ มักจะนำไก่ต้มมายำโดยนำพริกลาบ
หรือเครื่องปรุงลาบ มาปรุงยำจิ้นไก่ได้เลย เป็นอาหารประเภทยำ ใช้ส่วนผสมที่สุกแล้วลงไปผสมกับ
เครื่องปรุงเป็นเสร็จจิ้น^{๕๖}

๗. ต้มส้มไก่

ต้มส้มไก่ เป็นอาหารจานเด็ดอีกชนิดหนึ่งของล้านนา มักทำต้อนรับแขกคนสำคัญ หรือ ทำใน
งานเลี้ยงฉลอง และ งานบุญต่าง ๆ เช่น งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน ส่วนใหญ่ใช้ไก่พันธุ์
พื้นเมืองที่เลี้ยงไว้อย่างอิสระ ทำให้ไก่มีรสชาดีอร่อย ไม่มีไขมันมากเหมือนไก่ที่เลี้ยงในฟาร์ม^{๕๗}

๘. จอผักกาด

จอผักกาด เป็นอาหารภาคเหนือตำรับที่ใช้ผักกาดวางตั้งที่กำลังออกดอก หรือเรียกว่า
ผักกาดจ้อน หรือผักกาดดอก ซึ่งปรุงด้วย เกลือ กะปิ ปลาร้าหรือกะปิ ปรุงรสด้วยน้ำมะขามเปียกหรือ
มะขามสด ใส่กระดูกหมูบางนิยมใส่น้ำอ้อย บางสูตรใส่ถั่วเน่าแซบ หรือถั่วเน่าแผ่นย่างไฟ นิยมทานกับ
พริกแห้งทอด โรยหน้าแกง หรือทานแยกก็ได้เช่นกัน^{๕๘}

^{๕๒} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทรศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๕๓} สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๕๔} สัมภาษณ์, นายสายัญ วงศ์เงิน, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๕๕} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน
จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๕๖} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน
จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๕๗} สัมภาษณ์, นางแพรว ดอนชัย นักท่องเที่ยว, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๕๘} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

๙. ต้มข้าไก่

ต้มข้าไก่ เป็นแกงใส่กะทิ ใส่เนื้อไก่ และเห็ด น้ำแกงมีสีขาวขุ่น มีการใส่สมุนไพรต่าง ๆ คล้ายต้มยำ เช่น ข่า ใบมะกรูด ตะไคร้ มะนาว พริก โรยหน้าด้วยผักชี มีรสชาติเปรี้ยว เค็ม มัน และเป็นแกงพื้นเมืองโบราณที่นิยมทำกัน^{๕๙}

๑๐. แกงป่าผัก

แกงป่าเขียว หรือแกงป่าหม่น หรือทางภาคเหนือจะเรียกว่า แกงป่าผักนั่นเอง วิธีการแกงก็คล้ายกับแกงอ่อมเนื้อสัตว์ต่าง ๆ แต่ที่แตกต่างกันคือแกงป่าเขียวใส่มะแขว่น (ผลกำจัด) โขลกลงไปพร้อมกับเครื่องแกงเป็นเอกลักษณ์ของแกงทางภาคเหนือ^{๖๐}

๑๑. แกงป่าหนูน (แกงขนุน)

แกงขนุน หรือทางเหนือเรียกว่า แกงป่าหนูน เป็นแกงที่มีชื่อเป็นมงคล บางท่านนิยมแกงกินในงานแต่งงาน เพื่อเป็นเคล็ดว่าให้คู่แต่งงานนั้นมีความเกื้อหนุนหนุนเจือต่อกัน และในวันปากปี คือหลังวันเถลิงศก (วันพญาวัน) หนึ่งวัน บางแห่งนิยมใส่ข่า ตะไคร้ทุบ และอาจมีจักขาน (สะค้าน) บ่าแขว่น (ผลกำจัด) โขลกใส่ลงไปแกงเพื่อเพิ่มความอร่อยเข้าไปด้วย^{๖๑}

๑๒. แกงมัสมั่นไก่

แกงมัสมั่น เป็นอาหารประเภทแกงที่ได้รับอิทธิพลมาจากอาหารมลายู ชาวไทยมุสลิมเรียกแกงชนิดนี้ว่า ซาละหมั่น แกงมัสมั่นแบบมุสลิมไทยออกรสหวาน วิธีการทำน้ำพริกแกงมี พริกแห้ง ข่า ตะไคร้ หอม กระเทียม ลูกผักชี ยี่ห่วย ดอกจันทร์ กานพลู ปูรุกรสให้หวานนำ เค็มและอมเปรี้ยว เป็นแกงมีน้ำมากเพื่อรับประทานกับข้าว^{๖๒}

๑๓. แกงผักกาดใส่ไก่

แกงผักกาดทางภาคเหนือมีหลายสูตร แต่ผักกาดใส่ไก่ นิยมใช้ผักกาดกวาดตุ้ง หรือผักกาดจ๊อน (ผักกาดกวาดตุ้งที่มีดอก) และผักกาดเขียว นิยมใส่มะแขว่น (มะแข่น) หรือผลกำจัดอย่างไฟด้วย เพื่อให้แกงมีกลิ่นหอม บ้างนิยมแกงผักกาดเขียวใส่เนื้อวัว (แกงผักกาดใส่จิ้นงัว) และใส่ผักชีลาวก่อนยกหม้อลงจากเตา บ้างนิยมใส่ปลา โดยใช้ผักกาดกวาดตุ้งที่ยังไม่ออกดอก จะใส่ปลาดุกหรือปลาช่อนก็ได้^{๖๓}

^{๕๙} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๖๐} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๖๑} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๖๒} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๖๓} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

๑๔. น้ำพริกอ่อง

น้ำพริกอ่อง เป็นอีกหนึ่งน้ำพริกพื้นบ้านล้านนาที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายพอ ๆ กับน้ำพริกหนุ่ม ลักษณะเด่นของน้ำพริกอ่อง คือมีสีส้มของสีมะเขือเทศและพริกแห้ง ที่เคี้ยวจนเป็นน้ำขลุกขลิก มีน้ำมันลอยหน้าเล็กน้อย มีสามรส คือ เปรี้ยว เค็ม เผ็ด เล็กน้อย และรสหวานตาม นิยมรับประทานกับผักสดหรือผักต้ม^{๖๔}

๑๕. น้ำพริกน้ำปู

น้ำพริกน้ำปู ภาษาเหนือ อ่านว่า น้ำพริกน้ำปู เป็นน้ำพริกที่มีลักษณะข้น ชนิดของพริกที่ใช้คือ พริกขี้หนูดิบ หรือพริกหนุ่ม (พริกดิบ) แล้วแต่ความชอบ จุดเด่นอยู่ที่ใส่น้ำปูลงไปคลุกเคล้าให้เข้ากันหลังจากตำน้ำพริกเป็นอันเสร็จสิ้น^{๖๕}

๑๖. ไช้ปิ้ง

เป็นอีกเมนูหนึ่งที่ทำได้ง่ายตามตลาดนัดหรือภาคหมั่วต่าง ๆ วิธีทำคือเจาะรูด้านบนเพียงด้านเดียว เทไข่ออกใส่ซามที่จะผสมที่มีเกลือ ซอสถั่วเหลืองและพริกไทยป่นเสร็จแล้วกรอกส่วนผสมลงไปทีเปลือกไข่ ไม่ต้องกรอกให้เต็มมากเพราะต้องนำไปนึ่งก่อนแล้วค่อยนำไปปิ้งให้ได้กลิ่นหอมมากขึ้น^{๖๖}

๑๗. ข้าวแต๋น

ข้าวแต๋น เป็นขนมที่นิยมทำกันในเทศกาลปีใหม่เมือง หรือสงกรานต์ ในทางภาคเหนือ รวมไปถึงงานปอยลูกแก้ว และงานปอยหลวง ปัจจุบันนิยมผสมน้ำแดงโมลงในข้าวเหนียวที่นึ่งแล้ว ก่อนนำมาทอดลงพิมพ์ เพื่อเพิ่มกลิ่นหอมและความหวานอร่อย^{๖๗}

๑๘. ขนมวงรดน้ำอ้อย

ขนมวง เป็นขนมที่ทำด้วยแป้งเป็นรูปวงกลมแบบเดียวกับขนมโดนัท มีน้ำอ้อยหยอดไปโดยรอบตามกึ่งกลางด้านบน ปัจจุบันไม่ค่อยมีขายในท้องตลาดในเมือง แต่มักจะพบในตลาดแถวชานเมืองหรือภาคหมั่วทางภาคเหนือ^{๖๘}

๑๙. ทับทิมกรอบ

ขนมทับทิมกรอบ เป็นขนมหวานที่ทานได้ทุกฤดูกาล นิยมมากที่สุดในฤดูร้อน ประกอบด้วยเม็ดทับทิมกรอบสีแดงสดทำจากแห้ว มีน้ำเชื่อมที่ทำจากน้ำตาลทราย ลอยด้วยดอกมะลิ มีกะทิสดจากการคั้นมะพร้าวทานกับน้ำแข็งได้รสชาติหอมชื่นใจ^{๖๙}

^{๖๔} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๖๕} สัมภาษณ์, สัมภาษณ์, นายสาภัย วงศ์เงิน, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๖๖} สัมภาษณ์, สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุวีรธรรม, นายอำเภอเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๖๗} สัมภาษณ์, สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุวีรธรรม, นายอำเภอเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๖๘} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๖๙} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

๒๐. ขนมสอดไส้

ขนมไส้ไส้ หรือบางที่เรียกว่า ขนมสอดไส้ ขนมไทยคลาสสิกที่หากินได้ยาก แต่สามารถหาซื้อได้จากตลาดแถวชนบทหรือภาคห้วทางภาคเหนือ ขนมไส้ไส้มีรสชาติทั้งหวานและมัน ไส้ทำด้วยมะพร้าวทวนกับน้ำตาล หุ้มด้วยแป้ง ห่อใบตองก่อนจะนำไปนึ่ง^{๗๐}

๒๑. น้ำพริกแดง ไส้มะเขือเทศ เป็นน้ำพริกประจำของชาวเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ สำหรับของคนเหนือจะขาดน้ำพริกไม่ได้ จะต้องรับประทานกับของทอด เช่น แคบหมู หมูทอด ไก่ทอด ปลาทอด ผักนึ่ง ผักต้ม และต้องทานคู่กับข้าวเหนียวเท่านั้น และในสมัยก่อน คนไม่นิยมรับประทานสัตว์ใหญ่กิน กินได้เช่นพวกแมลง ปลา นก ไก่ กบ เป็นต้น อาจเป็นเพราะความเชื่อเรื่องผีสง่า กลัววิญญาณสัตว์ใหญ่ จะตามมาหลอกหลอน จะกินเนื้อควายบ้างในวาระพิเศษเท่านั้น เช่น ในพิธีการเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ เทวดาเจ้าป่าเจ้าเขา^{๗๑}

๒๒. แกงเห็ดใส่ผักหระ คือ แกงเห็ดพื้นบ้าน ไส้ชะอม ไส้ปลาร้า ไปด้วย รสชาติอร่อยดี แกงทางเหนือ รสชาติจะเน้นเค็ม เผ็ด อาจจะมีรสเปรี้ยวจากมะเขือส้มบ้าง รสชาติอาหารไม่จัดจ้านเหมือนทางภาคอีสาน และ ภาคใต้ ของไทย เชื่อว่าคนโบราณที่เป็นคนสามัญชนทั่วไป คงไม่ได้ทานอาหารครบ ๓ มื้อเหมือนคนในยุคปัจจุบันแน่นอน ว่าด้วยเรื่องปัญหาทางเศรษฐกิจ ผลิตผลทางเกษตรกรรม เทคโนโลยีเครื่องทำครัว ไม่ได้เจริญเท่ากับในยุคนี้ จะจุดไฟก่อไฟในแต่ละที่ก็ แสงจะยุ่งยาก คนล้านนาสมัยก่อนคงจะกินกันเพียงวันละมื้อเดียวเท่านั้น และข้าวเหนียวมีความหนักท้อง ทานเพียงชนิดเดียวก็อิ่ม อยู่ได้กันทั้งวัน^{๗๒}

๒๓. แกงสะแล ผักพื้นบ้านของภาคเหนือของไทย เมนูนี้หาทานได้ในฤดูหนาวเท่านั้น ตอนที่ต้นสะแลออกดอก เมนูนี้รสชาติเปรี้ยว เค็ม เผ็ด น่าจะเป็นแกงที่ถูกประยุกต์มา ไม่ก็ ร้อยปีนี่เอง เพราะสมัยอดีตกาล ภาคเหนือเรายังไม่มีพริกรับประทานกัน^{๗๓}

๒๔. แกงกระด้าง หรือ แกงหมูหนาว เป็นแกงที่บ่งบอกเรื่องราว ความเป็นมาของชาวเหนือได้ชัดเจน แกงกระด้างมี ๒ สูตร แบบเชียงใหม่ ใช้พริกไทยในการแกง สีจึงเป็นสีขาว ส่วนสูตร เชียงราย ลำปาง จะใช้พริกแห้งตำ ผสมในแกง สีออกเป็นสีแดงๆ สันนิษฐานว่าสูตรเชียงใหม่ น่าจะเป็นสูตรดั้งเดิม เพราะในอดีตเรายังไม่มีพริก จึงใช้พริกไทยเป็นหลัก แบบเดียวกับแกงเลียงในภาคกลาง อาหารดั้งเดิมเมืองเหนือจริงๆ ให้ดูจากเครื่องปรุง ไม่มีพริกและ วิธีการปรุง จะทำง่ายๆ ใช้การตำ ยำ คลุก เป็นหลัก เช่น ตำเตา คั่วผ้า ส้ามะเขือ ส้าป่าแตง ตำขหนู ตำป่าเขือ เป็นต้น (ข้าวก้นจั้น น้ำเงี้ยว น้ำพริกอ่อน อุ๊บไก่ อุ๊บป่าเขือ ได้รับอิทธิพลจากอาหารไทใหญ่ ส่วนจอยผักกาด

^{๗๐} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๗๑} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๗๒} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๗๓} สัมภาษณ์, นายสายัญ วงศ์เงิน, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๔.

น้ำปู น้ำเมียง ถั่วเน่าแผ่น ถั่วเน่าเมอะ แกงแค มาจากชาวไทลื้อ จากพม่าโดยตรงคือ แกงฮังเล แกงโฮ๊ะ)^{๗๔}

๒๕. ปลาพุดทอด ไว้กินกับแกงสะแล นอกจากจะแตกต่างระหว่างสูตรแกงกระด้างแล้ว สำเนียงคำเมืองยังแบ่งได้เป็น ๒ แบบ คือสำเนียงหริภุญไชยและสำเนียงโยนกทางเชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน จะพุดสำเนียงหริภุญไชย จะเป็นสำเนียงภาษาท้องถิ่นประยุกต์กับสำเนียงละโว้ (มอญ โบราณ) พระนางจามเทวี ผู้สร้างนครหริภุญไชย เป็นพระราชธิดาแห่งกรุงละโว้ และพระนางเองเป็นผู้นำเอาต้นขี้เหล็ก (พืชต่างถิ่นที่มีแหล่งกำเนิดจากอินโดนีเซีย เข้าสู่ไทยทางภาคใต้ในยุคทวารวดี) เข้ามาปลูกที่ลำพูน จนกระจายไปทั่วแผ่นดินล้านนา ล้านช้าง^{๗๕}

๒๖. ไข่ปาม เป็นเมนู หาทานได้ยากในปัจจุบัน ไม่ค่อยมีคนทำขายแล้ว ทำจากไข่ผสมเครื่องปรุง ใส่ใบตองแล้วไปย่างบนเตา ใช้ไฟอ่อนๆ จะได้กลิ่นหอมจากการย่าง กินกับข้าวเหนียวร้อนๆ ในฤดูหนาว ข้าวเหนียว จัดเป็นข้าวประจำท้องถิ่นดินแดนลุ่มแม่น้ำโขง ไทย ลาว ส่วนข้าวเจ้านั้นเป็นพันธุ์ข้าวต่างถิ่นมาจากจีนตอนใต้ เริ่มกระจายแพร่หลายสู่อินเดียโบราณ และคนไทยเริ่มรับเอาข้าวเจ้ามาจากชาวอินเดียอีกต่อหนึ่ง ที่เรียกว่าข้าวเจ้า เพราะเป็นข้าวที่ชั้นสูงรับประทานกันสมัยยุคอาณาจักรพูนัน ได้มีการนำเอาข้าวเจ้ามาปลูกครั้งแรกในดินแดนสุวรรณภูมิ โดยผู้ก่อตั้งราชวงศ์พูนัน ซึ่งอพยพมาจากอินเดียตอนเหนือ(แขกขาว) นำความเชื่อแบบสมมุติเทพ และศาสนาพราหมณ์ฮินดู และเทคนิควิศวกรรมชั้นสูงในการสร้างปราสาทหิน มาจากอินเดียโบราณด้วย จึงเป็นต้นกำเนิดการสร้างปราสาทหินของชาวขอม ในยุคถัดมา^{๗๖}

๒๗. แกงตุนใส่ปลา ใส่กุ้งฝอย เป็นเมนูเมืองแท้ๆ มีรสเปรี้ยวจากมะเขือส้มด้วย เห็นน้ำแกงออกสีเหลืองๆ นั้นเพราะใส่ขมิ้นลงไปในพริกแกงด้วย รสชาติกำลังดี ไม่เผ็ดมาก แกงชนิดนี้นั้นเปรี้ยวเป็นหลัก ขอเพิ่มเติมเรื่องความเชื่อของคนเหนือกันสักหน่อย อาหารต้องห้ามก็คือ เป็ด หอย และงู ห้ามนำมาประกอบอาหารแล้วแจกจ่ายแบ่งกันกิน หรือ ห้ามนำมาเลี้ยงต้อนรับแขกผู้มาเยือน จะทำให้เกิดอาถรรพ์ ทะเลาะเบาะแว้ง ผิดใจกัน จนเลิกคบหากันไป คนเหนือจึงไม่นิยมกินเป็ดกันสักเท่าไร ไม่เหมือนกับคนอีสาน นิยมกินเนื้อเป็ด จนเป็นเมนูดังขึ้นชื่อ เช่น ลาบเป็ด ต้มแซบเป็ด ปากเป็ดย่าง ล้านนา กับ ล้านช้าง เป็นอาณาจักรเครือญาติพี่น้องดองกันมาแต่โบราณ จึงมีความคล้ายคลึงทางอาหารหลายชนิด เช่น แหนม, ลาบ, แกงหน่อไม้, ซุปมะเขือ, ปลาต้ม, แคนควาย, แกงอ่อม เป็นต้น^{๗๗}

๒๘. แกงฮังเล หรือ แกงฮินเล

เป็นอาหารไทยที่มีต้นกำเนิดจากประเทศพม่า คำว่า “ฮิน” นั้นในภาษาพม่า หมายถึง แกง และ “เล” หมายถึง เนื้อสัตว์ แกงฮังเลได้รับความนิยมนิยมจากชาวไทยภาคเหนือและแคว้นสิบสองปันนา ประเทศจีนบางแห่งเรียกว่า แกงฮินเล หรือ แกงฮันเล เป็นอาหารที่ได้รับอิทธิพลมาจาก

^{๗๔} สัมภาษณ์, นางแพรว ดอนชัย นักท่องเที่ยว, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๗๕} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๗๖} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๗๗} สัมภาษณ์, นายสายัญ วงศ์เงิน, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๔.

พม่าในสมัยอดีต แยกที่ชาวพม่าเรียกว่า “อินแล” หรือ “ฮังแล” เป็นแกงอย่างเดียวกับที่ชาวล้านนาเรียกว่า “แกงโฮะ” และแกงอย่างที่ชาวล้านนาเรียก “อินแล” หรือ “ฮังแล” ชาวพม่าเรียก “เวะตาสิน” แปลว่าแกงหมู ซึ่งแกงฮังเลมานจะเนื้อสัตว์ที่ใช้จะเป็นเนื้อหมูสามชั้นติดมัน หรือกระดูกซี่โครงบ้างปนกัน ทำให้เป็นแกงที่มีไขมันสูง และมีเครื่องแกงต่างๆ มากมาย เช่น ชিংหั้นเป็นฝอยมะขามเปียก (สามารถใช้กระท้อนแทนมะขามเปียกก็ยิ่งดี) กระทียมดอง ถั่วลิสงคั่ว พริกแห้ง กะปิ ข่า ขมิ้น ตะไคร้ หอม กระทียม น้ำอ้อย ผงแกงฮังเล แกงฮังเลที่ได้จะมีสีน้ำตาลแดง เนื้อหมูเปื่อยนุ่ม มีน้ำขลุกขลิก รสไม่จัด อมเปรี้ยว เค็มนำ รสเผ็ดตาม^{๗๘}

๒๙. น้ำพริกปลาทุ

น้ำพริกมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยคำว่า "น้ำพริก" มีความหมายมาจากการปรุงด้วยการนำสมุนไพร พริก กระทียม หัวหอม เครื่องเทศกลิ่นแรง มาโขก บด รวมกัน เพื่อใช้สำหรับจิ้ม โดยมี ดอกแค มะเขือยาว แตงกวา ถั่วฝักยาว มะเขือม่วง ถั่วพู สัตว์น้ำต่าง ๆ เช่น ปลา กุ้ง คนในสมัยก่อนนิยมรับประทานสัตว์น้ำมากกว่าสัตว์บก จึงอาจคิดค้นน้ำพริกขึ้นเพื่อเพิ่มรสชาติ และดับกลิ่นคาวต่าง ๆ น้ำพริกถูกใช้เป็นส่วนประกอบของอาหารต่าง ๆ หรือใช้ในการรับประทานเป็นกับข้าวก็ได้ และยังได้รับความนิยมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สำหรับน้ำพริกแบบที่ใช้เป็นเครื่องปรุงส่วนผสมนั้น เกิดขึ้นเพราะอาหารไทยจำพวกแกง จำเป็นที่จะต้องมีส่วนประกอบ หรือกรรมวิธีการทำที่ค่อนข้างซับซ้อน ผู้ปรุงจึงคิดทำน้ำพริกขึ้นเพื่อรวบรวมส่วนผสมต่าง ๆ นั้นเข้าด้วยกัน เป็นการลดขั้นตอนการปรุงลง และยังสามารถทำเก็บไว้ได้ในจำนวนมาก ในปัจจุบันได้มีการนำน้ำพริกชนิดต่าง ๆ มาดัดแปลงเป็นอาหารหลากหลายประเภท รวมถึงนำมาผัดกับข้าว เช่น ข้าวผัดน้ำพริกนรก ข้าวผัดน้ำพริกปลาทุ เป็นต้น^{๗๙}

๓๐. ใส่อั่ว

เป็นอาหารพื้นเมืองทางภาคเหนือของประเทศไทย อั่ว หมายถึง ใส้ใส้, แทรก, ยัดไว้ตรงกลาง ปกติทำจากเนื้อหมูปูด (สามารถผสมกับมันแข็งของหมู เพื่อไม่ให้เนื้อหมูด้านเวลาสุก) ผสมพริกแห้ง กระทียม ขมิ้น (ใส่หรือไม่ใส่ก็ได้) ข่า ใบมะกรูด หอมแดง และเครื่องปรุงรส แล้วกรอกลงไปใส่อ่อนของหมูที่เกลารอบแล้ว บิดหัวท้ายเพื่อแบ่งให้เป็นท่อนขนาดพอประมาณ จากนั้นนำไปย่างให้สุกเกรียม มีกลิ่นหอมชวนรับประทาน บางแห่งเปลี่ยนจากหมูเป็นหน่อไม้ซอยละเอียด สำหรับมุสลิมหรือผู้ที่ไม่ประสงค์ที่จะรับประทานหมูอาจจะดัดแปลงใช้เนื้อสัตว์ชนิดอื่น แล้วก็กรอกเข้าไปในใส้สัตว์ชนิดอื่นหรือใส้เทียมแทน^{๘๐} เป็นต้น

๔.๒.๒.๑ การจัดแสดงจำหน่ายผลงานหัตถกรรม และสินค้าทางวัฒนธรรม

งานหัตถกรรมเป็นผลงานสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ที่มีคุณค่า ทำจากวัสดุธรรมชาติและใช้เครื่องมือพื้นฐานในการผลิตด้วยทักษะฝีมือและความชำนาญที่ได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดเป็น

^{๗๘} สัมภาษณ์, นางแพรว ดอนชัย นักท่องเที่ยว, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๗๙} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๘๐} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

ผลงานหัตถกรรมที่มีคุณค่า เพื่อนำมาใช้งานให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อม แสดงถึงความ เป็นอัตลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของงานหัตถกรรมในท้องถิ่นนั้น และนำมาซึ่งการพัฒนาสู่การเป็น ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชนแนวทางการพัฒนาสินค้า หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้เกิดความยั่งยืน คือการสร้างสรรคผลงานหัตถกรรมให้เกิดคุณค่า ๔ ประการ ได้แก่ คุณค่าความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น (identity values) คุณค่าของวัสดุและกรรมวิธี การผลิต (material and process Values) คุณค่าทางความงาม (aesthetic values) และคุณค่า ทางประโยชน์ใช้สอย(functional values) ซึ่งองค์ประกอบพื้นฐานดังกล่าว จะเป็นกรอบในการ สร้างสรรคผลงานหัตถกรรมในแต่ละชุมชน ซึ่งจะแฝงไว้ด้วยความเป็นอัตลักษณ์ ภูมิปัญญาและ ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น^{๕๑}

แนวทางในการพัฒนางานหัตถกรรมบนพื้นฐานความเป็นภูมิปัญญามรดกทาง วัฒนธรรมของท้องถิ่น และความต้องการ ความพึงพอใจของผู้บริโภคจะต้องยึดหลักการออกแบบและ พัฒนาสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้เกิดความยั่งยืน โดยการสร้างสรรค์ผลงานหัตถกรรมที่ ก่อให้เกิดคุณค่า ๔ ประการ ดังนี้

๑) คุณค่าความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น (identity values) ประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อของชุมชนในแต่ละท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาแต่อดีตเปรียบเสมือนองค์ความรู้และ ภูมิปัญญาของสังคมนั้นที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตตามสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ไม่ว่าจะเป็นลักษณะ ของอาหารการกิน เครื่องมือของใช้ เครื่องแต่งกายและที่อยู่อาศัยรวมถึงพืชสมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้ ในการรักษาโรค มีลักษณะเฉพาะตัวเป็นของตนเองซึ่งการสร้างสรรคงานหัตถกรรมสามารถนำ ภูมิปัญญาและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะเด่นเฉพาะตัว น่าสนใจ และมีคุณค่า นำมาถ่ายทอดสู่งานหัตถกรรมสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แสดงออกถึงความเป็นอัตลักษณ์ เฉพาะตัวของท้องถิ่นนั้น เพื่อสื่อสารให้ผู้บริโภคได้รับทราบถึงคุณค่าของงานหัตถกรรมที่มีลักษณะ เป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของชุมชนนั้น^{๕๒}

๒) คุณค่าของวัสดุและกรรมวิธีการผลิต (material and process values) คุณค่าของวัสดุธรรมชาติภายในท้องถิ่นที่เกิดขึ้นเฉพาะภายในแหล่งพื้นที่นั้น เจริญเติบโตได้ดี ในสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ มีคุณสมบัติพิเศษ มีสีสันทและพื้นผิวเฉพาะตัว สามารถนำมาเป็นวัตถุดิบใน การผลิตเครื่องมือใช้สอยสู่งานหัตถกรรมซึ่งผลิตจากวัสดุธรรมชาติของท้องถิ่นรวมถึงกรรมวิธีการผลิต เทคนิคเฉพาะในการผลิตด้วยทักษะฝีมือและความชำนาญจากภูมิปัญญาที่มีการถ่ายทอดกันมารุ่นสู่ รุ่น มีความประณีตและมีคุณภาพตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้กำหนดไว้ เพื่อสร้างความ น่าเชื่อถือและความมั่นใจให้กับผู้บริโภค^{๕๓}

๓) คุณค่าทางความงาม (aesthetic values) ผู้สร้างสรรค์งานหัตถกรรมจะ พิจารณาความงาม จากการแสดงออกผ่านทางรูปร่าง รูปทรง สีสันท ลวดลาย พื้นผิว ที่เกิดจากการ ประสานกลมกลืนกันขึ้นมา ซึ่งเป็นผลมาจากแรงบันดาลใจสิ่งที่ได้เรียนรู้จากธรรมชาติและ

^{๕๑} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๕๒} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๕๓} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

สภาพแวดล้อมรวมถึงลักษณะการใช้งานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และนำมาออกแบบสร้างสรรค์ ถ่ายทอดลงสู่ผลงาน ที่แสดงออกถึงคุณค่าทางความงามและคุณค่าทางศิลปะของตนเองในแต่ละสังคม ชุมชนที่แตกต่างกัน เพื่อกระตุ้นอารมณ์ และความรู้สึกนึกคิดให้ผู้บริโภคเกิดการรับรู้ มีความประทับใจและดึงดูดให้นำมาใช้สอย^{๘๔}

๔) **คุณค่าทางประโยชน์ใช้สอย (functional values)** ตอบสนองความต้องการ เพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้งานทางด้านกายภาพทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ ได้แก่ขนาดสัดส่วนของผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับการใช้งาน มีความปลอดภัย แข็งแรงตามอายุการใช้งาน และประโยชน์ใช้สอยทางด้านจิตใจสร้างให้เกิดความรู้สึกพึงพอใจของผู้บริโภคเมื่อแรกพบเห็น ได้แก่ มีความน่าสนใจเป็นเอกลักษณ์ ความมีคุณค่ามากกว่าราคาที่น่าจ่าย ความน่าเชื่อถือในชิ้นงาน ทัศนกรรม และแสดงถึงภาพพจน์ความมีสถานะของผู้ใช้^{๘๕}

การสร้างสรรค์ผลงานทัศนกรรมที่ก่อให้เกิดคุณค่า ๔ ประการ ได้แก่ คุณค่าความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น คุณค่าของวัสดุและกรรมวิธีการผลิต คุณค่าทางความงามและคุณค่าทางประโยชน์ใช้สอย ที่ได้กล่าวมานั้นจะต้องนำมาประสานบูรณาการอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนาสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้เกิดคุณค่าเกิดความยั่งยืน และสามารถเพิ่มมูลค่าของสินค้าให้กับผู้ผลิต ผู้จำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ดังตัวอย่างเช่น

ก) การทำเครื่องเงินของชาวล้านนาในสมัยโบราณนั้น ทำขึ้นเพื่อเป็นเครื่องใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน และ ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา โดยใช้ช่วงเวลาว่างจากการทำไร่ ทำนา ซึ่งมีรูปแบบเครื่องเงินโบราณที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนา คือ (๑) ชั้นหมากหรือ เขียนหมาก เป็นภาชนะสำหรับใส่เครื่องกินหมาก (๒) หีบผ้า เป็นของใช้สำหรับผู้ชายเอาไว้ใส่ผ้าเมื่อจะย้ายบ้านไปอยู่กับฝ่ายหญิง (๓) ชั้นดอก เป็นเครื่องใช้รูปทรงคล้ายพานของทางภาคกลาง ใช้สำหรับใส่ดอกไม้ ข้าวตอก รูปเทียน ถวายพระ เป็นของที่ทำขึ้นใช้ในพิธีกรรมจึงถือกันว่าเป็นของสูง (๔) ชั้นโตก เป็นที่วางสำหรับอาหารถวายพระหรือเจ้านาย และใช้เองภายในครัวเรือน (๕) ปุง สำหรับเก็บเมล็ดพันธุ์พืช และของใช้ส่วนตัว^{๘๖}

ข) การใช้ไม้ไผ่เฮี้ยะ นำมาจักรตอก และขึ้นรูปผลิตภัณฑ์ด้วยวิธีการขุดขึ้นรูป คือช่างสานจะขุดตอกไม้ไผ่ที่เตรียมไว้จากด้านนอกสุดมาด้านในของชิ้นงาน เป็นลักษณะการตัดตอกเป็นวงกลม ซึ่งตอกแต่ละชั้นที่ขุดเป็นวงกลมซ้อนกัน (เหลื่อมกัน) ไปเรื่อย ๆ ทำให้เกิดรูปทรงที่ต้องการโดยอาศัยการติดตัวของตอกที่ขุดต่อกันแต่ละเส้นจะเป็นตัวดันให้รูปทรงของชิ้นงานคงรูปอยู่ได้

ค. การแสดงของกลุ่มศิลปินภูมิปัญญาพื้นบ้าน

ง. การแสดงของกลุ่มศิลปินชาวศิลปะ

^{๘๔} สัมภาษณ์, นางสาวนิกานต์ วรรณมานนท์ หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔

^{๘๕} สัมภาษณ์, นางสาวนิกานต์ วรรณมานนท์ หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔

^{๘๖} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

จ. การแสดงของกลุ่มศูนย์ดนตรีกีตาร์ล้านนา

ฉ. การแสดงของโรงเรียนสืบศิลป์แผ่นดินล้าน และกลุ่มนักเรียนโรงเรียนเชียงแสน^{๘๗}

จากการศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย สรุปได้ว่า มีการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้า มีสินค้าให้เลือกสรร มากมายหลากหลายประเภท ทั้งสินค้าทางวัฒนธรรม เช่น สินค้าพื้นเมืองจำพวกเครื่องประดับตกแต่ง เสื้อผ้า ของที่ระลึก กระเป๋า ผ้าพันคอ โคมไฟ ฯลฯ หรือจะเป็นสินค้าแฟชั่นก็มีให้เห็นอยู่โดยทั่วไป รวมทั้งของกิน เช่น ขนมจีนน้ำเงี้ยว/น้ำยา ของ ทานเล่น โรตีส ฯลฯ หากมาเยือนในช่วงอากาศหนาว ๆ เดินเที่ยวกลางคืน ถนนคนเดิน เชียงรายก็เพลิดเพลินไปอีก แบบหนึ่ง ซึ่งที่นี่เป็นถนนคนเดินที่คนเชียงรายได้สัมผัสกับริมฝั่งแม่น้ำโขง ความสนใจอย่างมากจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ

๔.๓ รูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

พบว่า มีการออกแบบและจัดทำถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ดังต่อไปนี้คือ

โดยมีการออกแบบและการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรม ดังนี้คือ

๑. มีการออกแบบ และ สร้างถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ทั้งด้านใน และด้านนอก วัดเจดีย์หลวง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยปรากฏตามรูปภาพดังนี้คือ

ก. รูปภาพจำลองของการออกแบบถนนศิลปวัฒนธรรม หน้าวัดเจดีย์หลวง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยมีการประดับด้วยตุ้มทั้ง ๒ ฝั่ง และมีซุ้มการจัดนิทรรศการ การขายสินค้า ของที่ระลึก

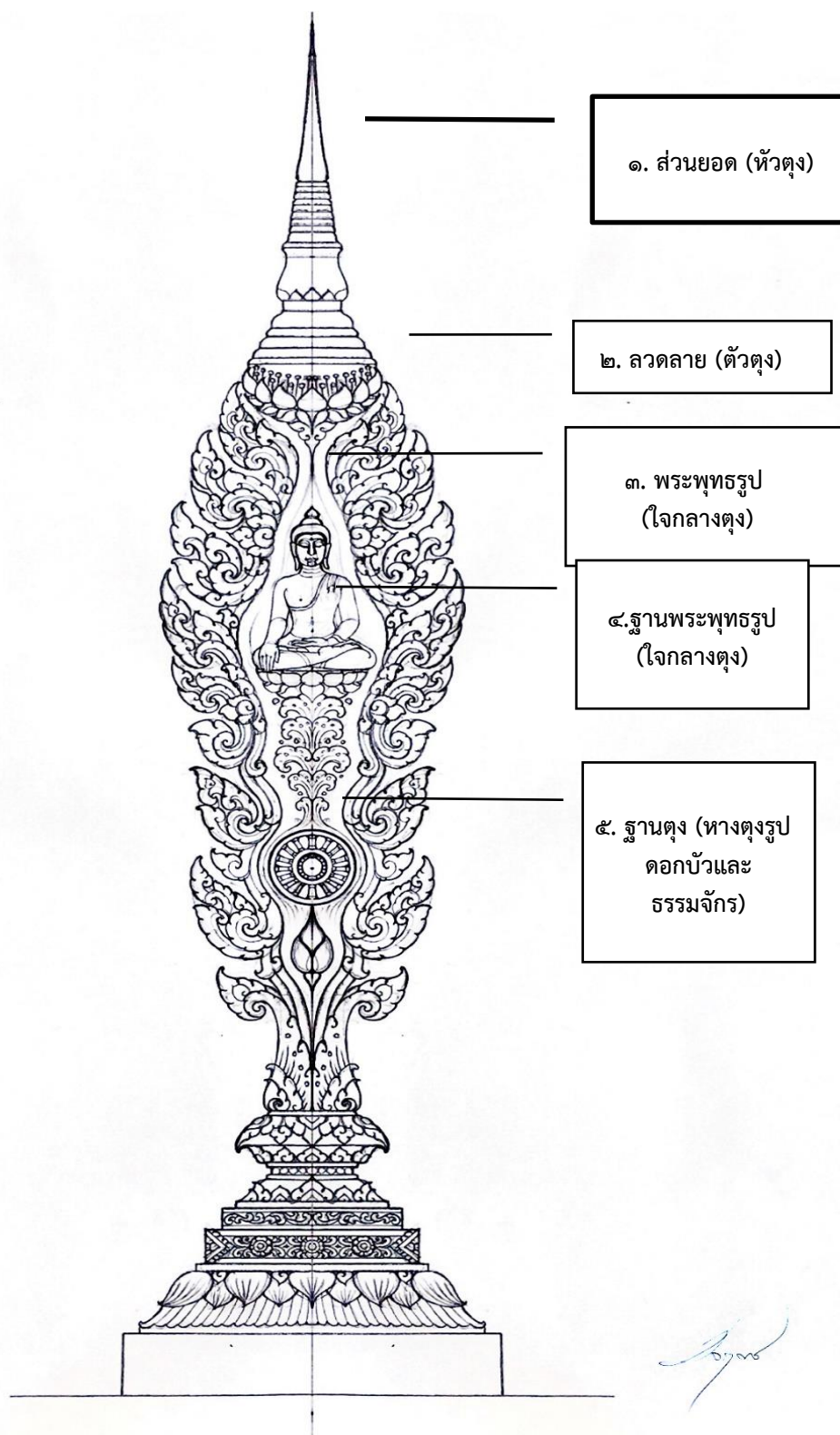
^{๘๗} สัมภาษณ์ นางสาวอรุณกานต์ วรรณมานนท์ หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๘

ข. รูปภาพจำลองของการออกแบบถนนศิลปวัฒนธรรม
หน้าวัดเจติยหลวง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยมีการจัดซุ้มด้าน
การอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมล้านนา

๒. ทำตุงฉลุทองเหลือง ปลายตุงเอาแบบเซียงแสนดั้งเดิม โดยมีองค์ประกอบดังนี้คือ ปลายยอดเป็นพระธาตุจอมกิตติ ตรงกลางประดิษฐานพระสิงห์หนึ่ง และมีข้าง ส่วนตรงเสาเป็นตราธรรมจักร โดยมีรายละเอียดดังนี้คือ

ก. ประวัติและความเป็นมาของตุ๊กล้านนา

ตุ๊กล้านนา หมายถึงเครื่องใช้ในการประดับหรือใช้ในการประกอบพิธีกรรมอย่างหนึ่งของคนล้านนา คำว่า “ตุ๊ก” ตรงกับภาษาบาลีว่า “ปฏากะ” หรือ ธงปฏาก มีลักษณะเป็นแผ่นวัตถุทำจากผ้าหรือไม้ก็ได้ ส่วนปลายจะแขวนห้อยเป็นแผ่นยาวลงมา ตุ๊กมีบทบาทและความเป็นมาที่ยาวนาน ดังที่พบในศิลาจารึกที่วัดพระยืน จังหวัดลำพูน ตอนหนึ่งว่า “วันนั้นตนท่านพญาธรรมิกราชบริพารด้วยฝูงราชโยธามหาชน ลูกเจ้า ลูกขุน มนตรี ทั้งหลายยกกัน ให้ถือช่อธง ข้าวตอกดอกไม้ได้เทียน ตีพาดตั้งพิน ช่อกลอง ปี่สรโนพิสนญชัยหะเทียด กาทล แตรสังข์ มานกังสดาร” ซึ่งหมายความว่า ในปี พ.ศ.๑๙๑๓ นั้น “เจ้าท้าวสองแสนมา” หรือ พญากีอณา เมืองเชียงใหม่พร้อมด้วยข้าราชการบริพารไปรอต้อนรับพระสุมนเถระซึ่งมาจากสุโขทัย ก็ได้ยื่นเรียงรายกันถือเครื่องสักการะต่าง ๆ เช่น ถือช่อ คือ ธงสามเหลี่ยมขนาดเล็ก และถือธง หรือ ตุ๊ก ไปรอต้อนรับและในขบวนยังมีการบรรเลงดนตรีด้วยเครื่องดนตรีต่างๆ ตุ๊กที่พบในล้านนาส่วนมากจะทำมาจากผ้า กระดาษ ไม้ โลหะ ทองเหลืองหรือโบลาน ความเชื่อของคนล้านนาเชื่อว่า “ตุ๊ก” เป็นสิ่งหนึ่งที่มีส่วนร่วมอยู่ในประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อ ที่ทำขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ใช้ในงานพิธีทางศาสนา ทั้งในงานมงคลและอวมงคล โดยจะมีขนาดรูปทรงและรายละเอียดแตกต่างกันไป รวมถึงความเชื่อ พิธีกรรมตลอดจนความนิยมในแต่ละท้องถิ่นด้วย ตุ๊กกระด้างมีลักษณะเป็นธงตะขาบ ทำด้วยแผ่นไม้ สังกะสี หรือวัสดุอื่น ประดับด้วยลวดลายวิจิตรบรรจง ที่ส่วนปลายทั้งสองด้านมักจะทำให้แหลมขนาดพอเหมาะใช้แขวนติดกับเสา ลวดลายที่แกะสลักบนตุ๊กกระด้างได้แก่ ลายพฤกษา ลายดอกไม้ ลายนกษัตริ์ สันนิษฐานว่า ตุ๊กกระด้าง เป็นวัฒนธรรมที่ล้านนารับมาจากพม่า ชาวพม่านิยมสร้างตุ๊กกระด้างสำหรับถวายแด่พระรัตนตรัยอย่างถาวร มักถวายเป็นคู่วัหน้าพระประธานหรือหน้าอุโบสถ วิหาร บางแห่งทำไว้กลางลานวัดหรือใกล้พระเจดีย์^{๘๘}

๑. ตุ๊กกระด้าง หมายถึง ตุ๊กที่ทำขึ้นจากวัสดุที่มีความแข็งแรง คงทน ตุ๊กกระด้างมักมีขนาดใหญ่ตั้งอยู่ในวิหารด้านหน้าพระประธาน สูงประมาณ ๒ เมตร หรือถ้าตั้งอยู่นอกวิหาร ทำด้วยเสาก่ออิฐถือปูนก็มักจะสูงถึง ๔ เมตร ส่วนยอดมักทำเป็นรูปสัตว์ต่างๆ เช่นนกหัสติลิงค์ หงส์ ด้วยมีขนาดใหญ่สันนิษฐานว่าการสร้างตุ๊กกระด้างถวายวัดจะต้องเป็นบุคคลที่มีทุนทรัพย์และใช้ความสามารถของช่างสูง^{๘๙}

๒. ตุ๊กกระด้าง ทำด้วยไม้หรือโลหะ แกะสลักส่วนมากลวดลายที่แกะบนตุ๊กกระด้างเป็นรูป ๑๒ นกษัตริ์ สร้างขึ้นเพื่อถวายเพื่อเป็นพุทธบูชา ตุ๊กกระด้างสามารถพบเห็นทั่วไปตามสองข้างทางขึ้นวิหาร (โบสถ์) ของชาวล้านนา ปัจจุบันได้มีการทำตุ๊กกระด้างเพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ของเมืองหรือของท้องถิ่นมากขึ้น^{๙๐}

^{๘๘} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทรศิลป์ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๘๙} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑.

^{๙๐} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

ข. รูปแบบของตุ๊กกระด้าง ที่พบอาจแยกแยะได้ ๔ รูปแบบ^{๑๑} คือ

แบบที่ ๑ ตุ๊กกระด้างที่มีรูปทรงของแผ่นตุ๊กยาวแคบ ส่วนบนกว้างกว่าส่วนล่าง เกือบสุดของส่วนบนและล่างของตุ๊กมีส่วนที่คอดเข้าไป ปลายทั้งบนและล่างเรียวแหลม ลวดลายที่นิยมแกะสลักบนแผ่นตุ๊กได้แก่ ลายเทพนม ลายพันธุ์พฤกษา ฉัตรเหนือยอดเสาเป็นฉัตรทรงกระบอก และฉัตร ๕ ชั้น รูปที่ยอดเสาเป็นรูปเทพนมในท่านั่งและยืน ตัวเสามีทั้งเสากลม เสาแปดเหลี่ยม และเสาสี่เหลี่ยม ฐานของเสาฝังติดกับพื้น และมีบางแห่งที่ใช้แขวนไว้กับชื่อของวิหาร ตุ๊กแบบนี้พบมากในจังหวัดน่าน และบางแห่งในจังหวัด พะเยา ลำปาง เชียงใหม่

แบบที่ ๒ ตุ๊กกระด้างที่มีรูปทรงยาวเสมอกัน เฉพาะที่ปลายบนและล่างโค้งแหลม ประดับด้วยลายขนาด ๒ หรือ ๔ ตัวไขว้กัน เสาตุ๊กเป็นเสากลมและเสาแปดเหลี่ยมมักมีฐานที่ฝังติดกับพื้น ยอดเสานิยมแกะสลักรูปหงส์และนกหัสติลิงค์ ตุ๊กกระด้างแบบนี้นิยมทำกันในจังหวัดแพร่และลำปาง

แบบที่ ๓ ตุ๊กกระด้างที่มีแผ่นตุ๊กยาวแคบเสมอกัน แต่ส่วนปลายบนและล่างได้เสริมไม้ให้แผ่กว้างออกทั้งสองข้าง ซึ่งมักจะเป็นส่วนที่แกะสลักเป็นรูปหัวและหางของนาค ตุ๊กกระด้างแบบนี้พบแห่งเดียวที่วัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง

แบบที่ ๔ ตุ๊กกระด้างที่ลำตัวเป็นแผ่นแคบและยาวเสมอกัน ปลายทั้งบนและล่างเรียวแหลม แต่ที่ด้านข้างของแผ่นตุ๊กทั้งบน กลาง และล่าง มีการแกะสลักลวดลายให้แผ่กว้างออกไปเกือบตลอดทั้งแผ่น ตุ๊กแบบนี้มักพบตามวัดที่มีอิทธิพลของศิลปะพม่าเข้ามาปะปนค่อนข้างมาก. แบบตุ๊กกระด้างนี้ ออกแบบมาเพื่อใช้ในโครงการวิจัย โครงการย่อยที่ ๒ เรื่อง การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง “The City Of Art : รูปแบบการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย” แบบตุ๊กกระด้างจะใช้วัสดุที่ทำจากแผ่นสแตนเลส นำมาฉลุลาย ตอกลาย ตามศิลปะช่างแบบล้านนามีขนาดความสูง ๒ เมตร กว้าง ๕๐ เซนติเมตร โดยสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของเมืองเชียงใหม่และศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ตามพุทธสถานที่สำคัญ ๆ ของเมืองเชียงใหม่ เช่น พระพุทธรูปสำคัญ พระธาตุเจดีย์ที่สำคัญ เป็นต้น มาประดับเป็นลวดลายของตุ๊กกระด้าง โดยตุ๊กกระด้างนี้จะใช้ประดับไว้ข้างถนนหน้าวัดเจดีย์หลวง ซึ่งคณะผู้วิจัยได้กำหนดให้เป็นถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงรายตามชื่อวิจัย ถนนสายดังกล่าวมีความยาวประมาณ ๕๐๐ เมตร ดังมีความหมายของตุ๊กตั้งต่อไปนี้^{๑๒}

๑. ความหมายของแบบตุ๊กกระด้าง

๑.๑.๑ ยอดหรือหัวตุ๊ก คณะผู้วิจัยได้ออกแบบโดยจำลองเอาลักษณะของส่วนปลายยอดพระธาตุเจดีย์ที่สำคัญ ๆ ในเมืองเชียงใหม่เป็นส่วนบนสุดของหัวตุ๊ก เช่น พระธาตุจอมกิติ พระ

^{๑๑} สัมภาษณ์, นางสาวนิกานต์ วรธรรมานนท์ หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔

^{๑๒} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

ธาตุป่าสัก พระธาตุเจดีย์หลวง พระธาตุเจดีย์วัดพระธาตุผาเงา เป็นต้น ซึ่งพระธาตุเจดีย์เมืองเชียงแสนถือว่าเป็นโบราณสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เก่าแก่และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว^{๙๓}

๑.๑.๒ หมายเลข ๒ ลวดลาย (ตัวตุ้ง)

ในส่วนของตัวตุ้ง ลวดลายที่ใช้ในการออกแบบคณะผู้วิจัยได้นำเอาลวดลายที่ปรากฏตามพุทธสถานที่สำคัญของเมืองเชียงแสน เช่น ลวดลายที่ประดับบนเจดีย์วัดป่าสัก เป็นต้น ได้นำมาออกแบบเป็นลวดลายของตัวตุ้งซึ่งลวดลายของเมืองเชียงแสนจะมีลักษณะของการผสมผสานระหว่างศิลปะของของจีน พม่า และศิลปะของสุโขทัย เป็นต้น แต่ลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์เฉพาะของเมืองเชียงแสนก็คือ ลวดลายกนกที่มีลักษณะเครือเถาคล้ายผักกูด ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของศิลปะแบบล้านนา^{๙๔}

๑.๑.๓ หมายเลข ๓ พระพุทธรูป (ใจกลางตุ้ง)

ในส่วนของตรงกลางตัวตุ้ง เป็นรูปของพระสิงห์ ๑ ซึ่งพระพุทธรูปสิงห์ ๑ นี้เป็นพุทธศิลป์ที่ถือได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ของเชียงแสน โดยพระพุทธรูปจะมีพุทธลักษณะอวบอ้วนสมบูรณ์ มีพระเศศเป็นลักษณะบัวตูม พระศกขมวดเป็นก้นหอยชัดเจน สันมาทิวอยู่เหนือราวมปลายเป็นแฉกคล้ายเขี้ยวตะขาบ ลักษณะปางมารวิชัย หรือปางสะดุ้งมาร ประทับนั่งอยู่บนฐานบัวคว่ำบัวหงาย เกสรเป็นเส้นริ้วยาวสูง เป็นหนึ่งในพระพุทธรูปที่สำคัญของล้านนาและของไทย^{๙๕}

๑.๑.๔ หมายเลข ๔ ฐานพระพุทธรูป (ใจกลางตุ้ง)

ในส่วนฐานของพระพุทธรูปสิงห์ ๑ ที่ใจกลางตัวตุ้ง จะเป็นลักษณะของลายคลื่นน้ำซึ่งแสดงให้เห็นถึงแม่น้ำสายสำคัญที่ไหลผ่านเมืองเชียงแสน เช่น แม่น้ำสาย แม่น้ำคำ แม่น้ำรวกแม่น้ำกก แม่น้ำจัน ซึ่งแม่น้ำสายต่างๆ ได้ไหลมาลงที่แม่น้ำโขง ซึ่งปัจจุบันเรียกว่าสามเหลี่ยมทองคำ จึงแสดงให้เห็นว่าเมืองเชียงแสนเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่านเมืองเชียงแสน^{๙๖}

๑.๑.๕ หมายเลข ๕ ฐานตุ้ง (หางตุ้งรูปดอกบัวและธรรมจักร)

ในส่วนของฐานตุ้งหรือที่เรียกว่าหางตุ้ง จะเป็นรูปของดอกบัวและธรรมจักรที่นำมาประดับไว้ที่ตุ้งกระด้างเพื่อแสดงให้เห็นว่าเมืองเชียงแสน เป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนาโดยจะเห็นได้จากประวัติศาสตร์การสร้างเมืองเชียงแสนในสมัยยุคเริ่มต้นผู้ครองพญาผู้ครองเมืองและชาวเมืองมีความศรัทธาตั้งมั่นในพระพุทธศาสนา มีการสร้างวัดวาอารามเป็นจำนวนมากซึ่งจากหลักฐานที่ปรากฏมีวัดอยู่เป็นจำนวนมากในเขตเมืองเชียงแสน จึงถือได้ว่าเมืองเชียงแสนเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน^{๙๗}

๒. กลุ่มกิจกรรมที่จัดแสดงหรือเผยแพร่ในถนนคนเดินเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
ถนนคนเดินเป็นหนึ่งในแนวความคิดการพัฒนาเมืองและการกำหนดใช้พื้นที่เมืองให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต

^{๙๓} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๙๔} สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔

^{๙๕} สัมภาษณ์, นางสาวนิกานต์ วรรณธรรมานนท์ หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๙๖} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๙๗} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

ชุมชน ซึ่งในหลายประเทศได้กลายเป็นที่รู้จักในฐานะแหล่งรวมงานศิลปะ วรรณศิลป์ จิตรกรรม ฯลฯ ตลอดจนเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวต่างชาติจะต้องแวะมาเยี่ยมเยือน ถนนคนเดินในอำเภอ เชียงแสน เริ่มต้นขึ้นครั้งแรกที่ถนนรอบเวียง อำเภอเชียงแสน เป็นต้นแบบของ "โครงการช่วง ศิลปวัฒนธรรมอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย" เป็นเวลา ๗ สัปดาห์ จากการตอบรับถนนคนเดิน ทำให้กลุ่มนักท่องเที่ยวเห็นว่ารูปแบบกิจกรรม "ถนนคนเดิน" นอกเหนือจากจะสอดคล้องกับ แผนพัฒนาเมือง โดยเฉพาะเมืองโบราณในภูมิภาค ดังเช่น จังหวัดเชียงรายยังสามารถปรับปรุง รูปแบบกิจกรรมใน "ถนนคนเดิน" ให้สอดคล้องกับความต้องการท้องถิ่น และต่างชาติ ไทย ลาว พม่า จีน และชาติอื่นๆ ได้อย่างเหมาะสมทั้งในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว การกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน ตลอดจนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตสำหรับคนในเมืองใหญ่นั้นๆ ระยะเวลา กิจกรรมถูกกำหนดให้จัด ทุกๆ วันอาทิตย์ โดยเริ่มตั้งแต่วันอาทิตย์ที่ ๓ กุมภาพันธ์ - วันอาทิตย์ที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๔ รวมทั้งสิ้น 10 ครั้ง โดยใช้ชื่อว่า "ช่วงศิลปวัฒนธรรมอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย" ดำเนินการโดย กรมศิลปากร เทศบาลตำบลเวียง และองค์การบริหารส่วนตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย หลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมนี้ จังหวัดเชียงรายได้มอบหมายให้เทศบาลตำบลเวียง อำเภอเชียงแสนฯ เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการจัดกิจกรรมถนนคนเดินต่อเนื่องทุกสัปดาห์ โดยเริ่มตั้งแต่วันอาทิตย์ที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๔๕ เวลา ๑๓.๐๐ น. - ๒๒.๐๐ น. เป็นต้นมา ระยะทางประมาณ ๑.๕๐ กิโลเมตร และ จัดกิจกรรมการแสดง บริเวณลานหน้าวัดเจติยหลวง และได้เปลี่ยนเวลาเป็น ๑๕.๐๐ - ๒๒.๐๐ น. เพื่อความเหมาะสม

ถนนคนเดินวันเสาร์ที่ถนนพหลโยธินบริเวณลานหน้าวัดเจติยหลวง เป็นแหล่งจำหน่าย สินค้าขนาดใหญ่ที่มีสินค้าให้เลือกมากมาย บางชิ้นมีเพียงชิ้นเดียวในโลก บางร้านก็ทำกับมือให้เห็นกัน สดๆ ระหว่างทางจะมีวัดให้ได้แวะเข้าไปไหว้พระและชื่นชมความงามของวัด นอกจากนี้ยังจะได้ชม การแสดงสดต่างๆ ตามรายทาง ซึ่งเป็นสีสันที่หาดูได้ยาก ส่วนบรรยากาศของถนนคนเดินเชียงแสน มิได้แตกต่างจากถนนราชดำเนินมากนัก แต่เสน่ห์อยู่ที่ถนนมีเอกลักษณ์ทางด้านเครื่องเงิน การตีเงิน และเป็นที่ตั้งของชุมชนดั้งเดิมที่ผลิตสินค้าพื้นเมืองและสินค้า (OTOP) ที่มีชื่อเสียงของเชียงราย เหมาะสำหรับเด็ก, ผู้ใหญ่, ครอบครัว, คู่รัก, เทียวคนเดียว, เทียวเป็นกลุ่ม, เทียวเป็นคู่ กิจกรรม สำหรับนักท่องเที่ยว เดินช้อปปิ้งเลือกซื้อของฝากและของที่ระลึกต่างๆ ประกอบไปด้วย

ก. วัฒนธรรมภูมิปัญญา

๑) **พื้นที่แห่งความสามารถ** สิ่งแรกที่ขาดไม่ได้เลย สำหรับถนนคนเดิน คือ พื้นที่ที่ให้คน สามารถมาแสดงความสามารถได้ ซึ่งส่วนนี้จะทำให้งานของเรามีเสน่ห์ขึ้น ระหว่างทางที่เดิน ไม่ว่าจะ เป็นถนนโชว์สายศิลป์ ภาพวาด แกลอรี่ การแสดงดนตรี การแสดง Street Show รวมถึงการแสดง ศิลปะกราฟฟิตี้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑.๑ การแสดงกลองสะบัดชัย กลองสะบัดชัย เป็นกลองที่มีมานานแล้วนับหลายศตวรรษ เป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวภาคเหนือ กลองสะบัดชัย มีที่มาจาก “กลองชัยมงคล” ที่ใช้ตียามออกศึกสงครามในอดีตเพื่อเป็นสิริมงคล เมื่อหมดศึกกลองชัยมงคลก็ได้ตกอยู่กับเจ้านายของทางภาคเหนือ จนสุดท้ายกลองเหล่านั้นก็ได้ตกมาอยู่ที่วัดและใช้เป็นเครื่องส่งสัญญาณให้ชาวบ้านได้รับรู้ไม่ว่าจะเป็นในกาเรียกชาวบ้านมาชุมนุม หรือสัญญาณบอกเหตุร้ายให้รับรู้ จนมีวิวัฒนาการให้กลองชัยมงคลมาใช้อยู่ในขบวนพอรำ จึงได้นำมาใช้ไม้ทาบและทำกลองให้เล็กลงเพื่อความสะดวกในการเคลื่อนย้าย ซึ่งยังมีลูกทุกขั้วรวมอยู่ด้วย ต่อมาได้วิวัฒนาการมาเป็นกลองบูชาที่ใช้กันในวันพระและในที่สุดก็วิวัฒนาการมาเป็นกลองที่ใช้ในแสดงกลองสะบัดชัยในปัจจุบัน

ประเภทของกลองสะบัดชัย ในปัจจุบันนี้มี ๓ ประเภทคือ

๑. กลองสองหน้าขนาดใหญ่ มีลูกตุบที่มักเรียกว่า “กลองปูชา” แขนงอยู่ในหอกกลองของวัดต่าง ๆ ลักษณะการตีมีจังหวะหรือทวนองที่เรียกว่า “ระบำ” ทั้งช้าและเร็ว บางระบำมีฉาบและฆ้อง บางระบำมีคนตีไม้แสะประกอบอย่างเดียว

๒. กลองสองหน้า มีลูกตุบและคานหามซึ่งเป็นกลองที่จำลองแบบมาจากประเภทแรก เวลาตีผู้ตีจะถือไม้แสะข้างหนึ่ง มืออีกข้างหนึ่งถือไม้ตีกลอง การตีลักษณะนี้อาจมีฉาบและฆ้องประกอบหรือไม่มีก็ได้ ปัจจุบันกลองสะบัดชัยประเภทนี้เกือบสูญหายไปแล้ว

๓. กลองสองหน้า มีคานหาม ไม่มีลูกตุบ มีฉาบ ฆ้อง ประกอบจังหวะ และมักมีนาคไม้แสะสลักประดับซึ่งเป็นที่นิยมแพร่หลายปัจจุบัน

การแสดงกลองสะบัดชัยของศูนย์การเรียนรู้เยาวชนรักษาศิลป์ล้านนา

วัดท่าเตื่อ อ.เชียงแสน จ.เชียงราย

๒) การแสดงดนตรีพื้นเมืองล้านนา ดนตรีพื้นเมืองล้านนา หรือการบรรเลงเครื่องดนตรีและการขับขานในล้านนานั้น มีบทบาทในวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างแยกไม่ออก ทั้งในด้านความบันเทิงและการประกอบพิธีกรรม แง่พิธีกรรมในล้านนาแล้ว มีสองแนวคือ แนวพุทธกับแนวผี คือ พิธีกรรมเชิงพุทธศาสนาและพิธีกรรมเกี่ยวกับผี ซึ่งทั้งสองแนวดังกล่าวมีดนตรีเป็นส่วนประกอบ เช่น ในงานฉลองรีนเริงหรือในงานศพซึ่งมีพิธีทางพุทธศาสนานั้น พบว่าดนตรีมีส่วนช่วยให้งานคึกคักหนักแน่นขึ้นยิ่งในกิจกรรมเกี่ยวกับผี เช่นการฟ้อนผีนั้น ต้องมีดนตรีเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะมีการฟ้อนรำอันเป็นส่วนประกอบสำคัญในพิธีเลี้ยงผีด้วย การใช้ดนตรีเพื่อประกอบการแสดงเกิดขึ้นได้ทั้งในงานประเพณีและเป็นไปเพื่อความบันเทิง แต่ที่โดดเด่นเห็นชัด ก็คือการนำดนตรีพื้นเมืองมาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการ “แอ้วสาว” หรือ “เกี้ยวสาว” ของชาวล้านนาดั้งเดิมด้วย

ประเพณีที่ว่านี้คือ ถ้าบ้านไหนมีสาว ๆ และนางผู้ปกครองปรารถนาจะให้มีสามีแล้ว ก็จะจุดตะเกียงหรือโคมไฟตั้งไว้ที่ปลายเสาต้นใดต้นหนึ่งหรือด้านหน้าเรือน หรือไม้กวางไ่ว้นที่สูงๆ ทางหน้าเรือนนั้น เพื่อให้ชายหนุ่มที่เดินผ่านไปมาตามทางเดินได้สังเกตเห็น ถ้าเห็นตะเกียงจุดไว้ก็เป็นทราบได้ว่าที่เรือนหลังนั้นมีหญิงสาวและเป็นโสด ทั้งประสงค์จะให้มิคู่ครองด้วย โดยเฉพาะผู้ชายที่อยู่ต่างตำบล เวลาจะไปอู้สาวมักจะไปด้วยกันเป็นหมู่ๆ มีเครื่องดีดสี่ตีเป่า เช่น ซึง สะล้อ ติดมือไปด้วย พวกหมู่ๆ เหล่านี้จะขอและดีดซึงไปตามถนนอย่างสนุกสนานในยามค่ำคืน จึงกลายเป็นดนตรีพื้นบ้านภาคเหนือโดยปริยาย นิยมเรียกตามชนิดของเครื่องดนตรีที่นำมาผสมเป็นวงว่า “วงสะล้อซอซึง”

วงสะล้อซอซึง เป็นวงที่มีเสียงจากเครื่องสายเป็นหลัก นิยมใช้เล่นกันตามท้องถิ่นภาคเหนือทั่วไป จำนวนเครื่องดนตรีที่ใช้ประสมวงไม่แน่นอน แต่จะมีสะล้อและซึงเป็นหลักเสมอ มีเครื่องดนตรี

อื่นๆ เข้ามาประกอบ เช่น ปี่ก้อยหรือขลุ่ย กลองเต่งถึง ฉิ่ง ฉาบ ใช้บรรเลงเพลงพื้นบ้านที่ไม่มีการขับร้อง เช่น เพลงปราสาทไหว เพลงล่องแม่ปิง เป็นต้น แต่ก็สามารถใช้บรรเลงเพลงสมัยใหม่ได้ด้วย

เครื่องดนตรีหลักในวงประกอบด้วย “สะล้อ” หรือ “ทร้อย” เป็นเครื่องดนตรีพื้นเมืองล้านนาชนิดหนึ่ง เป็นประเภท “เครื่องสี่” ซึ่งมีทั้ง 2 สายและ 3 สาย คันชักสำหรับสี่จะอยู่ข้างนอกเหมือนคันชักซอสามอู้อู้อของภาคกลาง ใช้ไม้แผ่นบาง ๆ ปิดปากกะลาทำหลักที่หัวสำหรับพาดทองเหลืองด้านหลังกะโหลกเจาะเป็นรูปลวดลายต่าง ๆ เช่น รูปหนุมาน รูปหัวใจ ส่วนด้านล่างของกะโหลก เจาะทะลุลงข้างล่าง เพื่อสอดคันทวนที่ทำด้วยไม้ชิงชัน ยาวประมาณ 64 ซม.ตรงกลางคันทวนมีรดอกทำด้วยหวายปลายคันทวนด้านบนเจาะรูสำหรับสอดลูกบิด ซึ่งมี 2 หรือ 3 อัน สำหรับชิงสายซอ จากปลายลูกบิดลงมาถึงด้านกลางของกะโหลกมีหย่องสำหรับหนุนสายสะล้อเพื่อให้เกิดเสียงเวลาสี คันชักสะล้อทำด้วยไม้ตัดเป็นรูปโค้ง ชิงด้วยหางม้าหรือพลาสติก เวลาสีใช้ยางสนฤดูทำให้เกิดเสียงได้ สะล้อใช้บรรเลงประกอบการแสดงหรือบรรเลงร่วมกับบทร้องและทำนองเพลงได้ทุกชนิดเช่น เข้ากับปี่ในวงซอซอเข้ากับซิ่งในวงพื้นเมือง หรือใช้เดี่ยวคลอร้องก็ได้

เครื่องดนตรีสำคัญอีกชิ้นหนึ่งคือ “ซิ่ง” จัดเป็นประเภท “เครื่องตี” มี 4 สาย แต่แบ่งออกเป็น 2 เส้น เส้นละ 2 สาย มีลักษณะคล้าย กระจับปี่ แต่มีขนาดเล็กกว่า นับเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาที่มีลักษณะเรียบง่าย ชาวบ้านสามารถทำขึ้นไว้เล่นเองได้ มีรูปร่างลักษณะคล้ายกับพิณ หรือซุง ของภาคอีสาน ในบางท้องถิ่นเรียกเครื่องดนตรีนี้ว่าพิณรูปลักษณะของซิ่งนั้นหากเปรียบเทียบกับดนตรีของชาติอื่นๆ ก็จะพบว่าคล้ายกระจับปี่ของจีน หรือคล้ายกับกีตาร์ หรือแมนโดลิน อันเป็นเครื่องดนตรีสากลด้วย

จากอดีตที่ผ่านมาดนตรีล้านนามีบทบาทรับใช้ในสังคมแบบเกษตรกรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อความบันเทิง ประกอบการขับร้อง ประกอบการฟ้อนรำ และเพื่อประกอบพิธีกรรมต่างๆ เมื่อผ่านกาลเวลามานับร้อยปี ดนตรีล้านนาได้พยายามปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน มีพัฒนาวิธีการบรรเลงจากเครื่องดนตรีชิ้นเดียวไปสู่การรวมวงแบบต่างๆ และบรรเลงเครื่องดนตรีให้น่าสนใจขึ้น เช่น ในเพลงของ จริญญา มโนเพชร ศิลปินคนสำคัญที่เป็นแรงบันดาลใจของศิลปินโพล์คไทยหลายคน กับการใช้ถ้อยคำจริงใจ แต่งดงามราวบทกวี ใช้กีตาร์อะคูสติคผสมผสานไปกับเครื่องดนตรีพื้นบ้าน

ดนตรีพื้นเมืองล้านนายังได้รับใช้สังคมสมัยใหม่ในหลากหลายมิติ อาทิ การส่งเสริมการท่องเที่ยว และธุรกิจบริการต่างๆ นอกจากความบันเทิงและประกอบพิธีกรรมที่มีมาแต่อดีต จึงทำให้มนต์เสน่ห์แห่งดนตรีล้านนาไม่เคยจางหายไปจากสังคมไทย

การแสดงดนตรีพื้นเมืองล้านนา

๓) ศิลปะการแสดงร้านก รำโต หรือ รำกึ่งกะหระ มีที่มาจากเรื่องราวในพุทธประวัติ ตามตำนานของชาวไทยใหญ่ที่เชื่อว่า เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากการแสดงพระธรรมเทศนาโปรดพุทธมารดา ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ขณะเสด็จกลับสู่โลกมนุษย์นั้น ได้มีพุทธศาสนิกชนพร้อมใจกันนำอาหารไปทำบุญตักบาตรที่เรียกว่า ตักบาตรเทโวโรหณะ พร้อมกันนั้นเหล่าบรรดาสัตว์หิมพานต์ต่าง ๆ เช่น กิณรี กิณรี เป็นต้น ได้พากันมาพ้อนรำแสดงความยินดีในการเสด็จของพระพุทธเจ้าชาวไทยใหญ่จึงได้นำเอาทำการร่ายรำเลียนแบบอากัปกิริยาของกิณรีมาทำการพ้อนรำที่เรียกว่า กึ่งกะหระ หรือร้านก รำโต

ตัวนก มีส่วนประกอบ 3 ส่วนคือ ปีก หาง และลำตัว จะทำจากโครงไม้ไผ่หรือหวาย และติดหุ้มด้วยผ้าแพรสีต่างๆประดับกระดาษตัดเป็นลวดลายที่สวยงาม ส่วนศีรษะจะมีการโพกผ้าหรือสวมหมวกยอดแหลมแล้วแต่ความนิยมของแต่ละท้องถิ่น ส่วนการรำโตหรือก้าโต เป็นการแสดงของสัตว์หิมพานต์ที่มีลักษณะคล้ายกวาง การรำโตจะใช้ผู้แสดง 2 คน เชิดหุ่นและร่ายรำตามจังหวะกลองอย่างสนุกสนาน

การแสดงร้านกรำโตหรือกึ่งกะหระ จะนิยมแสดงในช่วงวันออกพรรษา เนื่องจากชาวไทยใหญ่เชื่อว่าเป็นการถวายแด่พระพุทธเจ้าเมื่อเสด็จลงมาจกสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งปัจจุบันโรงเรียนเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ได้อนุรักษ์ สืบสานศิลปะการแสดงจ้าโต โดยได้รับการถ่ายทอดความรู้จากครูภูมิปัญญาในชุมชน

การแสดงรำโต

การแสดงรำนก รำโต หรือ กิ่งกะร่า

๔) การจำหน่ายภาพวาด ในปัจจุบันนักวาดภาพถือได้ว่าเป็นอาชีพอิสระ ที่หลายคนยึดเป็นช่องทางทำมาหาเลี้ยงชีพได้อย่างน่าสนใจ เป็นอีก อาชีพหนึ่งที่หลายคนมองข้าม อาชีพนี้สามารถทำเป็นอาชีพ และทำเงินได้ ยิ่งเป็นคนที่รู้จักนำความเชี่ยวชาญจาก ทักษะทางศิลปะมาผสมผสานรวมเข้ากับ ไอเดียสร้างสรรค์แล้ว งานที่ออกมาก็จะดียิ่งขึ้น ซึ่งสำหรับคนที่ชอบวาดภาพ ไม่ว่าจะภาพสีน้ำ สีน้ำมัน สีอะคริลิก หรืออื่นๆ จะด้วยเป็นพรสวรรค์ที่มีติดตัวมา หรือเป็น เพราะชอบเป็นส่วนตัวกับการเขียนภาพ วาดภาพ วาดเป็นงานอดิเรก มีเป็นจำนวนมากที่วาดสะสมไว้เป็นคอลเล็กชัน

การจำหน่ายภาพวาดที่ถนนคนเดิน

ข. วัฒนธรรมอาหาร

พื้นที่ของนักกิน ไม่ว่าจะงานไหนก็ขาดไม่ได้ พื้นที่ของสายกิน!! เพราะแน่นอนว่าทุกคนมีความหิว อาจจะมีรู้สึกกระหายน้ำ หรือขนมจุกจิก ดังนั้น เราควรจัดโซนที่เป็นแหล่งรวมร้านอาหารต่างๆ พร้อมพื้นที่นั่งชิล กินอาหารได้สบาย พร้อมฟังดนตรีสดไปด้วย จะยิ่งทำให้บรรยากาศดีขึ้น

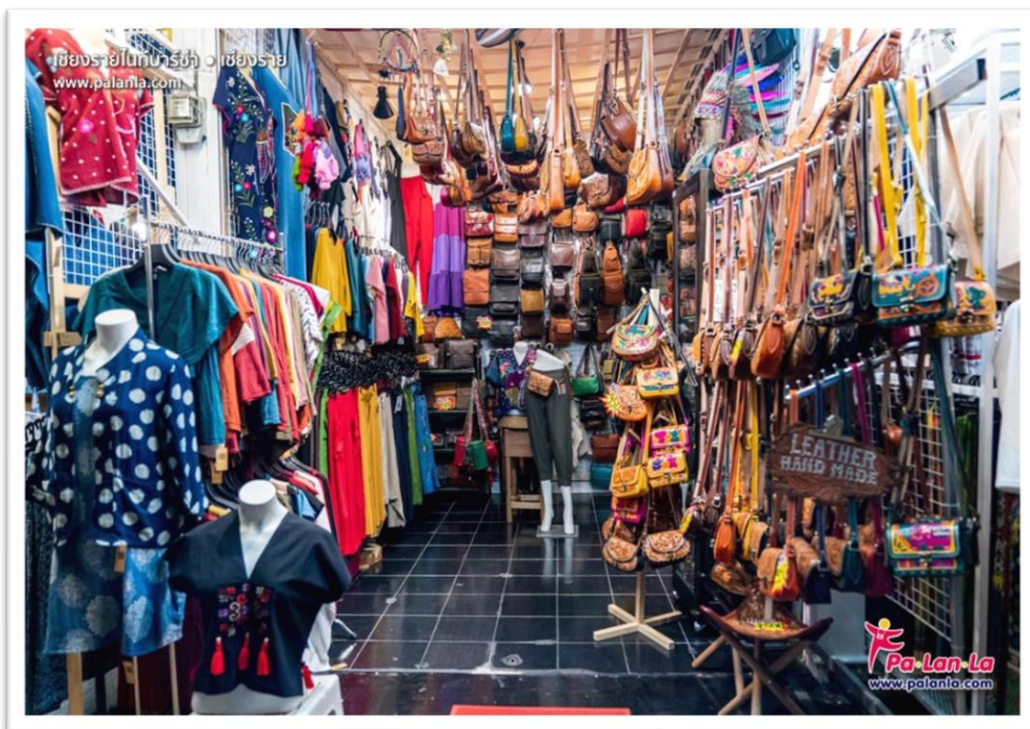

โซนที่ ๓ ทรัพย์สินทางปัญญา

พื้นที่ทรัพย์สินทางปัญญา สำหรับถนนคนเดินที่มีจุดประสงค์ คือ การจัดงานเพื่อสนับสนุนชุมชน จะต้องมีการจัดของ OTOP หรือของ แอนด์เมด ที่ทำให้ผู้ร่วมงานได้เดินชม เลือก

จับจ่ายติดไม้ติดมือกลับบ้านได้ และที่สำคัญ สิ่งนี้จะทำให้เงินสามารถหมุนเวียนในชุมชนได้ เป็นอย่างดี

จากการศึกษาการเรื่อง การพัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมือง เชียงแสน จังหวัดเชียงราย สรุปได้ว่าการออกแบบและจัดทำถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ดังต่อไปนี้คือ โดยมีการออกแบบและการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรม ดังนี้คือ มีการออกแบบ และ สร้างถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ทั้งด้านใน และด้านนอกวัดเจติยंहलग อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษางานวิจัยชิ้นนี้ทำให้ได้องค์ความรู้ดังนี้คือ

๑. เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของวัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน ราชการ องค์กร ทั้งภาครัฐ และ ภาคเอกชน ในอำเภอเชียงแสนจังหวัดเชียงราย ในการร่วมมือกันจัดตั้งถนนศิลปวัฒนธรรม หรือถนนคนเดิน ทำให้ประชาชนมีอาชีพ และสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

๒. มีรูปแบบของการจัดถนนคนเดินเชียงแสน โดยมีการสร้างถนนที่มีเอกลักษณ์ทางด้าน ชุมชนดั้งเดิมที่ผลิตสินค้าพื้นเมืองและสินค้า (OTOP) เหมาะสำหรับเด็ก, ผู้ใหญ่, ครอบครัว, คู่รัก, เทียวคนเดียว, เทียวเป็นกลุ่ม, เทียวเป็นคู่ กิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว เดินช้อปปิ้งเลือกซื้อของฝาก และของที่ระลึกต่างๆ ประกอบไปด้วย วัฒนธรรมภูมิปัญญา วัฒนธรรมอาหาร เป็นต้น

๒. มีการจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงแสน ที่เห็นผลอย่างเป็น รูปธรรม และสืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่น เช่น การจัดตั้งชมรมกลองสะบัดชัย การจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ และ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน ชมรมฮีตฮอยคนเมือง สำนักศิลปะและ วัฒนธรรม ชมรมผ้าทอเชียงแสน จังหวัดเชียงแสน การแสดงผลงาน ทางด้านด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น การทอผ้าพื้นเมืองลายเชียงแสน ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน กลุ่มหัตถกรรมทอตุ่ง การปั้นและการแกะสลัก โดยเป็นทั้งแหล่งเรียนรู้และสามารถนำไปจำหน่าย และ จัดแสดง ที่ถนนคนเดินได้

๓. มีแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลเวียง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลศรีดอนมูล หอพิพิธนิทัศน์ (พิพิธภัณฑสถาน) พิพิธภัณฑสถานล้านนา

แผนผังการแสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุปได้ว่าองค์ความรู้ที่ได้จากการทำงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบว่า มีการออกแบบถนนศิลปวัฒนธรรม และเกิดความร่วมมือของวัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน ราชการ ในการช่วยขับเคลื่อน ส่งเสริม สนับสนุน ให้ประชาชนมีอาชีพ มีรายได้ จากการนำสินค้าไปจำหน่าย

๔.๕ ผลจากการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย

การประชุมกลุ่มย่อยงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยได้รับการสนับสนุนงานวิจัยจากประเด็นด้าน วิทยาศาสตร์ วิจัย และ

นวัตกรรม Full Proposal ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๔ จัดโดย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย ณ วัดพระธาตุผาเงาอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ได้รับเมตตาจากพระรัตนมุนี,พศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงราย เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย เป็นประธานพิธี โดยในการประชุมได้จัดให้มีการเสวนากลุ่มย่อย งานวิจัย เรื่อง "The City Of Art : รูปแบบการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย" คณะวิทยากรร่วมการเสวนา ประกอบด้วย พระพุทธิญาณมุนี รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย^{๑๘}, พระครูพิศาลธรรมาทร เจ้าคณะอำเภอเชียงแสน, นายปกรณ์ สุริวรรณ นายอำเภอเชียงแสน^{๑๙}, ร้อยโทกิตติชัย เจริญยิ่ง ปลัดเทศบาลตำบลเวียง ปฏิบัติหน้าที่นายกเทศมนตรีตำบลเวียง, นางสาวธนิกานต์ วรรณมานนท์ หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย และนายณัฐจรุจ คำคุณเมือง ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริม สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงราย เป็นผู้ดำเนินรายการ ในการประชุมครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยคณาจารย์ ผู้บริหาร นิสิต สามเณร วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย ผู้แทนหน่วยงาน อุบาสก-อุบาสิกา เข้าร่วมประชุมจำนวน ๘๐ คน โดยสรุปดังนี้คือ ต้องการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ถนนศิลปวัฒนธรรม มุ่งเน้นทรัพยากรมนุษย์ให้ด้านการให้ความรู้ ความสามารถ เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะทำให้การท่องเที่ยววัฒนธรรมได้มีการพัฒนาสอดคล้องความต้องการของนักท่องเที่ยวและประสบความสำเร็จ การมีส่วนร่วมของชุมชนการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ซึ่งภาครัฐ ผู้ประกอบการ และผู้ที่เกี่ยวข้อง จะต้องช่วยกันในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

๔.๔.๑ แนวทางการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรม “ด้านสิ่งดึงดูดใจ”

๑. ปรับปรุงทัศนียภาพหรือภูมิทัศน์ของถนนคนเดินให้ดีขึ้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและอยากกลับมาเที่ยวซ้ำ เช่น การจัดสวนหย่อม เพิ่มจำนวนต้นไม้ เพิ่มป้ายประชาสัมพันธ์ ถนนคนเดิน หรือเพิ่มซุ้มใหญ่ ๆ บริเวณทางเข้า

๒. โครงการจัดให้มีการท่องเที่ยวทางน้ำในอนาคตอาจเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวทางน้ำ มีการสร้างท่าเรือ มีเรือให้บริการนำเที่ยวไปยังสถานที่ท่องเที่ยว

๓. เพิ่มห้องน้ำให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันห้องน้ำในบริเวณถนนคนเดิน

๔. เพิ่มดวงไฟเพื่อให้มีแสงสว่าง มากขึ้น เนื่องจากถนนคนเดิน เป็นตลาดที่เปิดช่วงเย็นถึงช่วงกลางคืน จึงจำเป็นต้องอาศัยแสงสว่างในการเที่ยวชม เพราะหากแสงสว่างน้อยเกินไป อาจส่งผลถึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

๕. โครงการติดตั้งตู้บริการฝากถอนเงินอัตโนมัติเพิ่มเติม ให้มีความเพียงพอกับความต้องการเมื่อเทียบกับจำนวนของนักท่องเที่ยว

^{๑๘} สัมภาษณ์ และประชุมกลุ่มย่อย, พระพุทธิญาณมุนี, รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย , ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๙} สัมภาษณ์ และประชุมกลุ่มย่อย, นายปกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

๖. ปรับปรุงสถานที่จอดรถให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมเดินทางมาโดยรถยนต์ส่วนตัว แต่สถานที่จอดรถยังขาดการจัดระเบียบ นักท่องเที่ยวยังมีความกังวลกับการจอดรถ จึงควรวางแผนการพัฒนาที่จอดรถให้เป็นระบบมากขึ้น

๗. เพิ่มป้ายหรือสัญลักษณ์บอกเส้นทางในการเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาได้ยาก จึงควรจัดทำป้ายหรือสัญลักษณ์บอกทางเพิ่มขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวและเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยว

๘. เพิ่มป้ายประชาสัมพันธ์ตลาด ติดตั้งตามชุมชน หรือสถานที่ที่สามารถมองเห็นได้ง่าย เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ตลาดให้มีชื่อเสียงและมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

๙. โครงการเพิ่มรถบริการสาธารณะ เนื่องจากการวิธีการเดินทางมาสู่ถนนคนเดินยังมีจำกัด คือ นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางได้เพียง ๒ วิธีคือ โดยรถส่วนตัวและรถไฟ ดังนั้นทางหน่วยงานอื่นๆ ควรให้การสนับสนุน เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวเพิ่มขึ้น

๑๐. เพิ่มจำนวนร้านค้าให้มากขึ้นโดยเฉพาะร้านที่ขายสินค้าประเภทสินค้าหัตถกรรมงานฝีมือสินค้าเก่าๆหรือสินค้าที่แสดงถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่น

๑๑. จัดอบรมผู้นำชุมชนและคณะกรรมการบริหารจัดการชุมชน ให้เพิ่มพูนความรู้ทางการบริหารงาน การให้บริการกับนักท่องเที่ยว และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืน

๑๒. จัดอบรมผู้ประกอบการบริเวณถนนคนเดิน ให้มีความเข้าใจในด้านการท่องเที่ยวเชิงชุมชนการให้บริการแก่ผู้บริโภค รวมทั้งกำหนดข้อตกลงกับผู้ประกอบการให้ชัดเจน ในด้านราคาของสินค้า พื้นที่ขายสินค้า ค่าเช่า และการรักษาคุณภาพของสินค้า

๑๓. จัดอบรมชาวบ้านในชุมชน ให้มีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยอาจจัดหากิจกรรม การท่องเที่ยวที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว หรือจัดให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการเป็นมัคคุเทศก์นำชมถนนคนเดิน

๑๔. เสนอโครงการไปยังหน่วยงานราชการหรือหน่วยงานเอกชนเพื่อของบประมาณในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากในปัจจุบันงบประมาณมาจากการเก็บค่าเช่าพื้นที่เพียงอย่างเดียว ทำให้งบประมาณที่นำมาใช้ในการพัฒนายังไม่เพียงพอ ทำให้การพัฒนาเป็นไปได้ช้า

๑๕. มีการปรึกษาร่วมกันระหว่างคนในชุมชน หน่วยงานเอกชน และหน่วยงานราชการ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาต่าง ๆ เช่น ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก หรือวางแผนในการรองรับนักท่องเที่ยว

๑๖. มีการใช้เครือข่ายเสียงในการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ ให้คนในชุมชนรับทราบและเพื่อขอความร่วมมือจากคนในชุมชน

๑๗. โครงการจัดให้มีการเพิ่มจำนวนวันและขยายเวลาในการเปิดถนนคนเดิน เพื่อรองรับกับจำนวนนักท่องเที่ยวในอนาคต

๑๘. ด้านผลิตภัณฑ์สินค้าใน ควรปรับปรุงในเรื่องของบรรจุภัณฑ์ให้มีการออกแบบที่สามารถสร้างแรงจูงใจในการซื้อได้ดีกว่านี้และควรจัดการให้มีสินค้าเข้ามาขายที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้นทั้งในแง่ของประเภทสินค้านี้ราคาและคุณภาพควรมีสินค้านี้มาจำหน่ายที่หลากหลายชนิดให้นักท่องเที่ยวได้เลือกจำนวนมากเพื่อเพิ่มทางเลือกใหม่ให้นักท่องเที่ยว

๑๙. ด้านราคาราคาของสินค้าควรมีความยืดหยุ่นสูงสามารถต่อรองราคาได้มากขึ้นและควรมีสินค้าที่มีราคาหลายระดับเพื่อสามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจในทุกระดับ

๒๐. ด้านการจัดจำหน่ายควรมีการปรับปรุงในเรื่องของการจัดระเบียบร้านค้าจัดโซนร้านค้าการจัดวางสินค้าของร้านค้าและการจัดถนนสำหรับคนเดินให้กว้างขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความสะดวกในการเดินเที่ยวหรือหาซื้อสินค้าได้ง่ายขึ้นสบายขึ้น

๒๑. ด้านการส่งเสริมการตลาดต้องมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของตลาดให้มากยิ่งขึ้นและสร้างสรรค์กิจกรรมที่มีเอกลักษณ์ของความเป็นอุทยานนี้ให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มากกว่านี้เพื่อให้ตลาดโบราณบ้านสะแกกรังเป็นที่รู้จักและโดดเด่นในใจของนักท่องเที่ยวในระดับภาคและระดับชาติให้ได้

๒๒. ด้านบุคลากรหน่วยงานที่ดูแล ควรมีการอบรมเพื่อพัฒนาพ่อค้าแม่ค้าที่ขายของในตลาดในเรื่องของทักษะการขายและการบริการที่มีคุณภาพและน่าประทับใจ

๒๓. ด้านกระบวนการควรมีการกำหนดมาตรฐานการบริการของพ่อค้าแม่ค้าในตลาดว่าพ่อค้าแม่ค้าต้องปฏิบัติและให้บริการต่อลูกค้าอย่างเที่ยมกัน

๒๔. ด้านการสร้างและนำเสนอลักษณะทางกายภาพถือเป็นสิ่งเร่งด่วนอย่างมากที่ทางหน่วยงานที่ดูแลตลาดโบราณบ้านสะแกกรังต้องปรับปรุงในเรื่องของการเพิ่มลานจอดรถให้สามารถรองรับรถได้มากขึ้นและขยายระยะทางของถนนคนเดินให้ยาวมากขึ้น^{๑๐๐}.

๔.๔.๒ ปัจจัยสู่ความสำเร็จของโมเดลต้นแบบของถนนคนเดิน มี ๖ ประเด็น ดังนี้

๑. นโยบายการพัฒนาถนนคนเดินของเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ หน่วยงานภาครัฐของประเทศไทย ควรให้การส่งเสริมในการพัฒนาถนนคนเดินให้เป็นเขตเศรษฐกิจการค้าควบคู่ไปกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์มีนโยบายในการเลือกพื้นที่ที่จะพัฒนาให้เป็นถนนคนเดินแบบถาวร และไม่อนุญาตให้มีรถสัญจรผ่าน ซึ่งการเลือกพื้นที่ถนนคนเดินจะต้องมีวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ และรับรู้ รวมทั้งการปรับปรุงอาคารร้านค้าและบ้านเรือนให้มีสถาปัตยกรรมในแบบดั้งเดิมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและคณะผู้บริหารมีอำนาจในการสั่งการชุมชน เพื่อให้ความร่วมมือในการใช้พื้นที่เพื่อพัฒนาเป็นถนนคนเดินแบบถาวร โดยมีความร่วมมือและประสานงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการ เช่น การดูแลรักษาความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยวในถนนคนเดินจะประสานงานกับฝ่ายตำรวจท่องเที่ยวการดูแลด้านความสะอาดจะประสานกับเทศบาล เป็นต้น^{๑๐๑}

๒. องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ หน่วยงานภาครัฐของไทย ก่อนจัดทำถนนคนเดินจะศึกษาว่าถนนนั้นมีวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตเป็นอย่างไร และเมื่อจัดทำถนนคนเดินจะมีการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ มีการจำลองรูปปั้นสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตในแต่ละยุคสมัยรวมทั้งมีป้ายอธิบายรายละเอียดข้อมูลในเรื่องนั้นๆให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และศึกษา

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ และประชุมกลุ่มย่อย, นายปรกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์, นายประจัญ ปรังษ์สกุล, ผู้อำนวยการจังหวัดเชียงใหม่, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

๓. องค์ประกอบด้านกายภาพและสภาพแวดล้อมถนนคนเดินควรมีความดั้งเดิม สถาปัตยกรรมของอาคารโดยมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ให้เกิดการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ มีแหล่งท่องเที่ยวเทียบถนนคนเดิน/บริเวณใกล้เคียงถนนคนเดินเพื่อเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวถนนคนเดิน และมีความสะดวกในการเดินทาง โดยนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางได้ทั้งทางรถโดยสารสาธารณะรถไฟฟ้าใต้ดินและจะไม่อนุญาตให้มีรถทุกชนิดเข้าออก ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกในการเดินจับจ่ายซื้อของและมีความปลอดภัยจากอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นจากการจราจร^{๑๐๒}

๔. คณะกรรมการบริหารถนนคนเดินมีการวางแผนการจัดโซนรูปแบบของสายผลิตภัณฑ์ในถนนคนเดินแบ่งออกเป็น ๕ ด้าน

๔.๑ สายประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม : การอนุรักษ์วัฒนธรรม/วิถีชีวิตการจะเปิดถนนคนเดินควรจัดหาถนนที่มีประวัติศาสตร์ และควรนำวัฒนธรรม/วิถีชีวิตที่สะท้อนความเป็นอยู่ในอดีตโดยการแสดงรูปปั้นในแต่ละยุคสมัยเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษา และเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม/วิถีชีวิตในยุคสมัยนั้นๆ รวมทั้งถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้ถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึก ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวมีความตั้งใจท่องเที่ยวซ้ำ และบอกต่อ

๔.๒ สายผลิตภัณฑ์ช้อปปิ้ง คณะกรรมการมีการกำหนดร้านค้าที่มีการขายสินค้าประเภทเดียวกันในถนนคนเดินควรมีที่ร้าน เพื่อให้มีผลิตภัณฑ์ช้อปปิ้งที่หลากหลายให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อ ถนนคนเดินควรมีสินค้าที่เป็นประเภทสินค้าหัตถกรรม จะหาซื้อที่ไหนไม่ได้นอกจากถนนคนเดินแห่งนี้ๆ และควรเน้นสินค้า local brand นอกจากนี้สินค้าที่ขายโดยเน้นไม่ให้มีสินค้าของปลอม (Fake products)

๔.๓ สายผลิตภัณฑ์อาหารคณะกรรมการมีการกำหนดร้านขายอาหารพื้นเมืองและเครื่องดื่มประเภทเดียวกันควรมีที่ร้าน เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีทางเลือกรับประทานอาหารเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงนวัตกรรมด้านอาหาร นอกจากนี้มีการควบคุมคุณภาพ และมีการตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ

๔.๔ สายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมผู้ขายสินค้าหัตถกรรม (Handicraft) มีการสาธิตวิธีการทำสินค้าหัตถกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ชม การสาธิตจะเป็นการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวมีความต้องการซื้อมากขึ้น

๔.๕ สถานที่พักผ่อนหย่อนใจคณะกรรมการบริหารถนนคนเดิน จัดที่นั่งพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยวไว้เป็นจุด ๆ หรือมีการสร้างสัญลักษณ์ของถนนคนเดิน หรือศึกษาบริเวณใกล้เคียงกับถนนคนเดินว่ามีแหล่งใดที่จะพัฒนาให้เป็นสถานที่พักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยวได้

๕. การจัดการของหน่วยงานภาครัฐและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แบ่งออกเป็น ๓ ด้าน^{๑๐๓}

๕.๑ มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่บริหารจัดการถนนคนเดินจะมีเจ้าหน้าที่และพนักงานประจำมีหน้าที่ดูแลจัดการถนนคนเดินทั้งทางด้านการตลาดการประชาสัมพันธ์ มีการวางแผนการตลาดเชิงกิจกรรม (Event marketing) โดยมีร้านค้ามาออกบูธ และมีการคัดเลือกร้านค้าที่จะนำมาออกบูธ

^{๑๐๒} สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุวีรรณ, นายอำเภอเชียงแสน, ๒๑ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๐๓} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

๕.๒ ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหน่วยงานบริหารถนนคนเดินร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ เช่น เทศบาลดูแลเรื่องความสะดวก ตำรวจดูแลเรื่องความปลอดภัย และให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวบริเวณจุดต่างๆ และร่วมมือกับผู้ประกอบการร้านค้าในการรักษาสิ่งแวดล้อมในถนนคนเดิน มีการประชุมผู้ประกอบการในวาระสำคัญต่างๆ

๕.๓ การส่งเสริมของภาครัฐและการประชาสัมพันธ์หน่วยงานภาครัฐของแต่ละอำเภอ ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวก็จะประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวถนนคนเดินด้วยเช่นเดียวกัน และมีการจัดปฏิทินกิจกรรมเทศกาลต่างๆ ประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้มีการส่งเสริมและการประชาสัมพันธ์ถนนคนเดินให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว

๖. นวัตกรรมของถนนคนเดิน มีการฟื้นฟูวัฒนธรรม (Cultural renovation) โดยนำเอาความดั้งเดิมของสถาปัตยกรรม วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของล้านนา ประวัติศาสตร์ของถนนมาผสมผสานกับความเป็นสมัยใหม่ เพื่อให้ถนนคนเดินเป็นที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวซ้ำ

ปัจจัยที่ทำให้ตลาดนัดที่ดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐ ชุมชนและเอกชนประสบความสำเร็จทั้งการกระจายรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่น การอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนที่ได้รับความนิยมอย่างสูงของคนกรุงเทพฯ จากกรณีศึกษาทั้ง ๓ แห่งประกอบด้วยปัจจัยดังต่อไปนี้^{๑๐๔}

๑. สถานที่ตั้งและขนาดของพื้นที่ สถานที่ตั้งของตลาดนัดต้องเข้าถึงได้ง่ายและเข้าถึงได้หลายเส้นทาง ดังนั้น สถานที่ตั้งควรเชื่อมต่อกับโครงข่ายคมนาคมหรือโครงข่ายเส้นทางสัญจรของเมือง และขนาดของพื้นที่ต้องมีปริมาณมากพอกับปริมาณผู้ซื้อ ซึ่งหากเป็นถนนควรมีความยาวไม่ต่ำกว่า ๑.๕ กิโลเมตร และหากเป็นพื้นที่ลานโล่งควรมีพื้นที่ไม่ต่ำกว่า ๒๐ ไร่ เพื่อให้ผู้ซื้อใช้เวลาได้นานเพียงพอที่เกิดความต้องการซื้อสินค้าหรือบริการ

๒. สินค้ามีเอกลักษณ์ ไม่สามารถหาซื้อได้จากพื้นที่อื่น สินค้าที่จำหน่ายบนถนนคนเดินในจังหวัดเชียงใหม่เป็นสินค้าเชิงสัญลักษณ์ที่มุ่งตอบสนองความต้องการด้านจิตใจของผู้ซื้อมากกว่าประโยชน์ใช้สอย เพราะสินค้าหัตถกรรมเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาของชาวเชียงใหม่และความเป็นของแท้ดั้งเดิมของศิลปะล้านนา ซึ่งเป็นแรงจูงใจที่สามารถกระตุ้นความต้องการในการบริโภคสินค้าเชิงสัญลักษณ์ของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

๓. กิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ กิจกรรมการแสดงหรือร้านค้าต่างๆ ควรสอดคล้องกับความต้องการหรือวิถีการดำเนินชีวิตของผู้บริโภค ไม่ว่าจะเป็นการแสดงทางศิลปวัฒนธรรม ร้านอาหารหลากหลายประเภท ร้านค้าขายสินค้าแฟชั่นแปลกๆ ใหม่ ๆ และร้านขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และมีการบรรเลงดนตรี เพื่อให้ผู้คนหลากหลายกลุ่ม วะเวียน หมุนเวียนเข้ามาพักผ่อน เยี่ยมชมสังสรรค์กันอย่างต่อเนื่อง พื้นที่แห่งนั้นจึงเกิดความมีชีวิตชีวาและกลายเป็นพื้นที่ทางสังคมของผู้คนซึ่งเป็นแรงดึงดูดใจให้ผู้คนสามารถใช้เวลาไปกับกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างเพลิดเพลิน

๔. การจัดการแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ในรูปแบบของคณะกรรมการร่วมกับภาครัฐ หรือ ร่วมกับชุมชนต่างๆ การจัดการแบบมีส่วนร่วมนี้ได้ทำให้ผู้เป็นเจ้าของพื้นที่เกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ จึงให้ความร่วมมือกับภาครัฐในการรักษาภาวะเบียด ดูแลความเป็นระเบียบ

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ และประชุมกลุ่มย่อย, นายปรกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

เรียบริ้อยของตลาด และสอดส่องควบคุมประเภทสินค้าที่นำมาจำหน่าย เพื่อช่วยกันดำรงความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีล้านนาอย่างเต็มใจ

๕. การโฆษณาประชาสัมพันธ์ หรือการสื่อสารทางการตลาดผ่านช่องทางต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเว็บไซต์ เฟสบุ๊ก สปอร์ตโฆษณา สกู๊ปข่าวรายการโทรทัศน์ ป้ายบิลบอร์ด ด้วยการจ้างบริษัทเอกชน ดำเนินการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยช่วยดำเนินการ หรือดำเนินการโดยภาคเอกชนเองได้ทำให้ตลาดนัดทั้ง ๓ แห่งเป็นที่รู้จักของผู้ซื้อหรือนักท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง และสามารถ ‘ติดตลาด’ ได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว

ผู้สนใจในการจัดการตลาดนัดให้ประสบความสำเร็จสามารถนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ได้ ดังนี้ ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการตลาดนัดของหน่วยงานภาครัฐ ชุมชนและเอกชนมีลักษณะร่วมกันประการสำคัญคือ การมีทำเลที่ตั้งที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายจากหลากหลายเส้นทางและขนาดของพื้นที่ต้องมีปริมาณมากพอกับปริมาณของผู้ซื้อ ดังนั้น ผู้ที่สนใจในการจัดตั้งตลาดนัดควรพิจารณาถึงทำเลที่ตั้งตลาดให้มีความเหมาะสมทั้งที่เป็นตลาดนัดรูปแบบถนนคนเดินหรือแบบลานโล่ง ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการตลาดนัดของภาครัฐที่แตกต่างกับภาคเอกชนคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน หากหน่วยงานภาครัฐต้องการให้การจัดการตลาดนัดประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนควรเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ เพราะการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถสร้างความรู้สึกความเป็นเจ้าของและความร่วมมือกับภาครัฐเพื่อดำรงความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนไว้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาจับจ่ายใช้สอยในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี^{๑๐๕}

ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการตลาดนัดของภาคเอกชนที่แตกต่างกับภาครัฐคือ การวิเคราะห์พฤติกรรมและกำลังซื้อของผู้บริโภคเพื่อให้สามารถคาดการณ์ศักยภาพของพื้นที่ว่าจะคุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่ เพราะการลงทุนจัดตั้งตลาดนัดแบบลานโล่งต้องใช้งบลงทุนครั้งละหลายสิบล้านบาท ดังนั้น ผู้บริหารตลาดนัดภาคเอกชนจึงควรวิเคราะห์พฤติกรรมและกำลังซื้อของผู้บริโภคอย่างรอบคอบเพื่อลดความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

๔.๔.๓ การจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมชุมชนและนักท่องเที่ยว

๑. การจัดการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Environmental-friendly) หมายถึง การทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อลดผลกระทบทางลบหรือผลเสียเพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมให้ใช้ประโยชน์ได้ยาว

๒. การจัดการที่เป็นมิตรกับชุมชน (Community-friendly) หมายถึง การทำกิจกรรมต่างๆที่ เป็นผลดีเกิดผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมให้กับประชาชนในท้องถิ่นมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตที่ดี

๓. การจัดการที่เป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว (Traveler-friendly) หมายถึง การให้การต้อนรับด้วยความอบอุ่นและมีไมตรีจิตประดุจเป็นกัลยาณมิตร^{๑๐๖}

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ และประชุมกลุ่มย่อย, นายปกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๐๖} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

๔.๔.๔ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชน

สภาพแวดล้อมของท้องถิ่นที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้างผลงานทางวัฒนธรรมไว้ในภูมิภาคนี้ ประกอบด้วยวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ และพิธีกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในท้องถิ่นนั้น จากความหมายข้างต้น หากพิจารณาวิถีชีวิตของชุมชน หมายถึง การสร้างบ้านเรือน เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับอาหาร และวัฒนธรรมการกิน และการประกอบอาชีพ ส่วนความเชื่อและพิธีกรรม หมายถึง งานบุญพื้นบ้านต่างๆ ที่จัดทำในรอบปี^{๑๐๗}

๔.๔.๕ การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การจัดการด้านสภาพแวดล้อมควบคู่กับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นนั้น ประกอบด้วยการดูแลรักษา การบูรณะ การปฏิสังขรณ์ การปรับปรุงแก้ไข การพัฒนา และสร้างสรรค์ใหม่ เพื่อก่อประโยชน์เพิ่มขึ้นอย่างยั่งยืน โดยมีกลยุทธ์การจัดการอย่างมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน^{๑๐๘}

การจัดการท่องเที่ยวถนอมคนเดินเพื่อความอย่างยั่งยืน ควรมุ่งเน้นดังนี้

๑) ต้องจัดในรูปแบบของ กิจกรรมถนอมคนเดิน การบริหารงานต้องมีความโปร่งใส มีกฎเกณฑ์ ระเบียบที่เป็นที่ยอมรับและรับรู้ กันโดยทั่ว สามารถตรวจสอบได้ มีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารเป็นระยะ เพื่อไม่ให้เกิดการผูกขาดอำนาจ

๒) พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวถนอมคนเดินอย่างยั่งยืนให้เหมาะสม โดยส่งเสริมให้มีรูปแบบการ ท่องเที่ยวถนอมคนเดินที่หลากหลาย หาเอกลักษณ์หรือจุดเด่นของถนอมคนเดิน หรือพัฒนา รูปแบบ ถนอมคนเดินเฉพาะตัวให้เป็นเอกลักษณ์ของถนอมคนเดิน ทั้งในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ป้าย รูปแบบสิ่งก่อสร้าง หรือสินค้าและบริการ เพื่อสร้างความแตกต่างกับแหล่งท่องเที่ยวถนอมคนเดิน

๓) แสวงหาโอกาสในการขยายตลาดเพื่อเพิ่มรายได้ โดยเฉพาะตลาดในประเทศและขยาย เครือข่ายการตลาดจากตลาดในประเทศและต่างประเทศในภูมิภาคใกล้เคียง^{๑๐๙}

การสร้างรูปแบบทางการตลาดที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวถนอมคนเดินวัฒนธรรมเชียงใหม่ สิ่งที่ควร ตระหนักและให้ความสำคัญเพื่อความยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างชาติแยกเป็นรายชื่อดังนี้

- ๑) ต้องเป็นแหล่งท่องเที่ยวต้องมีความปลอดภัย
- ๒) โปรแกรมท่องเที่ยวควรกำหนดไว้ล่วงหน้า
- ๓) ราคาต้องเหมาะสมกับสินค้าและบริการ
- ๔) การจัดกิจกรรมเที่ยวในเทศกาลต่าง ๆ เน้นที่วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น

^{๑๐๗} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ และประชุมกลุ่มย่อย, ร้อยโท กิตติชัย เจริญยิ่ง ปลัดเทศบาลตำบลเวียง ปฏิบัติหน้าที่นายกเทศมนตรีตำบลเวียง, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

๕) สินค้าภายในถนนคนเดินควรจะเป็นสินค้าท้องถิ่น^{๑๑๐}

ดังนั้นแล้ว การจัดงานถนนคนเดินเชียงใหม่ ตามวิสัยทัศน์ของเทศบาลเวียง “นครเชียงใหม่เมืองน่าอยู่ ประชูประชากร” เราจึงมุ่งเน้นการส่งเสริมอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้มีมาตรฐานสากล จึงมีแนวคิดการจัดทำโครงการถนนคนเดินเชียงใหม่หรือ “กาดเจียงฮายรำลึก” ขึ้นเพื่อใช้เป็นลานแสดงสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมถนนคนเดิน เป็นแนวทาง การพัฒนาเมือง และกำหนดการใช้พื้นที่เมืองให้สอดคล้องกับวิถี ชีวิตชุมชนเป็นแนวทางพัฒนาการใช้ประโยชน์พื้นที่ ในเขตเมืองให้กลายเป็นที่ รู้จักในฐานะแหล่งรวมงานศิลปะ วรรณศิลป์ จิตรกรรม ฯลฯ สร้างเมืองเชียงใหม่ให้เป็น “เมืองแห่งวัฒนธรรมล้านนา” เปี่ยมด้วยมนต์เสน่ห์และความรุ่งเรือง เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติแวะมาเยี่ยมเยือนจังหวัด เชียงราย พร้อมผลักดัน ยุทธศาสตร์ ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม สถานที่ท่องเที่ยว สินค้าพื้นเมือง และผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของ จังหวัดเชียงใหม่สร้าง กิจกรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตเมืองอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุก เดือน กลุ่มผู้ผลิตสินค้า OTOP และผลิตภัณฑ์ชุมชน มีสถานที่จำหน่ายสินค้า มีรายได้เพิ่มขึ้น

สำหรับ บรรยากาศในงานถนนคนเดินเชียงใหม่ นั้น จะตกแต่งบริเวณงานด้วยโคมไฟแบบ ล้านนาและตุงทอ ซึ่งจะสะท้อนเอกลักษณ์ของเชียงใหม่ให้งดงามและน่าชื่นชมมากขึ้น ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกได้ถึงบรรยากาศแบบล้านนา ในสมัยก่อน และเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม ลดภาวะ โลกร้อนนั้น เทศบาลได้กำหนดให้ผู้จำหน่ายสินค้าและอาหาร ในถนนคนเดินเชียงใหม่ในแต่ละโซน ให้ใช้บรรจุภัณฑ์ที่ทำมาจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ใช้ถุงกระดาษ ถ้วยชามที่ทำจากใบตอง ตะกร้าไม้ไผ่ และลดการใช้ถุงพลาสติก เป็นต้น เพื่อสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชม เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีการแสดงแบบล้านนา เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวความเป็นมา วิถีชีวิตของ ชาวล้านนาโบราณ โดยในการแสดงจะมีการสอดแทรกศิลปวัฒนธรรมที่น่าสนใจและ สร้างความประทับใจให้ กับผู้ชม อาทิ ขบวนอันเชิญเครื่องสักการะต่างๆ รวมทั้งชุดการแสดงศิลปะ เช่น การฟ้อนรำ การตีกลองสะบัดชัย เชื่อว่าจะสร้างความประทับใจให้กับทุกท่านในวันเปิดงาน พร้อมกันนี้ ยังได้จัดมีชุดการแสดงต่างๆ ไว้อย่างมากมายตลอดงานถนนคนเดินเชียงใหม่^{๑๑๑}

สำหรับทางด้าน สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ระบุว่า การจัดงานถนนคนเดิน เมืองเชียงใหม่ “กาดเจียงฮายรำลึก” หรือถนนคนเดินเชียงใหม่ จะเป็นการดึงเอาศักยภาพของ จังหวัดเชียงใหม่ที่เป็นต้นแบบของความเป็นล้านนา อันทรงคุณค่าออกมาสู่สายตานักท่องเที่ยว ซึ่ง ททท. พร้อมให้การสนับสนุน และถือเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมสำคัญที่จะสร้างความสนใจให้กับ นักท่องเที่ยวและดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาสู่จังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะในช่วงที่ถือว่าเป็นการเริ่มต้น “ฤดูท่องเที่ยวเชียงใหม่” ซึ่งนอกจากนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสบรรยากาศของฤดูหนาวที่เชียงใหม่ และท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ ทั้งด้านประวัติศาสตร์และสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม

^{๑๑๐} สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุวีรรณ, นายอำเภอเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

แล้ว กิจกรรมการจัดถนนคนเดินเชียงรายนี้ ก็จะเป็นแหล่งรวมของฝากของกิน ที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้
สัมผัสวิถีชีวิตของคนล้านนาแบบดั้งเดิมอย่างแท้ จริงที่ถนนคนเดินเชียงราย^{๑๑๒}

^{๑๑๒} สัมภาษณ์, นายประจัญ ปรัชญ์สกุล, ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย, ๒๖ เมษายน ๒๕๖๔.

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ ๑. เพื่อศึกษาการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ และ ๒. เพื่อพัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนถึง ๓. เพื่อพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม ภาคเอกสาร เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

ผลการวิจัยพบว่า การสร้างถนนสายวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ จะช่วยในการกระตุ้นจิตสำนึกให้ประชาชนเกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น จนเกิดการอนุรักษ์และพัฒนาารคทางวัฒนธรรม ของชุมชนและของชาติอย่างยั่งยืน และใช้มรดกทางวัฒนธรรม ในการสร้างการมีส่วนร่วมและสร้างความมั่นคง มั่นคง และยั่งยืน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้เกิดแก่ชุมชนและที่สำคัญทำให้ประชาชนในท้องถิ่น บ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน กลุ่ม วิชาชีพต่าง ๆ มีรายได้เป็นของตนเองแบบยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรม ในการเพิ่มมูลค่าของทุนทางวัฒนธรรมด้วย โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรมจะพิจารณาจากศักยภาพของทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่และความพร้อมของชุมชนเป็นสำคัญ

เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเชียงแสนนั้น ทางอำเภอเชียงแสนจึงได้จัดตั้งชมรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่เป็นชมรมที่ดำรงรักษา คงไว้ งานสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมสร้างความสุนทรีย์ ความงาม และความสุข แก่ผู้คน สภาพแวดล้อม และ สังคม ความเจริญ อกงามของมวลมนุษยชาติที่มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ชมรมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะล้านนาไทยขึ้น เพื่อให้ได้ตระหนักถึงศิลปะของล้านนา ใช้ศักยภาพทักษะประยุกต์ใช้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ สืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยที่สืบทอดกันมา ยาวนานให้คงอยู่ต่อไป เพื่อให้เป็นที่ยอมรับต่อสาธารณชนในระดับชาติหรือนานาชาติ ซึ่งการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย การจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ การจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน การจัดตั้งชมรมฮีตฮอยคนเมือง สำนักศิลปะและวัฒนธรรม การจัดตั้งชมรมผ้าทอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น โดยมีการพัฒนาถนนดังนี้คือ

๑. การจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เช่น การจัดตั้งชมรม กลองสะบัดชัย การจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรม และศิลปะพื้นบ้าน ชมรมฮีตฮอยคนเมือง สำนักศิลปะและวัฒนธรรม ชมรมผ้าทอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ การแสดงผลงาน ทางด้านด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น การทอผ้าพื้นเมืองลายเชียงใหม่ ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน กลุ่มหัตถกรรมทอตุ่ง การปั่นและการแกะสลัก

๒. การสร้างแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลเวียง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลศรีดอนมูล หอพิพิธภัณฑสถาน (พิพิธภัณฑสถาน) พิพิธภัณฑสถานผ้าทอล้านนา

๕.๑.๒ การพัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่า มีการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ดังต่อไปนี้คือ

ถนนคนเดิน (Walking Street) เป็นหนึ่งในแนวคิดการพัฒนาเมืองและการกำหนดใช้พื้นที่เมือง ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน นับเป็นแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์พื้นที่ในเมืองให้กลายเป็นที่รู้จักในฐานะแหล่งรวมงานศิลปะ วรรณศิลป์ จิตรกรรม รวมถึงวัฒนธรรมที่สามารถแสดงออกถึง ตัวตนของท้องถิ่นนั้นๆ จนนำไปสู่การเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ถนนคนเดินในประเทศไทยเริ่มขึ้นครั้งแรกที่ถนนสีลมนับเป็นต้นแบบของ “โครงการถนนคนเดิน ในประเทศไทย” จากการตอบรับถนนคนเดินจัด ติดต่อกัน ๗ สัปดาห์ทำให้รัฐบาลเห็นว่ารูปแบบกิจกรรม “ถนนคนเดิน” นี้มีความสอดคล้องกับ แผนพัฒนาเมือง โดยเฉพาะเมืองใหญ่ในภูมิภาค เช่น จังหวัดเชียงใหม่ สามารถปรับปรุงรูปแบบกิจกรรมใน “ถนนคนเดิน” ให้สอดคล้องกับความต้องการท้องถิ่นได้ อย่างเหมาะสม อีกทั้งช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน ตลอดจนส่งเสริมคุณภาพชีวิตแก่คนเป็นถนนสายเศรษฐกิจ มีประวัติความเป็นมายาวนาน นับเป็นการกระตุ้นวัฒนธรรมของพื้นที่ให้มีชีวิตชีวอีกครั้ง เป็นการ “คืนชีวิตให้ชุมชน คืนถนนให้คนเดิน” กิจกรรมการส่งเสริม การท่องเที่ยวไปในกิจกรรมพื้นฐานของ “ถนนคนเดิน” โครงการถนนคนเดินได้ก่อประโยชน์ให้กับ ชุมชนทั้งในแง่ เศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิต เพราะการปิดถนนจะทำให้สามารถนำพื้นที่มาสร้างเป็นลาน กิจกรรมทางสังคม สร้างรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่น โดยการนำผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ในครัวเรือนมา จำหน่าย สนับสนุน ส่งเสริมภูมิปัญญาของชาวบ้านได้ อีกทั้งทางหนึ่ง ขณะเดียวกันให้โอกาสชุมชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมต่อการพัฒนาทั้งทางด้านรูปธรรมและนามธรรม ถนนคนเดิน ปัจจุบันถนนคนเดินกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวยอดนิยมของคนไทยและชาวต่างชาติ เช่น ประเทศจีน ลาว พม่า โดยเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับพ่อค้าแม่ค้าในท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ ช่วงหลายปีที่ผ่านมาจึงมีหลายจังหวัดทยอยเปิดพื้นที่ถนนคนเดินแห่งใหม่เพิ่มขึ้นแทบทุกหัวเมืองท่องเที่ยว

ถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้า มีสินค้าให้เลือกสรร มากมายหลากหลายประเภท ทั้งสินค้าทางวัฒนธรรม เช่น สินค้าพื้นเมือง จำพวกเครื่องประดับตกแต่ง เสื้อผ้า ของที่ระลึก กระเป๋า ผ้าพันคอ โคมไฟ ฯลฯ หรือจะเป็นสินค้าแฟชั่นก็มีให้เห็นอยู่โดยทั่วไป รวมทั้งของกิน เช่น ขนมจีนน้ำเงี้ยว/น้ำยา ของ ทานเล่น โรตีส ฯลฯ

หากมาเยือนในช่วงอากาศหนาว ๆ เดินเที่ยวภาคกลางคืน ถนนคนเดินเชียงรายก็เฟลิดเฟลีนไปอีกแบบหนึ่ง ซึ่งที่นี่เป็นถนนคนเดินที่คนเชียงรายได้สัมผัสกับริมฝั่งแม่น้ำโขง ความสนใจอย่างมากจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ

๕.๑.๓ รูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ผลการวิจัยพบว่า มีการออกแบบและการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรม ดังนี้คือ มีการออกแบบ และ สร้างถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ทั้งด้านใน และด้านนอก วัดเจดีย์หลวง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยปรากฏตามรูปภาพดังนี้คือ

ก. รูปภาพจำลองของการออกแบบถนนศิลปวัฒนธรรม หน้าวัดเจดีย์หลวง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยมีการประดับด้วยตุ้งติ้ง ๒ ฝั่ง และมีซุ้มการจัดนิทรรศการ การขายสินค้า ของที่ระลึก

ข. รูปภาพจำลองของการออกแบบถนนศิลปวัฒนธรรม
หน้าวัดเจติยหลวง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยมีการจัดซุ้มด้าน
การอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมล้านนา

กลุ่มกิจกรรมที่จัดแสดงหรือเผยแพร่ในถนนคนเดินเมืองเชียงใหม่ จังหวัด เชียงราย ถนนคนเดินเป็นหนึ่งในแนวความคิดการพัฒนาเมืองและการกำหนดใช้พื้นที่เมืองให้สอดคล้องกับ วิถีชีวิตชุมชน ซึ่งในหลายประเทศได้กลายเป็นที่รู้จักในฐานะแหล่งรวมงานศิลปะ วรรณศิลป์ จิตรกรรม ฯลฯ ตลอดจนเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวต่างชาติจะต้องแวะมาเยี่ยมชม ถนน คนเดินในอำเภอเชียงแสน เริ่มต้นขึ้นครั้งแรกที่ถนนรอบเวียง อำเภอเชียงแสน เป็นต้นแบบของ "โครงการช่วงศิลปวัฒนธรรมอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย" เป็นเวลา ๗ สัปดาห์ จากการตอบรับ ถนนคนเดิน ทำให้กลุ่มนักท่องเที่ยวเห็นว่ารูปแบบกิจกรรม "ถนนคนเดิน" นอกเหนือจากจะสอดคล้อง กับแผนพัฒนาเมือง โดยเฉพาะเมืองโบราณในภูมิภาค ดังเช่น จังหวัดเชียงรายยังสามารถปรับปรุง รูปแบบกิจกรรมใน "ถนนคนเดิน" ให้สอดคล้องกับความต้องการท้องถิ่น และต่างชาติ ไทย ลาว พม่า จีน และชาติอื่นๆ ได้อย่างเหมาะสมทั้งในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว การกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน ตลอดจนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตสำหรับคนในเมืองใหญ่นั้นๆ ระยะเวลา กิจกรรมถูกกำหนดให้จัด ทุกๆ วันอาทิตย์ โดยเริ่มตั้งแต่วันอาทิตย์ที่ ๓ กุมภาพันธ์ - วันอาทิตย์ที่ ๗ เมษายน ๒๕๖๔ รวมทั้งสิ้น 10 ครั้ง โดยใช้ชื่อว่า "ช่วงศิลปวัฒนธรรมอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย" ดำเนินการโดย กรม ศิลปากร เทศบาลตำบลเวียง และองค์การบริหารส่วนตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย หลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมนี้ จังหวัดเชียงรายได้มอบหมายให้เทศบาลตำบลเวียง อำเภอเชียงแสนฯ เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการจัดกิจกรรมถนนคนเดินต่อเนื่องทุกสัปดาห์ โดยเริ่มตั้งแต่วันอาทิตย์ที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๕๕ เวลา ๑๓.๐๐ น. - ๒๒.๐๐ น. เป็นต้นมา ระยะทางประมาณ ๑.๕๐ กิโลเมตร และ จัดกิจกรรมการแสดง บริเวณลานหน้าวัดเจติยหลวง และได้เปลี่ยนเวลาเป็น ๑๕.๐๐ - ๒๒.๐๐ น. เพื่อความเหมาะสม

ถนนคนเดินวันเสาร์ที่ถนนพลโยธินบริเวณลานหน้าวัดเจดีย์หลวง เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าขนาดใหญ่ที่มีสินค้าให้เลือกมากมาย บางชิ้นมีเพียงชิ้นเดียวในโลก บางร้านก็ทำกับมือให้เห็นกันสดๆ ระหว่างทางจะมีวัดให้ได้แวะเข้าไปไหว้พระและชื่นชมความงามของวัด นอกจากนี้ยังจะได้ชมการแสดงสดต่างๆ ตามรายทาง ซึ่งเป็นสีสันที่หาดูได้ยาก ส่วนบรรยากาศของถนนคนเดินเชียงใหม่ได้แตกต่างจากถนนราชดำเนินมากนัก แต่เสน่ห์อยู่ที่ถนนมีเอกลักษณ์ทางด้านเครื่องเงิน การตีเงิน และเป็นที่ตั้งของชุมชนดั้งเดิมที่ผลิตสินค้าพื้นเมืองและสินค้า (OTOP) ที่มีชื่อเสียงของเชียงราย เหมาะสำหรับเด็ก, ผู้ใหญ่, ครอบครัว, คู่รัก, เที่ยวคนเดียว, เที่ยวเป็นกลุ่ม, เที่ยวเป็นคู่ กิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว เดินช้อปปิ้งเลือกซื้อของฝากและของที่ระลึกต่างๆ ประกอบไปด้วย

๑. วัฒนธรรมภูมิปัญญา

พื้นที่แห่งความสามารถ สิ่งแรกที่ขาดไม่ได้เลย สำหรับถนนคนเดิน คือ พื้นที่ที่ผู้คนสามารถมาแสดงความสามารถได้ ซึ่งส่วนนี้จะทำให้งานของเรามีเสน่ห์ขึ้น ระหว่างทางที่เดิน ไม่ว่าจะเป็นถนนโชว์สายศิลป์ ภาพวาด แกลอรี การแสดงดนตรี การแสดง Street Show รวมถึงการแสดงศิลปะกราฟฟิตี้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ เช่น การแสดงกลองสะบัดชัย การแสดงดนตรีพื้นเมืองล้านนา ศิลปะการแสดงรำลึก รำโต หรือ รำกิ่งกะหร่า การจำหน่ายภาพวาด

๒. วัฒนธรรมอาหาร

พื้นที่ของนักกิน ไม่ว่าจะงานไหนก็ขาดไม่ได้ พื้นที่ของสายกิน!! เพราะแน่นอนว่าทุกคนมีความหิว อาจจรรู้สึกกระหายน้ำ หรือขนมจุกจิก ดังนั้น เราควรจัดโซนที่เป็นแหล่งรวมร้านอาหารต่างๆ พร้อมพื้นที่นั่งชิล กินอาหารได้สบาย พร้อมฟังดนตรีสดไปด้วย จะยิ่งทำให้บรรยากาศดีขึ้น

๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษางานวิจัยเรื่อง รูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีงานวิจัยที่สอดคล้องกันคือของ มานิตย์ ไชยภิติ งานวิจัยเรื่อง การสร้างคุณค่าวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเวียงเชียงใหม่ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตเวียงเชียงใหม่ที่พบในปัจจุบันนั้นหลอมรวมมาจากความหลากหลายของกลุ่มประชาชนที่โยกย้ายเข้ามาอยู่เวียงเชียงใหม่ในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ โดยมีแม่น้ำโขงเป็นจุดศูนย์กลาง ก่อนจะเข้าสู่ยุคเร่งรัดพัฒนาชนบทส่งผลให้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาต่าง ๆ เปลี่ยนไปจาก ๒ ปัจจัยคือ (๑) ปัจจัยภายใน อันเนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนอาชีพของประชาชนซึ่งต้องรีบเร่งทำมาหากิน ให้มีความสำคัญกับประเพณีพิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ น้อยลง (๒) ปัจจัยภายนอก เป็นผลมาจากโครงการพัฒนาที่มุ่งยกระดับให้เชียงใหม่เป็นพื้นที่เศรษฐกิจการค้าชายแดน นับตั้งแต่ นโยบายการเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า มาจนถึงการเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษโดยการวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้กิจกรรมการจัดกาดก้อมและการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสร้างคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิ

ปัญหาเชียงใหม่ใน ๕ด้าน คือ (๑) คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์โบราณคดีที่เป็นแหล่งเรียนรู้และสาธารณสมบัติที่สำคัญ ของชาติ(๒) คุณค่าเชิงวัฒนธรรมและสัญลักษณ์อันถิ่นฐานบ้านเกิดแห่งบรรพชนของชาวยวนและต้นก าเนิดพุทธศิลป์เชียงใหม่(๓) คุณค่าเชิงสังคม ในฐานะเป็นเมืองโบราณที่ยังมีชีวิต เป็นเมืองท่าที่สานสายสัมพันธ์ระหว่างประชาชนสองฝั่งแม่น้ำโขงและเมืองท่าเชียงใหม่ (๔) คุณค่าเชิงความเชื่อศาสนา การวางผังที่ตามจักรวาลคติและ (๕) คุณค่าเชิงความงาม ที่มีมนต์เสน่ห์จากความงามของแหล่งโบราณคดีท่ามกลางสภาพธรรมชาติทั้งภูเขา พุญาและแม่น้ำโขง นำไปสู่การจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนโดยกลุ่มคุณค่าเชียงใหม่ ที่นำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่พบมาออกแบบเป็นกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวชมเมืองโดยรถรางจักรยาน และฐานกิจกรรมสร้างประสบการณ์คุณค่าเชียงใหม่ เช่น บ้านขนม บ้านชะปะอะอาหาร บ้านร้อยซิง บ้านหอมเมือง บ้านสวยดอกไม้ เป็นต้น

ประสิทธิ์ สว่างศรี งานวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการพื้นที่โบราณสถานเมืองเชียงใหม่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า เมืองเชียงใหม่เป็นพื้นที่เมืองโบราณที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งในทางโบราณคดี และเอกสารทางประวัติศาสตร์ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากซากทางโบราณคดี มีจำนวนวัดทั้งที่เป็นวัดร้างและวัดที่ถูกนำกลับมาบูรณะใช้ใหม่ จำนวนทั้งสิ้น ๗๖ แห่งในพื้นที่กำแพงเมืองเชียงใหม่ซึ่งมีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ ๒.๕ ตารางกิโลเมตร ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือประเด็นทางด้านที่ดิน เนื่องจากจำนวนของแหล่งโบราณสถานที่จะกระจายตัวอยู่ทั่วไปในเมือง ในพื้นที่ดินบางส่วนเป็นกรรมสิทธิ์ของกรมธนารักษ์โดยมีกรมศิลปากรเป็นผู้ดูแล (จำนวนวัดร้างทั้งสิ้น ๒๕ แห่งมีประเด็นการบุกรุกที่ดินของชาวชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๘๙ ของจำนวนหลักฐานทางโบราณคดีในทั้งหมด จากข้อมูลของโครงการบูรณะและอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ ปี พ.ศ. ๒๕๔๘) และบางส่วนเป็นที่ดินส่วนบุคคล ซึ่งประเด็นความขัดแย้งในเชิงของที่ดินนี้เป็นหนึ่งในปัญหาหลักของการอนุรักษ์และจัดการมรดกทางโบราณคดีเหล่านั้น ปัจจุบันกรมศิลปากรและเทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่ มีนโยบายที่จะคลี่คลายประเด็นปัญหาดังกล่าวเพื่อสร้างกระบวนการจัดการร่วมกันระหว่างชุมชน หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องหรือองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ อันจะก่อให้เกิดการผลักดันเข้าสู่การเป็นมรดกโลกในรูปแบบของมรดกที่ยังคงมีชีวิต (Living Heritage) การศึกษาในครั้งนี้จึงมีเป้าหมายในการค้นหาแนวทางการจัดการร่วมกันดังกล่าวระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้องและชุมชนที่มีผลกระทบ เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป กรอบแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้สามารถจำแนกออกได้เป็น ๔ แนวคิดและวรรณกรรมหลักคือ แนวคิดการอนุรักษ์ในระดับนานาชาติ พัฒนาการแนวคิดและการปฏิบัติ สุณีย์ บริสุทธิ์ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การส่งเสริมความตระหนักของชุมชนเชียงใหม่ต่อคุณค่าด้านโบราณสถานเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถาน ไว้อย่างยั่งยืนสืบไปถึงลูกหลาน อีกทั้งยังมีแนวทางให้ชาวเชียงใหม่สามารถสร้างรายได้ จากโบราณสถาน ในรูปแบบของการให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนานของเชียงใหม่ และมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีได้ด้วยตนเอง และมีความเข้าใจอย่างถูกต้องว่าเงินรายได้จากการท่องเที่ยวมิได้เป็นเป้าหมายสูงสุดของคนชุมชน การท่องเที่ยวเป็นเพียงเครื่องมือในการสร้างรายได้ เพื่อนำไปสู่การธำรงรักษาโบราณสถานให้คงอยู่ได้นานเท่านาน โดยมีการจัดการผลตอบแทนที่กระจาย

อย่างทั่วถึง ผลจากการวิจัยจะช่วยลดปัญหาการบุกรุกโบราณสถาน และก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีแห่งใหม่ที่น่าเสนอคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่มีอายุกว่า ๑,๐๐๐ ปี ประชากรที่ศึกษาจำนวน ๓,๗๕๕ คน เป็นผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย หมู่ ๒ และ หมู่ ๓ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเลือกจากผู้นำชุมชนกลุ่มหลัก ๗ กลุ่มและจากกลุ่มอื่นๆ อีกกว่า ๘ กลุ่ม กระบวนการศึกษาวิจัยในการศึกษามี ๕ ด้านได้แก่ ๑) การสำรวจ ศึกษา และจัดเก็บข้อมูลบริบทของพื้นที่ ศึกษาจากเอกสาร สัมภาษณ์เจาะลึกและประชุมกลุ่ม (Focus Group Discussion) ๒) การสำรวจปัญหา และค้นหาความต้องการของชุมชน จัดทำผัง Mind map ระดมความคิดเห็น และให้ชุมชนคัดเลือกแกนนำที่เป็นตัวแทน ๓) การอบรมตัวแทนชุมชน ใช้วิธีการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม (Activity Based) ๔) ใช้วิธีการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม (Activity Based) และ ๕) จัดเวทีเพื่อให้แกนนำได้นำเสนอกิจกรรมต่างๆ ต่อประชาคม ทั้งนี้การวิเคราะห์ และประเมินผลออกมาในเชิงพรรณนา เอกสิทธิ์ เรือนทอง ได้ทำงานวิจัยเรื่อง พัฒนาการของแผนผังโบราณสถานในเมืองโบราณเชียงแสน และเชียงแสนน้อย พบว่า แผนผังของโบราณสถานในเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อย ทั้ง ๔๕ แห่ง ในพื้นที่ อ.เชียงแสน จ.เชียงราย ซึ่งแบ่งได้เป็น ๔ กลุ่มใหญ่ ๆ นั้น

สามารถสรุปได้ว่าทุกกลุ่มแผนผังมีความสัมพันธ์กันและมีพัฒนาการร่วมกันเป็นลำดับมา และยังคงพบโบราณสถานทั้ง ๔ ผังในสมัยสุดท้ายของเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อยที่ศึกษา ซึ่งทำให้สามารถสรุปพัฒนาการแผนผังโบราณสถานเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อยได้เป็น ๒ ระยะเวลาใหญ่ ๆ ได้คือ ระยะเวลาที่ ๑ ผังที่มีพัฒนาการขึ้นในช่วงสมัยล้านนา (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒) ได้แก่ผังกลุ่มที่ ๑, ๒ และกลุ่มที่ ๑ ผังอาคารหลักวางตามแนวแกน(ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ เป็นต้นมา) น่าจะเป็นผังที่มีมาแล้วตั้งแต่ช่วงแรกสร้างเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อยที่ศึกษา อย่างน้อยตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ เป็นต้นมา และยังคงพบการสร้างวัดตามลักษณะผังกลุ่มที่ ๑ ตลอดมาจนกระทั่งเมืองโบราณที่ศึกษาถูกทิ้งร้างไป กลุ่มที่ ๒ ผังที่มีอุโบสถ(ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ เป็นต้นมา) เป็นผังที่มีพัฒนาการมาจากผังกลุ่มที่ ๑ โดยแบ่งเป็น ๒ รูปแบบใหญ่ ๆ คือ รูปแบบที่ ๑ การสร้างอุโบสถขนาดเล็กเพิ่มเติมเข้าไปในผังโบราณสถานตามลักษณะผังกลุ่มที่ ๑ ที่สร้างมาแต่เดิมและรูปแบบที่ ๒ การปรับเปลี่ยนวิหารหลักของผังโบราณสถานตามลักษณะผังกลุ่มที่ ๑ เดิมให้เป็นอุโบสถหรือสร้างอุโบสถขึ้นเป็นอาคารหลักของผัง ซึ่งมีช่วงเวลาในการปรากฏขึ้นใกล้เคียงคาบเกี่ยวกันคือในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ และในราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ และน่าจะมีการใช้อุโบสถทั้ง ๒ รูปแบบตลอดมาจนกระทั่งทิ้งร้างไป กลุ่มที่ ๓ ผังที่มีหมู่อาคาร(ราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ เป็นต้นมา) ผังดังกล่าว น่าจะเป็นผังที่มีพัฒนาการมาจากผังกลุ่มที่ ๑ หรือผังกลุ่มที่ ๒ โดยการต่อเติมอาคารสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่มีอยู่เดิมให้มีลักษณะเป็น "หมู่ อาคาร " หรือสร้างอาคารในลักษณะ"หมู่อาคาร " ขึ้นทั้งหลังเพิ่มเติมเข้าไปในผังของโบราณสถานบางแห่ง โดย น่าจะมีขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงหรือร่วมสมัยกันกับการปรากฏขึ้นของผังกลุ่มที่ ๒ รูปแบบที่ ๒ "การสร้างอุโบสถแทนที่วิหารหลักของผังโบราณสถาน " โดยการปรับเปลี่ยนวิหารหลักของผังที่สร้างมาแต่เดิมให้กลายเป็นอุโบสถหลักของผังแทนผังโบราณสถานทั้ง ๓ กลุ่มดังกล่าว มีพัฒนาการร่วมกันเป็นลำดับมาและเป็นผังที่พบได้ในโบราณสถานของเมืองโบราณร่วมสมัยล้านนา เช่น เมืองโบราณเวียงท่ากานและเวียงกุมกาม

ในพื้นที่ อ.สันป่าตองและ อ.สารภี จ.เชียงใหม่ ด้วย โดยพบหลักฐานช่วงเวลาการปรากฏขึ้นของผังทั้ง ๓ กลุ่ม ใกล้เคียงกัน คือ ตั้งแต่ช่วงราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถึงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ และพุทธศตวรรษที่ ๒๒ เช่นกัน ส่วนโบราณสถานในเมืองโบราณสุโขทัยนั้น พบหลักฐานรูปแบบผังที่สอดคล้องกันเพียง ๒ ผัง คือ ผังกลุ่มที่ ๑ "ผังที่มีอาคารหลักตามแนวแกนทิศ" และผังกลุ่มที่ ๒ "ผังที่มีอุโบสถ" เท่านั้น ซึ่งผังทั้ง ๒ กลุ่มนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นผังที่ใช้ในการสร้างโบราณสถานโดยทั่วไปในเมืองโบราณร่วมสมัยอื่น ๆ ของล้านนา สุโขทัย หรืออยุธยา ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ก็ว่าได้

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง ได้ทำงานวิจัยเรื่อง จากเชียงของถึงเชียงแสน : จากเมืองชายแดนให้เป็นเมืองสุนทรียภาพ ผลการวิจัย พบว่า ในพื้นที่เมืองชายแดน สองเมืองคือเมืองเชียงของ และเมืองเชียงแสน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบเมืองชายแดนที่กำลังเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงจากการเชื่อมต่อระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียน โดยมีระเบียบวิธีวิจัยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการจัดทำแนวทางเมืองสุนทรียภาพโดยใช้แนวคิดเมืองสุนทรียภาพที่มีองค์ประกอบของทุนทางสังคมและวัฒนธรรมสามลักษณะคือ สุนทรียภาพเชิงประสาทสัมผัส (Sensory Aesthetics) สุนทรียภาพเชิงรูปทรง (Formal Aesthetics) สุนทรียภาพเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Aesthetics) ผลการศึกษาพบว่า เมืองเชียงของมีศักยภาพดั้งเดิมของเมืองสุนทรียภาพ แบบเชิงคู่ ในเรื่องที่ต้องมีการสร้างเมืองใหม่ควบคู่ไปด้วย โดยให้ความสำคัญกับพื้นที่ การแสดงออกทางสังคมในรูปแบบการใช้เวลาว่างที่เชื่อมโยงกับแม่น้ำโขง ส่วนเมืองเชียงแสนนั้นเป็นรูปแบบเมืองสุนทรียภาพแบบเชิงซ้อนที่มีการทับซ้อนระหว่างเมืองที่เป็นโบราณสถานและเมืองใหม่โดยเสนอรูปแบบที่การสร้างและเปิดพื้นที่ระหว่างเมืองเก่ากับเมืองใหม่ให้เป็นมิตรและกลมกลืนระหว่างกันในงานวิจัยยังพบว่าเส้นทางการท่องเที่ยวระหว่างสองเมืองนี้มีศักยภาพที่ต้องพัฒนาโดยสร้างแนวความคิดการแปลงเส้นเขตแดนเป็นทุนระหว่างประเทศให้ความหมายของเส้นเขตแดนระหว่างรัฐเป็นมิตรกับมนุษย์ที่สามารถเรียนรู้และท่องเที่ยวได้ ไม่ใช่เป็นเส้นเขตแดนที่แสดงอำนาจรัฐเท่านั้น ยุทธนา พยุงค์ ได้ทำวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ความสำคัญทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการของเมืองเชียงแสน นโยบายและโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการวิเคราะห์ปัญหา แนวโน้ม และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเชียงแสนที่เหมาะสมเพื่อให้สามารถดำรงรักษาไว้ซึ่งคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน สถาปัตยกรรมซึ่งเป็นองค์ประกอบของเมืองมาแต่เดิม เมืองเชียงแสนเป็นเมืองโบราณที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานมา ๖๗๔ ปี (สร้างเมื่อปีพุทธศักราช ๑๘๗๑) ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของชาติ ปัจจุบันยังคงหลงเหลือร่องรอยของแหล่งอารยธรรม และองค์ประกอบที่สำคัญต่างๆ ของเมืองโบราณอยู่เป็นจำนวนมาก ได้แก่ กำแพงเมือง ป้อมประตูเมืองคูเมือง และโบราณสถานที่สำคัญต่างๆ กระจายตัวอยู่ทั่วไปทั้งภายในและภายนอกเมืองถึง ๑๓๙ แห่ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่วิถีชีวิต และความเจริญรุ่งเรืองของเมืองเชียงแสนในยุคสมัยต่างๆ ที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันปัญหาจากการพัฒนาเมืองในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมภายในเมือง มีการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การก่อสร้างอาคาร และสิ่งปลูกสร้าง

ต่างๆรुक้าพื้นที่สาธารณะและพื้นที่โบราณสถาน รวมทั้งเกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายขึ้น ภายในเมืองเป็นจำนวนมาก มีทั้งกิจกรรมที่สนับสนุนและกิจกรรมที่ขัดแย้งกับการอนุรักษ์และพัฒนา เมืองประวัติศาสตร์เชียงแสน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เป็นไปอย่างไร้ทิศทาง ขาดการคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสัณฐานของเมือง เป็นผลทำให้เกิดความทรุดโทรม ทำลายเอกลักษณ์และคุณค่าของเมืองโบราณ การที่จะอนุรักษ์และรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าของเมืองประวัติศาสตร์เชียงแสนให้คงอยู่ต่อไปได้อย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรณรงค์ให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีจิตสำนึก มีความรักและความหวงแหนในมรดกวัฒนธรรมของตน ควบคู่ไปกับการกำหนดมาตรการในการควบคุมการพัฒนาทางกายภาพของเมืองอย่างเหมาะสม ได้แก่ การควบคุมทางด้านผังเมือง ภูมิสถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมด้วยจะต้องคำนึงถึงการรักษาความสมดุลระหว่างการคงสภาพทางประวัติศาสตร์และบทบาทของเมืองเอาไว้ เพื่อเป็นการกำหนดทิศทางในการพัฒนาและการลงทุนในเมืองให้เป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม พร้อมทั้งสามารถรักษาเอกลักษณ์และคุณค่าของความเป็นเมืองโบราณให้ยั่งยืนต่อไป

ปาณิสรา ดาวเรือง งานวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาเมืองชายแดน : กรณีศึกษา เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างทางกายภาพ เศรษฐกิจ ประชากรและการเปลี่ยนแปลง ศึกษาบทบาทและการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจรายสาขาโดยเฉพาะด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวตลอดจนการสนองตอบของประชาชนศึกษาปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ศักยภาพในการพัฒนา และบทบาทในอนาคตของเมืองเชียงแสนในฐานะเมืองชายแดนและเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเมืองเชียงแสนเพื่อรองรับการขยายตัวในอนาคต จากการศึกษาพบว่าเมืองเชียงแสนมีบทบาทสำคัญโดยเป็นเมืองพาณิชย์กรรม เมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เมืองการค้าชายแดน และเขตเศรษฐกิจพิเศษในภาคเหนือตอนบนเนื่องจากความได้เปรียบทางด้านที่ตั้ง การเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ การขยายตัวของความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับอนุภูมิภาค ในกรอบสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจและหกเหลี่ยมเศรษฐกิจเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดเชียงราย นอกจากนี้ยังมีนโยบายภาครัฐที่สนับสนุนเศรษฐกิจของเมืองให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษๆ ทำให้เมืองเชียงแสนได้รับการสนับสนุนในเรื่องการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะการทำการค้ากับประเทศจีนตอนใต้ ซึ่งทำให้เมืองเชียงแสนเป็นท่าเรือที่ไ้ติดต่อกับขนส่งสินค้าทางแม่น้ำโขงที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้นและแนวโน้มที่จะขยายตัวในอัตราสูงมากขึ้น ดังนั้น เมืองเชียงแสนจำเป็นต้องมีการปรับปรุงระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการเจริญเติบโตของเมือง การจัดตั้งเขตการลงทุนพิเศษปรับและแก้ไขกฎหมายในและระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเมืองเชียงแสนจำเป็นต้องสอดคล้องกับแผนแม่บทโครงการบูรณะและอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์เชียงแสน เนื่องจากเมืองเชียงแสนเป็นเมืองโบราณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์

ประวุดิ แยมผลงาม ได้ทำงานวิจัยเรื่อง การวางแผนอนุรักษ์ และพัฒนาบริเวณวัดในเมืองเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า วัดในเมืองเชียงใหม่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการเป็นเมือง และวิถีชีวิตของชาวเชียงใหม่อ่างเหนียวแน่น โดยวัดสำคัญในระดับเมืองที่มีพัฒนาการของวัดมาจนถึงในยุคปัจจุบันนี้ ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์กับเมืองในเชิงการเมืองการปกครอง และสังคมมาโดยตลอดส่วนวัดประจำชุมชนในแต่ละชุมชนนั้นทำหน้าที่เป็น "ศูนย์กลางชุมชน"ของกุ่มหรือพวกพ้องซึ่ง

บทบาทนี้ในปัจจุบันยังคงเห็นได้อย่างชัดเจน ในปัจจุบันนี้จากสภาพสังคม และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ส่งผลกระทบต่อวัดในหลายด้านรวมถึงบทบาทของพระสงฆ์ด้วยจากสภาพปัญหาหลักต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับวัด จัดแบ่งได้เป็น ๓ กลุ่มหลักคือสภาพ ปัญหาผังบริเวณ สภาพปัญหาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม และปัญหาสภาพแวดล้อม บริเวณวัด ผลการวิจัยจากจำนวนวัดทั้งหมด ๙๐ วัดในพื้นที่ศึกษา ๙๐% ของวัดทั้งหมดนั้นจัดอยู่ในกลุ่มมีปัญหาในด้านสภาพแวดล้อม บริเวณวัดทั้งสิ้น ในการเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณวัด ได้เสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนา ๒ แนวทางหลัก คือ แนวทางในการพัฒนาเมือง และแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณวัด โดยในระดับนโยบายเสนอกรอบนโยบายระดับชาติ ระดับจังหวัดและระดับเมือง เน้นให้มีการส่งเสริมและจัดทำเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเทศบาลเมือง เน้นถึงการตระหนักและสร้างจิตสำนึก รวมถึงการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์การรักษามรดกทางวัฒนธรรม ในส่วนเป้าหมายและแนวทางในการปรับปรุงสภาพองค์ประกอบและสภาพแวดล้อมในระดับย่านและบริเวณวัด ได้เสนอมาตรการในระยะต่าง ๆ ซึ่งคำนึงถึงการรักษาสภาพแวดล้อมที่ดีและเอกลักษณ์เฉพาะของวัดแบบล้านนาไว้ และตัวอย่างการปรับปรุงวัดในย่านพาณิชย์กรรมโดยเชื่อมพื้นที่ย่านพาณิชย์กรรมหลักและย่านประวัติศาสตร์ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ของเมืองเข้าด้วยกัน และในช่วงท้ายของการศึกษาได้เสนอวงจรทัศนศึกษาวัดในเมืองเชียงใหม่ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมคุณค่าของวัด และเป็นการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ถึงมรดกทางวัฒนธรรม

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษางานวิจัยเรื่อง การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย มีข้อเสนอแนะดังนี้คือ

๕.๓.๑. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการวางแผนนโยบายการขับเคลื่อนระดับมหภาคและภาครัฐในระดับท้องถิ่นและให้การส่งเสริมการพัฒนาในระดับชุมชน

๕.๓.๒. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมในลักษณะของการให้ความรู้เพื่อกระตุ้นให้เกิดมิตติการเรียนรู้การสนับสนุนในด้านของการสร้างเครือข่ายของชุมชนและเครือข่ายทางด้านความรู้วิชาการ

๕.๓.๓. ควรกระตุ้นกิจกรรมต่างๆ ผ่านสื่อช่องทางอื่นๆ ให้หลากหลายมากขึ้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ . พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐประจำปี ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____ . พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. ปกรณวิเสสภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๙.

_____ . อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____ . ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชา

สังคมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสาน ปกป้องคุ้มครองจารีตประเพณี ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑.

กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, ศักยภาพในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน นวัตกรรม

ข้อมูล ทุมนมนุษย์, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑.

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๖ เชียงใหม่, การส่งเสริมการท่องเที่ยวอำเภอ

เชียงแสนจังหวัดเชียงราย, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊ค) ๒๕๕๘.

ศักรินทร์ มงคลอิทธิ, รูปแบบและกระบวนการพัฒนาการพัฒนาเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย,

(กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊ค) ๒๕๕๘.

วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, การอนุรักษ์และจัดการมรดกทางวัฒนธรรม: โครงการความร่วมมือระหว่าง
๕ มหาวิทยาลัย และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, กระทรวงมหาดไทย),
๒๕๖๐.

ยุทธนา พยุยงค์, การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย, เชียงใหม่ :
โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๐.

(๒) คุชฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์ :

ประสิทธิ์ สว่างศรี, “แนวทางการจัดการพื้นที่โบราณสถานเมืองเชียงใหม่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม
ของชุมชนและท้องถิ่น”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์
สถาปัตยกรรมบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๘.

สุนีย์ บริสุทธิ์, “การส่งเสริมความตระหนักของชุมชนเชียงใหม่ต่อคุณค่าด้านโบราณสถานเมืองเชียง
แสน จังหวัดเชียงราย”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์.
สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

เอกสิทธิ์ เรือนทอง, “พัฒนาการของแผนผังโบราณสถานในเมืองโบราณเชียงใหม่และเชียงใหม่
น้อย”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง, “จากเชียงใหม่ถึงเชียงใหม่ : จากเมืองชายแดนให้เป็นเมืองสุนทรียภาพ”,
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

ปาณิสรา ดาวเรือง, “แนวทางการพัฒนาเมืองชายแดน : กรณีศึกษาเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย”,
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

ประวุฒิ แยมผลงาม, “การวางแผนอนุรักษ์ และพัฒนาบริเวณวัดในเมืองเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

มานิตย์ ไชยภิติ, “การสร้างคุณค่าวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดการท่องเที่ยว
โดยชุมชนสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเวียงเชียงใหม่ อำเภอเวียงชัย จังหวัด
เชียงราย”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่ง

แวดล้อม, “การสร้างคุณค่าวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเวียงเชียงแสน อำเภอเวียงแสน
จังหวัดเชียงราย”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ** สาขาวิชาประวัติศาสตร์
สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

สุรัชย์ อุฬารวงศ์, “การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดระเบียบทางสังคมของชุมชนเชียงแสนกับ
การจัดระเบียบทางสังคมที่ปรากฏในมังรายศาสตร์”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ**
สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

ทงศักดิ์ เลิศพิพัฒน์วรกุล, “เมืองเชียงแสน 2557”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ** สาขาวิชา
ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

ปนัดดา จีนประชา, “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทลื้อสองฝั่งโขงโดยเส้นทางจักรยาน”, **วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารธุรกิจ** สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

อรรรรณ บุญพัฒน์, “การสร้างอัตลักษณ์ของผ้าทอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย สู่การเพิ่มมูลค่าสินค้า
ทางการท่องเที่ยว”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ** สาขาวิชาประวัติศาสตร์
สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

ชนกพร ไผ่สีหิทธิกุล, “การอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมแม่น้ำกก
จังหวัดเชียงราย”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ** สาขาวิชาประวัติศาสตร์
สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก**บทความวิจัย****การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่****Development of a plan for a Creative Art and Culture street in the city of
Chiang Saen, Chiang Rai province****พระครูธีรศาสนไพศาล, นายอรุณ สิทธิวงศ์****Phrakruuteerasatpaisan, Mr. Aroon Sittiwong**

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

Thanit_loonlawan@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้คือ ๑. เพื่อศึกษาการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ๒. เพื่อพัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๓. เพื่อนำรูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงเป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม ภาคเอกสารเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผลการวิจัยพบว่า มีการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เช่น การทำโลโก้ สัญลักษณ์เมืองเชียงใหม่ การทำตุ๊กต่านา การทำแลนด์มาร์คไว้ถ่ายรูป ที่เห็นเป็นเชิงประจักษ์ และ รูปธรรมมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : การพัฒนา, ถนนศิลปวัฒนธรรม, เชิงสร้างสรรค์

Abstract

Research paper concerning development of a plan for a Creative Art and Culture street in the city of Chiang Saen, Chiang Rai province. The objectives are as follows. ๑. To study the development of a Creative Art and Culture street. ๒. To develop a plan for a Creative Art and Culture street in Chiang Saen city, Chiang Rai province. ๓. To put the plan for a Creative Art and Culture street in Chiang Saen city, Chiang Rai province into application. The paper uses Qualitative Research including documentary information and field work. The documentary aspect involves collecting information from documents and relevant research. The field work collects information through questionnaires, conversations, in-depth interviews and focus group discussions. The research results demonstrate the development of a Creative Art and Culture street in Chiang Saen, Chiang Rai province, such as making a logo which is a symbol of Chiang Saen, designing a Lanna flag, making photographic landmarks, which are concrete and measurable.

Keywords : Development, Culture street, Creative Art

บทนำ

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้ดำเนินโครงการถนนสายวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ จนถึงปัจจุบัน โดยมีโครงการที่เข้าร่วม แล้วจำนวน ๒๒ แห่ง และมีโครงการที่ได้รับงบประมาณทำอย่างต่อเนื่องจำนวน ๔ แห่ง ซึ่งในแต่ละปีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ได้ส่งแบบสำรวจการขอเข้าร่วมโครงการถนนสายวัฒนธรรม แต่ละจังหวัดทั่วประเทศได้สมัครเข้าร่วมโครงการไม่น้อยกว่า ๕๐ โครงการต่อปี และกิจกรรมที่ส่งเสริมให้มีในถนนสายวัฒนธรรม ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑ ได้แก่ การส่งเสริมให้ศิลปินพื้นบ้านมีรายได้ และการสาธิต พร้อมจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งในการจัดกิจกรรมดังกล่าวสามารถทำให้ถนนสายวัฒนธรรมมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ ๒๕ และมีผู้เยี่ยมชมถนนสายวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓๐

ในการนี้ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม เห็นควรดำเนินโครงการถนนสายวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฯ โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ เพื่อให้สังคมตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญา พัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างความเข้มแข็งของบุคลากร องค์กรภาคีและแหล่งเรียนรู้ ทางวัฒนธรรมโดยมีพันธกิจในการ

ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม ในการอนุรักษ์ พื้นฟู สืบสาน ปกป้องคุ้มครอง จารีตประเพณี ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนเสริมสร้างค่านิยมที่เหมาะสมในสังคม ส่งเสริม สนับสนุนการนำเนื้อหาสาระทางวัฒนธรรม มาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เห็นควรดำเนินโครงการ ถนนสายวัฒนธรรมขึ้น โดยร่วมกับชุมชนในพื้นที่คัดเลือก เส้นทางที่สะท้อนเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่โดดเด่นออกมาให้เห็น อย่างเป็นรูปธรรม เช่น อาคาร สถาปัตยกรรมในย่านชุมชนเก่าแก่โบราณ ตลาด วัด โบราณสถาน ศาสนสถาน และวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ที่แสดงมา ให้เห็นในลักษณะของอาชีพ ความรู้เชิงช่าง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกิจกรรม ทางศิลปะ ดนตรี ฯลฯ ซึ่งถนนสายวัฒนธรรมจะได้รับการพัฒนาให้เป็นพื้นที่สาธารณะ ให้เยาวชน และประชาชนได้มีโอกาสแสดงออกทางศิลปะ และวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ หรือเป็นพื้นที่ทาง วัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้และการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่งด้วย

นอกจากนี้ โครงการถนนสายวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ จะช่วยในการกระตุ้น จิตสำนึก ให้ประชาชนเกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น จนเกิดการอนุรักษ์และ พัฒนามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนและของชาติอย่างยั่งยืน และใช้มรดกทางวัฒนธรรม ในการ สร้างการมีส่วนร่วมและสร้างความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้ เกิดแก่ชุมชน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการเพิ่มมูลค่าของทุนทาง วัฒนธรรมด้วย ทั้งนี้ได้กำหนดดำเนินโครงการใน ๓๐ แห่ง ที่มีความสนใจเข้าร่วมโครงการ โดยกรม ส่งเสริมวัฒนธรรมจะพิจารณาจากศักยภาพของทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่และความพร้อมของชุมชน เป็นสำคัญ (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๖ เชียงใหม่, ๒๕๕๘ : ๖๖)

อำเภอเชียงแสนได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วตลอด ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมา ซึ่งเป็นผลมาจาก นโยบายการค้าต่างประเทศ โดยเชียงแสนได้รับการประกาศเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัด เชียงราย ภายใต้กรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion - GMS) เมืองเชียงแสนเป็นเมืองโบราณที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดของแคว้นล้านนา หลักฐานทางประวัติศาสตร์และ โบราณคดีแสดงให้เห็นปรากฏว่าเมืองเชียงแสนมีการพัฒนาเนื่องจากเป็นเมืองที่มีความสำคัญทาง เศรษฐกิจการปกครอง ศาสนาและศิลปกรรม เมืองเชียงแสนในปัจจุบันได้มีการยกฐานะเป็นอำเภอ เชียงแสนที่เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงราย ในปี ๒๕๐๐ อำเภอเชียงแสน ได้มีการพัฒนาอนุรักษ์ โบราณสถานและวัตถุโบราณมานาน กรมศิลปากรได้มีการบูรณะ จัดสภาพภูมิทัศน์รอบโบราณสถาน ขึ้นเป็นอนุสรณ์สถาน เพื่อการสงวนรักษาคุณค่าที่เป็นมรดกของล้านนาและเป็นแหล่งเรียนรู้ วัฒนธรรมของล้านนาที่มีความสำคัญของประเทศไทย โบราณสถานของเมืองเชียงแสนทั้งภายในและ นอกเมืองส่วนใหญ่ได้รับการขุดค้น ขุดแต่ง บูรณปฏิสังขรณ์ และปรับปรุงภูมิทัศน์แล้ว โดยเฉพาะ

กำแพงเมือง ป้อม คูเมือง รวมถึงวัดวาอารามต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นอย่างเข้มข้น ในช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมา ด้วยนโยบายของทางจังหวัดที่ผลักดันเชียงใหม่ขึ้นเป็นแหล่งมรดกโลก เมืองเชียงใหม่ปัจจุบัน ส่วนใหญ่มีสภาพเป็นเมือง

เนื่องจากเป็นที่ตั้งของตัวอำเภอเชียงใหม่และเทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่ พื้นที่เต็มไปด้วยอาคารสิ่งปลูกสร้างทั้งของส่วนราชการและเอกชน รวมถึงบ้านเรือนราษฎร ร้านค้า ตลาด ท่าเรือ วัด สถานศึกษา บ้านพักและรีสอร์ท หน่วยงาน ด้านการค้า ศิลปกรรม การท่องเที่ยว และพิพิธภัณฑ์ โดยมีโบราณสถานแทรกตัวอยู่เป็นระยะพื้นที่ด้านทิศใต้ภายในเมืองมีสภาพเป็นชุมชนหนาแน่นน้อยกว่าพื้นที่ด้านทิศเหนือ บางส่วนเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ทั้งทำนา ทำไร่ และสวนผลไม้ พื้นที่นอกเมืองส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม บางส่วนเป็นชุมชนเมือง นิคมอุตสาหกรรม และป่าไม้ สถานที่สำคัญต่างๆ ของเชียงใหม่ ล้วนมีประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์และตำนานท้องถิ่น พื้นที่ภายในและโดยรอบเชียงใหม่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมากมาย ทั้งทางประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทั้งยังเป็นแหล่งค้าขายระหว่างประเทศที่สำคัญ มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจมากมาย แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ เช่น เมืองโบราณเชียงใหม่ เมืองโบราณเชียงใหม่ วัดเจดีย์หลวง วัดพระธาตุดอยสุเทพ วัดพระธาตุน้อย วัดป่าสัก วัดพระเจ้าล้านทอง วัดพระยืน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ น้ำตกบ้านไร่ สบรวกหรือสามเหลี่ยมทองคำ เวียงเชียงใหม่หรือเวียงสบรวก พระธาตุดอยปุยเข้า หอฝิ่น อุทยานสามเหลี่ยมทองคำ พิพิธภัณฑ์บ้านฝิ่น เวียงหนองล่อง ทะเลสาบเชียงใหม่ และยังเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ไทยวน ไทลื้อ อุโล้อ่าชาดอยสะง่า ม้งชาบบ้านธารทอง เข้าบ้านห้วยกว๊าน ส่วนประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวเชียงใหม่ เช่น ปอยหลวง ทานสลาก สืบชะตาเมือง พ.ศ. ๒๕๓๐ เมืองเชียงใหม่ได้รับการบรรจุเป็นโครงการบูรณะและอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์แห่งชาติ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๖ มีเป้าหมายที่จะสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับเมืองเชียงใหม่และบริเวณในพื้นที่เป้าหมาย เพื่อการดำเนินงานปรับปรุงบูรณะโบราณสถานและสภาพภูมิประเทศ ให้เกิดบรรยากาศ เพื่อให้เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์สูงสุด (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ ๖ เชียงใหม่, ๒๕๕๘ : ๙๖)

การส่งเสริมการท่องเที่ยวอำเภอเชียงใหม่ด้านการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ จังหวัดเชียงใหม่และการที่จะให้คนในพื้นที่ตระหนักถึงโบราณสถานซึ่งเป็นมรดกล้ำค่าของจังหวัดชายแดน การจัดกลยุทธ์ทางการตลาดที่จำเป็นเป็นไปใน การสร้างเสริมเศรษฐกิจฐานรากเพื่อให้เกิดรูปธรรมและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดมีความจำเป็นจะต้องให้ชุมชนมีบทบาทในการบริหารจัดการด้านแผนงานดำเนินงานต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพของพื้นที่และความพร้อมของประชาชน การ

ศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะต้องกระตุ้นให้การมีส่วนร่วมของชุมชนเข้ามามีบทบาทรับผิดชอบและเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวทำให้เกิดการร่วมมือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย

เมืองเชียงแสนปัจจุบัน ส่วนใหญ่มีสภาพเป็นเมือง เนื่องจากเป็นที่ตั้งของตัวอำเภอเชียงแสน และเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน พื้นที่เต็มไปด้วยอาคารสิ่งปลูกสร้างทั้งของส่วนราชการและเอกชน รวมถึงบ้านเรือนราษฎร ร้านค้า ตลาด ท่าเรือ วัด สถานศึกษา บ้านพักและรีสอร์ทท หน่วยงานด้านการค้า ศุลกากร การท่องเที่ยว และพิพิธภัณฑท์ โดยมีโบราณสถานแทรกตัวอยู่เป็นระยะพื้นที่ด้านทิศใต้ภายในเมืองมีสภาพเป็นชุมชนหนาแน่นน้อยกว่าพื้นที่ด้านทิศเหนือ บางส่วนเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ทั้งทำนา ทำไร่ และสวนผลไม้ พื้นที่นอกเมืองส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม บางส่วนเป็นชุมชนเมือง นิคมอุตสาหกรรม และป่าไม้ สถานที่สำคัญต่างๆ ของเชียงแสนล้วนมีประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์และตำนานท้องถิ่น พื้นที่ภายในและโดยรอบเชียงแสนมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมากมาย ทั้งทางประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทั้งยังเป็นแหล่งค้าขายระหว่างประเทศที่สำคัญ มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจมากมาย แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ เช่น เมืองโบราณเชียงแสน เมืองโบราณเชียงแสนน้อย วัดเจดีย์หลวง วัดพระธาตุจอมกิตติ วัดพระธาตุผาเงา วัดป่าสัก วัดพระเจ้าล้านทอง วัดพระยืน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน น้ำตกบ้านไร่ สบรวกหรือสามเหลี่ยมทองคำ เวียงเชียงเมียงหรือเวียงสบรวก พระธาตุคอกยปูเข้า หอฝิ่น อุทยานสามเหลี่ยมทองคำ พิพิธภัณฑท์บ้านฝืน เวียงหนองลุ่ม ทะเลสาบเชียงแสน และยังเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ไทยวน ไทลื้อ อุโล้อาชาดอยสะงั้ ม้งชาวบ้านธารทอง เข้าบ้านห้วยกว๊าน ส่วนประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวเชียงแสน เช่น ปอยหลวง ทานสลาก สืบชะตาเมือง ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ รูปแบบและกลไกการดำเนินงานการสาธารณสุขมูลฐานได้พัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม และการพัฒนาหมู่บ้านการดำเนินงานเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่มีอย่างต่อเนื่องและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗

ผู้วิจัยสนใจในการที่จะศึกษา การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ และพัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ตลอดจนถึงนำรูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงรายไปสร้างชุดองค์ความรู้แล้วเผยแพร่แก่สาธารณะชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
๒. เพื่อพัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
๓. เพื่อนำรูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม ภาคเอกสารเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนภาคสนามเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ได้แบ่งวิธีดำเนินการ เป็นขั้นตอนรายละเอียดดังนี้

๑. พื้นที่การวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ได้ทำการศึกษาจาก พื้นที่การวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้คือ วัดพระธาตุเจดีย์หลวง อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ถนนคนเดินตลาดเช้าเมืองเชียงใหม่ ถนนคนเดินสี่ขาตริมิตรังโง

๒. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลในการวิจัย ได้แก่

๑. ภาครัฐ	จำนวน ๑๐	คน
๒. องค์กรปกครองท้องถิ่น	จำนวน ๑๐	คน
๓. พระสงฆ์	จำนวน ๑๐	รูป
๔. เครือข่าย	จำนวน ๑๐	รูป
รวมทั้งหมด	จำนวน ๔๐	รูป/คน

๓. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบไปด้วยดังนี้คือ

๑. แบบสัมภาษณ์

- ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม ประวัติและความเป็นมาของเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย

- กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

- กำหนดประเด็นที่ต้องการทราบ เช่น

ก. การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ มีความสำคัญอย่างไรบ้าง?

ข. พัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย มีวิธีการพัฒนา ในรูปแบบไหน อย่างไรบ้าง ?

ค. องค์กรความรู้รูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมือง เชียงแสน จังหวัดเชียงราย ควรมีรูปแบบ และวิธีการเผยแพร่ สู่สาธารณชนได้ อย่างไรบ้าง?

- นำแบบสัมภาษณ์ที่ร่างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิช่วยตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา เพื่อให้เกิดความถูกต้อง และตรงประเด็นมากยิ่งขึ้น

- ทดลองใช้เครื่องมือ เพื่อให้รู้ว่าผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ได้ตอบคำถามตรงประเด็นหรือไม่อย่างไรบ้าง

- ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์

๒. สันทนากลุ่ม

- กำหนดประเด็นที่ต้องการสนทนา เช่น

ก. การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ มีความสำคัญอย่างไรบ้าง?

ข. พัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย มีวิธีการพัฒนา ในรูปแบบไหน อย่างไรบ้าง ?

ค. องค์กรความรู้รูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมือง เชียงแสน จังหวัดเชียงราย ควรมีรูปแบบ และวิธีการเผยแพร่ ผู้สาธารณชนได้ อย่างไรบ้าง?

- แนวคำถามที่จะต้องกำหนดไว้ล่วงหน้า
- การคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ต้องมีความรู้และความสามารถตรงกับงานวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย
- บุคลากรที่จะดำเนินการสนทนากลุ่ม เช่น ผู้ให้ข้อมูลในภาครัฐ องค์กรปกครอง ท้องถิ่น พระสงฆ์ เครือข่าย
- อุปกรณ์ที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม เช่น คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก และ โปรเจคเตอร์

๓. ชุดปฏิบัติการ

- กำหนดประเด็นที่ต้องทำดังนี้ เช่น
 ๑. เก็บข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเช่น แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม ประวัติและความเป็นมาของ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย
 ๒. ลงพื้นที่คุยกับภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น พระสงฆ์ เครือข่ายเพื่อให้ได้เห็นถึง รูปแบบของการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรม
 ๓. พัฒนากิจกรรมถนนศิลปวัฒนธรรม เช่น การทำโลโก้ สัญลักษณ์เมืองเชียงใหม่ การทำตุ๊กต่านนา การทำแลนด์มาร์คไว้ถ่ายรูป

๔. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ เรื่อง การพัฒนาถนน ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or guided interviews) โดยมีขั้นตอนการสร้างดังนี้

๑) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการพัฒนาถนน ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ รูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัด เชียงราย เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การพัฒนา แอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย

๒) ศึกษาข้อมูลการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ประกอบไปด้วย

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาข้อมูล บริบทและศักยภาพการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิง สร้่างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย โดยรวบรวมข้อมูลทั่วไปและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่ เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งลงภาคสนามโดย การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคลากรของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนราชการและ ชุมชนเจ้าของวัฒนธรรม รวมทั้งการประเมินบทบาท การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แล้ว จึงสรุปและอภิปรายผลการวิจัยผ่าน กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและตรวจสอบข้อมูล

ขั้นตอนที่ ๒ วิเคราะห์บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจากความคิดเห็นของ ประชาชนเจ้าของ วัฒนธรรม โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการสะท้อนบทบาทหน้าที่ของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน การปฏิบัติตามมาตรฐานการให้บริการสาธารณะ ด้านการพัฒนา ถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดย แบบสอบถามความคิดเห็นดังกล่าวจะสร้างจากองค์ความรู้ รวบรวมที่สัมพันธ์กับแนวทางการพัฒนายุทธศาสตร์ การอนุรักษ์และส่งเสริมการพัฒนาถนน ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เป็นรายด้าน ประกอบด้วย ๑. บทบาทด้านการอำนวยความสะดวก ๒. บทบาทด้านการเชื่อมโยงเครือข่าย และ ๓. บทบาท ด้าน ผู้ดำเนินการหลัก โดยการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นจึงน าผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งจากการสัมภาษณ์และแบบสอบถามมาเป็นแนวทางในการ ออกแบบ ยุทธศาสตร์การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับบริบทการ ดำเนินการส่งเสริมวัฒนธรรมต่อไป

ขั้นตอนที่ ๓ การพัฒนายุทธศาสตร์อนุรักษ์และส่งเสริมการพัฒนาถนน ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเริ่มต้นจากการ การสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและ ภายนอก ด้วยเทคนิค SWOT Analysis และ SWOT Matrix เพื่อประมวลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะสู่การ พัฒนายุทธศาสตร์

อันเป็นฐานสำคัญกับการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์และเป้าหมาย รวมถึงการจัดการเชิงนโยบายที่สอดคล้องกับการจัดการอนุรักษ์และส่งเสริมการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถ นำไปสู่การประยุกต์ใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ รวมทั้งใช้ประโยชน์เชิงปฏิบัติการได้ต่อไป

๓) กำหนดข้อคำถามการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และร่างข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยแบ่งออกเป็น ๓ ข้อคำถาม ประกอบด้วย

คำถามข้อที่ ๑ การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ มีความสำคัญ อย่างไรบ้าง ?

คำถามข้อที่ ๒ พัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย มีวิธีการพัฒนา ในรูปแบบไหน อย่างไรบ้าง ?

คำถามข้อที่ ๓ องค์ความรู้รูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ควรจะมีรูปแบบ และวิธีการเผยแพร่ ผู้สาธารณชนได้ อย่างไรบ้าง?

๔) นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ คน เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา ผลการวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์

๕) แก้ไขการพิมพ์ผิดและปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและนำไปใช้จริง

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบไปด้วยดังนี้คือ

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ผู้วิจัยได้รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทั้งด้านเอกสารแบบสัมภาษณ์และภาคสนาม แล้วจับประเด็นเนื้อหาสาระไปพร้อมกันนำมาสรุปเป็นผลการวิจัยเป็นรูปแบบความเรียงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยนำเสนอ

๒) การตรวจสอบข้อมูล หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว จะต้องทำการตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ ข้อมูล โดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) ได้แก่

๒.๑ การตรวจสอบ ด้านข้อมูล โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่ง

บุคคลที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ ถ้าข้อมูลต่างสถานที่จะเหมือนกันหรือไม่ และถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่

๒.๒ การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกตหรือสัมภาษณ์

๒.๓ การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีสังเกตควบคู่ไปกับการซักถาม กรณีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

๓) สรุปแนวทางหรือรูปแบบในการพัฒนา รูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ รวมถึงปัญหาและข้อเสนอแนะที่ได้จากกลุ่มสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ก่อนจะมีการประมวลผลและพัฒนาเป็นรูปแบบมีส่วนร่วมทั้งมาตรฐาน (ขั้นการพัฒนาตัวแบบ (Develop Model) เพื่อนำเข้าสู่การวิจัยเชิงเอกสารและคุณภาพ นวัตกรรม

๖. สรุปกระบวนการวิจัย

กระบวนการวิจัยเรื่อง การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปได้ดังนี้คือ

๑) ศึกษารวบรวมเอกสารแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

๒) เก็บรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริงเพื่อให้เห็นถึงรูปแบบและกระบวนการพัฒนางานวิจัยโดยสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants) จากการศึกษาของหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อสรุปประเด็นการนำไปสู่การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

๓) สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยี ปรากฏท้องถิ่น ผู้นำชุมชน เพื่อระดมแนวคิด มุมมองที่มีผลต่อการเก็บข้อมูลจากการ

สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และนำไปสู่การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อให้ได้มาซึ่งการพัฒนากฎเกณฑ์วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๔) เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อหาข้อมูลสรุปในเชิงสถิติจากการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อนำไปสู่การประมวลผลข้อมูล และศึกษาเชิงความสัมพันธ์ถึงมุมมองของ รูปแบบของกฎเกณฑ์วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเก็บรวบรวมจากแบบสอบถาม แสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน

๕) สรุปผลการวิจัยที่ได้คือ มีป้ายจุดถ่ายรูปไว้ตรงหน้าวัดเจดีย์หลวง และ ริมน้ำโขง/ มีตุ๊กล้านนาไว้ ๒ ข้างทางถนน

๖) นำเสนอผลงานวิจัย ทั้งในระดับชาติ และนานาชาติ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาบทความวิจัยเรื่อง การพัฒนากฎเกณฑ์วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปได้ ดังนี้คือ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม ภาคเอกสารเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องส่วนภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผลที่ได้คือ มีป้ายจุดถ่ายรูปไว้ตรงหน้าวัดเจดีย์หลวง และ ริมน้ำโขงตลอดจนถึงมีตุ๊กล้านนาไว้ ๒ ข้างทางถนน

การอภิปรายผล

จากการศึกษาบทความวิจัยเรื่อง การพัฒนากฎเกณฑ์วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งมีงานวิจัยที่สอดคล้องของ มานิตย์ ไชยภักดิ์ งานวิจัยเรื่อง การสร้างคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเวียงเชียงใหม่ อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตเวียงเชียงใหม่ที่ พบในปัจจุบันนั้นหลอมรวมมาจากความหลากหลายของกลุ่มประชาชนที่โยกย้ายเข้ามาอยู่เวียงเชียงใหม่ในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ โดยมีแม่น้ำโขงเป็นจุดศูนย์กลาง ก่อนจะเข้าสู่ยุคเร่งรัดพัฒนาชนบทส่งผลให้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาต่าง ๆ เปลี่ยนไปจาก ๒ ปัจจัยคือ (๑) ปัจจัยภายใน อันเนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนอาชีพของประชาชนซึ่งต้องรับแรงทำมาหากิน ให้ความสำคัญ

กับประเพณีพิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ น้อยลง (๒) ปัจจัยภายนอก เป็นผลมาจากโครงการพัฒนาที่มุ่งยกระดับให้เชียงใหม่เป็นพื้นที่เศรษฐกิจการค้าชายแดน นับตั้งแต่ต้นนโยบายการเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า มาจนถึงการเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษโดยการวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้กิจกรรมการจัดทาก้อมและการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสร้างคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชียงใหม่ใน ๕ ด้าน คือ (๑) คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดีที่เป็นแหล่งเรียนรู้และสาธารณสมบัติที่สำคัญ ของชาติ (๒) คุณค่าเชิงวัฒนธรรมและสัญลักษณ์ อันถิ่นฐานบ้านเกิดแห่งบรรพชนของชาวยวนและต้นกำเนิดพุทธศิลป์เชียงใหม่ (๓) คุณค่าเชิงสังคม ในฐานะเป็นเมืองโบราณที่ยังมีชีวิต เป็นเมืองท่าที่สานสายสัมพันธ์ระหว่างประชาชนสองฝั่งแม่น้ำโขงและเมืองท่าเชียงใหม่ (๔) คุณค่าเชิงความเชื่อ ศาสนา การวางผังที่ตามจักรวาลคติและ (๕) คุณค่าเชิงความงาม ที่มีมนต์เสน่ห์จากความงามของแหล่งโบราณคดีท่ามกลางสภาพธรรมชาติทั้งภูเขา ทุ่งนาและแม่น้ำโขง นำไปสู่การจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนโดยกลุ่มคุณค่าเชียงใหม่ ที่นำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่พบมาออกแบบเป็นกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวชมเมืองโดยรถราง จักรยาน และฐานกิจกรรมสร้างประสบการณ์ คุณค่าเชียงใหม่ เช่น บ้านขนม บ้านชะปะอาหาร บ้านร้อยซิง บ้านหอมเมือง บ้านสวยดอก เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาบทความวิจัยเรื่อง การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีข้อเสนอแนะ ดังนี้คือ

๑. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการวางแผนนโยบายการขับเคลื่อนระดับมหภาคและภาครัฐในระดับท้องถิ่นและให้การส่งเสริมการพัฒนาในระดับชุมชน

๒. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมในลักษณะของการให้ความรู้เพื่อกระตุ้นให้เกิดมิติการเรียนรู้การสนับสนุนในด้านของการสร้างเครือข่ายของชุมชนและเครือข่ายทางด้านความรู้วิชาการ

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเถปิฎกั ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____ . พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย

ราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปกรณวิเสสภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาปกรณ์วิเสส. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๙.

_____ . อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาปกรณ์วิเสส. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬา

ลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____ . ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาฎีกา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ

ราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชา

สังคมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสาน ปกป้องคุ้มครองจารีตประเพณี ภูมิปัญญา และ
ศิลปวัฒนธรรม, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑.

กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, ศักยภาพในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน นวัตกรรม

ข้อมูล ทูมมนุษย์, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑.

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๖ เชียงใหม่, การส่งเสริมการท่องเที่ยวอำเภอ

เชียงแสนจังหวัดเชียงราย, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊ค) ๒๕๕๘.

ศักรินทร์ มงคลอิทธิ, รูปแบบและกระบวนการพัฒนาการพัฒนาเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย,

(กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊ค) ๒๕๕๘.

วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, การอนุรักษ์และจัดการมรดกทางวัฒนธรรม: โครงการความร่วมมือระหว่าง

ภาคผนวก ข

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ มีการนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

๑. กิจกรรมด้านวิชาการการเรียนการสอน

นำผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยไปใช้กับการบรรยายสอนในระดับปริญญาตรี ที่วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย ที่เป็นวิชาพื้นฐาน ๔ รายวิชา คือ พระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาไทย และพระพุทธศาสนาในโลก ปัจจุบัน วัฒนธรรมไทย มนุษย์กับสังคม ซึ่งผู้วิจัยได้มอบบทความให้อาจารย์ผู้สอนทั้ง ๓ ท่าน เพื่อใช้ประกอบ ในการสอนในภาคทฤษฎีและนำไปสู่ภาคปฏิบัติ

๒. กิจกรรมด้านการเผยแพร่

๑. เผยแพร่งานวิจัยในระดับชาติ

๒. เผยแพร่งานวิจัยในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ ห้องเรียน หน่วยวิทยาบริการ

๓. เผยแพร่งานวิจัยให้กับ วัด บ้าน โรงเรียน ราชการ ชุมชน ในอำเภอเชียงแสน และ ๑๘ อำเภอในจังหวัดเชียงราย

ข้อเสนอแนะ

๑. ควรมีการทำงานวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมมรดกวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่กับประเทศอาเซียน”

๒. ควรมีการทำงานวิจัยเรื่อง “การนำศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ไปประยุกต์ใช้กับหลักสูตรการเรียนการสอนของคณะสงฆ์ในจังหวัดเชียงราย”

๓. ควรมีการทำงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่สู่ระดับโลก”

๔. ควรมีการทำงานวิจัยเรื่อง “คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม ในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมประเพณี
ที่ดิงามของเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย”

ภาคผนวก ค

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรมที่ได้

ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

คำถามการวิจัย	ระเบียบวิธีวิจัย	กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
การพัฒนาถนน ศิลปวัฒนธรรม เชิงสร้างสรรค์ มีความสำคัญ อย่างไรบ้าง	<ul style="list-style-type: none"> - เก็บข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเช่น การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ จังหวัดเชียงราย - ลงพื้นที่คุยกับภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น พระสงฆ์ เครือข่าย เพื่อให้ได้เห็นถึงการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ 	<ul style="list-style-type: none"> - สัมภาษณ์/ ประชุมกลุ่มย่อย 	มีการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
การพัฒนา รูปแบบของถนน ศิลปวัฒนธรรม เชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย มีวิธีการพัฒนา ในรูปแบบไหน อย่างไรบ้าง	<ul style="list-style-type: none"> - เก็บข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเช่น การพัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย - ลงพื้นที่คุยกับภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น พระสงฆ์ เครือข่าย เพื่อให้ได้เห็นถึงการพัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 	<ul style="list-style-type: none"> - สัมภาษณ์/ ประชุมกลุ่มย่อย 	ได้พัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสนจังหวัดเชียงราย

<p>องค์ความรู้ รูปแบบการ พัฒนาถนน ศิลปวัฒนธรรม เชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ควรมีรูปแบบ และวิธีการ เผยแพร่ สู่ สาธารณชนได้ อย่างไรบ้าง</p>	<p>- เก็บข้อมูลจากเอกสารและ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเช่น องค์ความรู้รูปแบบการพัฒนา ถนนศิลปวัฒนธรรมเชิง สร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ - ลงพื้นที่คุยกับภาครัฐ องค์กร ปกครองท้องถิ่น พระสงฆ์ เครือข่าย เพื่อให้ได้เห็นถึงองค์ ความรู้รูปแบบการพัฒนาถนน ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่</p>	<p>- สัมภาษณ์/ ประชุมกลุ่มย่อย</p>	<p>มีองค์ความรู้ รูปแบบการพัฒนา ถนน ศิลปวัฒนธรรม เชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่</p>
--	---	--	---

สรุปจากตารางดังกล่าวข้างต้นทราบว่างานวิจัยชิ้นนี้เป็นเชิงเอกสาร และ สํารวจ ประชุมกลุ่ม
ย่อย ประกอบไปด้วยดังนี้คือ

- ๑) มีการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
- ๒) ได้พัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
- ๓) มีองค์ความรู้รูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่
จังหวัดเชียงใหม่

ภาคผนวก ง

แบบสอบถาม/สัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ การประชุมเสวนากลุ่มย่อย

แผนงานวิจัยเรื่อง “The City of Art : รูปแบบการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่”

และโครงการย่อยที่ ๑ : รูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โครงการย่อยที่ ๒ : การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรม

เชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โครงการย่อยที่ ๓ : ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรม

และการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

โครงการย่อยที่ ๔ : การพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

ณ วัดพระธาตุผาเงา ตำบลเวียง อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

ในวันเสาร์ ที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔ เวลา ๐๘.๐๐ น. ถึงเวลา ๑๖.๐๐ น.

ณ วัดพระธาตุผาเงา อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๑. รูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่
จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบไปด้วยอะไรบ้าง ?

.....

.....

.....

.....

.....

โดยผู้วิจัยเสนอไว้ว่า จะอนุรักษ์พื้นที่โบราณสถาน ประกอบไปด้วย โบราณสถานวัดเจดีย์
หลวง ในเมืองโบราณเชียงใหม่

กิจกรรมที่จะทำคือ ทำแผนผังการท่องเที่ยวไว้หน้าวัดเจดีย์หลวง / ทำแผนนโยบายร่วมกับเทศบาลเชียงใหม่/กิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยว มัคคุเทศก์/ที่พักนักท่องเที่ยว/ส่งเสริมชุมชนให้มีรายได้ด้านอาหาร/ของที่ระลึก/ดนตรีพื้นเมือง/ผลิตภัณฑ์ชุมชน/สร้างนักวิจัยท้องถิ่น

๒. การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ มีรูปแบบ และวิธีการ เช่นไรบ้าง ?

โดยผู้วิจัย เสนอที่จะพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมในอำเภอเชียงใหม่ ประกอบไปด้วย เริ่มต้นที่ วัดพระธาตุเจดีย์หลวง กิจกรรมที่จะทำประกอบไปด้วย

- การทำโลโก้ สัญลักษณ์เมืองเชียงใหม่
- การทำตุ๊กต่านนา
- การทำแลนด์มาร์คไว้ถ่ายรูป

ภาคผนวก จ
รูปภาพกิจกรรมดำเนินการวิจัย

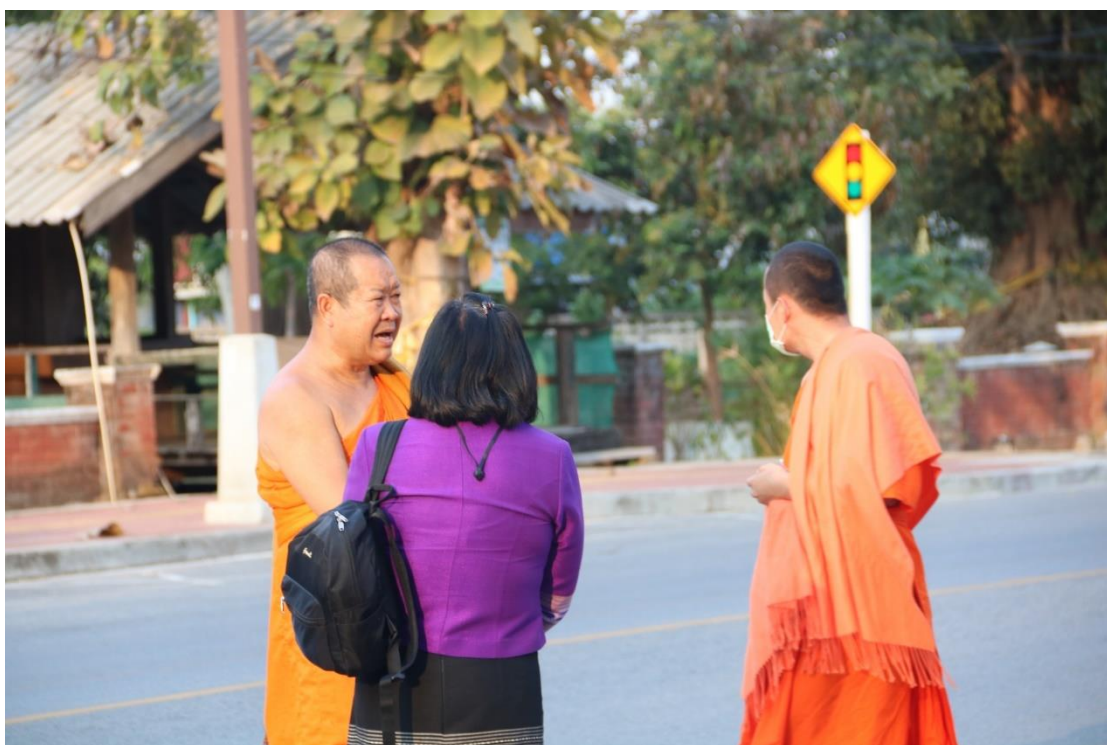
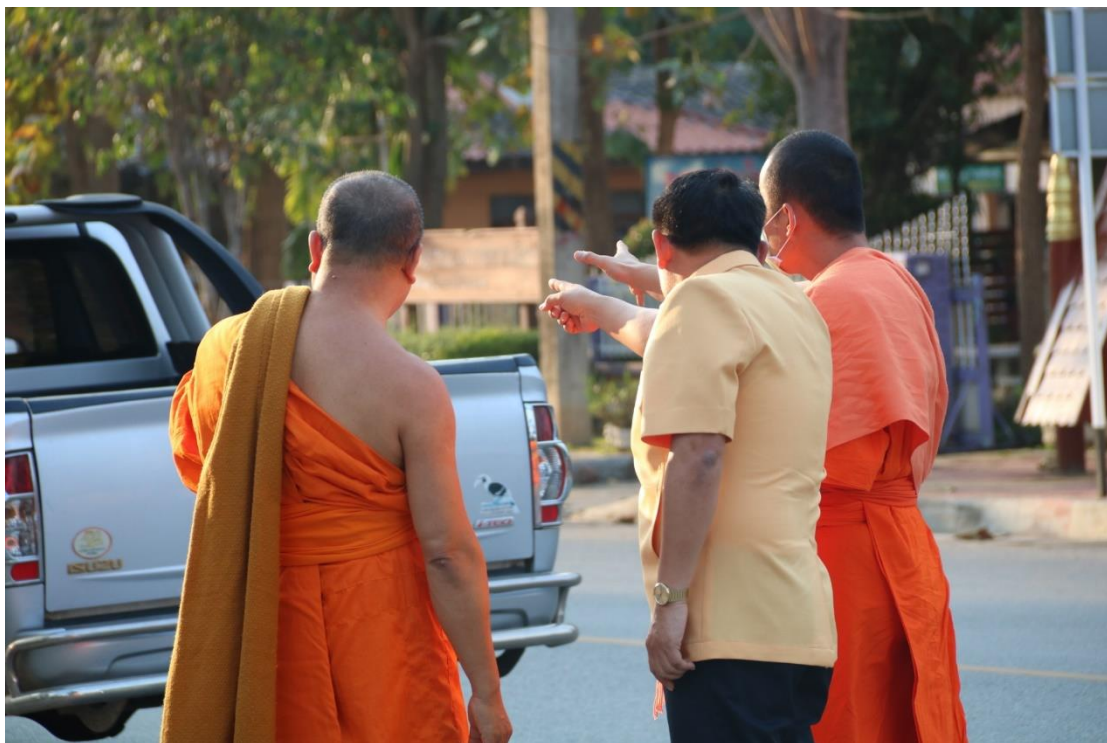

ภาคผนวก ฉ
ประวัติคณะผู้วิจัย

๑. ที่ปรึกษาโครงการวิจัย

ชื่อ-นามสกุล : ดร.ฤทธิชัย แกมมาก
 หน่วยงาน : อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์เชียงราย
 ที่อยู่ : ถนนฤทธิประศาสน์ ตำบลเวียง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย
 รหัสไปรษณีย์ ๕๗๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๕๓-๗๑๕๘๗๖

๒. หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ -นามสกุล : พระครูธีรศาสน์ไพศาล
 (ภาษาอังกฤษ) : Phrakruteerasatpaisan
 ตำแหน่ง : อาจารย์
 หน่วยงาน : วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 สถานที่อยู่ : ถนนฤทธิประศาสน์ ตำบลเวียง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย
 รหัสไปรษณีย์ ๕๗๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๕๓-๗๑๕๘๗๖
 โทรสาร ๐๕๓-๗๑๕ ๘๗๖
 Mobile : ๐๙๕-๖๗๙-๕๘๘๘
 E-mail : Thanit_loonlawan@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

พธ.บ. พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 พธ.ม. พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 พธ.ด. พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสรุปโครงการวิจัย

สัญญาเลขที่ MCU RS 800764006

ชื่อโครงการ การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

หัวหน้าโครงการ พระครูธีรศาสน์ไพศาล

ส่วนงาน สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ โทรศัพท์ ๐๙๕-๖๗๙-๕๘๘๘

Email: Thanit_loonlawan@hotmail.com

ความเป็นมาและความสำคัญ

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้ดำเนินโครงการถนนสายวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ จนถึงปัจจุบัน โดยมีโครงการที่เข้าร่วม แล้วจำนวน ๒๒ แห่ง และมีโครงการที่ได้รับงบประมาณอย่างต่อเนื่องจำนวน ๔ แห่ง ซึ่งในแต่ละปีกรมส่งเสริมวัฒนธรรมได้ส่งแบบสำรวจการขอเข้าร่วมโครงการถนนสายวัฒนธรรม แต่ละจังหวัดทั่วประเทศได้สมัครเข้าร่วมโครงการไม่น้อยกว่า ๕๐ โครงการต่อปี และกิจกรรมที่ส่งเสริมให้มีในถนนสายวัฒนธรรมในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑¹ ได้แก่ การส่งเสริมให้ศิลปินพื้นบ้านมีรายได้ และการสาธิต พร้อมจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งในการจัดกิจกรรมดังกล่าวสามารถทำให้ถนนสายวัฒนธรรมมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ ๒๕ และมีผู้เยี่ยมชมถนนสายวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓๐

ในการนี้ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม เห็นควรดำเนินโครงการถนนสายวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฯ โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ เพื่อให้สังคมตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญา พัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างความเข้มแข็งของบุคลากร องค์กรภาคีและแหล่งเรียนรู้ ทางวัฒนธรรมโดยมีพันธกิจในการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม ในการอนุรักษ์ พื้นฟู สืบสาน ปกป้องคุ้มครองจารีตประเพณี ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนเสริมสร้างค่านิยมที่เหมาะสมในสังคม

¹ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๖ เชียงใหม่, เมืองเชียงใหม่ : ถนนสายวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊ค) ๒๕๕๘, หน้า ๘๖.

ส่งเสริม สนับสนุนการนำเนื้อหาสาระทางวัฒนธรรม มาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เห็นควรดำเนินโครงการ ถนนสายวัฒนธรรมขึ้น โดยร่วมกับชุมชนในพื้นที่คัดเลือก เส้นทางที่สะท้อนเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่โดดเด่นออกมาให้เห็น อย่างเป็นทางการ เช่น อาคาร สถาปัตยกรรมในย่านชุมชนเก่าแก่โบราณ ตลาด วัด โบราณสถาน ศาสนสถาน และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่แสดงมา ให้เห็นในลักษณะของอาชีพ ความรู้เชิงช่าง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกิจกรรมทางศิลปะ ดนตรี ฯลฯ ซึ่งถนนสายวัฒนธรรมจะได้รับการพัฒนาให้เป็นพื้นที่สาธารณะ ให้เยาวชนและประชาชนได้มีโอกาสแสดงออกทางศิลปะ และวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ หรือเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้และการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่งด้วย

นอกจากนี้ โครงการถนนสายวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ จะช่วยในการกระตุ้นจิตสำนึกให้ประชาชนเกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น จนเกิดการอนุรักษ์และพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนและของชาติอย่างยั่งยืน และใช้มรดกทางวัฒนธรรมในการสร้างการมีส่วนร่วมและสร้างความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้เกิดแก่ชุมชน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการเพิ่มมูลค่าของทุนทางวัฒนธรรมด้วย ทั้งนี้ได้กำหนดดำเนินโครงการใน ๓๐ แห่ง ที่มีความสนใจเข้าร่วมโครงการ โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรมจะพิจารณาจากศักยภาพของทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่และความพร้อมของชุมชนเป็นสำคัญ

อำเภอเชียงแสนได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วตลอด ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมา ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายการค้าต่างประเทศ โดยเชียงแสนได้รับการประกาศเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดเชียงราย ภายใต้กรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion - GMS) เมืองเชียงแสนเป็นเมืองโบราณที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดของแคว้นล้านนา หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีแสดงให้เห็นปรากฏว่าเมืองเชียงแสนมีการพัฒนาเนื่องจากเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจการปกครอง ศาสนาและศิลปกรรม เมืองเชียงแสนในปัจจุบันได้มีการยกฐานะเป็นอำเภอเชียงแสนที่เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงราย ในปี ๒๕๐๐ อำเภอเชียงแสน ได้มีการพัฒนาอนุรักษ์โบราณสถานและวัตถุโบราณมานาน กรมศิลปากรได้มีการบูรณะ จัดสภาพภูมิทัศน์รอบโบราณสถานขึ้นเป็นอนุสรณ์สถาน เพื่อการสงวนรักษาคุณค่าที่เป็นมรดกของล้านนา และเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมของล้านนาที่มีความสำคัญของประเทศไทย โบราณสถานของเมืองเชียงแสนทั้งภายในและนอกเมืองส่วนใหญ่ได้รับการขุดค้น ขุดแต่ง บูรณปฏิสังขรณ์ และปรับปรุงภูมิทัศน์แล้ว โดยเฉพาะกำแพงเมือง ป้อม คูเมือง รวมถึงวัดวาอารามต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นอย่างเข้มข้น ในช่วง ๑๐ ปีที่

ผ่านมา ด้วยนโยบายของทางจังหวัดที่ผลักดันเชียงใหม่ขึ้นเป็นแหล่งมรดกโลกเมืองเชียงใหม่ปัจจุบัน ส่วนใหญ่มีสภาพเป็นเมือง²

เนื่องจากเป็นที่ตั้งของตัวอำเภอเชียงใหม่และเทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่ พื้นที่เต็มไปด้วยอาคารสิ่งปลูกสร้างทั้งของส่วนราชการและเอกชน รวมถึงบ้านเรือนราษฎร ร้านค้า ตลาด ท่าเรือ วัด สถานศึกษา บ้านพักและรีสอร์ท หน่วยงาน ด้านการค้า ศิลปกรรม การท่องเที่ยว และพิพิธภัณฑ์ โดยมีโบราณสถานแทรกตัวอยู่เป็นระยะพื้นที่ด้านทิศใต้ภายในเมืองมีสภาพเป็นชุมชนหนาแน่นน้อยกว่าพื้นที่ด้านทิศเหนือ บางส่วนเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ทั้งทำนา ทำไร่ และสวนผลไม้ พื้นที่นอกเมืองส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม บางส่วนเป็นชุมชนเมือง นิคมอุตสาหกรรม และป่าไม้ สถานที่สำคัญต่างๆ ของเชียงใหม่ ล้วนมีประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์และตำนานท้องถิ่น พื้นที่ภายในและโดยรอบเชียงใหม่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมากมาย ทั้งทางประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทั้งยังเป็นแหล่งค้าขายระหว่างประเทศที่สำคัญ มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจมากมาย แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ เช่น เมืองโบราณเชียงใหม่ เมืองโบราณเชียงใหม่ วัดเจดีย์หลวง วัดพระธาตุจอมกิติ วัดพระธาตุผาเงา วัดป่าสัก วัดพระเจ้าล้านทอง วัดพระยืน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ น้ำตกบ้านไร่ สบรวกหรือสามเหลี่ยมทองคำ เวียงเชียงใหม่หรือเวียงสบบวก พระธาตุคอกปุเข้า หอผืน อุทยานสามเหลี่ยมทองคำ พิพิธภัณฑ์บ้านผืน เวียงหนองล่อง ทะเลสาบเชียงใหม่ และยังเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ไทยวน ไทลื้อ อุโล้อาชาดอยสะง่า ม้งชาวบ้านธารทอง เข้าบ้านห้วยกว๊าน ส่วนประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวเชียงใหม่ เช่น ปอยหลวง ทานสลาก สืบชะตาเมือง พ.ศ. ๒๕๓๐ เมืองเชียงใหม่ได้รับการบรรจุเป็นโครงการบูรณะและอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์แห่งชาติ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๖ มีเป้าหมายที่จะสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับเมืองเชียงใหม่และบริเวณในพื้นที่เป้าหมาย เพื่อการดำเนินงานปรับปรุงบูรณะโบราณสถานและสภาพภูมิประเทศ ให้เกิดบรรยากาศ เพื่อให้เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์สูงสุด³

การส่งเสริมการท่องเที่ยวอำเภอเชียงใหม่ด้านการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ จังหวัดเชียงใหม่และการที่จะให้คนในพื้นที่ตระหนักถึงโบราณสถานซึ่งเป็นมรดกล้ำค่าของจังหวัด

² สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ ๖ เชียงใหม่, เชียงใหม่ : ถนนสายวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊ค) ๒๕๕๘, หน้า ๘.

³ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ ๖ เชียงใหม่, โบราณสถานเมืองเชียงใหม่ : ถนนสายวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊ค) ๒๕๕๘, หน้า ๖.

ชายแดน การจัดกลยุทธ์ทางการตลาดที่จำเป็นเป็นในการสร้างเสริมเศรษฐกิจฐานรากเพื่อให้เกิดรูปธรรมและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดมีความจำเป็นจะต้องให้ชุมชนมีบทบาทในการบริหารจัดการด้านแผนงานดำเนินงานต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพของพื้นที่และความพร้อมของประชาชน การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะต้องกระตุ้นให้การมีส่วนร่วมของชุมชนเข้ามามีบทบาทรับผิดชอบและเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวทำให้เกิดการร่วมมือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย

เมืองเชียงใหม่ปัจจุบัน ส่วนใหญ่มีสภาพเป็นเมือง เนื่องจากเป็นที่ตั้งของตัวอำเภอเมืองเชียงใหม่และเทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่ พื้นที่เต็มไปด้วยอาคารสิ่งปลูกสร้างทั้งของส่วนราชการและเอกชน รวมถึงบ้านเรือนราษฎร ร้านค้า ตลาด ท่าเรือ วัด สถานศึกษา บ้านพักและรีสอร์ทท หน่วยงานด้านการค้า ศุลกากร การท่องเที่ยว และพิพิธภัณฑ์ โดยมีโบราณสถานแทรกตัวอยู่เป็นระยะพื้นที่ด้านทิศใต้ภายในเมืองมีสภาพเป็นชุมชนหนาแน่นน้อยกว่าพื้นที่ด้านทิศเหนือ บางส่วนเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ทั้งทำนา ทำไร่ และสวนผลไม้ พื้นที่นอกเมืองส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม บางส่วนเป็นชุมชนเมือง นิคมอุตสาหกรรม และป่าไม้ สถานที่สำคัญต่างๆ ของเชียงใหม่ล้วนมีประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์และตำนานท้องถิ่น พื้นที่ภายในและโดยรอบเชียงใหม่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมากมาย ทั้งทางประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทั้งยังเป็นแหล่งค้าขายระหว่างประเทศที่สำคัญ มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจมากมาย แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ เช่น เมืองโบราณเชียงใหม่ เมืองโบราณเชียงแสนน้อย วัดเจดีย์หลวง วัดพระธาตุจอมกิตติ วัดพระธาตุผาเงา วัดป่าสัก วัดพระเจ้าล้านทอง วัดพระยืน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่ น้ำตกบ้านไร่ สบรวกหรือสามเหลี่ยมทองคำ เวียงเชียงใหม่หรือเวียงสบรวก พระธาตุดอยปู่เข้า หอฝิ่น อุทยานสามเหลี่ยมทองคำ พิพิธภัณฑ์บ้านฝิ่น เวียงหนองล่อง ทะเลสาบเชียงใหม่ และยังเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ไทยวน ไทลื้อ อู๋โล่อาข่าดอยสะเก็๋ ม้งชาวบ้านธารทอง เข้าบ้านห้วยกว๊าน ส่วนประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวเชียงใหม่ เช่น ปอยหลวง ทานสลาก สืบชะตาเมือง ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ รูปแบบและกลไกการดำเนินงานการสาธารณสุขมูลฐานได้พัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม และการพัฒนาหมู่บ้านการดำเนินงานเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่อย่างต่อเนื่องและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗

ผู้วิจัยสนใจในการที่จะศึกษา การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ และพัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ตลอดจนจนถึงนำรูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงรายไปสร้างชุดองค์ความรู้แล้วเผยแพร่แก่สาธารณชน

๒. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย (Research Objectives)

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนารูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๑.๒.๓ เพื่อนำรูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย (Methods)

กระบวนการวิจัยเรื่อง การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปได้ดังนี้คือ

๑. ศึกษารวบรวมเอกสารแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

๒) เก็บรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริงเพื่อให้เห็นถึงรูปแบบและกระบวนการพัฒนางานวิจัย โดยสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants) จากการมีส่วนร่วมของหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อสรุปประเด็นการนำไปสู่การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

๓) สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยี ประชาชนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน เพื่อระดมแนวคิด มุมมองที่มีผลต่อการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และนำไปสู่การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อให้ได้มาซึ่งการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๔) เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อหาข้อมูลสรุปในเชิงสถิติจากการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อนำไปสู่การประมวลผลข้อมูล และศึกษาเชิงความสัมพันธ์ถึงมุมมองของ รูปแบบของถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเก็บรวบรวมจากแบบสอบถาม แสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ประชาชนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน

๕) สรุปผลการวิจัยที่ได้คือ มีป้ายจุดถ่ายรูปไว้ตรงหน้าวัดเจดีย์หลวง และ ริมน้ำโขง/ มีตุ๊กล้านนาไว้ ๒ ข้างทางถนน

๖) นำเสนอผลงานวิจัย ทั้งในระดับชาติ และนานาชาติ

๕. อภิปรายผลการวิจัย (Discussion)

จากการศึกษางานวิจัยเรื่อง รูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีงานวิจัยที่สอดคล้องดังนี้คือของ มานิตย์ ไชยภิติ งานวิจัยเรื่อง การสร้างคุณค่าวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเวียงเชียงใหม่อำเภอเวียงเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตเวียงเชียงใหม่ที่พบในปัจจุบันนั้นหลอมรวมมาจากความหลากหลายของกลุ่มประชาชนที่โยกย้ายเข้ามาอยู่เวียงเชียงใหม่ในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ โดยมีแม่น้ำโขงเป็นจุดศูนย์กลาง ก่อนจะเข้าสู่ยุคเร่งรัดพัฒนาชนบทส่งผลให้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาต่าง ๆ เปลี่ยนไปจาก ๒ ปัจจัยคือ (๑) ปัจจัยภายใน อันเนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนอาชีพของประชาชนซึ่งต้องรับแรงทำมาหากิน ให้มีความสำคัญกับประเพณีพิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ น้อยลง (๒) ปัจจัยภายนอก เป็นผลมาจากโครงการพัฒนาที่มุ่งยกระดับให้เชียงใหม่เป็นพื้นที่เศรษฐกิจการค้าชายแดน นับตั้งแต่ นโยบายการเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า มาจนถึงการเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษโดยการวิจัย ในครั้งนี้ได้ใช้กิจกรรมการจัดกาดก๋อและการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสร้างคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชียงใหม่ใน ๕ ด้าน คือ (๑) คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์โบราณคดีที่เป็นแหล่งเรียนรู้และสาธารณสมบัติที่สำคัญ ของชาติ(๒) คุณค่าเชิงวัฒนธรรมและสัญลักษณ์อันถิ่นฐานบ้านเกิดแห่งบรรพชนของชาวยวนและต้นก าเนียดพุทธศิลป์เชียงใหม่(๓) คุณค่าเชิงสังคม ในฐานะเป็นเมืองโบราณที่ยังมีชีวิต เป็นเมืองท่าที่สานสายสัมพันธ์ระหว่างประชาชนสองฝั่งแม่น้ำ โขงและเมืองท่าเชียง (๔) คุณค่าเชิงความเชื่อศาสนา การวางผังที่ตามจักรวาลคติและ (๕) คุณค่าเชิงความงาม ที่มีมนต์เสน่ห์จากความงามของแหล่งโบราณคดีท่ามกลางสภาพธรรมชาติทั้งภูเขา พุงนาและแม่น้ำโขง นำไปสู่การจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนโดยกลุ่มคุณค่าเชียงใหม่ ที่นำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่พบมาออกแบบเป็นกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวชมเมืองโดยรถรางจักรยาน และฐานกิจกรรมสร้างประสบการณ์คุณค่าเชียงใหม่ เช่น บ้านขนม บ้านชะปะอะอาหาร บ้านร้อยชิง บ้านหอมเมือง บ้านสวยดอก เป็นต้น

ประสิทธิ์ สว่างศรี งานวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการพื้นที่โบราณสถานเมืองเชียงใหม่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า เมืองเชียงใหม่เป็นพื้นที่เมืองโบราณที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งในทางโบราณคดี และเอกสารทางประวัติศาสตร์ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากซากทางโบราณคดี มีจำนวนวัดทั้งที่เป็นวัดร้างและวัดที่ถูกนำกลับมาบูรณะใช้ใหม่ จำนวนทั้งสิ้น ๗๖ แห่งในพื้นที่กำแพงเก่าเมืองเชียงใหม่ซึ่งมีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ ๒.๕ ตารางกิโลเมตร ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือประเด็นทางด้านที่ดิน เนื่องจากจำนวนของแหล่งโบราณสถานที่จะกระจายตัวอยู่ทั่วไปในเมือง ในพื้นที่ดินบางส่วนเป็นกรรมสิทธิ์ของกรมธนารักษ์โดยมีกรมศิลปากรเป็นผู้ดูแล (จำนวนวัดร้างทั้งสิ้น ๒๕ แห่งมีประเด็นการบุกรุกที่ดินของชาวชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๘๘ ของจำนวนหลักฐานทางโบราณคดีในทั้งหมด จากข้อมูลของโครงการบูรณะและอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ ปี พ.ศ. ๒๕๔๘) และบางส่วนเป็นที่ดินส่วนบุคคล ซึ่งประเด็นความขัดแย้งในเชิงของที่ดินนี้เป็นหนึ่งในปัญหาหลักของการอนุรักษ์และจัดการมรดกทางโบราณคดีเหล่านั้น

ปัจจุบันกรมศิลปากรและเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน มีนโยบายที่จะคลี่คลายประเด็นปัญหาดังกล่าว เพื่อสร้างกระบวนการจัดการร่วมกันระหว่างชุมชน หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องหรือองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ อันจะก่อให้เกิดการผลักดันเข้าสู่การเป็นมรดกโลกในรูปแบบของมรดกที่ยังคงมีชีวิต (Living Heritage) การศึกษาในครั้งนี้จึงมีเป้าหมายในการค้นหาแนวทางการจัดการร่วมกันดังกล่าว ระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้องและชุมชนที่มีผลกระทบ เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป กรอบแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้สามารถจำแนกออกได้เป็น ๔ แนวคิดและวรรณกรรมหลักคือ แนวคิดการอนุรักษ์ในระดับนานาชาติ พัฒนาการแนวคิดและการปฏิบัติ สุนีย์ บริสุทธิ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การส่งเสริมความตระหนักของชุมชนเชียงแสนต่อคุณค่าด้านโบราณสถานเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบว่า แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถาน ไว้อย่างยั่งยืน สืบไปถึงลูกหลาน อีกทั้งยังมีแนวทางให้ชาวเชียงแสนสามารถสร้างรายได้ จากโบราณสถาน ในรูปแบบของการให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมกับประวัติศาสตร์ความเป็นมา อันยาวนานของเชียงแสน และมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีได้ด้วยตนเอง และมีความเข้าใจอย่างถูกต้องว่าเงินรายได้จากการท่องเที่ยวมีได้ เป็นเป้าหมายสูงสุดของคนชุมชน การท่องเที่ยวเป็นเพียงเครื่องมือในการสร้างรายได้ เพื่อนำไปสู่ การบำรุงรักษาโบราณสถานให้คงอยู่ได้นานเท่านาน โดยมีการจัดการผลตอบแทนที่กระจาย อย่างทั่วถึง ผลจากการวิจัยจะช่วยลดปัญหาการบุกรุกโบราณสถาน และก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีแห่งใหม่ที่น่าเสนอคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่มีอายุกว่า ๑,๐๐๐ ปี ประชากรที่ศึกษาจำนวน ๓,๗๕๙ คน เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย หมู่ ๒ และหมู่ ๓ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเลือกจากผู้นำชุมชน กลุ่มหลัก ๗ กลุ่มและจากกลุ่มอื่นๆ อีกกว่า ๙ กลุ่ม กระบวนการศึกษาวิจัยในการศึกษามี ๕ ด้าน ได้แก่ ๑) การสำรวจ ศึกษา และจัดเก็บข้อมูลบริบทของพื้นที่ ศึกษาจากเอกสาร สัมภาษณ์เจาะลึก และประชุมกลุ่ม (Focus Group Discussion) ๒) การสำรวจปัญหา และค้นหาความต้องการของชุมชน จัดทำผัง Mind map ระดมความคิดเห็น และให้ชุมชนคัดเลือกแกนนำที่เป็นตัวแทน ๓) การอบรมตัวแทนชุมชน ใช้วิธีการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม (Activity Based) ๔) ใช้วิธีการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม (Activity Based) และ ๕) จัดเวทีเพื่อให้แกนนำได้นำเสนอกิจกรรมต่างๆ ต่อประชาคม ทั้งนี้การวิเคราะห์ และประเมินผลออกมาในเชิงพรรณนา เอกสิทธิ์ เรือนทอง ได้ทำงานวิจัยเรื่อง พัฒนาการของแผนผังโบราณสถานในเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อย พบว่า แผนผังของโบราณสถานในเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อย ทั้ง ๔๕ แห่ง ในพื้นที่ อ.เชียงแสน จ.เชียงราย ซึ่งแบ่งได้เป็น ๔ กลุ่มใหญ่ ๆ นั้น

สามารถสรุปได้ว่าทุกกลุ่มแผนผังมีความสัมพันธ์กันและมีพัฒนาการร่วมกันเป็นลำดับมา และยังคงพบโบราณสถานทั้ง ๔ ผังในสมัยสุดท้ายของเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อยที่ศึกษา ซึ่งทำให้สามารถสรุปพัฒนาการแผนผังโบราณสถานเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อยได้เป็น ๒ ระยะใหญ่ ๆ ได้คือ ระยะที่ ๑ ผังที่มีพัฒนาการขึ้นในช่วงสมัยล้านนา (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒) ได้แก่ ผังกลุ่มที่ ๑, ๒ และกลุ่มที่ กลุ่มที่ ๑ ผังอาคารหลักวางตามแนวแกน(ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ เป็นต้นมา) น่าจะเป็นผังที่มีมาแล้วตั้งแต่ช่วงแรกสร้างเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อยที่ศึกษา อย่างน้อยตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ เป็นต้นมา และยังคงพบการสร้างวัดตามลักษณะผังกลุ่มที่ ๑ ตลอดมาจนกระทั่งเมืองโบราณที่ศึกษาถูกทิ้งร้างไป

กลุ่มที่ ๒ ผังที่มีอุโบสถ(ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ เป็นต้นมา) เป็นผังที่มีพัฒนาการมาจากผังกลุ่มที่ ๑ โดยแบ่งเป็น ๒ รูปแบบใหญ่ ๆ คือ รูปแบบที่ ๑ การสร้างอุโบสถขนาดเล็กเพิ่มเติมเข้าไปในผังโบราณสถานตามลักษณะผังกลุ่มที่ ๑ ที่สร้างมาแต่เดิมและรูปแบบที่ ๒ การปรับเปลี่ยนวิหารหลักของผังโบราณสถานตามลักษณะผังกลุ่มที่ ๑ เดิมให้เป็นอุโบสถหรือสร้างอุโบสถขึ้นเป็นอาคารหลักของผัง ซึ่งมีช่วงเวลาในการปรากฏขึ้นใกล้เคียงคาบเกี่ยวกันคือในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ และในราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ และน่าจะมีการใช้อุโบสถทั้ง ๒ รูปแบบตลอดมาจนกระทั่งทิ้งร้างไป กลุ่มที่ ๓ ผังที่มีหมู่อาคาร(ราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ เป็นต้นมา) ผังดังกล่าว น่าจะเป็นผังที่มีพัฒนาการมาจากผังกลุ่มที่ ๑ หรือผังกลุ่มที่ ๒ โดยการต่อเติมอาคารสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่มีอยู่เดิมให้มีลักษณะเป็น "หมู่ อาคาร " หรือสร้างอาคารในลักษณะ"หมู่อาคาร " ขึ้นทั้งหลังเพิ่มเติมเข้าไปในผังของโบราณสถานบางแห่ง โดย น่าจะมีขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงหรือร่วมสมัยกันกับการปรากฏขึ้นของผังกลุ่มที่ ๒ รูปแบบที่ ๒ "การสร้างอุโบสถแทนที่วิหารหลักของผังโบราณสถาน " โดยการปรับเปลี่ยนวิหารหลักของผังที่สร้างมาแต่เดิมให้กลายเป็นอุโบสถหลักของผังแทนผังโบราณสถานทั้ง ๓ กลุ่มดังกล่าว มีพัฒนาการร่วมกันเป็นลำดับมาและเป็นผังที่พบได้ในโบราณสถานของเมืองโบราณร่วมสมัยล้านนา เช่น เมืองโบราณเวียงท่ากานและเวียงกุมกามในพื้นที่ อ.สันป่าตองและ อ.สารภี จ.เชียงใหม่ ด้วย โดยพบหลักฐานช่วงเวลาการปรากฏขึ้นของผังทั้ง ๓ กลุ่ม ใกล้เคียงกัน คือ ตั้งแต่ช่วงราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถึงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ และพุทธศตวรรษที่ ๒๒ เช่นกัน ส่วนโบราณสถานในเมืองโบราณสุโขทัยนั้น พบหลักฐานรูปแบบผังที่สอดคล้องกันเพียง ๒ ผัง คือ ผังกลุ่มที่ ๑ "ผังที่มีอาคารหลักตามแนวแกนทิศ" และผังกลุ่มที่ ๒ "ผังที่มีอุโบสถ " เท่านั้น ซึ่งผังทั้ง ๒ กลุ่มนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นผังที่ใช้ในการสร้างโบราณสถานโดยทั่วไปในเมืองโบราณร่วมสมัยอื่น ๆ ของล้านนา สุโขทัย หรืออยุธยา ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ก็ว่าได้

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง ได้ทำงานวิจัยเรื่อง จากเชียงของถึงเชียงแสน : จากเมืองชายแดนให้เป็นเมืองสุนทรียภาพ ผลการวิจัย พบว่า ในพื้นที่เมืองชายแดน สองเมืองคือเมืองเชียงของ และเมืองเชียงแสน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบเมืองชายแดนที่กำลังเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงจากการเชื่อมต่อระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียน โดยมีระเบียบวิธีวิจัยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการจัดทำแนวทางเมืองสุนทรียภาพโดยใช้แนวคิดเมืองสุนทรียภาพที่มีองค์ประกอบของทุนทางสังคมและวัฒนธรรมสามลักษณะคือ สุนทรียภาพเชิงประสาทสัมผัส (Sensory Aesthetics) สุนทรียภาพเชิงรูปทรง (Formal Aesthetics) สุนทรียภาพเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Aesthetics) ผลการศึกษาพบว่า เมืองเชียงของมีศักยภาพดั้งเดิมของเมืองสุนทรียภาพ แบบเชิงคู่ ในเรื่องที่ต้องมีการสร้างเมืองใหม่ควบคู่ไปด้วย โดยให้ความสำคัญกับพื้นที่ การแสดงออกทางสังคมในรูปแบบการใช้เวลาว่างที่เชื่อมโยงกับแม่น้ำโขง ส่วนเมืองเชียงแสนนั้นเป็นรูปแบบเมืองสุนทรียภาพแบบเชิงซ้อนที่มีการทับซ้อนระหว่างเมืองที่เป็นโบราณสถานและเมืองใหม่โดยเสนอรูปแบบที่การสร้างและเปิดพื้นที่ระหว่างเมืองเก่ากับเมืองใหม่ให้เป็นมิตรและกลมกลืนระหว่างกันในงานวิจัยยังพบว่าเส้นทางการท่องเที่ยวระหว่างสองเมืองนี้มีความสำคัญที่ต้องพัฒนาโดยสร้างแนวคิดการแปลงเส้นเขตแดนเป็นทุนระหว่างประเทศให้ความหมายของเส้นเขตแดนระหว่างรัฐเป็นมิตรกับมนุษย์ที่สามารถเรียนรู้และท่องเที่ยวได้ ไม่ใช่เป็นเส้นเขตแดน

ที่แสดงอำนาจรัฐเท่านั้น ยุทธนา พยุยงค์ ได้ทำวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ความสำคัญทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการของเมือง เชียงแสน นโยบายและโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการวิเคราะห์ปัญหา แนวโน้ม และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเชียงแสนที่เหมาะสม เพื่อให้สามารถดำรงรักษาไว้ซึ่งคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน สถาปัตยกรรมซึ่งเป็น องค์ประกอบของเมืองมาแต่เดิม เมืองเชียงแสนเป็นเมืองโบราณที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานมา ๖๗๔ ปี (สร้างเมื่อปีพุทธศักราช ๑๘๗๑) ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของชาติ ปัจจุบันยังคงหลงเหลือร่องรอยของแหล่งอารยธรรม และองค์ประกอบที่สำคัญต่างๆ ของเมืองโบราณอยู่เป็นจำนวนมาก ได้แก่ กำแพงเมือง ป้อมประตูเมืองคูเมือง และโบราณสถานที่สำคัญ ต่างๆ กระจายตัวอยู่ทั่วไปทั้งภายในและภายนอกเมืองถึง ๑๓๙ แห่ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึง สภาพความเป็นอยู่วิถีชีวิต และความเจริญรุ่งเรืองของเมืองเชียงแสนในยุคสมัยต่างๆ ที่สืบเนื่องมา จนถึงปัจจุบันปัญหาจากการพัฒนาเมืองในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สภาพแวดล้อมภายในเมือง มีการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การก่อสร้างอาคาร และสิ่งปลูกสร้าง ต่างๆ รุกล้ำพื้นที่สาธารณะและพื้นที่โบราณสถาน รวมทั้งเกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายขึ้น ภายในเมืองเป็นจำนวนมาก มีทั้งกิจกรรมที่สนับสนุนและกิจกรรมที่ขัดแย้งกับการอนุรักษ์และพัฒนา เมืองประวัติศาสตร์เชียงแสน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เป็นไปอย่างไร้ทิศทาง ขาดการคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสัณฐานของเมือง เป็นผลทำให้เกิดความทรุดโทรม ทำลายเอกลักษณ์และคุณค่าของเมืองโบราณ การที่จะอนุรักษ์และรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าของเมืองประวัติศาสตร์เชียงแสนให้คงอยู่ต่อไปได้อย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรณรงค์ให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีจิตสำนึก มีความรักและความหวงแหนในมรดก วัฒนธรรมของตน ควบคู่ไปกับการกำหนดมาตรการในการควบคุมการพัฒนาทางกายภาพของเมือง อย่างเหมาะสม ได้แก่ การควบคุมทางด้านผังเมือง ภูมิสถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมด้วยจะต้อง คำนึงถึงการรักษาความสมดุลระหว่างการคงสภาพทางประวัติศาสตร์และบทบาทของเมืองเอาไว้ เพื่อเป็นการกำหนดทิศทางในการพัฒนาและการลงทุนในเมืองให้เป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม พร้อมทั้งสามารถรักษาเอกลักษณ์และคุณค่าของความเป็นเมืองโบราณให้ยั่งยืนต่อไป

ปาณิสรา ดาวเรือง งานวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาเมืองชายแดน : กรณีศึกษา เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างทางกายภาพ เศรษฐกิจ ประชากรและการเปลี่ยนแปลง ศึกษาบทบาทและการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจรายสาขาโดยเฉพาะด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว ตลอดจนการสนองตอบของประชาชนศึกษาปัจจัยพื้นฐานทาง เศรษฐกิจ ศักยภาพในการพัฒนา และบทบาทในอนาคตของเมืองเชียงแสนในฐานะเมืองชายแดนและ เสนอแนะแนวทางการพัฒนาเมืองเชียงแสนเพื่อรองรับการขยายตัวในอนาคต จากการศึกษาพบว่า เมืองเชียงแสนมีบทบาทสำคัญโดยเป็นเมืองพาณิชย์กรรม เมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เมือง การค้าชายแดน และเขตเศรษฐกิจพิเศษในภาคเหนือตอนบนเนื่องจากความได้เปรียบทางด้านที่ตั้ง การเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ การขยายตัวของความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับอนุภูมิภาค ในกรอบ สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจและหกเหลี่ยมเศรษฐกิจเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดเชียงราย นอกจากนี้ยังมี นโยบายภาครัฐที่สนับสนุนเศรษฐกิจของเมืองให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษฯ ทำให้เมืองเชียงแสนได้รับ

การสนับสนุนในเรื่องการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะการทำ การค้ากับประเทศจีนตอนใต้ ซึ่งท่าเรือเชียงแสนเป็นท่าเรือที่ใช้ติดต่อขนส่งสินค้าทางแม่น้ำโขงที่มี มูลค่าเพิ่มขึ้นและแนวโน้มที่จะขยายตัวในอัตราสูงมากขึ้น ดังนั้น เมืองเชียงแสนจำเป็นต้องมีการ ปรับปรุงระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการเจริญเติบโตของเมือง การจัดตั้งเขตการลงทุนพิเศษ ปรับและแก้ไขกฎหมายในและระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเมืองเชียงแสนจำเป็นต้อง สอดคล้องกับแผนแม่บทโครงการบูรณะและอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์เชียงแสน เนื่องจากเมืองเชียง แสนเป็นเมืองโบราณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์

ประวุฒิ แยมผลงาม ได้ทำงานวิจัยเรื่อง การวางแผนอนุรักษ์ และพัฒนาบริเวณวัด ในเมืองเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า วัดในเมืองเชียงใหม่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการเป็นเมือง และ วิถีชีวิตของชาวเชียงใหม่อย่างเหนียวแน่น โดยวัดสำคัญในระดับเมืองที่มีพัฒนาการของวัดมาจนถึง ในยุคปัจจุบันนี้ ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์กับเมืองในเชิงการเมืองการปกครอง และสังคมมาโดย ตลอดส่วนวัดประจำชุมชนในแต่ละชุมชนนั้นทำหน้าที่เป็น "ศูนย์กลางชุมชน"ของกลุ่มหรือพวกพ้องซึ่ง บทบาทนี้ในปัจจุบันยังคงเห็นได้อย่างชัดเจน ในปัจจุบันนี้ จากสภาพสังคม และเศรษฐกิจ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ส่งผลกระทบต่อวัดในหลายด้านรวมถึงบทบาทของพระสงฆ์ด้วยจาก สภาพปัญหาหลักต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับวัด จัดแบ่งได้เป็น ๓ กลุ่มหลักคือสภาพ ปัญหาผังบริเวณ สภาพ ปัญหาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม และปัญหาสภาพแวดล้อม บริเวณวัด ผลการวิจัยจากจำนวน วัดทั้งหมด ๙๐ วัดในพื้นที่ศึกษา ๙๐% ของวัดทั้งหมดนั้นจัดอยู่ในกลุ่มมีปัญหาในด้านสภาพแวดล้อม บริเวณวัดทั้งสิ้น ในการเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณวัด ได้เสนอแนวทางในการ อนุรักษ์และพัฒนา ๒ แนวทางหลัก คือ แนวทางในการพัฒนาเมือง และแนวทางในการอนุรักษ์และ พัฒนาบริเวณวัด โดยในระดับนโยบายเสนอครอบคลุมนโยบายระดับชาติ ระดับจังหวัดและระดับเมือง เน้นให้มีการส่งเสริมและจัดทำเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเทศบาลเมือง เน้นถึงการตระหนักและ สร้างจิตสำนึก รวมถึงการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์การรักษามรดกทางวัฒนธรรม ในส่วนเป้าหมาย และแนวทางในการปรับปรุงสภาพองค์ประกอบและสภาพแวดล้อมในระดับย่านและบริเวณวัด ได้ เสนอมาตรการในระยะต่าง ๆ ซึ่งคำนึงถึงการรักษาสภาพแวดล้อมที่ดีและเอกลักษณ์เฉพาะของวัด แบบล้านนาไว้ และตัวอย่างการปรับปรุงวัดในย่านพาณิชย์กรรมโดยเชื่อมพื้นที่ย่านพาณิชย์กรรมหลัก และย่านประวัติศาสตร์ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ของเมืองเข้าด้วยกัน และในช่วงท้ายของการศึกษาได้ เสนอวงจรทัศนศึกษาวัดในเมืองเชียงใหม่ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมคุณค่าของวัด และเป็นการ ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ถึงมรดกทางวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

จากการศึกษางานวิจัยเรื่อง การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ มีข้อเสนอแนะดังนี้คือ

๑. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการวางแผนนโยบายการขับเคลื่อนระดับมหภาคและภาครัฐในระดับท้องถิ่นและให้การส่งเสริมการพัฒนาในระดับชุมชน

๒. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมในลักษณะของการให้ความรู้เพื่อกระตุ้นให้เกิดมิติการเรียนรู้การสนับสนุนในด้านของการสร้างเครือข่ายของชุมชนและเครือข่ายทางด้านความรู้วิชาการ

๓. ควรกระตุ้นกิจกรรมต่างๆ ผ่านสื่อช่องทางอื่นๆ ให้หลากหลายมากขึ้น